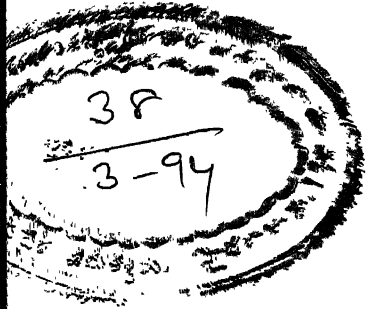

సమర్పణ

సీ| శ్యామసుందర రాధికామనోహర కృష్ణ, పరమేశ దేవ కృపాసముద్ర
నిజకర్మమయ పాశ నిగళబద్ధుండనై, క్షమలోన బెక్కు జన్మముల నొంది
కడలేని సంసార జడధిలోన మునింగి, యేమియు దోచక యింతకాల
మునకు భవత్పాదవనజంబు లర్పించి, పొందుగా శరణంబు నొందినాడ

తే.గీ| నన్ను కడతేర్చి ప్రోవు మనాథనాథ, భక్తిమంత్రక్రియా వస్తుహీన

మైన మత్కర్మ మెయ్యది దాని మోద, మలరః బరిపూర్ణముగఁ జేయు మంబుజాక్ష¹

అని మోక్షప్రదాయకుడైన శ్రీ కృష్ణుని కలలోగంచి తరించి ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ అని ధర్మ
ప్రబోధమైన శ్రీ మద్రామాయణము శ్రీ కృష్ణాంకిత మొనర్చుటే కాక, కీర్తియు భోగసంపదలు
కేవల మోక్ష మొసంగు రామునిన్ భర్తను చేసి, శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండమును కార్తిక కౌముదీ రుచిర్
కావ్యముగా రచించి తరించిన పుణ్యుడవు నీవు. శ్రీ కైవల్యరమాధినాథుడగు శ్రీ కృష్ణపరమాత్మచే
ఉపదేశింపబడిన సర్వోపనిషద్ధర్మ ప్రతిపాదకంబైన మోక్షయోగమైన శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రమును
తెనుగు పద్యకావ్యముగా చేసిన ఆధ్యాత్మ విద్యావిచ్ఛేద్యుడవు నీవు.

“త్వాద్భక్ నో భూయా న్నచింతిత ప్రస్థా” (ఓ నచింతే! నీ వంటి మరొకడు
ఉండకుండుగాక) అని గురువుచే ప్రశంసనందిన జ్ఞానసంపన్నుడవు నీవు.

కొళ్ళపూడి కోదండ రామాలయమునకు, లక్ష్మీపుర సమీపపు రామాలయమునకు
(15-5) 20 ఎకరములు భూమి ఇచ్చిన పుణ్యుడవు నీవు. లక్ష్మీపురమునకు ప్రాణమైన చెఱువు
సుద్ధరించిన² పుణ్యుడవు నీవు. నన్నయ, తిక్కన, పోతన యక్షరలక్షణములు ప్రకాశింపజేసిన
యక్షరుడవు నీవు.

దేవ, పితృ, ఋషి ఋణములతో పుట్టిన నేను పితృబీజ ప్రయోజకుడుగా యీ చిన్న
పుస్తకమును సమర్పించుకొనుటకంటే ఏమి చేయగలను?

—గోపినాథ శ్రీనివాసమూర్తి

1. ఈ పద్యము శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండ కథాభాగము లోనిది.

2. దీని వెంకయ్య చెఱువు అంటారు.

AC/NO

19686

శ్రీ రస్తు
శ్రీ గణేశాయనమః
శ్రీ రామ చంద్రవర బ్రహ్మణే నమః

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

గోపినాథ శ్రీ నివాసమూర్తి
(వేంకటకవి మనుమని మనుమడు)

ప్రచురణ కర్తః
గోపినాథ వసుంధరా దేవి

గోపినాథ వేంకటకవి సాహితీ (ప్రస్తు) నికేతన ధర్మనిధి
8-2-351, ప్లాట్ నం. 4 మరియు 5, త్రివేణి సంఘం అపార్ట్‌మెంట్,
ఆంధ్రజ్యోతి ఎదురుగా, బంజారాహిల్స్, రోడ్ నం. 3, హైదరాబాద్ - 500 034.

నివేదనము

Accno
19686

మా నాన్నగారు పోయే సమయానికి మేము పసిపిల్లలం కావడం మూలాన్నూ, అస్తి నాస్తి కావడం మూలాన్నూ మేము మా మేనమామల పైనా, ధర్మసత్రాలపైనా, వారాలపైనా ఆధారపడ వలసి వచ్చింది. 12 ఏండ్ల అమ్మాయి, 10 నెలల అమ్మాయి మధ్య ముగ్గురు మగబిడ్డలతో తల్లి పోషణకై ఎంత కష్టపడిందో చూచిన వారికి, దైవానికి ఎటుక ! పై పరిస్థితులలో మాకు మా ప్రప్రసితామహులు - గోపినాథ వేంకయ్య శాస్త్రిని (వేంకటకవిని) గుఱించి, వాఙ్మయంలో వారికి గల స్థానం గుఱించి తెలియదు. వెంకయ్య శాస్త్రి గారిని చూచిన మా నాయనమ్మ రంగమ్మవ్వ, వారిని గుఱించి, వారు పొందిన గౌరవాలను గుఱించి తెగ చెప్పేది. మేము పెడచెవిని పెట్టి వినలేదు. సరిగదా, మనవల్లెపుడూ మన పూర్వులను పాగుడుతూ ఉంటారు. అది లోక సహజం అనుకునేవాళ్లం. మా యింట్లో వారు వ్రాసిన పుస్తకాలు కనీసం గోపినాథ రామాయణము కూడా ఉండేది కాదు.

భగవత్కృపవల్ల కాలం ఎలాగో గడిచిపోయింది. అందరము ఉద్యోగాలలో చేరాము. నేను ప్రభుత్వకార్యం మీద 1968లో కడవకు వెళ్ళి అక్కడ సాయంత్రం కాలయాచనకు గ్రంథాలయమునకు వెళ్ళి పుస్తకములు చూచుచుండగా నా అదృష్టవశమున 'గోపినాథ వేంకటకవి' అని, ఒక పుస్తకమందు చూచి అం దేమనియున్నదో చూతమని చూడగా 'ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రసంగ్రహము' న నిల్లున్నట్లు చదివితని,

“... ఇత డాధునికుడగుట నితని విలువఁదూచుటకు మన మశక్తులమేమో? ... ఇతని యథామూల వాల్మీకి రామాయణ మాండ్రీకృత యథామూలము లన్నిటిలో సుత్రమోత్తమ మైనదని యయ్యై పుస్తకముల నొకేచోట, నొకప్పుడే చదివిన యెడల పాఠకులకు తప్పక విశదమగును. సంస్కృత పంచకావ్యములలో నొకటియగు మాఘము నితడు తెలింగిందిన తెఱంగునకు శ్రీ నాథుడును దలయుచువలసినదే! శైలి “విద్యత్వంస్తవనీయ కవితావేశంబును” మెఱయించుచు, సలలిత పద ప్రయోగ నైపుణ్యమును జూపుచు, చదువఁ జదువ నింపులు పుట్టించుచున్నది”.

పై విషయములను చదివిన తదుపరి, అందలి ప్రఖ్యాత కవులగు శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యుల వారిని కలిసి, వారివలన మా ప్రప్రసితామహులు వారికి ప్రత్యేకాభిమానముగల కవులలో ఒకరని తెలిసికొని, వారు అంతకు పూర్వము వ్రాసి అచ్చయిన ‘మాఘుడు-గోపినాథ వేంకటకవి’ అను వ్యాసమును యివ్వగా తీసికొంటిని. అందు ముగింపు వాక్యము లివి. “గోపినాథులు చాల ప్రసిద్ధులైన విద్యత్కవులు. శాస్త్ర పాండిత్యముతో పండి పక్షపైనది, వారి సాహిత్యము. వ్రాచిన మహాకవుల కోవకు చెందినవారిలో వీరు కడవటివారు.”

అప్పటినుండియు మా ప్రప్రసిద్ధామహులను గూర్చి ఎవరెవరేమేమి వ్రాసిరో గ్రహించుటకు ప్రారంభించితిని. తెలుగు భాషా సమితివారు ప్రచురించిన విజ్ఞాన సర్వస్వము - తెలుగు సంస్కృతి - యందు శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు - వేంకటకవి కడపటి కృతి రాధికా పరిణయమనియు, అది ముద్రితమనియు - చదివి, వారికి నన్ను పరిచయము చేసికొనుచు, వారికృతులు వారి వారసులమైననూ మా వద్ద లేవనియు, అవి లభించు చిరునామా తెలుపుడని ఉత్తరము వ్రాయగా వారిట్లు వ్రాసిరి.

"I am overjoyed to learn that you are the direct descendent of Sri Late Gopinatha Venkatakavi garu, the greatest poet of the 19th century. As a matter of fact I am the first person to bring to the notice of the public his great and everlasting contributions to Telugu literature ..... As for his works ..... Adhikaparinayam partly printed in Ratnakaram, a journal in Masulipatnam in 1894, this journal is not available .....

I take opportunity of writing to you to know something about the family of Sri Venkatakavi garu. Are there any elder persons in your family now who can give some information about your family..... I will most willingly do what all I can in bringing to light the greatness of Sri Venkatakavi garu".

వేంకటకవీంద్రుల రచనల నుండి పాఠ్యగ్రంథములకు నిర్ణయింపబడకుండుటవలన కవిని గుఱించి లోకము మరచిపోవుటకు కారణమని ఊహించి మద్రాసు, వేంకటేశ్వర, కన్యానియా తెలుగుశాఖాధ్యక్షులకు ఉత్తరపూర్వకముగను, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ తెలుగుశాఖాధ్యక్షుని ప్రత్యక్షముగను అభ్యర్థించితిని. శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు గారికి విమర్శనాదృష్టితో వేంకటకవిపై వ్యాసములు వ్రాసిన ప్రచారమునకు తోడ్పడగలరని అభ్యర్థించితిని. శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారిట్లు వ్రాసిరి.

".....As for a critical study of the works of Sri Venkata Kavi garu, I am equally happy to note that you have anticipated my intention of writing the same. As a matter of fact I wanted to write about this and also critical biography of Sri Venkatakavi garu to you even before. But since it was my first letter to you I did not mention it. It was with the intention of writing a biography and critical study of his works, I wrote to you for details. I am writing to the persons whom you have mentioned. Can I get any information regarding the date of birth at least the year and date of his death ?

This is the time when a critical and exhaustive study of his works should be made and his place in the history of modern literature has to be evaluated. In the opinion of competent critics, Sri Venkatakavi garu is the last of the great galaxy of poets commencing from Nannaya in Telugu literature.

If a biography with a critical study of his works is first brought out then it will go a long way in popularising the works of Sri Venkatakavi garu, which is our cherished desire. The biography and the studies should not be a big volume. It will be about 300 pages and on the lines of Indian Men of letters series. I have already published a biography of that type of Potana. It is published by National book trust of India".

పై ఉత్తరము చూచిన తదుపరి నేను వెంకయ్యశాస్త్రి జీవిత విషయములు సేకరించుటకు వారి నివాసస్థానమైన లక్ష్మీపురమునకు వెళ్ళి మా చినతాతగారి భార్య గోపినాథ సుబ్బమ్మ ద్వారా కొన్ని విషయములు సేకరించి, తన భర్త (కవి మనుమడు పేరు వెంకయ్యశాస్త్రి) జననమునకు 6 నెలల పూర్వము గోపినాథ వెంకయ్యశాస్త్రి (కవి) వేంకటగిరికి నకులుంబముగా వెళ్ళి, ఆకస్మికముగా మరణము నొందినారని విని, వెంకటగిరి వెళ్ళి మా చినతాత జనన తేదీ హైస్కూలు వారి ద్వారా 15-12-1892 అని తెలిసికొని జనన మరణ రిజిస్టరు కార్యాలయమున ప్రతులు తిరుగవేయగా 8-6-1892న వెంకయ్యశాస్త్రి మరణించినట్లు తెలిసికొంటిని. వెంకటగిరి యందు రాజుగారి అనుమతిని వేంకటకవీంద్రుల గ్రంథములను సేకరింపగలిగితిని. ముద్రణకు నాకరించుచు శిశుపాలవధ వ్రాతపతి యిచ్చిన శ్రీ వేంకటగిరి ప్రస్తుత రాజులకు నా కృతజ్ఞత యిందు మూలముగా తెలియచేయుచున్నాను.

శ్రీ దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు నా ఉత్తరము చూచి పాఠ్య భాగములుగ నిర్ణయించుటయే గాక “వేంకటగిరి సంస్థానము సాహిత్యసేవ” అను అంశముపై పరిశోధన చేయుచున్న శ్రీ కాళిదాసు పురుషోత్తం అను విద్యార్థిని పంపి, లోకమునకు తెలియని ఎన్నో విషయములు ప్రకటింప జేయుట కెంతో సహాయము చేసినవారైరి. డా|| కాళిదాసు పురుషోత్తంగారు వెంకటగిరి సంస్థాన గ్రంథములను పరిశోధించి అందుగల అముద్రిత గ్రంథములు వెలుగులోనికి తెచ్చుటవలన వారి సాహిత్య సేవ ప్రస్తుతంపతగినది. మారుతిశతకము, తిరునాళ్ళ దండకము, వెలుగోటి వారి వంశావళి కొన్ని పద్యాలు, కొన్ని తారావళి పద్యాలు, వేంకట కవీంద్రులచే రచింపబడిన మరికొన్ని అఘ్న రచనలు వెలుగులోనికి తెచ్చినందుకు వెంకటకవీంద్రుల వంశీయులుగా మా కృతజ్ఞత వారి కిందుమూలముగా తెలియజేయుచున్నాను.

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునుండి శ్రీ ఎస్. రామకృష్ణ శాస్త్రి గారు యిట్లు వ్రాసిరి. “మీ ముత్తత గోపినాథ వేంకటకవి గారు ప్రఖ్యాత కవులనుట సర్వవిధితమైన విషయము. వారి గ్రంథములనుండి కొన్ని భాగములు మాత్రము యూనివర్సిటీ పరిక్షలకు పాఠ్యగ్రంథములుగా నిర్ణయించుట కెవరును కాదనరు. కాని అచ్చుపడిన గ్రంథములేవో, ఎక్కడ దొరుకునో తెలియదు. వారి రామాయణము మాత్రము పూర్వము నావిళ్ళ వారివద్ద కేటలాగులో గోచరించెడిది. ఇప్పుడదికూడ కానరాదు. కాన, వారి గ్రంథములు కాపీయొక్కటైన

పంపగలిగితే Meeting of Board of Studies లో తెచ్చి విదేనాక గ్రంథములోని కొంతభాగమును పాఠ్యభాగముగా ఒక్కొక్క మారు నిర్ణయింపగలము. ఇది నా చేతనయిన పని”.

కవిసామ్రాట్, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారిని ప్రచారమునకై అద్దంపగా వారిల్లు వ్రాసిరి. “మీ తాతగారు రచించిన గోపినాథ రామాయణము ప్రసిద్ధ గ్రంథమే. రామాయణ కర్తలలో మీ తాతగారి పేరు తక్కువగా లేదు. తక్కువది కాదు. గ్రంథము నచ్చువేయించి ప్రచారములో నుంచవలసిన బాధ్యత మాత్రము తత్సంబంధీయులకు కలదు. ఒక కవి యెన్ని గ్రంథములు వ్రాసినను ఏదో ఒకటియే ప్రసిద్ధికి వచ్చును. దానితోనే వారిపేరు నిలుచును. వారి గ్రంథము లన్నియు అచ్చువేయించి మార్కెట్లో పెట్టినచో ప్రచార మెక్కువగా నుండును. ఇదియే రహస్యము.

లేదు, మీరునన్ను వారి గ్రంథములకు ఏ విధముగా ఉపకరించుమందురో, వ్రాసినచో, అది నాకు సాధ్యమయినచో జేయగలను”.

పై పండితాభిప్రాయ మొకవైపు, వెంకయ్యశాస్త్రిగారి వినయత, భక్తి ఒకవైపు, మిళతమై నాకు వారిపై భక్తి భావములు, వారి పుస్తకములు ప్రచారములో లేనందున, అందుకు ప్రయత్నత గలుగ జేసినవి.

ఇంతేకాక కవివ్రాసిన “నీ కేసీవ చేసేతి నీరజలోచన చేకొని ననుబ్రోవరా” అను లక్ష్మీపుర భజనలలోని భక్తిపూర్వకమైన కీర్తన గుర్తున్నదని మా అమ్మమ్మ గాడేపల్లి సుబ్బమ్మ పాడినది. అందలి భావము వారిపై భక్తి నినుమడింప జేసినది.

విశాఖపట్నం జిల్లా, కణితి గ్రామం జిల్లా పరిషత్ హైస్కూలు తెలుగు పండితులు శ్రీ కొక్కిరగడ్డ శ్రీ రామమూర్తిగారు శిశుపాల వధ ననువదించుట చాల కష్టమనియు, యిది తిరిగి ముద్రింపబడి పండితుల హస్తగతమైన కవికి పండితలోకమున మంచి కీర్తి సంపాదించ గలదనియు చెప్పి, నాకు సాహిత్య ప్రవేశము గల్గ జేసి నందున వారికి నా కృతజ్ఞత.

కొంతకాలమునకు శ్రీ దివాకర్ల వెంకటావధాని గారిని కలసి కొనగా వారు “మిత్రులు, సాహిత్య ప్రియుల సహాయమునభ్యర్థించి, పుస్తకము యొక్క విలువగా ఒక్కొక్కరి నుండి 10 రూ॥ చొప్పున ముందుగా వసూలు చేసి, ఆ ధనము ద్వారా ముద్రించి పుస్తకమును వారికి పంపవచ్చు” నని చక్కని సలహా చేయుటయే కాక, ప్రతి సందర్భమునను ప్రోత్సహించిరి. తద్వారా శిశుపాలవధను ప్రకటింప గలిగితిని.

నేను వసూలుచేయు సందర్భమున శ్రీ ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారిని కలిసికొనగా వారు ఈ పుస్తకము ననువదించుట చాల కష్టమనియు, అందువలన అభ్యంతరము లేకపోయినచో పుస్తకము నిచ్చిన చదివి తపాలా ద్వారా పంపగలననియు తెలిపి, వారు తమ అభిప్రాయములను

శ్రీ ఓగిరాల రాధాకృష్ణమూర్తితో కలిసి పంచపర్యాయములు గోపినాథ రామాయణము చదివితీసి. ఆ భాగ్యము మరవరానిది. అనంత జ్ఞాన సంపన్నులైన వారు నాకు గోపినాథ రామాయణములో ఎన్నో సౌందర్యములను తెలియచేసిరి. వారిమధ్యనే మరణించుట తీరని లోటైనది.

ఇక మనమే వ్రాయుట తప్ప శరణ్యము లేదని వేంకటకవి పై గల భక్తి శ్రద్ధలచే నేనే ఈ రచన కువక్రమించితిని. నేను గోపినాథ వేంకట కవి జీవితము రచనా సౌందర్యములను వ్రాయు తలపెట్టి, కలము పట్టగా మధ్య మధ్య అనేక ఆలోచనా పరంపరలు వచ్చి ఈ రచనకు దారితీసినవి. వేంకటకవి జీవితము, అతని రచనలను త్వరలో వ్రాసి ముద్రింపగలను. కాలమే ఆ శక్తిని ఇవ్వగలదని ఆశించుచున్నాను. వ్యాసభారతములోని వనపర్వశ్లోకముల తాత్పర్యములను దిద్ది సరి పాఠములను తెల్పిన డాక్టర్ శ్రీపుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడు గారికి నాకృతజ్ఞత తెలుపుకొనుచున్నాను. నేను నిడుదవోలు కార్యభారముచే పోవుచు దారిలో తణుకు వెళ్ళి, అడిగి అడుగగనే ఆలస్యము చేయక క్షణాలలో పీఠికా వ్రాసి యిచ్చిన శ్రీ డాక్టర్ చెరువు సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారికి సర్వధా కృతజ్ఞుడను. వారు ఆంధ్ర మాఘ కావ్యములను గురించి పరిశోధన చేసి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వారిచే పి.హెచ్.డి. పట్టా పొందియున్నారు.

నా ప్రతిని చూచి అనేక సూచనలిచ్చిన డాక్టర్ జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యము, ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షులు, హైదరాబాదు విశ్వవిద్యాలయము గారికి నా సహస్ర వందనములు; కృతజ్ఞత తెలుపుకొనుచున్నాను. వారు కవి జీవితముపై తమ అధ్యర్థమున పరిశోధింప చేయుట ఎంతో ముదాపహము. అప్పుడప్పుడు మంచి సలహాలు ఇచ్చి ఈ గ్రంథరచనకు తోడ్పడిన ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య, డా|| ఓగేటి అచ్యుత రామశాస్త్రి, శ్రీ ఉన్నవ రామమోహన రావు శ్రీపుట్రేపు రాఘవేంద్రరావు గార్లకు నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొను చున్నాను.

— గోపినాథ శ్రీనివాసమూర్తి

- సీ. రాజనందన శరీర ప్రవర్తన మది, యంతలోఁ గలుగు తా నంతలోన
గుణదోషము లెఱింగి కుత్సితకర్మంబు, వర్జించి దేహి కేవలత ధర్మ
మాచరింపఁగఁ బోలు నంగనాపుత్రగే, హారామవిత్తాదు లతనివెంటఁ
బోవు తాఁ జేసిన పుణ్యపాపంబులు, దప్పక తన వెంటఁ దగిలి వచ్చు
- ఆ. ఎఱుక గలమహాత్ము లీయర్థము గ్రహించి, పోవరాని త్రోవఁ బోవ నీక
మనసు నాఁగి పట్టి మహితధర్మమునందె, సంచరింతు రెపుడు సత్యమింత. (గో.రా.అ.2009)

పీఠిక

డాక్టర్ చెరువు సత్యనారాయణ శాస్త్రి, యం.సి, పి.హెచ్.డి.

(వ్యాకరణ విద్యా ప్రవీణ, సాహిత్య విద్యా ప్రవీణ, భాషా ప్రవీణ)

అపారే కావ్య సంసారే కవిరేవ ప్రజాపతి :

యథాస్థి రోచతే విశ్వం తథేదం పరివర్తతే”

అని ఆలంకారిక దర్శన ప్రణేతల అభిభాషణము. ఈ లౌకిక సంసార మంతయు, బ్రహ్మసృష్టి అతడు సృష్టికర్త. కానీ ఆతనికి స్వాతంత్ర్యమేదీ ఏమియు లేదు. జీవుల ప్రారబ్ధ కర్మానుసారముగనే యాతడు వ్యవహరింపవలసి యుండును. ఇట్టిదియే ఇంత కింతటిది కావ్య సంసారము కలదు. ఈ అనంత కావ్య ప్రపంచము స్థూలరూపమున అక్షరనిబద్ధమై అనేక భాషా స్వరూపములతో వివిధ ప్రక్రియలతో లోకమంతయు వ్యాపించియున్నది. సూక్ష్మరూపమున భావుక హృదయాకాశవకాశమంతయు నిండి మనో నేత్ర పరిదృశ్యమానమై అనంతాకాశము వలె గోచరించుచున్నది. కారణరూపమున ప్రతిభావ్యుత్పత్త్య భ్యాసాత్మకమై త్రిగుణాత్మకమగు బ్రహ్మము వలె, నాదాస్తానందసందోహ ప్రకాశమై భాసించును. ఈ కావ్య ప్రపంచమున ప్రతికవియు నొక సృష్టికర్తయే అగుచున్నాడు. ఒక చతురాననుడై భాసించుచున్నాడు. ఒక విధాతయై అలరారుచున్నాడు. ఈతనికి బ్రహ్మకున్న పరాధీనత లేదు. తనకున్న స్వేచ్ఛ తనది. తన యూహా పోహలు తనవి. తన యాలోచన తనది. తన చిత్తము వచ్చిన రీతిలో తానీ ప్రపంచమును దర్శింపగలడు. కర్తృ మకర్తృ మన్యథావా కర్తృంచ సామర్థ్యము కలవాడు.

ఇట్టి కవులెందరో పూర్వకాలమునుంచి నేటి వరకు నిరంతరముగా సాహితీసృష్టికి బద్ధ కంకణులై పేరెన్నిక గనినారు వీరిలో కొందరు కవులు మరల మరల జన్మించి పూర్వవాసనా సంస్కార భావ బలప్రభావముతో ఆయా పోకడలతో గ్రంథ రచనలు చేయుచున్నారనుట ఒకానొక అభిప్రాయముగా అందందు వినవచ్చుచున్నది. అయితే పునర్జన్మ విషయమున యదార్థము భగవంతునికే యెరుక గానీ, ఆయా యువపత్నులు లేశమాత్రముగ నడుకుచునే యున్నవి. ఆయా నిబంధములలో ఆయా పోలికలు వినవచ్చుచున్నవి. ఇట్టిదే మరొక యభిప్రాయము బలవత్తరములైన యాధారములతో రూపు దిద్దుకొనుచున్నది.

భారతీయులకు ప్రధానమైనది ధర్మము. ఇది వేదైక ప్రతిపాద్యము. తదనుస్మారకములు శాస్త్రములు. తదుపబ్బంహకములు పురాణములు తత్త్వమాచార రూపములు ఇతివోసములు. ఇవి ప్రధానముగా, భారతదేశమున ప్రాచుర్యము నందినవి మూడు. భారతము భాగవతము,

రామాయణము. వీనిలో నొకదానికి భారతమునకు పంచమవేదమని ప్రసిద్ధి కలదు. ఇది యువ లక్షణముగా నెంచినచో తక్కినవి రెండు కూడ వేదములే యగును.

వేద వేద్యే వరే పుంసి జాతే దశరథ్యాజే,

వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్ సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా

అని రామాయణ విషయమున ప్రమాణము కలదు. ఇట్లే భాగవతమునకు కూడ తత్తుల్య ప్రశస్తి తక్కువది కాదు. కావున వీనిని పౌరుషేయములైన వేదములనుటలో సంబోధింపవలసిన పనిలేదు. వీనిలో నొకదానిని వాల్మీకియు నితరములను వ్యాసుడును నిబంధించిరి.

సంస్కృత భాషలో మన్న ఈ ఇతిహాస త్రయమును నేటివర కెందరో కవులు వారి యవకాశము మేరకు యథాశక్తి యాంధ్రభాషలోని కనువదించిరి. ఈ మూటిని పూర్తిగా ననువదించిన కవి మాత్ర మెవ్వడును లేదు. అయితే ఒక కవి ఈ ఇతిహాసములను మూటిని అనువదించుట జీవలక్షణముగా భాషించిన వాడు ఎవడైన అంతటి అక్షరతవస్సంపన్నుడు దైవానుగ్రహమున మూడు జన్మలలో మహాకార్యము సాధించి యుండవచ్చునా - అనునది సామాన్యమైన ఊహ కాదు. దీనికి చారిత్రకములైన యాధారములు మృగ్యములైనను, నిబంధపరములు సంవాద ప్రధానములైన యాధారములు కొన్ని లభ్యము కావచ్చును.

ఈ ఊహతో చూచినచో - భారత బహుపర్వాంధ్రీకర్తయగు తిక్కన సోమయాజి, పోతనయై భాగవతము నాంధ్రీకరించి, వేంకటకవియై రామాయణాంధ్రీకర్త అయ్యెనా అన్నది ఒక విలక్షణమైన, మరియు నంతకన్న సుందరమైన మరియు నంతకన్న తత్త్వన్నిబంధ జీవలక్షణముల పునాదిపై సుదృఢించిన యాలోచన కాకపోదు. ఇట్టి యాలోచన శ్రీ యుతులు మిత్రులు శ్రీ గోపినాథ వేంకటకవి గారి మనుమని మనుమలు నగు శ్రీ శ్రీనివాసమూర్తి గారికి వచ్చినది. వారికి వచ్చినందుల కీయాలోచనను ఇట్టి ఆలోచన వచ్చినందులకు వారిని అభినందింపక తప్పదు.

31 మొదలఁ గళా మాత్రుండై, పదవడి యర్థమయి పిదపఁ బరిపూర్ణుండై
విధుఁ దొప్పె నెంత శోభా, స్పదుఁడైనను వృద్ధివొందు జగతిఁగ్రమమునన్

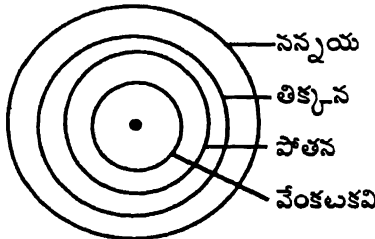
32 జగతి దైవంబు ప్రతికూలమగుచునుండ, సాధనములెన్నియున్నను సఫలమగునె
కరవహస్రమున్నఁ బతన కాళమందు, నూత్ర గౌన నాగెనే హేళి కొక్కటైన ?

33 పవలు రవిరుచిచే నెద్ది ప్రబలదయ్యె, నట్టి గ్రహగణ మతితమో వ్యావృతమిని
బొంది మిగులఁ బ్రకాశించెఁ బుడమిలోన, నల్పు లధికులు గారే వీచాశ్రయమున

సూచిక

(ఇది శీర్షికాను క్రమణిక కాదు. ఏ ఏ అంశము ఏ ఏ పుటలో కననగునో తెలుపునది)

విషయము	పుట
వేంకటగిరి రాజులకు వేంకటకవిపై గౌరవము, తెలుగు కవులలో వేంకటకవి స్థానము	1-12
పోతన - వేంకటకవి పోలికలు - ఋణానుబంధ క్రియలు	12-30
వేంకటకవిలో నన్నయ ప్రభావము	31-35
తిక్కన వేంకటకవుల బంధము	36-41
తిక్కన కిమిష్టిమాలాం శ్లోక వివరణ	41-49
నన్నయ రచన ఆరణ్య పర్వ వర్ణ వర్ణనతో నరి, తిక్కననే అరణ్యపర్వ శేష రచన చేసినట్లు చెప్పుకొనిన ధర్మని, మూలముతో పరిశీలన, ఎఱ్ఱన తను చెప్పుకొనినది రాజరాజ స్రవస్తి పద్యములు మాత్రమేనని ఎఱ్ఱన పద్యమునుండి వివరణ	49-89
నన్నయ, తిక్కన, పోతన, వేంకటకవుల మొదటి పద్యములు, ఇష్టదేవతా స్తుతులు, కవిస్తుతులు, స్వప్న వత్సంతములు, వత్సంతములు, ఆశ్వాసారంభ పద్యములు, ఆశ్వాసంతములు, కథాంశముల పరిశీలన వలన వారు ఒకే దేహాంతరము పొందిన రూపులని నిర్ణయము	121
వేంకటకవి పూర్వకవి స్తుతి, శ్రీనాథ, పోతన తిక్కనల రచనవంటి పద్యములు	120-127
వాల్మీకి తెలుగువాడని జనశ్రుతివలన వాల్మీకి నన్నయగ పుట్టెనా ?	128-144

శ్రీ రాధికా పరిణయము

(రత్నాకర పత్రిక సంపుటి 1, సంచిక 1 మరియు 4 నుండి)

- శా శ్రీ రాధాకుచకుంభగంధరసకాశ్మీరాంకితోరస్థలుం
దై రాజీవభవాభవాచ్యుతులు తానైయుంట వాణిశివా
శ్రీ రామామణులం ధరించె ననగా జెల్వొందు కృష్ణుండు శో
భారమ్ముం జెలికాని వంశభవు గోపాలప్రభుం బ్రోవుతన్ 1
- మః అతసీనుచనసమానభాసుడగు దైత్యరాతివక్షంబునన్
దలవీలాభ్రము చెంగలనైరయు సుద్యచ్ఛంచలావైఖరిన్
శతమన్యుపలచోరమధ్య గత చంచత్పద్మరాగాకృతిం
జతురత్వమ్ముననొప్పు భార్గవి గృతిస్వామిన్ గృహన్ బ్రోవుతన్ 2
- మః మగువా ! నీకును నాకు రూచమును నామం బొక్కటై యుండు న
ల్లుగుటన్ భేద మొకింత లేదు నను నర్దాంగీకృతం జేసితం
చాగి నల్లన్ దగవే ? యటంచు గిరిజాయోషామణిన్ వేడు నీ
లగళుం డీకృతినాథు బ్రోచు గలకాలంబున్ గృపాదృష్టిచేన్ 3
- చి అరుదుగ నాదుమేన మణిహారములున్నవి మీ యురమ్మునం
దరయగ నంటరాని ఫణిహారములే యని గౌరి నవ్వ నా
యురమున రత్నహార మిదెయున్నది చూడుమటంచు తచ్చిర
స్ఫురదురహారత్నముల జూపు శివుండు కృతీంద్రు బ్రోవుతన్ 4
- మః రహిమీరన్ దివిషన్నదీయుత నభారత్నాత్మజా వైఖరిన్
మహనీయామలమౌక్తికాన్విత లసన్మాహేంద్ర నీలాకృతిన్
మిహికాంశూస్రరుచి న్వెలుంగువతి సామేనం దగంజేరి జం
భహరాశ్మద్యుతి నొప్పుశైలజ కృతిస్వామిన్ గృహన్ బ్రోవుతన్ 5
- చి ననకననంద నాది మునిసత్తము లొప్పుగఁ గొల్పి వాక్యతినీ
దనరసనాగ్రభాగమునఁ దప్పక నిల్చి చతుర్ముఖమ్ములన్
బనిపడి నాల్గు వేదముల భావము వారికిఁ దెల్పు పంకజా
సనుఁడు గృతీంద్రునిన్ నృపతిసత్తమునిన్ సతతంబుఁ బ్రోవుతన్ 6
- మ. జనతాసందిత తాళవృత్తగతులన్ సంగీతసాహిత్యముల్
క్షనయుగ్మం బయి రాగముల్ కళలు విద్యాప్రాధి డిపింప సా

రవితాంతశ్రుతివర్ణ రూపకలనన్ రాజిల్లు వాగ్దేవి మ
న్నన నెల్లప్పుడు నాదు నాలుకపయి న్నాట్యంబు గావించుతన్. 7

మ|| తను సేవించుజనాళి విఘ్నములు సంతాపమ్ములం బొందఁగఁ
దన కెవ్వఁడు విభుండు లేక జగతిన్ దా నంతకున్ మూలమై
వినుతాన్వర్తముగా వినాయకుఁడు నా విఖ్యాతి వాటించు న
య్యనిమేషార్చితపాదు దంతివదనుం బ్రార్థింతు నర్హాక్షికై.

సీ. ఇలఁ నెవ్వఁ డాదికవీంద్రుఁ, డెవ్వఁడు పు, రాణేతిహాస నిర్మాణ చతురుఁ,
డెవ్వర లధిక సంస్కృత కావ్యనాటక, లంకార రచనావిలాసవిదులు,
సకల భాషాశబ్ద శాసనుం డెవ్వఁడు, పరిశిష్ట భారతకరుఁ డెవండు,
రామాయణాదిక గ్రంథంబు లెవ్వరు, జనహితంబుగఁ జేసి వినుతిఁ గాంచి

తే. రట్టి వత్మికసంభవ వ్యాస కాళి, దాస భవభూతి ముఖసంస్కృత ప్రబంధ
కవుల నన్నయభట్ట తిక్కన హళకీ, భాస్కరాదుల మదిలోనఁ బ్రస్తుతింతు 9

చ. సముదితవృత్తి నింపగు రసాలకిసాలము మాచి నింబవ
త్రముఁ దినుమాడ్కి నీగయు ఘృతమ్మును మాచి వ్రణమ్ము జేరు
చందమున రహి న్మహాకవికృతంబగు సత్కృతీయందుఁ దప్పలే
నెమకుదు; రొప్పులున్నను గణింపరు దుమ్మువు లీర్వచ్చే మహిన్. 10

మ. చతురత్వంబునఁ జారుచిత్ర కవితా సామ్రాజ్య సింహాసన
స్థితుఁడైయున్న కవీంద్రుఁ గాంచి కుకపుల్ సిగ్గేది నిందింపఁ ద
త్కృతికిం దత్కవి కేమి యెగ్గు ? ద్విరదశ్రేష్ఠంబుపై నున్న బూ
వతినిన్ గన్నాని క్రిందఁ గుక్క లదలింపం గూసినట్లే కదా ! 11

క. తుమ్మెద పుప్పులె వెదకును, దిమ్మరి కోలంబు పెటదిబ్బలె వెదకున్,
సమ్మతి నొప్పులె వెదకు ము, దమ్మున సత్కవియు, గుకవి తప్పులె వెదకున్ 12

తీ తనయంత వలచివచ్చిన, ఘనపదములు గూర్చి చెప్పు కవిపద్యము నూ
తన ముక్తాఫలములచే, నొనగూర్చిన సరముమాడ్కి నొప్పుచునుండున్ 13

తే. సరనశబ్దార్థ సంగతు లెఱుంగ లేక, పూర్వకవుల శబ్దార్థముల్ మ్రుచ్చిలించి
కూర్చునమయం బెఱుంగని కుకవిపద్య, ముండు భువి గాజుపూసల దండకరణి. 14

వ. అని యివ్విధంబున నభీష్టదేవతా ప్రార్థనమ్మును సత్కవి బాహూ కరణంబునుంగు
కవిని రాకరణంబునుంగావించి శిరీషప్రసూనంబులం గల పేళలత్వంబును సౌగంధిక పుష్పంబులం
గల సౌరభ్యంబును బారిజాతలతాంతంబులం గల మాధుర్యంబునుం గల మనోహర శబ్దార్థమ్ములం

గూర్చి సంస్కృతాంధ్రకవు లిచ్చ మెచ్చనొచ్చెంబు లేని సచ్చరిత్రం బొక్క-టి యక్కజమ్మగ రచియింపం దలంచి యున్న సమయంబున.

- సీ. వేడ్కతో నిత్యంబు విబుధులు సేవింపఁ, బ్రబల భోగైశ్వర్య పటిమ గల్గి
ప్రజల ధర్మాధర్మ పరిపాలనమునందుఁ, దతబుద్ధి సమవర్తితయును గల్గి
నిరుపమ వాహినీశ్వర సేవ్యమానుడై, సముద్రగ్రభూరితేజంబు గల్గి
యసమానపుణ్య జనానందకారియై, చతురత త్యాగశీలతయు గల్గి
- తే. లోకపాలాంశభవుఁడు భూలోక నాథుఁ, డగుటఁ దల్లక్షణము లన్ని యతనియందె
వెలుగు చుండంగఁ జెలికాని కులపయోధి, రాజు వేంకటగోపాలరాయఁ డలరె. 16
- సీ. గోరాజ గోరాజ గోరాజలను మీఱుఁ, బ్రతిస్పష్టి వైభవ ప్రాభవముల
మదనాగ మద నాగ మదనాగములఁ గేరు, క్షీతిధూర్వహణ రూప ధృతుల గతుల
కమలాస్త్ర కమలాస్త్ర కమలాస్తులను మించు, చక్రపాలన కళైశ్వర్య రుచుల
వసురాజ వసురాజ వసురాజులను బోలుఁ, బ్రబల ప్రతాప సాభాగ్యసటిమ
- తే. ననుచు జను లెల్ల వినుతోసేయంగఁ దనరెఁ, జండదోర్దండమండితమండలాగ్ర
ఖండితోద్దండవిమత వేదండ కాండ, శీర్ష మండలుఁ డారాజసింహుఁ డిలను, 17
- క. చెప్పిన శ్రీహరి చరితము, చెప్పగవలె నొండుగాథఁ జెప్పిన నోటన్
దుప్పరలు రాలినట్లగు, గొప్పగు వస్తుతంపుసోన. గురియునె చెప్పుఁడి ! 51
- సీ. సకల శృంగార చేష్టావిశేషములకు, లీలా గతులకును మూల మతఁడె
కమనీయ రూప రేఖావిభ్రమాత్యంత, లావణ్యములకు మూలం బతఁడె
వరకవిశ్వరులకు వర్ణనీయములైన, బహుగుణమ్ముల కాటవ ట్టతఁడె
అనవరతంబు ధ్యానానక్షులగు యోగి, తతులకు నిర్వాణదాత యతఁడె
- తే. విఖిల విగమాంతసీమంఠినీవతంస, చారు సీమంత భూషితచరుణుఁ డతఁడె
అట్టి శ్రీకృష్ణ రాధికాబ్జాక్షి భవ్య, పరిణయము చెప్పుకంటె సాభాగ్య మెద్ది 52
- సీ. రచియించితిని మున్ను రామాయణాదిమ, పోకావ్య మాంధ్రకావ్యమ్ము గాగ
సరసోక్తులను గృష్ణ జన్మఖండంబును, సంతరించితి సాధుసమ్మతముగఁ
బ్రణుతి కెక్కితి శిశుపాలవధాఖ్య మ, పోకావ్య మాంధ్రకావ్యంబుఁ జేసి
చెలఁగి రాధామాధవుల వివాహంబు శృంగ, గార ప్రబంధంబు చారుఫణితి
- తే. వెలయ సకల వర్ణనములు గలుగునట్లు, చాల సత్కృపు లందఱు మే లనంగఁ
ధెలుగుఁ జేసితి నిపు డాంధ్ర దేశ విహిత, ఘన వసంతంండ వేంకటకవివరుండ. 53

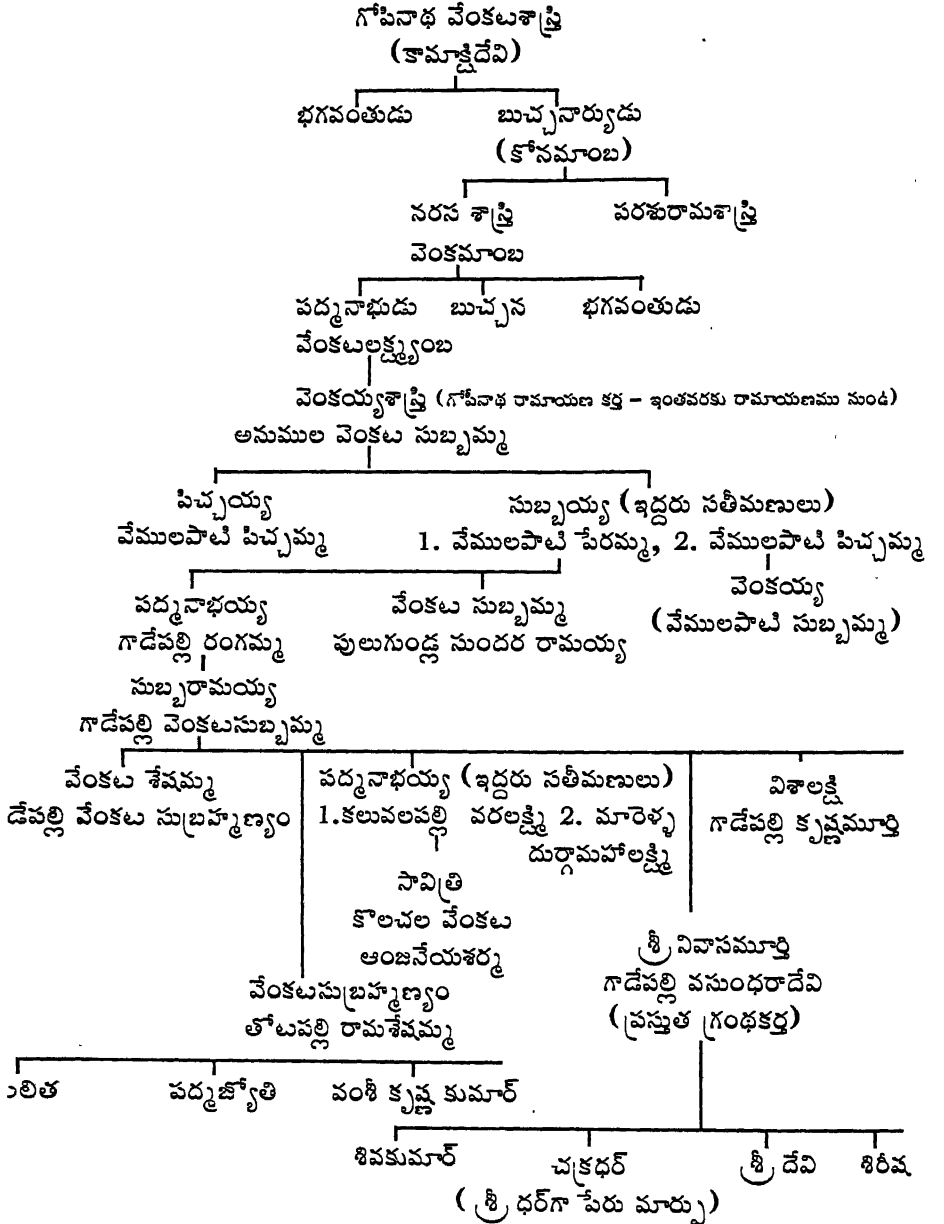
ప్రార్థన

దుర్గాదేవి దండకము

శ్రీమత్పరబ్రహ్మరూపా, విపజ్జల సంహారిణీ, సచ్చిదానంద రూపా, మహాదేవి, నారాయణీ, విష్ణుమాయా, మహాభాగ, బ్రహ్మాది దేవాళికిన్, సర్వలోకాళికిన్, తల్లియున్ నీవ దేవీ! గుణంబున్ రహిన్ దాల్చినన్ ధాత్రి సాకారవా దీపు, వేడ్కన్, గుణాతీతవై యున్నవేళన్ నోకారవా దీపు, జీవుండవున్ నీవ, దేహంబాగిన్ నీవ, యీ రెంటికిన్ సాక్షియై యొప్పు శశ్వత్పరబ్రహ్మమున్ నీవ, వేదాళికిన్ తల్లియై యొప్పు సావిత్రియున్ నీవ, వైకుంఠమందత్యుతోర స్థలం బందు నిత్యంబు శ్లోభిల్లు పద్మా మహాదేవియున్ నీవ, క్షీరోదధిన్ శేషసర్పంక మధ్యంబునన్ బొల్చు శ్రీ విష్ణునిం గొల్చు క్షీరాబ్ధిరాట్నపుత్రియున్ నీవ, స్వర్గంబునన్ పజ్రభృల్లక్ష్మియున్ నీవ, మర్త్యంబునన్ మర్త్య లక్ష్మీ స్వరూపంబు నీ, వెన్న, పాతాళంబునన్ భోగిరాడ్లక్ష్మియున్ నీవ, ప్రితిన్, సతశ్రేణికిన్ సర్వసంపత్తు లెల్లప్పుడున్ కోర్కెతో నిచ్చు విన్నాళియున్ నీవ, నిత్యంబునన్, సత్యలోకంబునన్ బొల్చు భాషా సరోజాక్షియున్ నీవ, గోలోకమందెప్పుడున్ కృష్ణవక్షస్థలంబందుఁ జెల్వొందు రాధామహాదేవియున్ నీవ, బృందావనం బందు బృందాచరకోరాక్షియున్ నీవ, దాక్షామణి దేవియున్ నీవ, కైలాది రాట్నాన్యయా పార్వతీ దేవియున్ నీవ, సర్వామర శ్రేణికిన్ తల్లియో, దేవతామాతయున్ నీవ, స్వాహా స్వధా దేవులున్ ధాత్రియున్ గంగయున్ నీవ, నిక్కంబుగా, దేవతాపత్నులెల్లన్ రహిన్ నీకళల్, పూరుష క్లీబ నారీ స్వరూపంబులున్ నీవ, వృక్షాళికిన్ బీజమున్ నీవ, స్పృష్ట్యంకురం బీవ, విశ్వంభరా దేవియందొప్పు సద్గంధమున్, వహ్నియందొప్పు బల్తాహికాశక్తియున్, వారియందొప్పు శీతత్వ, మాకాశమందొప్పు శబ్దంబు, పద్మాపునందొప్పు తేజంబు, శీతాంశునందొప్పు సత్కాంతియున్ నీవ, బ్రహ్మకృతిన్ సర్గమున్ చేయుచున్, విష్ణురూపంబునం పాలనం బర్ధిఁ గావింపుచున్, శంభురూపంబునన్ సర్గమంతంబు నొందింపుచున్, మూఁటికిన్ కర్తరియై యొప్పు భాస్వత్పరాశక్తియో దీపు, సద్బుద్ధియున్ దుష్టియున్ పుష్టియున్ గాంతియున్ భ్రాంతియున్ దాంతియున్ శాంతియున్ శ్రద్ధయున్ మేధయున్ నిద్రయున్ భీతియున్ దృష్టయున్ క్షుత్తిపాసాదులున్ కీర్తియున్ లజ్జయున్ మాయయున్ భుక్తియున్ ముక్తియున్ శక్తియున్ రక్తియున్, భక్తియున్ సర్వమున్ నీవ, నీ సత్ప్రభావంబు వర్ణింపగా, వేదముల్ చాల, వావాణియున్ నేర, దాబ్రహ్మయున్, శేషుడున్, ధర్ముడున్ చాల, రే నెంతవాడన్, దయాదృష్టిచే నన్ను వీక్షించి, దైత్యేశ్వరున్ నాశమొందించి, రక్షించవే, లోకమాతా, సదాచారపూతా, హిమాద్రింద్ర జాతా, సదా పాహి, మాం పాహి, మాం పాహి (శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండము)

గోపినాథ వంశవృక్షము

(తెలంగాణులు, ఆపస్తంబ
సూత్రులు, కౌండిన్య గోత్రులు)

శ్రీ రస్తు
శ్రీ గణేశాయ నమః
శ్రీ రామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః
హరి ఓం నమశ్శివాయ

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవిపరంపర

వేంకటగిరి రాజులకు వేంకటకవిపై గౌరవము

వేంకటగిరి రాజభవనములో అనేక గదులతో అలరారు కొల్లుచావడి కలదు. దీనిపేరు 'లక్ష్మీనివాసము'. ఇది క్రీ.శ. 1783-90 మధ్య కాలములో నిర్మింపబడినట్లు అచ్చటి శాసనము వలన తెలియుచున్నది.

ఆ గదులలో ఒక గది నిత్యపూజ కొరకు ప్రత్యేకించబడినది. పూజా సమయమున తప్ప మిగత వేళల ఆ గది మూసేయబడి ఉంటుంది.

ప్రతిదినము రాజ పురోహితుడు రాణి వారి నుండి తాళములను తెచ్చి, ఆగదిని తెరచి అందు పూజాదికములు నిర్వర్తించి, తిరిగి ఇంటికి వెళ్ళును. ఇప్పటి రాజపురోహితుని పేరు ఓగోటి గోపాలయ్య. ఈ నిత్య ధూపదీప నైవేద్యములు 13-8-1859 తేదీ నుండి అవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచునే యున్నవి. ఆ రోజు పరమ పవిత్రమైనది. అవాడే గోపినాథ వేంకటకవి రచించిన శ్రీమద్రామాయణ వ్రాతప్రతి వేంకటగిరి సంస్థానములో దాఖలు చేయబడినది.

అట్టి భక్తి శ్రద్ధా విశ్వాసములతో ఆరాధింపబడే ఆ గదియందు ఏమి విశేషములుండునో చూడవలె ననిపించుట మానవసహజము.

5-1-1992వ తేదీ నాడు ఆ పూజా గృహమును సందర్శించు భాగ్యము నాకు కలిగినది. ఆ భాగ్యమును కలిగించినవారు, సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్ర పరంపరలోని శ్రీ మదనగోపాల్ శ్రీ సాయి కృష్ణ యాచేంద్ర గార్లు వారి ఐదవతరము వారగుట విశేషము.

తలుపు తెరువగానే మనస్సుకు హత్తుకొనేటట్లు కనులకు కనబడిన దృశ్యమిది.

శ్రీ కృష్ణ భగవానుని గీతోపదేశము, విశ్వరూప సందర్శనము, గోవర్ధనగిరి ధారణ, రాసలీల, మున్నగు పటములతోను, చిత్రముద్రితములైన తెరలతోను గోడలు కప్పబడి ఉన్నవి. పుట్టవర్తి సాయిబాబా వారి చిత్రము, సర్వజ్ఞకుమారయాచేంద్రుని చిత్రము కూడ ఆ గదిలో కలవు. గది ఈశాన్యపు దిక్కున దేవుని ప్రతిమలు, చిత్రపటములు ఉన్నవి.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

గది మధ్యలో పై కప్పు కొక్కిమునకు తగిలింపబడిన గొలుసునకు కట్టిన ఊయల ఉన్నది. ఆ ఊయలలో గోపినాథము వేంకటకవీంద్రుల స్వహస్తలిఖితమైన శ్రీ మద్రామాయణ శ్రీ భగవద్గీతల వ్రాతప్రతులు, శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండపు వ్రాతప్రతి మరికొన్ని ప్రతులును ఆ ఊయలలో భద్రపరుపబడి ఉన్నవి.

నాలుగుతరములు మారి నేటి ఐదవతరము వారిచేత కూడ ఆ వ్రాతప్రతులు నిత్యపూజ లందుకొనుట చూడగా వేంకటకవిపై వేంకటగిరి సంస్థానపాలకులకు గల ఆదరాభిమానములు, శ్రీ కృష్ణునిపై వారికి గల అచంచల భక్తి వెల్లడి అగుచున్నది.

ఆ కవి కవితాగంధము పట్టుబడక పోయినను కవివంశీయుడనని చెప్పుకొను భాగ్యము లభించిన నేను ఆ సంస్థాన పాలకులకు నా కృతజ్ఞత తెలుపుకొనుచున్నాను.

గోపినాథ వేంకటకవి పేరు వినగనే మనకు వెంటనే స్ఫురించేది గోపినాథ రామాయణము. అది ఆ కవి తన గ్రంథమునకు పెట్టిన పేరు కాదు. ఆ కావ్యము కవి జీవితకాలములో 1887లో 'శ్రీమద్రామాయణము' అను పేరునే ప్రచురితమయి కవి పరమపదించిన రెండు సంవత్సరముల తర్వాత వేంకటగిరి రాజులచే మలిముద్రణము 1894లో పొందినప్పుడు కూడ శ్రీ మద్రామాయణముగానే ప్రచురితమైనది. 1916లో వావిళ్ళవారు ప్రచురణ చేపట్టినప్పుడు 'గోపినాథ రామాయణము' అను పేరుతో దీనిని ముద్రించి వేంకటగిరి రాజుకు కొన్ని ప్రతులొసంగిరి. అందు మొదటి రెండు ప్రచురణల ఉపోద్ఘాతమే కలదు. గోపినాథుడు అనగా శ్రీకృష్ణుడు. శ్రీ కృష్ణాంకితమైన రామాయణమును సత్యమును వెల్లడి చేయుచున్నందున గోపినాథ రామాయణ మను పేరు అన్వర్థముగానే ఉన్నను, వాల్మీకి రామాయణమున కనురూపమైన కావ్యమను భావము లోపించి చదువరి దృష్టికి, చదువకనే స్ఫురింపజేయు భావములోపించినది. వావిళ్ళవారు 1918, 1923 సం० లలో పై ఉపోద్ఘాతము తీసివేసి మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యుల పీఠికతో మాత్రమే ముద్రించిరి.

గోపినాథ వేంకటకవి కావ్యములలోని శైలి విన్యాసము, పదగుంభనము, శబ్ద సౌష్ఠవము, రచనాశిల్పము, భావశబలత మున్నగు విశిష్టగుణములను సూక్ష్మ దృష్టితో పరిశీలించిన పోతన, తిక్కన, నన్నయలతో ఈ కవికిగల అవినాభావ సంబంధమే కాక అనంతశక్తి సంపన్నమైన కాలము ఒక మహావ్యక్తిని సృజించి, పునర్జన్మల ద్వారా ఒక మహాకార్య నిర్వహణమునకు దోహదము చేయు ననెడుసత్యము కూడ భావాంబరముపై మెఱుగుతీగ వలె స్ఫురించును.

గోపినాథ వేంకటకవి ప్రాచీనమహాకవుల కోవకు చెందిన వారిలో కడపటివాడని విమర్శకుల అభిప్రాయము. కడపటి వానిలో ముందరికవుల-ఛాయలు, పోకడలు ప్రతిబింబించుట

సామాన్య ధర్మమే, అయినను గోపినాథ వేంకటకవి విషయములో కొన్ని ప్రత్యేకతలు కలవు. అవి యేవి యన

(1) భారత, భాగవత, రామాయణములు విభిన్న రచనా నరళులను ప్రతిబింబించుచున్నను పూలదండలో దారము వలె వాటిలో ఏకసూత్రత కనుపట్టుచున్నది.

(2) ఒక సమయమున కవిగా అవతరించిన మహామనీషి తన జీవితకాలములో సిద్ధింపజేసికొనలేని మనోవాంఛితములను తీర్చుకొనుటకు పునర్జన్మ నెత్తునని తన జీవితాశయములను పరిపూర్తి చేసికొనువరకు ముముక్షువుగా కొనసాగుచు కడపటి జన్మలో జన్మరాహిత్యము పొందునని మన సనాతన ధర్మము ప్రబోధించుచున్నది. బోక్షలక్ష్యమును తెలుపుతూ జన్మ పరంపరలో ఉత్తరోత్త రాభివృద్ధిని సాధించిన విషయమును పై కవుల పీఠిక నుండి తెలుసుకొనగలుగుట ఒక విశేషముగ కనుపించును.

(3) శిరీష ప్రసూన పేళలమైన నన్నయ కవితా స్రవంతి, సాగంధిక పుష్ప సారభ్య సంవాసితమైన తిక్కన రసవాహిని, పారిజాత సుమ సుగంధ మాధుర్యము వహించు పోతన కవితా సుధారసధారయు వేంకటకవి కమనీయ కవితలో త్రివేణి సంగమముగా భాసించె నని వారి రచనలను తులనాత్మక పరిశీలన వలన తెలియగలదు.

(4) నన్నయ, తిక్కన, పోతన, వేంకటకవుల జీవిత విశేషములను, వారి కావ్యములలోని ప్రార్థనా పద్యములు, కవితా సంపద, స్వప్న వృత్తాంతములు, వ్యవ్యంతుములు, ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములు మున్నగు విషయములను సమన్వయ దృష్టితో సమీక్షించిన బహుముఖమూల వ్యక్తమైన ఏకత్వ లక్ష్యసిద్ధి విశదము కాలగదు.

పైన సూత్రప్రాయముగ సూచించిన విషయములను కూలంకషముగ పరిశీలించుటయే ఈ రచన యొక్క ధ్యేయము.

తెలుగు కవులలో వేంకటకవి స్థానము

గోపినాథ వేంకటకవి గౌరవ ప్రాభవములు వేంకటగిరి రాజవంశీయుల యందే కాక, తెలుగు వాఙ్మయ ప్రపంచమం దంతటను వ్యాపించినవి.

తెలంగాణాలోని ఆత్మకూరు సంస్థానపు రాజు తిరుపతి వేంకటకవులను 'శ్రీనివాస విలాసము'ను తెలుగు చేయమని క్రీ.శ. 1897లో కోరగా వెంటనే.

భారతమ్ము తెలుంగు పఱప రాజనరేంద్ర, నృపతి నన్నయకవి కచ్చినట్లు

రామాయణంబు నాంధ్రము సేయుమని మార, నృపతి భాస్కర కవి కీర్చినట్లు
కాశిఖండము తెల్లగావింపుమని వేమ, నృపతి శ్రీ నాథుని కీర్చినట్లు
మాఘమ్ము తెల్లగా మార్చ వేంకటగిరి, నృపతి వేంకటకవి కీర్చినట్లు
శ్రీనివాస విలాస మాంధ్రీకరింప, సరస తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల కీర్పు
డాన తిచ్చుట మిగుల భాగ్యమ్ము గాదె, ఆత్మకూరు పురీరాజ యతులతేజ

అని వెంకటకవిని, నన్నయ, భాస్కర, శ్రీ నాథులతో పోల్చినారు. (నానారాజ. పూర్వ 185)

నావిలి కొలను సుబ్బారావు శ్రీ మద్వాల్మీకి రామాయణమును క్రీ.శ. 1900 నఱిలో
తెలిగించుచు, అయ్యలరాజు రామభద్రుడు తిక్కన, తిమ్మన, మొల్ల, భాస్కరుడు, కంకంటి
పాపరాజు, రంగనాథులందరను ఒక చిన్న కందపద్యమున ప్రస్తుతించి గోపినాథ వేంకట కవిని
మాత్ర మొక శార్దూల పద్యమున ప్రశంసించుట ఆనాటి వండితులకు, కవులకు వేంకట కవిపట్ల
గల గౌరవమునకు ప్రతిబింబము. ఆ పద్యములను చూడుడు.

క|| రామాభ్యుదయ కవీంద్రుని, ధీమహితుల దిక్కునార్యుఁ దిమ్మన మొల్లం
బామణి భాస్కరుఁబాపన, రామ కవుల రంగనాథుఁ బ్రణాతి యొనర్తున్

కా|| శ్రీ రామాయణ పూర్వభాగము రచించెన్ భక్తి నాంధ్రంబుగా
ధీరుం డార్యజనస్తవార్థుడును పృథ్వీదేవతా శ్రేష్ఠుఁ డు
ర్వీరామాత్మభవేశ భక్తుడగు గోపినాథ వేంకార్యు డా
సూరిం గూర్చి నమస్కరించెదను సత్సృక్తిం బ్రశంసించుచున్

(అం. నా-రా-పీఠి-16,17)

ఈ సందర్భమున అభినవ కవి తిక్కన శ్రీ దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారి క్రింది
వాక్యములు స్మరణీయము. (సుబోధిని వారపత్రిక సంపాదకుడు మన్నేపల్లి రామకృష్ణారావు
సంపుటి 6, సంచిక 43 (15-5-1937)

“మనమండలము మహాకవులకు జన్మభూమి. కవిత్వయములో నిర్వరు మన మండలము
వారు. భారతము దొరకొన్నవారు రాజమహేంద్రవరమువారే యైనను కార్య భారమంతయు
నెల్లూరి వారే నిర్వహింపవలసి వచ్చి యుండుట సర్వజన విదితము. ఎఱ్ఱన, తిక్కనల వెనుక
మనమండలమున బెక్కురు కవులు ఆవిర్భవించినను తిక్కనాదుల వలె మహాకావ్య నిర్మాణ
దీక్షాదక్షుడైన వాడు నేటి వర్ధంతి పురుషుఁడు గోపినాథ వేంకటకవియే. రసభావబంధురముగ
ఉత్తరహరివంశము వ్రాసి సర్వజ్ఞుడని పేరు వడసిన నాచన సోముడు గావి, తిక్కన కంటె
జనమనోహరముగ ఉత్తరరామకథను రచించిన కంకంటి పాపరాజు కాని, అమృత కల్పముగ

విక్రమార్కచరిత్రము వ్రాసిన జక్కన గాని, ఓజః కాంతి గుణోపేతముగ సమీరకుమార విజయముందీర్చిన పుష్పగిరి తిమ్మన గాని, మృదుమధురశైలి విష్ణుపురాణము తెలిగించిన వెన్నెలకంటి సూర్యనార్యుడు గాని, దశవతార చరిత్ర నిర్మాత ధరణిదేవుల రామయ మంత్ర గాని, యాదవ రాఘవ పాండవీయ కృతికర్త నెల్లూరి వీర రాఘవ కవి గాని, 'వాణి నా రాణి' యన్న పిల్లలమట్టి పిన వీరభద్రకవి గాని, మన మండలములోని యితర కవు లెవ్వరుగాని గోపినాథుని వేంకటకవి వలె మహా గ్రంథరచన కావించి యుండలేదు”.

‘భాస్కరుని కవిత పారతంత్ర్యము నెఱుగదు. గోపినాథుని వాణి స్వతంత్ర పరతంత్రముల రెంటిని యనుభవించ నేర్పరి.’¹ ‘ఈ కవి తన కవితా రామణీయమునకు శబ్ద స్పష్టతను పైననే యాధారపడలేదు. అర్థము నందే దృక్కు నిమిషమైదు. కంకంటి పాపరాజు మున్నగు వారి వలె ననర్గళ వేగముతో కవనము నల్లు దక్షత కలవాడు.’²

ఏ సుముహూర్తమున యోగి నుండి ఉపదేశమును బడసెనో కాని ఈతని రసనాగ్రమున భారతి నర్పించిన దనుటలో సందేహము లేదు.

ఈ కవి ధారాశుద్ధి, ఓజస్సు, ఔచిత్యములను పాటించుటలో నన్నయ, తిక్కన, పోతనలకు దీలయిన వాడు. ఈ కవి కావ్యములను ఇతర రచనలను నిశితముగ అనుసంధానించినచో పైకవిమూర్తిత్రయమే పరంపరాగతముగ అవతరించి త్రివేణి సంగమమువలె వేంకటకవియందు లీన మయినారేమో అని నా అల్పమతికి తోచుచున్నది.

‘అనువాద విషయమున మూలమును జాగ్రత్తగ ననుసరించినదయ్య రచనము కుంటుపడలేదు. శరన్నది వలె ప్రసన్నమధురముగ చివరిదాక నడచినది. తెలుగు శబ్దములపై నీ కవికి మక్కువ యెక్కువయయ్య మూలమునపై నాదరమున కాబోలు చాలవర కచ్చటి శబ్దములనే తత్సమములు జేసి రచన సాగించినాడు. అనుప్రాసాది శబ్దాలంకారములు మితముగా నాదరింపబడినవి. కాండాంతములందు బంధకవిత్వము కానుపించుచున్నది. ఇతిహాసమున ప్రధానమగు ‘నిష్ఠ’ శ్రీమద్రామాయణము నందు వలెనే యిందును సంపూర్ణముగ ననుసరింపబడుటయే ఈ గ్రంథ ప్రశస్తికి మూలము. మూలమునందలి కవితా మౌఖ్యము నందించగలుగుటయే దీని కీర్తికి జయపతాక. ఆర్థ కవితా గుణములగు సంయమన శక్తి, అక్యత్రిమత యిందుపాసింపబడినది. రచన ద్రాక్షాపాకము’ అనునది అంధ్ర భాషా సమితి విజ్ఞాన సర్వస్వము నందలి గోపినాథ రామాయణ పరిచయము. ‘ఇతని యథామూల వాల్మీకి

1. ఆంధ్రపత్రిక 1939 ప్రమోదాళ ఆంధ్రరామాయణములు కొనదెన బాలకృష్ణయ్య వ్యాసం.

2. వీరేశలింగ యుగం డాి కె.యల్. నారాయణ రావు.

రామాయణ మాంధ్రీకృత యథామూలము లన్నిటిలో ముత్యమోతము మైనదని యయ్యో పుస్తకముల నొకేచోట నొకప్పుడే చదివినయెడల పాఠకులకు తప్పక విశద మగునని ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర సంగ్రహకర్త అభిప్రాయము.

1 “మాఘ మేఘ గతం వయః అని సుప్రసిద్ధ కావ్య వ్యాఖ్యాత మల్లినాథుడన్నాడని ఒక వదంతి. ఈ గ్రంథమును వ్యాఖ్యానించుటకే యిట్లుండ చందస్సుందరముగ ననువాదము చేయుట ఎంత కష్టమో ఊహింపవలసినదే.” “పంచ కావ్యములలో నొకటి యగు మాఘము నితడు తెలిగించిన తెఱంగునకు శ్రీ నాథుడును దలయుచువలసినదే ! శైలి విద్యుత్స్పందనీయ కవితావేశంబును మెఱయించుచు సలలితపద ప్రయోగ నైపుణ్యమును చూపుచు చదువచదువ నింపులు పుట్టింపుచున్నది.”²

ఆంధ్రకవుల చరిత్రలో కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు గోపినాథ వేంకటకవి నాటికాలమున బహు కావ్యములు రచించిన వాడని, కవిత నాతికతనమై హృద్యముగ నుండునని తెలిపి ఈతని శైలికి ఉదాహరణములుగ ఈ క్రింది పద్యముల నిచ్చినాడు.

రామాయణము

- చి ఘనగుణశాలి ప్రాణమున కంటెఁ బ్రియుం డగు రామచంద్రునిన్
జననుతు నొంటి బంపి నిమిషం బయినన్ మనఁ జాల వంశవ
ర్తనుఁడగు సట్టి యీతలిరుఁ బ్రాయపు ముద్దుల కుట్టఁడేల నీ
యనుమతి నేన వచ్చెద సురారుల జంపి మఖంబు గవగన్ (గో.రా. -బాల 477)
- ఉ! చందురువంటి నెమ్మొగము చాగెడు కన్నులు వృత్తదంష్ట్రముల్
సుందర పల్లవాధరము సోగకురుల్ మణికుండలప్రభా
బంధుర కర్ణయుగ్మమును బారెడు చేతులుఁ గల్లు రాము నిం
పొందగఁ జూడకున్న నిలుపోవఁ దరంబె సుకుంతల యిత్తరిన్ (గో.రా. అయో 1242)
- చి ఇన కిరణాళికిం జొరవయీక సదాగతి రాక కైనఁ బ
ల్పన బడ కర్థి సైకతముఁ జల్లిన రాంగ నీక దట్టమై
దనుజ విముక్త కాండములఁ దట్టుచు దిక్కుల రామకాండముల్
మనిశిత భంగి నిండుటయు సురల్ వెఱగంది రయ్యెడన్ (గో.రా. ఆర-410)
- ఉ! భూచరవర్య యెవ్వని సముద్ధతిఁ జంపుట కై కడంగి సు

1. ఆంధ్రప్రభ దినపత్రిక 23-3-1969 ఆంధ్రమాఘము ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి.

2. ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర సంగ్రహము - కవితవేది (వావిళ్ళ ప్రచురణము)

గ్రీవుని తోడ నెయ్య మొనరించి తదీప్సిత సిద్ధిగోరి న
 స్నీవిధిఁ జంపి తట్టి దనుజేంద్రుని రావణుఁ గీటడంచి నీ (గో.రా. కీష్క - 460)
 దేవిని నెందు డాచినను దెచ్చి యొనంగనె యొక్క ప్రేత్మిడిన్

ఈ ఓరిదురాత్మ యిందు బుధు లుండరొ యుండిన నీవు వారలం
 జేరవో సాధువాక్యములు చేకొన నొల్లనొ శిక్షలేమి నా
 చార విహీనమై నకల నజ్జన గర్భిత మయ్యె నీ మతం
 బారయ నీకతంబున విశాలకులంబు చెడున్ నిజంబుగన్ (గో.రా. సుందర - 485)

మ మరియున్ రావణి సాయకంబులు ధనుర్మౌర్వీం దగం గూర్చి బ
 ల్లరు లాడం దెగనిండఁ దీసి వెన వక్షం బుచ్చిపో నేసినన్
 గురుబాణ క్షతజాత రక్తకలితాంగుండై సుమిత్రాసుతుం
 డరయన్ బొల్చె విధూచు వహ్నిగతిఁ బుష్పార్ధ్య ద్రుమ ప్రక్రియన్ (గో.రా. - యుద్ధ)

కృష్ణ జన్మ ఖండము

చా సలలిత శుద్ధతోయములు చారుమణీదళ పద్మకై రవో
 త్వలములు గంధలుబ్ధక సుతాన మధువ్రత గీత నాదముల్
 కలరవ చక్ర కుక్కులు మరాళ మనోహర మంజు శబ్దముల్
 గలిగి మనోజ్ఞ సంపదలఁ గ్రాలు విశాల సరోవరం బొగిన్ (శ్రీ.కృ.జ. - 3 అ)

మ పరికింపం గడు దుర్లభం బవనిలోఁ బ్రాణేశ ! కాంతామణీ
 పురుష ప్రేమ గుణాతిరిక్త మనిశంబుం బూత చారిత్రయున్
 స్మరసారజ్జయు సాధ్యయున్ రసికయున్ జాతుర్య సంయుక్తయో
 తరుణీరత్న మెఱుంగు నత్యురుషుఁడున్ దధ్యంబు చింతింపగన్ (శ్రీ.కృ.జ. -

శిశుపాల వధము (మఘకావ్యము)

శా సామర్థంబున మాఱులేని బల మన్యం; బవిష్ఠిన్ నీతి వి
 ర్యా మర్యాద నెఱింగి పోవు బల మన్యం; బిట్టు లీ రెంటికీన్
 నేమం బేర్పడ భూరి తేజమునకుం జీకట్లకుం బొలె బల్
 సామాధికరణ్య మెట్లు గలుగుం జర్చింప లోకంబునన్ (శిశు 1 - 185)

చా అలఘు ధనుష్ప్రభావమొ గుణాతి మహత్వమొ ముష్టికత్తయో
 యలయు దిగంతముల్ గగన మీనుచు సున్నవో యేమి చిత్రమో
 తెలియగ రాదు శౌరి సముదీర్ణ శరంబులు చిత్రజల్లు ల
 బ్లంవడ నొక్కరీతిఁ గురియం దొడగెన్ ధ్వని పూర్వకంబుగన్ (శిశు 4 - 204)

భగవద్గీత

- ఉ॥ మెండుగ వృష్టికాలమున మిన్నక పాటు నదీప్రవాహముల్
నిండి చలింపకున్న యల నీరధిజేరిన మాడ్కి నెవ్వనిం
దండిగ సర్వకామములు తప్పక చేరు నతండు శాంతుడై
యుండు సకాముడైన నరుడొందడు శాంతిని బాండునందనా (శ్రీ.భ.గీ. - 59)
- చ॥ అలయక యోగు లీతనిఁ బ్రయత్నము సేయుచు నాత్మయందు ని
శ్చలముగ నున్నవానిఁగ నిజంబు నెఱుంగుదు రజ్జలైన ని
శ్చలమతిహీను లొక్కమొగిఁ జాలఁ బ్రయత్నము చేసియున్ సము
జ్జ్వలుఁడగు నీశ్వరుం దెలియఁజాలదు భారత నిక్క మింతయున్ (శ్రీ.భ.గీ. - 260)

వేంకటకవి జీవితకాలమున జీవించిన కందుకూరి వారు తన కవుల చరిత్రలో ఇన్ని పద్యములు ఉదహరించుటచే వారికి కవిపై గల ప్రీయత్వము గోచరించుచున్నది. జనప్రియ రామాయణమును రచించిన పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు తమ రామాయణ రచన వేంకటకవి ప్రారంభించినట్లు ప్రారంభించుటయే కాక 'మాఘుడు - గోపినాథ వేంకటకవి' అను వ్యాసమున 'గోపినాథులు చాల ప్రసిద్ధులైన విద్వత్కవులు. శాస్త్ర పాండిత్యముతో పండి పక్ష్వమైనది వారి సాహిత్యము. ప్రాచీన మహాకవుల కోవకు చెందిన వారిలో వీరుకడపటి వారు' అని ముగించి ఆరచనమునందు వేంకటకవిశైలి సాధారణముగ నిట్లుండు నని క్రింది పద్యము సుదహరించిరి.

- శ॥ ప్రాగల్భ్యంబునఁ గాంతుపై బ్రియకు సాంద్రప్రక్రియం దొల్లి యే
రాగం బుద్యవమై హృదంతరమునం బ్రచ్చన్నమై యుండె నా
రాగం బప్పుడు మద్యపానమద సంరంభోత్థితంబై రహిన్
బాగాప్పన్ వెలి కుద్గమించె రయమొప్పన్ నేత్రమార్గంబులన్ (శిశు 2 - 274)

పై విషయమును ధృవపరచునట్లుగా నిడుదవోలు వెంకటరావు 'ఆంధ్రకవితా ప్రపంచంలో ఉత్పథంలో విహరించే కవి అనీ, ప్రాచీన సాంప్రదాయ సిద్ధమైన కవిత్వరచన వేంకటకవితో ఆశ్వాసాంతమైనదనీ విమర్శకులు ముక్త కంఠంతో వినుతించారు. దీనికి మకుటాయమానంగా కందుకూరి వారు ఆంధ్రకవుల చరిత్ర వేంకటకవి చరిత్రతో భారతవాక్యం పలికారు.... గోపినాథ వేంకటకవి గతించిన 5 నెలలలోనే తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల పంటి మహాకవులు వారిని ప్రాచీనులైన నన్నయ, భాస్కర, శ్రీనాథులతో సమాన స్కంధుడని స్పష్టము చేసిరి. ఇదియును నవీనయుగమున ప్రాచీన కవితా ప్రతిభా సంపత్తి సంప్రదాయము నిలిపిన వారిలో వేంకటకవిగారు కడపటివారని నిర్వివాదముగ నిరూపించుచున్న' దని శిశుపాలవధ మహాకావ్యపీఠిక యందు వ్రాసిరి.

శ్రీ వీరేశలింగ యుగమున వేంకటకవి శైలి వర్ణనలయం దిట్లుండునని శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండ, శిశుపాలవధమునుండి చూపిరి.

ఉ॥ చారు సుగంధి పత్ర విలస త్కమలోత్పల కైరవాళియున్
భూరి సువర్ణపత్ర కవి భూషిత చక్ర మరాళ పంక్తియున్
వారిరుహంతరస్థ మధుపాన మదోత్కృట భృంగరాజ శృం
గార సుధాభవారియును గల్గి చెరింగె సరస్సులచ్చటన్ (శ్రీ.కృ.జ. - 2 ఆ)

ఉ॥ చిత్రతర ప్రసూన మధుసేవనలుబ్ధ మనోజ్ఞ చంచరీ
కత్రము పల్లవ గ్రసన కామ పికాళి విషాద వల్లకా
దాత్రము కామివీజన వితాన మనోగత మాన ధీరతా
జైత్రము చైత్ర మొప్పె సుమసాయక కేళి రసైక పాత్రమై (శ్రీ.కృ.జ. - 3 ఆ)

ఉ॥ ఆతత జృంభమాణ నిబిడార్చటి జన్యము సెల్లుచుండగా
భీతి యొకింత లేక యరిభీషణబృంహితముల్ సెరింగ వి
ఖ్యాత నగాభవారణచయంబు బృహత్కృటి సీమనుండి దా
నాతుల వర్షముం గురిసె నద్రు లొగిన సెలయేలులంబలెన్ (శిశు 4-156)

గీ॥ ద్రావియును మదిరాక్షి మదంబు విడిచె, ద్రావకుండియు వీక్షించి దాని నవతి
మత్తయై యుండె నురిలోఁ జిత్త ముఖమె, భూరి మదహేతు వగుచు నొప్పారు గాదె
(శిశు 2-281)

వేంకటకవి రచనలు

అట్టి యశోధనుడగు వేంకటకవి శ్రీముఖ నామనంపత్సరమున (1813) కావలి తాలుకా (ఇప్పుడు కలికిరి మండలములోని) లక్ష్మీపుర గ్రామమున లక్ష్మీదేవి పద్మనాభ శాస్త్రి దంపతుల పుణ్యాఫలితముగా శ్రీమంతుల కుటుంబమున జన్మించి నిరంతర శ్రీరామనామస్మరణ చేయుచు, శ్రీ మద్రామాయణ, భగవద్గీతల పారాయణము నిత్యము చేసిన తర్వాతనే భుజింపుచు, శ్రీరామనవమి, శ్రీకృష్ణాష్టమి ఉత్సవములు మహాదానందముతో ప్రతి సంవత్సరము జరుపుచు కొందరు వటువులకు విద్యాదానముచేయుచు జీవించి (1) శ్రీమద్రామాయణము (2) శ్రీకృష్ణ జన్మ ఖండము (3) శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రమును మోక్ష గ్రంథము (4) బ్రహ్మ సందేశతకము (5) తిరునాళదండకము (6) మారుతి శతకము (7) శ్రీరామ స్తవము (8) వెలుగోటి వారి వంశావళి కొన్ని పద్యములు (9) తారావళి (10) శ్రీ శిశుపాలవధ మహాకావ్యము (11) శ్రీరాధికా పరిణయము రచించి శ్రీ సూత సంహిత రచనను ప్రారంభించి పూర్తికాక

పూర్వమే 8-6-1892 నందన నామ సంవత్సర ఆషాఢ శుద్ధ చతుర్దశి ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలమున దేహమును చాలించిరి. ఆ దినమునకు ముందు రోజు అనగా 7-6-1892న తన పోషకప్రభువు సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుని శపమును చూచుటకు నగరికి వెళ్ళినపుడు తీసిన ఛాయాచిత్రమును సంవత్సరాది ఆంధ్రపత్రిక (1917 ఏప్రిల్ నెల 5వ తేది) ప్రచురించి, అందు 'వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు మా కెరువిచ్చిన ఛాయాపటము, కవి యవసానమునకు పూర్వదిన మెత్తబడినదని తెలియవచ్చుచున్నది. పటము నందలి ముఖ లక్షణమును చూచు నెడల ఈ భక్తుడు శంకరాచార్యు నంతవానిచే ప్రార్థనీయముగా తలపబడిన యనాయాస మరణము నందినట్లుహింపవచ్చును' అని వ్రాసిరి. అంతేకాక 'తక్కిన సంగతి సందర్భము లెట్లున్నను కవి సహజ ఘడితుఁడనియు బాల్యమందే యీ (గోపినాథరామాయణ) గ్రంథరచన కుపక్రమించెననియు ప్రభుసాహాయ్య సన్మానము లపేక్షించియు మోమోలమిలేక తన గ్రంథమును భగవదంకితమే కావించెననియు, కవి కాశ్రయఁడైన సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రుడును అంకితా ద్యాడంబరముల కాశపడక యుదారబుద్ధితో గ్రంథవ్యాప్తికి తోడ్పడి కవిని సత్కరించె ననియు స్పష్టపడుచున్నది" అని కూడ వ్రాసిరి.

“గోపినాథము వేంకటకవి తదితర వేంకటగిరి సంస్థానకవుల సాహిత్యసేవ” అను అంశముపై పరిశోధన చేసి మారుతి శతకము, తిరునాళదండకము, వెలుగోటివారి కొన్ని పద్యములు, కొన్ని తారావళి పద్యములు సంపాదించి యిచ్చుటే కాక, గోపినాథుని వేంకయ్య శాస్త్రి సాహిత్య పరిచయము” అను పుస్తకమును ప్రచురించి, వేంకటకవి వేంకటగిరి రాజునకు వ్రాసిన లేఖల ద్వారా బ్రహ్మానందశతకము వేంకటగిరి రాజుభావములని, వాటికి చందోరూచకల్పనే వేంకటకవి చేయవలసిన స్థితి వచ్చినదని నిరూపించిన కాళిదాసు పురుషోత్తంగానికి కవి వంశీయుడిగా నా కృతజ్ఞతలు యిందు మూలముగా తెలుపుకొనుచున్నాను. శతక రచనలోని అయిష్టత, శతకము ముందరి ఇరవై కృష్ణ లీలలచే గ్రహింపవచ్చును.

సత్యవిత్వ లక్షణములు

రసార్థ గౌరవ సు స్థూణ దలిర్ప సత్కృతులు పూని రచించిన సత్యవిత్వముగా తన కవితా లక్షణము లిట్లు విశదీకరించి యున్నారు.

చి చతురత మీఱఁ బాకములు శయ్యలు రీతు లలంకృతుల్ ధ్వనుల్
వితతరసంబులున్ మఱియు వృత్తులు దోషములున్ గుణంబు లు
న్నతిఁ బరికించి సత్కృతి యొనర్చినఁదత్కృతి లోకపూజ్యమై
యతులిత భంగి వృద్ధిఁ గను నావిధు భాస్కరతారమై, భువిన్ (గో.రా. - పీఠ - 19)

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

మ|| అరుదుగ నాణిముత్యములు పోరము గూర్చిన మాడ్కి లో వెలిన్
మెఱుగులు దేఱు శబ్దములు మెచ్చుగ గూర్చి రసార్థ గౌరవ
స్ఫురణ దలిర్ప సత్కృతులు పూని రచించిన సత్కవిత్వమున్
సరసకవిత్వ మండ్రు కవిసత్త్వము లన్యకృతుల్ గణింతురే ? (గో.రా. పీఠి - 20)

క|| తనయంత వలచి వచ్చిన, ఘనపదములు గూర్చి చెప్పు కవి పద్యము నూ
తన ముక్తాఫలముల చే, నొనగూర్చిన సరము మాడ్కి నొప్పుచునుండున్ (శ్రీ రాధి - 13)
అట్లు చెప్పి తనకు నచ్చిన నడకలుగా చూపిన నడకలలో ప్రఖ్యాతమైన కొందరి
నడకలను వేంకటకవి రచన నుండి తెలుసుకొందము

భాస్కరుడు

క|| మృగవతి కైవడి మృగముల, బెగడం దోలుచు మహిజబృందంబులపై
ఖగముల నెగయలి జోపుచు, నగచరవీరుండు ప్రియవిహారము సలిపెన్ (గో.రా సుందర - 6)
నాచన సోముడు

సీ|| కనకాననాగ్ర భాగమున నుండెడు నీకు, నీకుశవిష్టర మిచ్చుటెంత
రమణీయ దాన ధారాశాలివగు నీకు, నా యిచ్చు విమలాక్ష్య తోయమెంత
యనుదిన శాశ్వదనాహారి వగు నీకు, నీ మూలఫలము లే నిచ్చుటెంత
నిరుపమ కాంచనాంబర ధారివగు నీకు, నీ వల్ల లాజిన మిచ్చుటెంత

తే.గీ|| భక్తి నేనిచ్చు పుష్కర పత్రపుష్ప, మాత్రమును గైకొనుట గాక మనుజవర్య
తర మెఱిగి నిన్నుఁ బూజింప దరమె నాకు, మిమ్ముఁ గనుఁ గొనుట అంతయె మేలుగాక
(గో.రా. - ఆర - 198)

శ్రీ నాథుడు

సీ|| గగన కాసారోడు కైరవంబులుఁ గోయఁ, బ్రాచి సాచిన హస్తవల్లవంబు
నెఱసిన బలితంపు నిబిడాంధకార కాం, తార సీమకు బృహద్వాను హేతి
ప్రబల విభావరీ ప్రతతి ద్రుంపఁగ సానఁ, బట్టించి యెత్తిన పరశుధార
జలజాత వనవాటికలఁ గల్గ జాడ్యంబు, పరిహాసింపఁగ బాల్యక్ష మందు
పయనములు వేకువం బోవు పథికతతికి, దారిఁజూపెడు తెరువరి; దంపతులకుఁ
బంపశర జన్య విరతిఁ బుట్టించు చతురుఁ, డరుణుఁడుదయించెఁ బ్రాకృర్వ తాగ్రమందు
(గో.రా. - యుద్ధ - 3320)

అల్లసాని పెద్దన

అటజని కాంచె రామ విభుఁ డంబర చుంబి రసాల భూర్జరీ
కుటజ తమాల తాల వట కుంద కురంబక కోవిదార వి

స్థుల కరవీర లోధ్ర తరు చూత మధూక విశాల శింశుపా
వలల విరాజితం బయిన భాసురవదావము భూరిదావమున్ (గో.రా. - అర-135)

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయలు

శా| అశ్రాంతంబును మ్రోయు నమ్మఖమునం దాలించినన్ దట్టమై
యశ్రాంతస్థుల యాజకోక్తమగు స్వాహానాద మాశ్రావయా
స్తు శ్రౌషణ్ణినదంబు తీవ్రముగ వాసోదీయతాం దీయతాం
చశ్రౌతాదన మననంబు కృపయా క్షంతవ్య మ న్నాదమున్ (గో.రా. - భాల 331)

ముక్కుతిమ్మన

మ| రమణీమున్ను విభుండు నీకు వశుడై లాలించు నాఁ డీవు గ
ర్వమునం జేసిన యెగ్గులన్నియును దాఁ బల్కాటు చింతించి గి
న్న మదన్ దాచిన నీ సపత్నియగు న క్కొనల్య రాముడు రా
జ్యము బాలించుచు నుండెనేనియు నినున్ సాధింపదే క్రమ్మఱన్ (గో.రా. - అయెధ్య -214)

రామరాజ భూషణుడు

క| కలరవమై జతకోకిల, కులరవమై యారవం బకుంతితగతి వీ
నుల విందై యమ్మతపు సో, నల పొందై పురము నిండ నలుపుగ మ్రోసెన్ (గో.రా.-బాల170)

చేమకూరి వెంకట కవి

ఉ| ఎక్కడ నల్కుడైనఁ దరళేక్షణ వచ్చునటంచుఁ జూచు నే
యిక్కునఁ జప్పడైనను మహీసుత పల్కిని యాలకించు నే
దిక్కు తళుక్కుమన్న సుదతీమణి మైజిగి గాఁదలంచు లో
నక్కజమైన మోహమున నా రఘునాథుడు భ్రాంతచిత్తుడై (గో.రా. -అరణ్య-1086)

పోతన - వెంకట కవుల జీవిత సంఘటనల చిత్రము

వేంకటకవి జీవితములో పోతనను స్ఫురింపజేయు అనేకసంబంధము లుండుట చిత్రము.
వారి కాలము నాటి రాజులలో కూడ ఋణాను రూపమైన సంబంధ ముండుట కూడ చిత్రమే.
వాటిని పరిశీలింతము.

భోగినీ దండకమున పోతన వర్ణించిన సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుడు తిరునాళ దండకమున
వేంకటకవి వర్ణించిన సర్వజ్ఞ కుమార యాదేంద్రుడు ఒకే వంశమునకు ఒకే గోత్రమునకు
చెందినవారని వెలుగోటి వారి వంశ చరిత్ర తెలుపుతుంది. అట్లే పోతన, వేంకటకవులు ఒకే
వంశము, ఒకే గోత్రమునకు చెందిన వారు. పోతన అవస్తంభ స్మృతుడు. వేంకటకవి కూడా

అవస్తంభ స్తూతుడు. పోతన కౌండిన్యన గోత్రుడు. వేంకటకవి కూడ కౌండిన్యన గోత్రుడే. ఇద్దరు శివ, కేశవ భేదములేని వారే. ఇద్దరు శ్రీరామ భక్తులే. ఇద్దరు సహజపండితులే. ఇద్దరు ముందు తమ తండ్రిల వద్ద చదువు నేర్చిన వారే. ఇరువురి ప్రథమ కావ్యములు బాల్యమున రచించి భగవంధికీతము చేసినవే.

వారిద్దరి జీవితములలో తటస్థపడిన రాజులకు 'సర్వజ్ఞ' అను పేరు ముందు ఉన్నవారే. ఇద్దరు రాజులు శృంగార ప్రియులే. ఇద్దరి రాజులు రేచర్ల గోత్రీయులే. ఇద్దరి రాజులు విద్వాంసులే. ఇరువురు గ్రంథరచన చేసినవారే.

“సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుడు రసార్ణవ సుధాకరమును నామాంతరము గల సింగభూపాలీయ నామ కాలంకార శాస్త్రమును సంగీత రత్నాకర వ్యాఖ్యను మరికొన్ని సంస్కృత గ్రంథములను రచించి సర్వజ్ఞ బిరుదమును వహించినవాడు. వీనియందు రసార్ణవ సుధాకర మనుగ్రంథము రసనాటకాది విషయమై మూడుల్లాసములుగ రచియింపఁ బడినది. ఇది యత్యుత్తమ గ్రంథము. కావ్యప్రపంచమునకు వ్యాఖ్య యొనరించి మహామహోపాధ్యాయుఁ డనుఖ్యాతి వహించిన మల్లినాథ సూరిచేఁ దన వ్యాఖ్యలయందు దచ్చటచ్చటనుదహరింప బడినది. రఘు పంశ షష్ఠసర్గ మందు నిందుమతీ పరిణయ ఘట్టమున ‘తాం ప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం’ అను శ్లోక వ్యాఖ్యానమందు “తత్ర శృంగారలక్షణం రసార్ణవసుధాకరే - విభావై రనుభావైశ్చ సాత్వికై రవ్యభిచారిభిః” అనునది లోనుగా శృంగారలక్షణము. అనుభావలక్షణము. సింగభూపాలీయంబున నుండి యుదాహరింపబడియె. అలంకారశిరోమణి యందుఁ బ్రతాపరుద్రీయ వ్యాఖ్యయందును, శాకుంతల, బాల రామాయణాది నాటక వ్యాఖ్యలోనగు ననేక గ్రంథముల యందు నీ గ్రంథము ప్రమాణముగాఁ బరిగ్రహింప బడినది” అని శేషేంద్ర రమణ కవులు వావిళ్ళవారు 1961లో ముద్రించిన శ్రీ మద్భాగవత పీఠికగా ‘భాగవత ప్రశంస’ అను శీర్షికను రచించియున్నారు.

సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుని రచనలలో కొన్ని (1) సభారంజని (2) మనస్సాక్ష్యం (3) హిందూమత విరోధ భంజని (4) సర్వమత సారసంగ్రహము (5) సహేతుక నీతి శాస్త్రము (6) నాస్తికధ్వంత భాస్కరము (7) సందిగ్ధ తత్త్వ రాద్ధాంతము (8) గీతార్థసార సంగ్రహము (9) నిర్గుణవాద నిరాకరణము (10) రత్నవల్క్లంగుళీయము.

“వేంకటగిరి వారి పంశములో రసార్ణవసుధాకర కర్త సింగమనీని తర్వాత అంతటి విద్యా పరిశ్రమమును, విద్యజ్ఞున పరిశ్రమ నేతృత్వమును గల రాజు కవి సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుడు. ఇతడు కృతి భర్తగానే కాక, కృతికర్తగా కూడ ప్రసిద్ధుడు. నకల విద్యావిదుడని, ఆధ్యాత్మవిద్యా విచ్ఛేద్యుడని పండిత ప్రశంసల నందిన విద్యవ్రతుడు, ఈయన రచించిన గ్రంథము

లన్నియును వ్యావహారిక భాషకు అతి సమీపమైన సరళ గ్రాంథికములో సంధానింపబడినవి. గిడుగు వేంకట రామమూర్తి పంతులుగారి గద్య చింతామణిలో వీ గ్రంథభాగము లుద్భృతమగుట పరిగణార్హము.

సంగీత నాట్య సంబంధి గ్రంథమే యాచేంద్రులు కూర్చిన సభారంజని. నాయక నాయక రస సంగీత తాళ హిందూస్థానీ రాగ తాళ నాట్యాభినయ శబ్ద వాద్య పాండిత్య రహస్యములను నెనిమిది ప్రకరణములు గలది యిది” వాగ్గేయ కారరత్న శ్రీ హరి నాగభూషణము గారు మెచ్చిన ప్రశస్తకృతి” అని ‘ఆంధ్రసంస్థానములు సాహిత్య పోషణము’ న తోమాటి దోణప్పగారు పేర్కొనినారు.

పై విషయముల నుండి సర్వజ్ఞ సింగ భూపాల, సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రు లిరువురు పండిత ప్రశంసలందిన ప్రజ్ఞకలవారిని విజ్ఞానవంతులని సోదాహరణముగ చూచితిమి.

పోతన - వేంకటకవి యోగి వరప్రసాదులు

‘మత్తప్రసాద దివ్య మహిమచే’ ‘కవిత చెప్పులావు గలదు’ అని ఇవటూరి సోమశేఖరాధ్యులు అనుయోగి తనకు చెప్పినట్లు పోతన వీరభద్రవిజయమున తెలిపినారు.

‘నేను పది యాఱు వత్సరంబుల వాడనైయుండుతఱి నొక్కనాడు సింహపురంబు నుండి నృసింహదేవ కళ్యాణోత్సవ సమాలోకన కుతూహలాతి రేకంబున వేద శైలంబునకుం జని యందొక్క మహాయోగి వలన నొక్కవిద్య వడసి తత్ప్రసాద లబ్ధ కవిత్వవిద్యా విశేషుండనై” అని గోపినాథ రామాయణ పీఠిక యందు వేంకటకవి తెలుపుకొనినాడు. కనుక పోతన, వేంకటకవులిరువురు యోగి వరప్రసాదమున ధారాశుద్ధి, మధురపద్య గమనముగ రచించినట్లు వారి వారి కవిత్వముల నుండి తెలిసికొనవచ్చును.

పోతన, వేంకటకవుల రామాయణ రచనాసక్తి

జనశ్రుతి ప్రమాణముగ పలువురు గ్రంథ కర్తలు పోతనకు రామాయణ రచనయం దభిలాష యుండినట్లు పేర్కొనినారు. దానిని పరిశీలింతము.

“ఇతనికి రామాయణము రచింపవలెనని కోర్కె విశేషముగ కలదు. కాని యద్దానిని భాస్కరాదు లదివరకే యాంధ్రీకరించి యుండుటచే నాతని దృష్టి భాగవతముపై దిరిగెనట. ఈ సందర్భమున “బదిరెను భాస్కరుడు లేదా రామాయణము బండ్ల కెక్కింపనా?” యని పోతనామాత్యుడని నట్లు చెప్పుదురు. (ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము 6 పుట 200)

‘చెనకీ చెఱచినాడు భాస్కరుడు గాకుండిన రామాయణము బండ్ల కెక్కింపనా? యను

బమ్మెర పోతనామాత్యుని వాక్యము మనస్సున దోచుటయు (బ్రతిదిన మెంతో కాలము వ్యర్థగాధలఁ గడుపబడు చుండుట యోజించి మాబమ్మెరపోతన సంకల్పము నేనేల నెరవేర్చు రాదని యూహించి (ఆంధ్రవాల్మీకిరామాయణ ప్రథమ ముద్రణ విజ్ఞాపన నుండి)

రామాయణమునకు ఆదిమకావ్యమని ప్రసిద్ధి కలదు. అట్టి కావ్యము భక్తరసముతో సమ్మేళనము చెందిన రచన గలదియైన యిది యైహికముష్మిక సుఖసాధనమున మని సంసారతరణోపాయ మని పోతన కభిప్రాయము గలిగి రామాయణము నాంధ్రీకరించుటకు తలంపు గొనియుండును. కాని భాస్కరుడుల యాంధ్రీకరణ ముండుటచే మిన్నకుండెను. దానియందు భక్తిగుణములోపించుట చేతనే 'భాస్కరుడు బదరెను గాని రామాయణము బండ్ల కెక్కించనా?' యని యాతడు తన యాశయము వ్యక్తపరచెను. భక్తి రసోల్బణమున దాని నతి విస్తృతముగా నొనరించెద నని పోతన వాక్యమున కర్థము (పుట 13 పోతన - నిడుదవోలు వేంకటరావు)

ఉ! మానక కర్మభూమిపయి మానుషదేహముతో హితాహిత
జ్ఞాన మెఱుంగు బ్రాహ్మణుఁడు చారుకవిత్వము నేర్చి జానకీ
జాని కథల్ రచింపక యనత్కృథ లెన్ని రచించె నేనియున్
వాని కవిత్వ మేమిటికీ వాని కవిత్వమహత్వ మేటికీన్

అను పద్యము కంకంటి పాపరాజు ఉత్తరరామాయణము లోనిది. సామాన్యులకే యట్లుండుననిన శ్రీ రామాభక్తులలో శ్రేష్ఠుడైన పోతన కట్టితలంపుండుట సహజమే. దానికి కారణము

'ఆర్థబద్ధమైన భారతీయ సంస్కృతికి ప్రతిబింబముగా నిలచిన రామాయణం మన సమాజంలోని కట్టుబాట్లకు, సత్సంప్రదాయాలకు, జనజీవన సరళికి, ఆదర్శ కుటుంబానికి ఆధ్యాత్మిక సంస్కృతికి, ఒక సువ్యవస్థకు ఒక సుష్టిర రాజ్యపాలనకు సంకేతముగా సంభావిత మవుచున్నది. గురుశిష్యుల సత్సంబంధానికి, తండ్రి కొడుకుల ధర్మవత్సలతకు, అన్నదమ్ముల అనుబంధానికి, ఆలుమగల అనురాగానికి, స్నేహితుల సఖ్యతకు, యజమానుడు అనూయాయుఁ భక్తి విశ్వాసాలకు, పాలక పాలితుల మధ్యనుండే సద్భావన సదవగాహనలకు రామాయణంలో ప్రతిపాత్ర ఒక ప్రతీక.'¹ అట్టి రామాయణములో అయోధ్య సుందరకాండములు భాస్కర రామాయణమున తక్కువ చేయబడి ధర్మ ప్రబోధము తగ్గినది.

31 మంతనములు సద్గతులకు, పాఠనములు ఘనములైన పుణ్యముల కిదా

నింతన పూర్వమహాఘని, కృంతనములు రామనామకృతి చింతనముల్ (భాగ 9-362)

1. గోపినాథ రామాయణము తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం వారి 'ప్రకాశక విజ్ఞప్తి' నుండి.

అను భాగవత నవమస్కంధములోని పద్యము పోతన అంతరాంతరములో దాగి యున్న రామాయణ రచనా కౌతుకమును బహిర్గతము చేయుచున్నది.

అని 'మదీయ పూర్వజన్మ సహస్ర ఫలంబున శ్రీ మన్నారాయణ కథా ప్రపంచ విరచనా కుతూహలండ్లవై' అన్న పోతన భాగవతములోని 'శ్రీ మన్నారాయణ కథా ప్రపంచ రచనా కుతూహల' ము శ్రీ మద్రామాయణమును గూర్చియేనని గ్రహింపగలము. ఎందునల ననగా భాగవతములోని తక్కిన పద్యములందు పోతన భాగవతమవియే ప్రయోగించినాడు. కాని నారాయణ కథ అని పేర్కొన లేదు.

పోతన మహేశ్వర ధ్యానము చేయుచుండ రామాయణ కథా నాయకుడైన శ్రీ రామచంద్రుడు ప్రత్యక్షమై భాగవతమును రచింపమని తెలుపుట చేతనే శ్రీ మద్రామాయణ కథా ప్రపంచ విరచనా కుతూహలమును వీడి భాగవత రచనకు ఉపక్రమించె ననియు, ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములు శ్రీ రామచరముగ వ్రాసినను వ్యవ్యంతుములు శ్రీ కృష్ణసరములుగా వ్రాయుటచే రామకృష్ణుల కభేదము ప్రకటించె ననియు తలంపవచ్చును.

దానిని సర్వజ్ఞసింగ భూపాలు డంకితము కోరుట జనశ్రుతి.

వేంకటకవి శ్రీ కృష్ణాంకితముగ రచించిన ఈ క్రింది ఆశ్వాసాంత ఆశీర్వచన పద్యము ఋణానుబంధమైన స్రతిరూపముగ నున్నది.

శా! ఈ కావ్య స్రతిపాదితుం డయిన సీతేశండు రామసభం
డీ కళ్యాణ కృతీశ్వరుం డయిన శ్రీ కృష్ణుండు సంప్రీతితో
సాకల్యంబుగ విష్ణుపద్ధి కరులై చంచల్పూపా పూర్ణతన్

లోకస్తుత్య కుమారయూచ ధరణీంధ్రుం బ్రోతు రెల్లప్పుడున్ (గో.రా. - బాల - 1351)

ఈ సందర్భమున నన్నయ మంగళాస్తుతిరూపముగ నున్న 'శ్రీ వాణీ గిరిజాశ్చిరాయ' శ్లోకము వలె శార్దూలవృత్తమైన 'శ్రీ రాస్తాం మనుమ క్షితీశ్వర' అను ఆశీర్వచన రూపముగ నున్న తిక్కన విరచనోత్తర రామాయణ శ్లోకమును గుర్తు చేసికొనుట ఉచితము.

పోతన, వేంకటకవులకు రామకృష్ణుల సాక్షాత్కారము

పోతన ఒకనాటి చంద్రగ్రహణంబున గంగలో స్నానము చేసి తీరపు టినుక తిన్నెపై మహేశ్వర ధ్యానంబు సేయుచు కించు చున్నీలిత లోచనుండయి నున్న యెడ

సీ! మెఱుగు చెంగలనున్న మేఘంబు కైవడి, నువిద చెంగల నుండ నొప్పువాడ
చంద్రమండల సుధాసారంబు పోలిక, ముఖమునఁ జిఱునప్పు మొలచువాడు

వల్లీయుత తమాల వసుమతీజము భంగి, బలు విల్లు మూపునఁ బరగెను వాడు
 నీలనగ్గ సన్నిహిత భానుని భంగి, ఘన కిరీటము దలఁ గల్గువాడు
 అ॥ పుండరీక యుగముఁ బోలు కన్నులవాడు, వెడదయురము వాడు విపుల భద్ర
 మూర్తివాడు రాజముఖ్యుడొక్కరుడు నా, కన్నుగవకు నెదురఁ గనఁ బడియె

(భాగ - 1-14)

ఏనా రాజశేఖరునిం దేటిజూచి భాషింప యత్నంబుజేయు నెడ నతండు దా రామ
 భద్రుండమన్నామాంకితంబుగా శ్రీ మహాభాగవతంబుఁ దెనుంగు సేయుము. నీకు భవబంధంబులా
 దెగు నని యానతిచ్చి తిరోహితుండయ్యె' నని పోతన భాగవతమున తెలుపుకొనెను.

జననం బాదిగ రామపాదయుగళి సంసక్త చిత్తుడైన వేంకటకవి 'ధర్మార్థకామ మోక్ష
 ప్రదంబును బురాణముని కథితంబును సకల విద్యజ్ఞున సేవ్యంబునగు నొక్క మహాకావ్యంబు
 భగవద్వ్రీతి కొఱకుం కవిజనానుమతంబున రచియింపం దలంచి యట్టి కావ్యం బెయ్యది యా
 మహాప్రబంధరాజంబునకు నాయకరత్నం బెవ్వండొకో యని విచారించుచున్న సమయంబున

సీ॥ లలిత హాసము వాడు రతిరాజు ఋతురాజు, వలపించు రహిమించు చెలువువాడు
 మొగులు వన్నియవాడు మురి పెంపు మురిపెంపు, దుశకించు చక్కని గలమువాడు
 కొమరుప్రాసము వాడు కమలారి కొమరోలి, బురణించు సాబగైన మోమువాడు
 వలద చెక్కులవాడు బంగారు పొంగరు, వలి పెంపు జీగి మించు వలువవాడు

తే. గీ॥ చారుకోటీర కేయూర సారహీర, హార కుండల ధాళ ధళ్యముల వాడు
 బర్హిబర్హవతంసుండు పరమపురుషుఁ, డొకడు కలలోనఁ జూపట్టె నుత్సుకమున

(గో.రా. పీఠ - 22)

తే. గీ॥ ఏను గృష్ణుండ యుష్మ దహీన భక్తి, కలరి యీ పుట్టుపునకు నత్యంతకీర్తి
 సౌఖ్యము లనంతరంబ మోక్షం బొసంగఁ, దలచి సాక్షాత్కరించితిఁ దపము కలిమి

(గో.రా. - పీఠ - 29)

ప॥ వత్సా నీవు పవిత్రంబులైన మదీయ దివ్యావతార చరిత్రంబులలోన నీ కభీష్ట మెయ్యది
 దాని మదంకితంబుగా నాంధ్రభాష రచింపు మక్తావ్యంబు నిర్విఘ్నంబుగాఁ బరిసమాప్త
 నొందించు నట్టిభారం బేను బూనెద నీకును నీవు రచించిన కావ్యంబునకు నభ్యుదయ పరంప
 రాభివృద్ధి యగునట్లుగా ననుగ్రహించెద నీ కేజన్మంబు దక్క నొండు జన్మంబు లే దీ
 జన్మాంతంబునఁ బునరావృత్తి రహితంబైన పరమపదంబుఁ బ్రాపించెదవు అని శ్రీ
 కృష్ణపరమాత్మ చెప్పినట్లు వేంకటకవి గోపీనాథ రామాయణమున తెలుపుకొని యున్నారు.

బాల్య రచనపైనే వేంకటకవి రామాయణము

ఉ1 ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములుఁ గొన్ని పుచ్చుకొని సొక్కి శరీరము బాసి కాలుచే
నమ్మెల వ్రేలులం బడక నమ్మతి శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పి నీ
బమ్మెర పోతరా జొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగాన్ (భాగ- 1 - 11)

అని భాగవతమున రచించిన పోతనకు మహేశ్వర ధ్యానము చేయుచుండ శ్రీ రామచంద్రుడు
సత్యక్షుని భాగవతమును రచింప మని ఆనతివ్వగా తను భాగవతము రచించి నట్లు
కలిసికొంటామి. కనుక తీరని కోరిక వున్నదన్న హేతువని భగవద్గీత.

అట్టి పరమభక్తుడు రూపొందెనా యను నట్లు.

చిత్తంబు హరిగుణ చింతనంబుల యందు, శయములు విష్ణుపూజనము లందుఁ
బాదంబులు రమాధిపతి భజనము నందు, వీనులు విభుకథల్ వినుట యందు
శిరము కైటభదైత్యహర నమస్కృతు లందు, రసన గోవింద కీర్తనము నందు
జక్తువుల్ హరిరూప సందర్శనమునందు, గాయంబు శౌరి కైంకర్యమందు
సంతతము గీలుకొల్చి ప్రసన్నబుద్ధి, నన్య మేమియు నెఱుంగక నవ్విభుండె
శరణ మని నమ్మి కొలుచుచు ధర శరీర, యాత్ర నలుపుడు నన్నార్థ మధిగమించి

(గో.రా. పీఠి-52)

చు1 జననం బాదిగ రామపాదయుగళి సంసక్త చిత్తుండనై
జనితోత్సాహమునం దదీయ కరుణా సంలబ్ధి నానాకళా
ఖనినై తద్గుణ వైభవ ప్రచురమై కన్పట్టు రామాయణం
బమహందన్ విరచింతుఁ బ్రౌఢ కవితా వ్యాపార మేపారగన్ (గో.రా. పీఠి - 53)

అని తన స్వగతము విన్నవించుకొని 'యీ పూర్వ రామాయణంబు భాస్కరాదు
లోక్తమయ్యుని గృతినాథుని జేసి రచించి రిది సమీచీనంబు గా దిమ్మహాకావ్యంబునకు
రమానాథుండె కృతినాథుండైన పదియాఱువన్నె బంగారునకు మూశీక్యంబు తోటి సంపర్కలబ్ధి
గలిగిన చందంబున సాధికోదయంబై యుండు గదా యని తలంచి యీ రామాయణ కావ్యంబు
తొలుతం గుళలపుల వలన రామరూప ధరుండైన నారాయణుండె వినియెఁ గావున నేనును
తత్ప్రమంబున శ్రీ కృష్ణ రూపధరుండైన రమాచలభుని గృతినాథుని జేసి యీపుణ్యకావ్యంబు
రచియింప నిశ్చయించితి' అని విన్నవించుకొనెను. పోతన తలపెట్టిన నారాయణ కథ ఈ
విధముగా పరిపూర్తి అయినట్లు వేంకటకవి అప్రయత్నముగ బాల్యముననే మొదటి కావ్యముగ

రచించిన ఈ రామాయణములోని ఆయాశబ్ద ప్రయోగముల బట్టి ఒకే అక్షరత్వమని (దేహాంతర ప్రాప్తి పొందిన ఒకే వ్యక్తి అని) తలంప వచ్చును.

భోగినీ దండక, తిరునాళదండక రచనా బంధము

‘ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల’ అని పాలకవర్గమైన రాజులలో నెట్టివాని నైనను ‘అధమునిగ’ భాగవతమున వ్రాయుటకు పోతన జీవితమున తగిన హేతువు ఉండి ఉండవలెను. అది భోగినీ దండక రచన తదుపరి సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుడు పోతనపై చూపిన దుష్ప్రవర్తనగా భావింపవచ్చును. భోగినీ దండకము పోతన రచనమని శేషాద్రిరమణ కవులు వాచిళ్ళవారి భాగవత 1961 ప్రచురణమందు 16-10-1922న నందిగమ గ్రామమందు వ్రాసినట్లుగా కనవచ్చును. అందఱి విషయమిది.

‘భాగవత దశమస్కంధములోని దండకమునకు, భోగినీ దండకమునకు శైలియందు దారతమ్యము లేదు. అంత్య నియమాదులయందెట్టి వ్యత్యస్తము గాని, కూర్పు బిగితనమున, దెట్టి మార్పు గాని, యల్లికయందు, బొల్లుగాని కానరాదు. బోగినీ దండకము, జదివినచో బోతన కృతము కాదన నోరు రాదు. తాను జెప్పినట్లు పోతనామాత్యుడు వ్రాసుకొనిన పద్యమ కానవచ్చుచుండ నీ విషయమున సందేహమే యనవసరము. పోతరాజు పేరుతో సమకాలికులుగా యాచలి కవులు, లాతని కర్పిత్యముతో నీ దండకము రచింప వలసిన ప్రసక్తి లేదు. పోతరాజు రచించినటుల నాతని స్వతంత్రభావము లాదండకములో, గొలదిగనో, గొప్ప గనో లేకపోలేదు. పోతరాజు స్వతంత్రశీలుడు. కాననే కల్పించుకొని, రాజుల దురాచారములను దుష్టత్రములను, నా దండకమునందు స్వతంత్రముగ నిమిడించి యున్నాడుచూడుడు.

‘రాజుల్ బహువ్యాజులే భోజులే చంచల చ్చిత్తులే మత్తులే వ్రేతకాయత్తులే దోషసంసిక్త

సంపాదులే వీతమర్యాదులే వారి సేవింప భేదింప రంధ్ర జీవింప, బోరామి, గావింప, గా రాదులె

సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రుడు వేంకటకవిచే వేంకటగిరిలోని కాశీవిశ్వనాథ స్వామి- అన్నపూర్ణ దేవాలయ వర్ధోత్సవ తిరునాళను తిరునాళ దండక మనుపేర రచింపచేసెను.

పోతన భోగినీ దండకము సర్వజ్ఞసింగ భూపాల వర్ణనతో ప్రారంభము. తగణదండకకవి తిరునాళ దండకము సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్ర వర్ణనతో ప్రారంభము. తగణ దండకము పోతన భోగినీ దండకము బాల్యమున వీరశైవుడై ఉన్నప్పుడు రచించినట్లు జనశ్రుతి.

శ్రీరామ, శ్రీకృష్ణ కావ్యములే రచించిన వేంకటకవి విశ్వనాథ-అన్నపూర్ణ దేవాలయమున జరుగు కళ్యాణమును వర్ణించు తిరునాళ దండకమును క్రీ.శ. 1879 సర్వ

కుమార యాచేంద్రుడు పదివీ త్యాగము చేసిన సంవత్సరమున రచింప చెయుట, ఇది యొకటి వేంకటకవి శివపరమైన రచనయగుట విశేషము.

భోగిని దండకములో సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుడు, తిరునాళ దండకములో సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుడు, విశేషముగ వర్ణింపబడుట గమనార్హము. పోతన భోగిని దండక ప్రారంభమిట్లున్నది.

‘శ్రీమన్నవో మంగళాకారు, నాకార లక్ష్మీకుమారున్, కుమారీ మనోరాము...

సింగభూపాల గోపాల గోపాలికా కృష్ణ గోపాలు, గోపాలదేవోత్సవ క్రీడలో ...

వేంకటకవి - తిరునాళ దండక ప్రారంభమిట్లున్నది.

‘శ్రీమించు వెల్గోటి వంశాద్రి రాకా శశంకుండు బంగారు యాచక్షమానాథ సత్పుత్రకుం డా కుమారాంక యాచక్షతీంద్రుండు శ్రీకాశికానాథ విశ్వేశ్వర స్వామికీన్ రంగు మీరంగ వర్షోత్సవం బర్తి సేయింప నుద్యుక్తుడై ...’ అని ప్రారంభించి మన్నె కంఠీరవా ! రాయవేశ్యభుజంగా!!! జయస్తే! జయస్తే! జయస్తే! యలంచున్ ... రహన్ మాగధ శ్రేణి కైవరముల్ సేయగా సద్గుణాలంకృతుడై మహీమండలం బర్ధిఁ బాలించె” అని ముగియుచున్నది. రాయవేశ్యభుజంగ అనుపదము సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుని కూడ గుర్తుచేయు పదమని గమనించుట ఉచితము. దీనిని రాజ రాజానకు నన్నయ, మనుమసిద్దికి లిక్కిన, సర్వజ్ఞసింగునకు పోతన ప్రయోగించుట విశేషము.

భాగవతమును పాఠపెట్టించుట, రామాయణమును పూజించుట

పోతన రచించిన భాగవతమును

“సర్వజ్ఞసింగ జ్ఞానరుం డది దన, కిమ్మని వేడిన నీయకున్న

నలిగి యాపుస్తకం బవనిఁ బాలించినఁ, జినికి యం దొక కొంత శిథిలమయ్యె

నని సర్వలక్షణసారసంగ్రహమున కూచిమంచి తిమ్మకవి క్రీ.శ. 1740 ప్రాంతమున చెప్పెను.

వేంకటకవి రామాయణమును రచించుట వినిన సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రుడు కూడ వేంకటకవిని పిలువనంపించుట, తను కవి గ్రామమునకు వెళ్ళుట, వేంకటకవి నాస్థానకవిగ నియమించుట క్రీ.శ. 1860 శాలివాహనశక వర్షములు 1782 సిద్ధార్థి నామ సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ పౌర్ణమినాడు మార్తెళ్ల సీమలో చేరిన “పెరుగువల్లి” అను గ్రామమును దానవత్రము వ్రాయించి యిచ్చుట. ¹ శ్రీకృష్ణాంకితమైన రామాయణ వ్రాతప్రతి శాశ్వతపూజ చేయునట్లు పూజా గృహము నందుంచి పూజించుట, రామాయణ ప్రచురణ ప్రచార భారము వహించుట పోతన

1. శ్రీ భగవద్గీతాశ్రమ వావిళ్ళ ప్రతి 1951 పీఠిక

- వేంకట కవుల సర్వజ్ఞసింగ భూపాల, సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రుల అనుబంధమును కూర్చున ట్లున్నది.

అంతేకాక పండిత మాత్యుర్యమిషగా సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుడు వేంకటకవిని వేంకటగిరికి పిలిపించి శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండమును శ్రీ రామాంకితముగ రచియింపమని కోరుట, శ్రీ రామాంకితముగ భాగవతమును పోతన రచింపగా దానిని తన కివ్వమని సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుడు కోరిన కోరిక ప్రతిపోరముగా కానవచ్చి పైఅనుబంధములను దృఢపరచునదిగా నున్నట్లున్నది.

భాగవత రచన తన కంకిత మిమ్మున్నందుకు శ్రీ కృష్ణజన్మఖండమును శ్రీ రామాంకితముగ కోరుట

కవివర్య ! నీవు రాఘవ చరిత్రంబు కృ, ష్టాంకితం బొనరించి యాంధ్రభాష
రచియించితివి తొల్లి రమణతో నిపుడు శ్రీ, బ్రహ్మకైవర్త పురాణ మందు
నలలిత శ్రీ కృష్ణ జన్మ ఖండంబు రాఘ, వాంకిత మొనరించి యంచితముగ
నంధ్రభాష రచియింపు మని యానతి యొసంగి (శ్రీ కృ.జ. - పీఠిక)

గోపినాథ వేంకటకవికి జరిగిన అసాధారణ గౌరవమునకు అనూయపడిన ఆస్థాన కవులు రామాయణములోని శైలీ భేదమును కారణముగ చూపి అది ఏకకవి కృతము కాదని సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుని మది కెక్కునట్లు చెప్పిరి. ఆ సందేహ నివృత్తికి సమాధానంగా పై పద్యమును చెప్పిరి.

వేంకటకవి 'చిత్రము మా గ్రామమునకు పోయి గ్రంథము పూర్తిచేసి తెచ్చెదనని చెప్పిరి. ప్రభువుల వారు 'అట్లుకాదు. వలయు సౌకర్యము లిచ్చెదము. తమ రిచ్చలనే యుండి, గ్రంథమును వ్రాయుడు. ఏ రోజు వ్రాసిన చిత్తు, ఆ రోజు మాకు చూపుచుండవలెను! అని చెప్పి ప్రభువుల వారు నెలకు మూడు వరహాల గౌరవ భృత్తి చొప్పున, ఇద్దరు వ్రాయనకాండ్రను నియమించిరి.

వేంకటకవి ఉదయముననే కూర్చుని ఒకరు పురాణమునందలి శ్లోకమును, వ్యాఖ్యను చదువుచుండ విని తాము చెప్పిన పద్యమును రెండవవాడు వ్రాయునట్లు ఆదేశించినారు.

ఉ! కీర్తియు భోగసంపదలు కేవల మోక్ష మొసంగు రామునిన్
భర్తను జేసి వ్యాసముని భావితమై దనరారు బ్రహ్మకై
వర్తపురాణ మందుఁ దెలుపం బడు శ్రీ హరి జన్మఖండమున్
గార్తిక కౌముదీ రుచిర కావ్యముగాఁ నొనరింప బూనితిన్ (శ్రీ కృ.జ. - పీఠిక)

అని ప్రారంభించి 11 గంటల గుంపుపట్టికి మారు పద్యములు రాజుగారికి పంపి తానింటికి పోవుచుండెను. ఇట్లు ఆరు ఆశ్వాసములు వ్రాసిన పిదప ప్రభువు వేంకటకవిని (గ్రంథము పూర్తికాకమునుపే) పిలిపించి సత్కరించెను. సోమసాని గుంట యనుగ్రామమునకు రాధాకృష్ణపుర మని పేరుపెట్టి దానిలో పండ్రెండవ భాగము నొసంగి దుండుభి నామ సంవత్సర శ్రావణ బహుళ అష్టమి రోజున దానవత్రము వ్రాయించి యిచ్చి ¹ గ్రంథము పూర్తి కాగానే గజారోహణము చేయించెను.² (సుబోధిని వారపత్రిక 15-5-1937 సంపుటి 6, సంచిక 43)

ఇది భాగవతమును తన కంకిత మివ్వమని పోతనను సర్వజ్ఞ భూపాలుడు కోరిన దానికి 'ఇమ్మును జేశ్వరాధముల' అని భాగవతమున తనను అధమునిగా పేర్కొనినందుకు పోతనను పరోక్షముగ బాధించిన దానికి ఋణానుబంధ ప్రక్రియగా భావించదగును.

ఆ ఋణానుబంధము ఇప్పుడు తెగుచున్నదనుటకు ప్రతీకగా వేంకటకవి మొదటి కావ్యమైన రామాయణముననే

చి నృపతుల వేడినన్ గరుణ నిచ్చిన నిత్తురు దంతి వాజిర
త్వపల ధనాగ్రహారములు దప్పక యన్నియు నస్థిరంబు లా
నిపుల కృపాసయోధి యదువీరుని వేడినఁ బ్రీతి నిచ్చు ని
త్య పథము నట్టివానిఁ గొనియాడక యన్యుల వేడ నేటికీన్ (గో.రా. పీఠ - 17)

అని రచించుట, అది తనకంకితము కాకపోయినను రాజు సత్కరించి, ప్రచురించి ప్రచారము చేసి తన ఆస్థాన కవిగ నిలుపుకొనుట ఋణాను బంధమును ధృవపరచుచున్నది. భాగవతమున వ్యస్థంతములు యదువీరుని పేరున నుండుట గమనార్హము.

సంపూర్ణ ఋణాను బంధ సాదృశము

పోతన చేత ఇమ్మునుజేశ్వరాధముల' అని పేర్కొనబడిన సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుడు పండితుడు, కవి, శృంగారప్రియుడని శ్రీ నాథాదులు వర్ణించి యున్నారు. అట్టివాడు పోతనచే భోగిని దండకము శృంగార చరిత్ర వర్ణింపజేసి యున్నాడు. తదుపరి చరిత్ర మనకు తెలియక పోయినను ఆ సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుడే తన తప్పునకు పరితపించి, సర్వజ్ఞ కుమారయోచేంద్రుడిగ పుట్టి ఋణ పరిహారమునకు వేంకటకవి యింటికి వచ్చి పిలిపించెనా అనునట్లు "నా రాజన్య శేఖరుండు భారత, భాగవత, రామాయణ ప్రముఖ నిఖిల పురాణంబులఁ బరిశోధించి భాస్కరాదులు రచించిన యాంధ్రరామాయణంబులందు వాల్మీకి విరచిత శ్రీమద్రామాయణంబునం గల

1. వెలుగోటి వారి వంశ చరిత్రము పుట 159. 2. నానారాజు సందర్శనము పూర్వార్థము -29 లోని 'ఏ రాజు కవిరాజు నేనుంగు నెక్కించి, యూరేగఁజేసే నీ యూరి యందు'.

యర్థం బంతయు సమగ్రంబుగాఁ గథితంబైనయది గాదనియు భగవదంకితంబు గాకున్న పనియుఁ దలంచి యిమ్మహాకావ్యంబు గీర్వాణంబున కన్యూనాతిరిక్తంబుగాఁ భగవదంకితంబుఁ జేసి యాంధ్రభాష రచియింప సమర్థుండగు పండితుం డెవ్వఁడో యని విచారించుచు వేనిక్కావ్యంబు గీర్వాణంబున కనురూపంబుగాఁ బద్యప్రబంధంబుఁ గావించుట యంతయు విని ప్రీతిపూర్వకంబుగా నన్ను రావించి ... మద్విరచితంబైన యాంధ్రరామాయణకావ్యం బంతయు సమగ్రంబుగా నత్యాదరంబున నాకర్తించి యిది మదీయాభిప్రాయ ప్రకారంబున గీర్వాణంబున కనురూపంబై శ్రీ కృష్ణాంకితం బై యున్నదని బహుశరించి నన్ను సత్కరించి లోక హితార్థంబుగా నిమ్మహాకావ్యంబు జగంబునందు విస్తరిల్లం జేసి శ్రీ రామభద్రుని యపారంబైన కృపారసంబునకు బాత్రభూతుండయ్యె¹ అని వేంకటకవి చేత పోతన ఋణానుబంధక్రియనా అనునట్లు సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రుని

మ॥ గణనాతీత గుణోన్నతుండును ద్రిలోకఖ్యాత చారితుడుం
బ్రణుత ప్రాభవు డివ్యిభుండు ధ్రువుడో, ప్రహ్లాదుడో యాచిభీ
షణుడో యంచు బుధుల్నుతింప భగవ త్సంసేవనాసక్త వీ
క్షణ చిత్తంబులకుం బ్రియుం' డై (గో.రా. పీఠి - 64)

అని వర్ణించి రాజ పాండిత్యమును

సీ॥ అలతర్క శాస్త్రయుక్తు లుపన్యసించు చో, గణుతింప రెండవ గౌతముండు
బహువిధశబ్ద నిష్పత్తిఁ గావించుచో, దలపోయ నవరవతంజలి యగు
నఖిల వేదాంత శాస్త్రార్థ తత్త్వ విచార, మందు సాక్షాజ్ఞనకాధిపుఁ డగు
లలిఁగావ్య నాటకాలంకార కవితా ప్ర, ముఖ విద్యలం దన్యభోజ నృపతి
తే॥ యుత్తరోత్తరయుక్తి నొండొక సురేజ్యుఁ, డతుల గాంధర్వ విద్యయం దనుపమాను
డనుచు జనములు దనుఁ గొనియాడ వాసి, కెక్కి సర్వజ్ఞ యాచమహీవరుండు

(గో.రా.పీఠి 66))

వర్ణించుట జన్మాంతర వాసనల ప్రభావముగ వేంకటకవి చేత బ్రహ్మానందశతకమును కామగ్రంథమును రచింపచేయుట, దానికి వేంకటకవికి వచ్చిన చెడ్డ పేరును రూపుమాపుటకు సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుడే గీతార్థపార సంగ్రహమున ఉపోద్ఘాతముగా

‘పసుధలో యోగ్యములైన విద్యలనేకములు గలవు. వాటి నన్నిటిని సాధించుటకు నెంత బుద్ధిమంతున కైనను శక్యము గాదు.

1. గోపినాథ రామాయణము పీఠిక పుట 10.

ముఖ్యమైన విద్యలు

అయితే యీ విద్యలలో ముఖ్యమున నద్వారకముగ నైహికాముష్మిక పురుషార్థ సాధనములైన విద్యలు రెండు గల వవి, యెవ్వి యనిన నైహిక ఫలములలో స్త్రీ పురుషులకు బ్రహ్మనందలేశ సన్నిభమైనవియు, భగవల్లీలా ప్రపంచమునకు వృద్ధికరమైనదియునై శృంగార రసప్రధానమైన రతి విద్యయు నా ముష్మికఫలములలో ముఖ్యమైన మోక్షమును గలుగజేసెడు సర్వవిధ్యాసారమైన యాధ్యాత్మ విద్యయు, నీ రెండును ధర్మార్థకామ మోక్ష రూప పురుషార్థములలో సుఖరూపములైన కామమోక్షరూప పురుషార్థములకు అర్థధర్మములు సాధనములైనవి. మరియు నితర విద్యలవలె నెంత ద్రవ్యవంతునైన నెంత బుద్ధివంతునైన నెంత శక్తివంతులైన సద్వారములు గాకుండ సాక్షాత్తుగానే సాధింపదగి యున్నవి. గావున శ్రీకృష్ణ దానుండనైన వెల్గోటి సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రాభిధానుండ నగు నేను యీ విద్యలను ప్రసాదించునట్టి యనేక గ్రంథములను జూచి చక్కగా పెద్దలవలన బోధపరచుకొని బహుదినములు పరిశీలించి మొదల మాయాస్థాన కవీశ్వరులైన గోపనాథం వెంకయ్య శాస్త్రిల వారికి జక్కగా తెలియజేసి వారి వలన శృంగార రస ప్రధానమైన బ్రహ్మనంద శతకమును సేన పద్యములుగ జెప్పించినారము. ఆ పద్యములలో నుండెడి భావ మిప్పటి జనులకు చక్కగా బోధపరచుకొనునట్టి యోగ్యత లేకపోయినందున నధ్యాత్మవిషయమైన యీ గీతార్థ సారసంగ్రహమనియెడు గ్రంథమును పద్య రూపముగ జేయించక నందరికీ తెలియుటకు నింగిలీషు గ్రంథము రీతిగా తెలుగు మాటలతో రచించుచున్నాడను” అని వేంకటకవి బ్రహ్మనంద శతకమును తన (సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుని) భావములకు పద్య కల్పన మూత్రమే చేసెనని చెప్పుట వాఙ్మయ చరిత్రలో అపూర్వము.

అంతేకాక

అనిశము భోజరాజ సభయందు జెలంగెడి కాలిదాసు చా

డ్చున మహిగృష్ట రాయ సభఁ బొల్చుగు బెద్దన సూరి భంగి న

త్యనుపమైన యాత్మ సభ యందు మహాకవిసై చెలంగు (శ్రీ. కృ. జ పీఠ)

వేంకటకవి రచించిన శ్రీ మద్రామామణములోని క్రింది పద్యము.

చా! అలస సమీరురాక విషమాయె మనోహర కీర శారికా

కలకల కంఠనాదములు కర్ణకఠోరము లాయె పండు వె

న్నెల కడువేడి యాయె విరితేనె చవు ల్వెగలాయెఁ దమ్ముడా

నలిన దళాయతాక్షి గహనంబునఁ బాసిన నాఁట నుండియున్ (గో.రా. యుద్ధ -99)

సర్వజ్ఞ కుమార యాచేంద్రుని ముఖమున పలుమార్లు వల్లించుచుండుట సంపూర్ణ ఋణాను బంధ క్రియనా అనిపించును.

గోపనాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

వేంకటకవి రామాయణము పోతన రచనా పద్ధతిని గుర్తు చేయు భక్తి రచన

రామాయణావతారిక పద్యమిది

శా| శ్రీ మీఱన్ వనజా సనాదికులు ప్రార్థింపన్ ఖలశ్రేణి సంచ
గ్రామక్షోణి జయించి సాధుజనులన్ రక్షించి భూభార ము
ద్దామ ప్రీతి హరించి ధర్మమును సంస్థాపింపఁ గృష్ణాకృతిన్
భూచూనందముతో జనించిన కృపాపూర్ణుం హరిం గొల్చెదన్ (గో.రా. - పీఠ - 1)

ఇక్కడ శ్రీ అనగా (త్రివర్గము) ధర్మ మార్గమున అర్థకామముల ననుసరించుట ధర్మో
రక్షణి రక్షితః అన్న ధర్మ స్వత్రము సతిక్రమింపగా వచ్చిన సంకటములను రూపుమాపుమని
బ్రహ్మదేవుడు విష్ణుదేవుని ప్రార్థింపగా దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణలకు ధర్మ స్థాపనమునకు శ్రీ
మహావిష్ణువు నీలనీరదశ్యాముడైన (శ్రీ కృష్ణమూర్తి) రూపమును దాల్చిన పరబ్రహ్మమును
ప్రార్థించెదను. ఇది రామాయణ కథాసూచకమైన అవతారిక పద్యము. 'పరిత్రాణాయ సాధునాం'
అన్న శ్రీ కృష్ణ వాక్కునకు రూపము. ఈ పద్యములో కవి ఏ కోరికలను కోరలేదు.

శా| శ్రీ కైవల్య పదంబుఁ జేరుటకు నై చింతించెదన్ లోక ర
క్షా కారంభకు భక్తపాలన కళాసంరంభకున్ దాస వో
ద్రేక స్తంభకుగేళిలోల విలస ద్ద్వైజుల సంభూత నా
నాకంజాత భవాండ కుంభకు మహానందాంగనా డింభకున్ (భాగ - 1-1)

అన్న పోతనగారి అవతారికలో కూడ శ్రీ అనగా త్రివర్గము అని మొట్టమొదట భాగవత ప్రతిలో
పురాణం హయగ్రీవ శాస్త్ర పేర్కొనియున్నారు. ఇందు భాగవత కథ సూచన కలిగి 'మోక్ష
కాంక్ష'ను వ్యక్తము చేయుచున్నది.

భాగవతములోని లక్ష్మీ సరస్వతులకు రామాయణ లక్ష్మీ సరస్వతులు అనురూపులు

పోతన లక్ష్మీ

మ|| హరికిన్ బట్టపుదేవి పున్నెములు ప్రో వర్ధంపు పెన్నిక్క- చం
దురు తోఁబుట్టుపు భారతి గిరిసుతల్ తో నాడు పూజోణి తా
మరలం దుండెడి ముద్దరాలు జగముల్ మన్నించు విల్లాలు భా
సురతన్ లేముల వాపుతల్లి సిరి యిచ్చున్ నిత్య కళ్యాణముల్ (భా.గ. 1-9)

వేంకటకవి లక్ష్మీ

చ|| కలశపయోధి పుత్రి యలకాంచనగర్భునిఁ గన్న తల్లి క
ల్పల దొర తోడఁబుట్టు హరివల్లభ లేములఁబాపులేమ సాం

పలరంగఁ బద్మవండముల యందు వసించెడు తన్వి లచ్చి నా
తెలమి సమస్త సంపదల నిచ్చి కృతార్థుని (జేయుఁగావుతన్ (గో.రా. పీఠి -2)

పోతన సరస్వతి

ఉ॥ క్షోణితలంబు నెన్నుదురు సోఁడగ మ్రొక్కి మఱింతు సైకత
క్షోణికిఁ జంచరీక చయ సుందరవేణికి రక్షితా నత
క్షేణికిఁ దోయజాత భవ చిత్త వశీకరణైక వాణికిన్
వాణికి నక్షదామ శుకవారిజ పుష్పక రమ్య పాణికిన్ (భా. గ 1- 6)

వేంకటకవి సరస్వతి

శా॥ వీణా పుష్పక పాణి షట్పద లసద్వేణిన్ బృహత్సైకత
క్షోణిన్ బద్మజురాణి సర్వసుగుణక్షోణిన్ బురాణిన్ నతేం
ద్రాణిన్ నేత్రజితైణిఁ బాదగత గీర్వాణిన్ బ్రవృద్ధాశ్రిత
క్షేణిన్ వాణి నభీష్టసిద్ధికి మదిన్ సేవింతు సక్రాంతమున్ (గో.రా పీఠి -6)

పోతన భాగవతములోని బ్రహ్మదేవునికి శ్రీకృష్ణజన్మ ఖండములోని బ్రహ్మప్రతి రూపము.

పోతన బ్రహ్మ

ఉ॥ ఆతత సేవ సేసెద సమస్త చరాచర భూత స్పష్టి వి
జ్ఞతకు భారతీ హృదయ సౌఖ్య విధాతకు వేదరాశి ని
ర్ణేతకు దేవతానికర నేతకుఁ గల్మష జేతకున్ నత
త్రాతకు ధాతకున్ నిఖిల తాపనలోక శుభప్రదాతకున్ (భాగ - 1-3)

వేంకటకవి బ్రహ్మ

తే॥ తివిరి తపనుల కోర్కులు తీర్చుదాత, శ్రిత పరిత్రాత భారతీ చిత్తనేత
భూత నిర్మాత కుశల సంధాత ధాత, చెలఁగి దీర్ఘాయు వాసగి రక్షించు గాత (కృ.జ. పీఠి)
పోతన రచనము అంత్య ప్రాసలకు పెట్టిన పేరు. ఇది అతని రచనలయందు సర్వత్రా
కాననగును. పోతన తర్వాత అంత్య ప్రాసలను ఎక్కువ వ్రాసిన కవిగా పేరుపొందినవాడు
వేంకటకవి.

ఈ సందర్భమున గోపీనాథ రామాయణ పీఠిక యందలి మేడేపల్లి వేంకట రమణాచార్యుల
వారి “శ్రీ మద్భాగవతము నాంధ్రీకరించిన బమ్మెర పోతనామాత్యుని కవిత్యము వలె నీతని
కవిత్యమును సంస్కృత పద బహుళమై మిగుల రసవంతముగా నున్నది. అనేక విధములగు
శబ్దాలంకారములలో నీ కవి పోతన వలె సంత్యప్రాస నియమము నీతని కృతులయం దెల్లడ

మెండుగ 'బ్రయోగించి యున్నాడు. ఈ యంత్య ప్రాస నియమము పోతనామాత్యుని కవిత్వమందతిమనోజ్ఞముగా బ్రకాశించిన విధంబున నితర కవుల రచనలయందెచ్చలను గానము ... ఈ రామాయణ కర్తయగు వేంకట కవియు, బోతన ననుకరించి యీ యలంకార విశేషమును దన గ్రంథముల యందుఁ బలుచోట్ల స్థాపించెను" అను వచనములు స్మరణీయము.

పోతన, వేంకటకవుల పూర్వపుణ్య విశేషము.

'మదీయ పూర్వజన్మ సహస్ర సంచిత తపః ఫలంబున శ్రీ మన్నారాయణ కథా ప్రపంచ విరచనా కుతూహలండ్లనై' అని పోతన విన్నవించుకొనగా వేంకటకవి 'నేను బహుజన్మ కృత సుకృత పరిపాకంబున నిమ్మిహా కావ్య రాజంబు దొరకొనయెఁ గదా యని సంతసస్థి రామాయణ కథా ప్రపంచ విరచనా దక్షుండ్లనై యాభిముఖ్యంబు నొందితి' అని రామాయణమున తెలుపుకొనెను.

వాల్మీకి రామాయణములోని రహస్యములను, అంతరార్థములను, వివిధ సందర్భములలో వాల్మీకి వాడినపదములను అనేకగ్రంథజ్ఞానమున సమన్వయపరచి వివరించునది వ్యాఖ్య. పలువురు విద్వాంసులు అనేక భావనాపరంపరలు తమ వ్యాఖ్యలలో వెదచల్లరి. వాటిని తెలిసికొనక వాల్మీకి రామాయణ సౌందర్యములను సమగ్రముగ నానందింప లేరు.

అట్టి వ్యాఖ్యలు లేని తెలుగు వాఙ్మయమున తెలుగు ప్రజలు మూల శ్లోకభావముల నన్నిటిని చదివి పొందు ఆనందము వంటి ఆనందమును ప్రసాదించు ఆది కావ్యముగ వేంకటకవి చిన్న వయస్సున తెలిగింప గలుగుటకు పూర్వజన్మ విశేష మవసరము కదా. ప్రపంచవాఙ్మయములోనే అతి పెద్ద కావ్యములలో రెండవదిగా ప్రసిద్ధి కెక్కిన కావ్యము వాల్మీకి రామాయణమని గుర్తు చేసికొనుట ఈ సందర్భమున ఉచితము.

ఈ పూర్వ పుణ్య విశేషము చేతనే వీరశైవుడై బాల్యమున వీరభద్ర విజయము రచించి తదుపరి భోగిని, అనువేశ్య ప్రేమించి సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని పొందు పొందిన వృత్తాంతమైన భోగిని దండక రచన చేసిన పోతన పండితలోకమున అనేక మనో సంక్షోభములు పొంది యుండును. ఈ సందర్భమున ఇటీవలి కాలముననే శృంగార ప్రధానమైన బ్రహ్మసందేశతకము రచించి దుష్ప్రచారమునకు పాలయిన వేంకటకవిని గుర్తుచేసి కొనుట సమంజసము.

పై సంక్షోభమునే పోతన 'ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల' అని భాగవతమున సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని ధ్వనించి యుండును. ఈ భాగవతములోని పద్యము పండితమూలమున సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని చెవిని చేరియుండును. దీని పర్వవసానమే రాజభటులు భాగవతమును పాఠపెట్టి పోతనను బాధించియుండి యుండవచ్చును.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

పోతనగారి 'ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల' 'బాల రసాల సాల' పద్యముల ప్రతిబింబిత అను రూపములే వేంకటకవి క్రింది పద్యములు.

చ|| నృపతుల వేడినన్ గరుణ నిచ్చిన నిత్తురు దంతి వాజి ర
త్న పలు ధనాగ్రహారములు దప్పక యన్నియు నష్టరంబు లా
విపుల కృపాసయోధి యడువీరుని వేడిన బ్రీతి నిచ్చు ని
త్యవదము నట్టవానిఁ గొనియాడక యన్యుల వేడ నేటికిన్ (గో.రా. పీఠ - 17)

చ|| వృజిన మటంచుఁ జిత్తమున నించుక చూడక కావ్యకన్యకన్
గుజనుల కీచ్చి నిందితపుఁగూడు భుజించెడు వాని కుర్చిలో
సుజనత గల్గునే బుధులు చూచి గణింతురె వాని పొండితీన్
నిజముగ వాడు పాత్రమగునే మధువైరి ప్రసాద దృష్టికిన్ (శ్రీ కృ.జ. పీఠ)

'ఇమ్మను జేశ్వరాధముల' 'బాలరసాలసాల' పద్యములు ఉత్పలమాల వృత్తములో నుండుట వేంకటకవిపై పద్యములు రెండును చంపకమాల వృత్తములుగ నుండుట, ఉత్పలమాల చంపకమాలగ మారు సాలభ్యముండుట గమనించిన అపద్యములు వారి రూపాంతరమునకు సంకేతమేమో!

పోతన, వేంకటకపుల అసాధారణ గుణములు

సాధారణముగ కవులు తమ పూర్వపరంపరగా తండ్రి, తండ్రి తండ్రి, తండ్రి తండ్రి తండ్రి తండ్రిలను వారి గుణములను వర్ణింతురు. కాని తల్లిని వర్ణించుట సాధారణముగ చూడము. కనుక తల్లిని వర్ణించుట అసాధారణ ప్రక్రియ. నమాత్య పరదైవతం (తల్లిని మించిన వేరుదైవములేదు) అను సత్కాక్షి ననుసరించి పోతన వీరభద్రవిజయమునందు భాగవతమునందు తల్లినిట్లు వర్ణించినాడు.

ఉ|| పావనగంగ భోగశచి భాగ్యపుగౌరి గభీరభూమి సం
భావన కుంతి రూపగుణ భారతి సంపదలక్ష్మీ దేవి సం
సేవిత సంజ్ఞ విశ్చలవిశేష యరుంధతియైన లక్ష్మీ దాఁ
గేవల కన్యయే తలఁచ గీర్తన సేయఁదగున్ ధరాస్థలిన్ (వీర వి. పీఠ - 37)

ఉ|| మానిను లీడుగారు బహుమాన వివారిత దీన మాన స
గ్లానికి దానధర్మ మతిగౌరవ మంజులతా గభీరతా
స్థానికి ముద్దుసానికి సదాశివ పాదయుగార్చనానుకం
పానయ వాగ్భవానికి బమ్మెరకేసన లక్ష్మసానికిన్ (భాగ - 1-24)

జన్మాంతరమున కూడ అట్టి గుణములు వీడరని భగవద్గీత తెలుపుతుంది. వైకుంఠ ద్వారపాలుకుడైన జయుడు వైరత్వమున త్వరగా వైకుంఠము చేరగోరి హిరణ్యకశిప, రావణ శిశుపాలురుగా పుట్టిరి. రావణుడు శిశుపాలునిగా పుట్టు విషయమును వర్ణింపుచు ‘వరసతి యైన కాంత వలె వారక సుస్థిరమౌ స్వభావమున్ ధర ప్రతిజన్మయం దవి తద్దయు పూరుషు నొందునే కదా’ అని స్వభావమును తెలుపును.

శ్రీమద్రామాయణములోని వేంకటకవి పద్యములను గమనించిన వేంకటకవి - పోతన యొక్క అసాధారణ గుణమును కలిగినట్లనిపించును. చూడుడు.

- తే.గీ|| నయవిశారదుడగు పద్మనాభునకుఁబు, రంధ్ర వేంకట లక్ష్మ్యంబ రహి పహించె
గలిమిజన్మని యన నెల్ల కడల సిరులు, పరగ వెదజల్లు జలజాతపాణి యగుచు
క|| హరునకు నును మధుకైటభ సం, హరునకు రను పద్మయోని కలవాణి నిశా
కరునకు రోహిణి క్రియ నా, నరసున కద్దేవి ధర్మచారిణి యయ్యెన్ (గో.రా. పీఠి -50)
అ|| చంద్రశేఖరునకు శైలజ కెనయగు, పద్మనాభునకు బరగ లక్ష్మీ
కొనర వేంకటాఖ్య నుదయించితి గుమార, మదనుఁ డనగ నేను మహిమ వెలసి
ఇందలి ‘మహిమ వెలసి’ ని పూర్వజన్మ సుకృతఫలముగ భావింపదగును.

మూలములందు లేకపోయినను పోతన భాగవతమునందును, వేంకటకవి రామాయణము నందును గంగావతరణము పత్యేక వచనముగ వర్ణించుట వలన భవనాశని యగు గంగపల్ల వారిద్దరును గల అపార గౌరవము వ్యక్తమగుచున్నది. విష్ణు పాదోద్భవము, శివజటాజూటలందు హరిహరప్రతీకగా గల గంగను పోతన, వేంకట కవులు వర్ణించినట్లు భావింపదగును. పోతన వచనమిట్లు ప్రారంభమగుచున్నది.

“ఇల్లమ్మహోనది పురారాతి జటాజూట రంధ్రంబువలన దిగంబడి నిరర్గళ ప్రవాహంబై యిలకుం జల్లి నెఱసి నిండిఁపెల్లు వెల్లుగొని, పెచ్చరేగి విచ్చలవిడిఁగ్రేపు వెంబడి నుఱక క్రేళ్ళుఱుకుచు....” (శ్రీమద్భాగవతము)

వేంకటకవి గంగవర్ణన

“శంకర జటాజూట తటాదివాసుఁడగు హిమకరుని కిరణంబు లన్నియు సర్వతోముఖత్వంబు మాచి యేకీభవించి యక్కురంగలాంఛనుని శరీరంబున నుండి దీగసాగి పఱతెంచుచున్న చందంబున నందంబై...” (గోపీనాథ రామాయణము బాల-851)

పోతన రచనలకు వేంకటకవి రచనలకు పోలికలు కానవచ్చుచున్నవి.

పోతన రచనలు

నారాయణ శతకము

శ్రీమద్భాగవతము

భోగిని దండకము

వీరభద్రవిజయము

వేంకటకవి రచనలు

మారుతి శతకము

రామస్తవము

శ్రీమద్రామాయణము

శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రము

శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండము

తిరునాళ దండకము

బ్రహ్మానందశతకము

శిశుపాలవధ మహాకావ్యము

శ్రీ రాధికా పరిణయము

మనము పోతన - వేంకటకవి, సర్వజ్ఞ సింగభూషాల - సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రుల ప్రవర్తనములు, జనశ్రుతి, కావ్యముల ప్రతిబింబించిన విధమున పరిశీలించితిమి. పోతన - సర్వజ్ఞసింగభూషాలర ప్రవర్తన వేంకటకవి - సర్వజ్ఞకుమారయాచేంద్రుల ప్రవర్తనలు ఋణానుబంధ రూపమున ఉన్నవని గమనించితిమి.

శివుని ధ్యానముచేయు పోతనకు శివుడు కనబడక శ్రీరాముడు కనబడి 'భవబంధంబులు తొలగును: భాగవతమును రచింప'మని చెప్పుటవలన రామాయణము శ్రీకృష్ణాంకితముగ రచింప తలపెట్టిన పోతనకు కథానాయకుడైన శ్రీరాముడే కనబడి భాగవతము రచింపమని చెప్పుట చేతనే రామాయణ రచన మాని భాగవత రచన చేసియుండవచ్చు నని ధ్వనించు విషయమును కూడ గమనించితిమి. ఈ కోరిక తీర్చుకొనుటకే 'నీకిష్టమైన కావ్యమును రచింపుము. నీకు భవబంధములు ఈ జన్మముననే తొలగు నని శ్రీకృష్ణుడు వేంకటకవికి చెప్పిన విషయమును కూడ గమనించితిమి. అయినను ఏ కావ్యమును రచింపవలసినది అంతవరకు తలపెట్టని వేంకటకవి రచించినది రామాయణమే.

'మదీయ పూర్వజన్మ సహస్ర సంచిత తపఃఫలంబున' అని వ్రాసుకొనిన పోతనకు భవబంధంబులు తొలగు ననుటలో ఒకజన్మ అతిచిన్న విషయ మనియు, రామాయణ రచనాకాంక్ష తీరుట అతి ముఖ్యమనియు కనుక 'ఒనరన్ నన్నయ, తిక్కనాది కవులీయుర్వీన్ అను పద్యములో విన్నవించుకొనిన 'పునర్జన్మంబు లేకుండగన్' అనునది 'ఈ జన్మముననే' అని లేనందున ఒక్క జన్మకు విశేషముగ పరిగణింపవచ్చుననియు శ్రీరాముని చరిత్రమును పూర్తిచేసి మోక్షమును పొందుట కన్న పోతనకు కావలసినది ఏముండుననియు తలంప వచ్చును.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

పై విషయముల నన్నింటిని కూలంకషముగ పరిశీలించి పోతన - వేంకటకవి ఒకే అక్షరునిగ పరిగణించు భావబలము కలదని తెలిసికొంటిమి.

వేంకటకవిలో నన్నయ ప్రభావము

శ్రీమద్రామాయణము తెలిగింప పూనుటకు ముందు వేంకటకవి వాల్మీకి మహర్షి నిట్లు ప్రార్థించినారు.

శా వ్యాప్తీన్ రామకథా సుధార్లవము నిత్యంబున్ దమిం గ్రోలియ
దృష్టిన్ జెందని పుణ్య నాదిమకవిన్ దివ్య ప్రభావాఢ్యునిన్
సప్తార్చ్యః ప్రతిమాన పింగళ జటానందోహు సుద్యుతప

ప్రపుం గొల్పెద నిష్టసిద్ధికి మరుత్సంపూజ్య ప్రాచేతసున్ (గో.రా. పీఠ - 35)

అట్లు ప్రార్థించగా వాల్మీకి ప్రత్యక్షమై శ్రీమద్రామాయణ రచనకు ఎప్పుడెప్పు డేమేమి జరిగినదో తెలియజేయు యోగశక్తి (బ్రహ్మదేవుడు వాల్మీకి కిచ్చినది) వేంకటకవి కిచ్చి మాయమయ్యెనట. చూడుడు. వాల్మీకి ప్రార్థనలోని 'యోగ విసుక్రతు' దీని కన్వయము.

శా అని యమ్మునిఁ బ్రార్థించిన, బనిగొని ముద మలర నాకుఁ బ్రత్యక్షంబై
తన కజా డొసగిన తెల్వని, ఘనముగ నా కొసగి చనియెఁ గారుణ్యమునన్ (గో.రా. పీఠ- 36)
దీనిని బట్టి వేంకటకవి వాల్మీకి అంశ అని వేంకటకవి చెప్పుకొనినట్లు తలంప వచ్చును.
తనను ఒక అలౌకిక శక్తి రచింప చేయుచున్నదని ధ్వని.

వేంకటకవి చెప్పుకొనుటేకాక వేంకటకవి రచనలను చదివిన, వేంకటకవి ప్రతిభాప్యుత్పత్త
భ్యాసములచే కవి ప్రతిభ బయల్పడును. అట్లు పరిశ్రమించిన కవి, పండితులు వేంకటకవిని
ప్రార్థించుపాకవుల కోవకు చెందినవారిలో కడపటి వాడని ప్రశంసించినట్లు తెలుసుకొంటిమి.

వేంకటకవి వాల్మీకి మహర్షి రచించిన మూలరామాయణములోని భావములను మూలమునకు
అనురూపముగ వ్యాఖ్యానములులేని తెలుగు ప్రజల కనుగుణముగ రచించుటచే వాల్మీకి అంశ అని
చెప్పుకొనవచ్చును.

ఋషిపంఠి నన్నయ రెండవ వాల్మీకి అని విశ్వనాథ సత్యనారాయణే కాక పలు కవి
పండితులు చెప్పుటచే నన్నయ వాల్మీకి అంశ అని గ్రహింపవచ్చును.

పై రెండింటిని సమన్వయించగా వేంకటకవి-నన్నయ ఒకే అక్షరుడు కావచ్చునను
అభిప్రాయము కన్పించును.

నేను నన్నయనే అని ధృవపరచుకొరకేనేమో నన్నయ కవితాధార, వేంకటకవి కవితాధ
రెండు అనర్గళ గంగాప్రవాహము వలె అభేదమై కన్పట్టుచున్నవి. వేంకటకవి సమాసఘః

గోపనాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

నన్నయను పోలినదే. శంతనుడు యోజనగంధిని చూచిన సందర్భమునందలి నన్నయ పద్యమిది.

ఉ! దాని శరీర సారభము దాని విలోల విలోకనంబులున్
దాని మనోహరా కృతియు దాని శుచిస్మిత వక్త్రకాంతియున్
దాని విలాసముం గడుముదంబున గంచి మనోజ బాణ సం
తాన హతాత్ముడై నృపతి దాని కిట్లనియెం బ్రియంబునన్ (భార - 1-4-172)

పై పద్యములో (హత+ఆత్మ) హతాత్ముడై (పరమపదించినవాడై) అను పదమును ప్రయోగించిన నన్నయ అక్షరుడను నేను అని తడవతడవకు చెప్పుచున్నాడేమో అనునట్లు వేంకటకవి అటువంటి అనేక పద్యములు తన రామాయణమున తిరిగి తిరిగి రచించి చదువరి దృష్టికి మరుపురాని విధముగ ఆపద్యమును మలచినాడు. ఉదాహరణమునకు మూడు పద్యములను వేరువేరు సందర్భములలో ప్రయోగించినవి మాత్ర మిచ్చట చూడవచ్చును.

ఉ! దాని మనోహరాకృతియు దాని యపూర్వ విచిత్ర కాంతియున్
దాని గతి ప్రమాణమును దాని సమగ్ర విహార దాక్ష్యమున్
దాని విలోచనద్యుతి ఘనంబుగఁ జూచినయంత సీతకుం
బూనికఁ దత్పరిగ్రహణ బుద్ధి జనించెను దైవికంబుగన్ (అరణ్య - 718)

ఉ! వీరి మనోజ్ఞవేషములు వీరి వచోరచనా చమత్కృతుల్
వీరి విలాస వైఖరులు వీరి మృదుస్వర కల్పనంబులున్
వీరి కళాకలాపములు వీరి సమంచిత గాన సాహితీల్
చారుతరంబులై ముద మొసంగుచునున్నవి మీరు వింటరే (భార-173)

ఉ! వీని భుజవిజృంభణము వీని సమున్నత శౌర్య సంపదల్
వీని శరాస నైపుణము వీని మహద్భూత జన్య కర్మముల్
దానవ సిద్ధ సాధ్య సుర దైత్య మహోరగు లందు నెందునున్
గానము చూచినంత బలఘనృరుడైన నుతింపవల్పదే (సుందర-1083)

అక్షరరమ్యత పుష్కలముగ కలిగిన వేంకటకవి, పోతన, నన్నయలు ఒకే అక్షరుడను భావమునకు నన్నయ ప్రార్థనాపద్యమందలి రామాయణ రచనాధ్వని పుష్టికలిగించుచున్నది.

‘కూజంతం రామ రామేతి మధురం మధురాక్షరమ్’ అని వర్ణింపబడిన ఆదికవి వాల్మీకి గుణమైన అక్షరరమ్యత తన కవితాగుణముగా తెలుపుకొని, వాల్మీకిని ప్రార్థనాపద్యముననే ప్రార్థించుట నన్నయ సంస్కృత రామాయణమును పారాయణముచేసి దాని నాదస్పృహమును ప్రతిబింబించు రామాయణము వలె భారతమును రచింప తలచిన కాంక్షను వ్యక్తముచేసెను.

తరలము! హరి హ రాజ గజాన నార్క వడస్య మాతృ సరస్వతీ
గిరిసుతాదిక దేవతా తతికిన్ నమస్కృతి సేసి దు
ర్బర త పోవిభవాదికున్ గురుపద్యవిద్యకు వాద్య సం
బురుహగర్భనిభున్ ప్రచేతసుపుత్ర భక్తిః దలంచుచున్ (భార - 1-1-21)

పై పద్యములో ఒక విశేషమున్న దని తెలుపుటకా అనునట్లు సాధారణ వృత్తము కాక 'తరలము' అను వేరు వృత్తమును వాడినట్లు గ్రహింపవచ్చును.

పై పద్యమున నన్నయ తొమ్మిది మంది దేవతా స్వరూపులను ఒకే సమాసమున నుతించెను. మొదటి ముగ్గురు త్రిమూర్తులు. కడవటి ముగ్గురు త్రిమూర్తుల భార్యలు. త్రిమూర్తుల వారి భార్యల వరుసల క్రమంలో వ్యత్యాసము కలదు. మధ్య గజాననుడు, అర్కుడు, వడస్యుడు క్రమములో కలరు. ఈ వ్యత్యాసము తలచిన, రామాయణ రచనకు భిన్నముగ రచింపవలసినట్లు ధృవించుచున్నది.

ఒక ప్రక్క త్రిమూర్తులు, గజాస్యుడును రెండవ ప్రక్క త్రిమూర్తుల భార్యలు వడస్యుడును నెలకొని యుండగా మధ్యన అర్కుడు ప్రకాశించుచున్నాడు.

గృహమునకు మధ్య ద్వార ముండి రెండువైపుల సౌప్తవము చెడకుండ కిటికీలను అమర్చి నట్లుగ మధ్యన సూర్యుని నెలకొల్పి, ఇరుప్రక్కల త్రిమూర్తులు గజాననుని, త్రిమూర్తుల శ్రీమతులను వడాననుని సౌప్తవము చెడకుండ నిల్పినాడు. ఈ క్రమములో ఒక శిష్టత న్నది.

తండ్రికి పెద్దవాని యందు తల్లికి చిన్నవాని యందు మక్కువ ఎక్కువగ నుండుట లోకప్రసిద్ధము కదా. పార్వతీ పరమేశ్వరుల సంతానములో పెద్దవాడయిన గజాననుని తండ్రి పక్షమునను చిన్నవా డయిన వడాననుని గిరిసుత పక్షమునను చేర్చి, మధ్యలో అర్కుడు వెలుగొందు చుండునట్లు నన్నయ తన రచనా శిల్పమును ప్రదర్శించినాడు. మధ్య ద్వారము తెరుచుటకు, మూయుటకు ఉండునట్లు స్వయం ప్రకాశుడైన సూర్యుని పెట్టినాడు.

మూసి, తెరచు ద్వారములు సూర్య, చంద్ర సంకేతములు, కారణము చంద్రుడు స్వయం ప్రకాశకుడు కాక ఛాయాగ్రహుడు కనుక.

సూర్యుడు హరి. చంద్రుడు హరుని శిరమును అలంకరించినవాడు కనుక ఆ ద్వారము హరిహర సంకేతము. సూర్యుడు లేని సమయమున చంద్రుడు ప్రకాశించుట ప్రసిద్ధము.

వడస్య, గజాస్యలు హరుని సంతానమును, బ్రహ్మ హరి సంతానమును, సరస్వతీ దేవి హరి కోడలును కనుక హరిహరుల కుటుంబము పై పద్యమున వర్ణింపబడినది.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

తీక్షణమైన కిరణములు కలిగిన అర్కుడు (తద్వారా క్షత్రియ తేజస్సు) ధర్మవర్తనమునకు సంకేతముగా భావింపవచ్చును.

అర్కుని కిరువైపుల సోదరులను పేర్కొనినందున యిది అర్కుని సంతానమైన కర్ణ, సుగ్రీవులను స్ఫురణకు తెచ్చుచున్నది.

కర్ణుడు భారత యుద్ధమునకు ధర్మపరిపాలనమునకు సంకేతము. కనుక భారత రచన కురుక్షేత్ర సంగ్రామము చిహ్నము.

సుగ్రీవుడు, రామాయణ కథారచన పరిపాలనకు, మైత్రికి చిహ్నము.

అర్కుని కిరువైపుల తండ్రి వైపు పెద్దవాడు, తల్లివైపు చిన్నవాడు ఉండుట వలన, పెద్దవాడు ధృతరాష్ట్ర పెంపకమున పెరిగిన కౌరవులకు, చిన్నవాడు కుంతి పెంపకమున పెరిగిన పాండవులకు చిహ్నము.

వారిద్దరిని విడదీయు సూర్యుడు (సూర్యుడు గజానన, వడాననుల తండ్రి కాదు. వేరు కనుక) అన్నదమ్ముల మధ్య జరిగిన కురుక్షేత్ర సంగ్రామమునకు ప్రత్యక్ష సాక్షిగా తలంపవచ్చును.

జేష్ఠ కుమారుడైన ధృతరాష్ట్రుడు జేష్ఠపుత్ర వ్యామోహముతో, కనిష్ఠపుత్రుడైన పాండురాజు కుమారులైన పాండవుల మధ్య జరిగిన కురుక్షేత్ర సంగ్రామ కథ, నన్నయ వ్రాయుటకు సంకేతముగా ఈ పద్యము ధ్వనించుచున్నది. సూర్య పుత్రుడైన కర్ణుని ప్రాముఖ్యత కూడ ధ్వనించుచున్నది.

రాజరాజు చంద్రవంశపు రాజు. తన పూర్వ రాజులైన పాండవులచరిత్ర వినగనే తన ఒడలు పులకరించును, కనుక భారత రచన చేయమని రాజరాజు కోరగా, రచన ప్రారంభించుటకు ప్రార్థనా పద్యముగ నన్నయ వ్రాసిన పద్యమిది.

నన్నయ తనకు గల శ్రీమద్రామాయణ రచనా కాంక్షను స్ఫురింపజేయుటకా అనునట్లు, ఈ భారత ప్రార్థనా పద్యములో సూర్యునికి విశిష్ట స్థానమును ఒసగినట్లు కన్పించుచున్నది.

సూర్యస్తోత్రమైన ఆదిత్య హృదయము శ్రీమద్రామాయణమున గర్భితమగుటచే సూర్యుని రామాయణమునకు ప్రతీకగా గ్రహింపవచ్చును.

పై ప్రార్థనా పద్యము నడుమ సూర్యుని నిలుపుటచే క్షాత్రధర్మము, తేజస్సు ధర్మపరిపాలనమునకు సంకేతము. రామాయణము సూర్య వంశరాజుల చరిత్ర. త్రిమూర్తులవైపు పెద్ద కుమారునుంచుటవలన దశరథుడు జేష్ఠపుత్రుడైన శ్రీరాముని పట్టాభిషేకము తలపెట్టుట, శ్రీరాముడు ధర్మపాలనమునకు తండ్రి మాటగా పినతల్లి చెప్పినను, తన తల్లి వెళ్ళవద్దని

చేప్పినను ధర్మము పాటించి దేవతాకార్యమును నిర్వర్తించుటకు చిహ్నము. త్రిమూర్తుల భార్యలవైపు కనిష్టని పెట్టుటవలన కనిష్ట భార్యయైన కైక భరతునికి పట్టాభిషేకము చేయమని బలపంతము చేసి, తన సవతి కుమారునికి పోటీగ విలబెట్టుట కూడ సూర్యుని కిరువైపుల నున్న గజాస్య, షడాస్యల చే సు స్థింప చేయుచున్నది.

సూర్యుని సంతానమైన సుగ్రీవుని ఇంద్రుని సంతానమైన వాలికి మధ్య యుద్ధమును, రామాయణ చిహ్నముగ, సూర్యుని సంతానమైన కర్ణునికి ఇంద్రుని సంతానమైన అర్జునునికి మధ్య యుద్ధమును భారత చిహ్నముగ కూడ సు స్థింపచేయుచున్నది.

సూర్య చంద్రు లున్నంతకాలము తన కావ్యము లోకమందు వ్యాప్తి పొందునను ధ్వని కూడ ఇందు కలదు.

ఈ పద్యములోనే వాల్మీకి కూడ ప్రార్థించుట వలన తన రామాయణ రచనా కాంక్షను ధ్వనించినాడు.

శ్రీరాముడు అగస్త్యుని ఆశ్రమము దర్శించుట వలన రామాయణము సందలి ఆదిత్య హృదయ ప్రాముఖ్యము వ్యక్తమగును.

సుందరముగ, పారాయణ యోగ్యముగ నుండునట్లు గోపినాథ వేంకటకవి గోపినాథరామాయణమున 'ఆదిత్య హృదయము'ను అనువదించుట ఈ విషయమునకు ప్రాముఖ్యము నిచ్చుచున్నది.

అర్జునుడు పాపపతాప్రమునకై తపస్సు చేయు సందర్భమున నన్నయ వ్యాసముని వలె స్తోత్రపద్యములు గా కాక ప్రత్యేక వృత్తమైన ఈశ్వర దండకమును రచింపగా, వేంకటకవి కూడ శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండమున వ్యాసమహాముని వలె సోత్ర పద్యములుగా రచింపక ప్రత్యేకమైన "దుర్గాదండకము" ను రచించెను. ఈ సామ్యము కూడ వారి ఒకే అక్షరత్వమును (దేహాంతరము పొందిన ఒకే వ్యక్తిగా) ధ్వనింప జేయుచున్నది. ఇద్దరు తగణ దండకము వ్రాయుట కూడ దీనికిబలము నిచ్చుచున్నది.

నన్నయ భారతమును (హరిహరాంకితముగ) పూర్తి చేసిన తిక్కన, అదే అక్షరుడ నని పై నన్నయ పద్యములోని అంతరార్థము ధ్వనింప చేయుచు సూచించినాడు. కావ్యచిత్తమునకు భారతమున సంక్షేపించి రచించిన తిక్కన, భగవద్గీతాశాస్త్రమును మోక్షగ్రంథముగ రచింపతలపెట్టెనా అనునట్లు, వేంకటకవి భగవద్గీతా శాస్త్రమును మోక్ష గ్రంథమును ద్వితీయాధ్యాయమునుండే రచించినాడు. ఇది కూడ నన్నయ, తిక్కన, పోతన, వేంకటకవులు ఒకే అక్షరుడని ధ్వనింపచేయుచున్నది. చూడుడు.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

తిక్కన వేంకటకవుల భగవద్గీత పోలికలు

భగవద్గీత ప్రస్తానత్రయములో ఒకటి. ఇది ఉపనిషత్తుల్యమని, దీనిని కలుపుకొనియే బ్రహ్మసూత్రములు, ఉపనిషత్తులు ప్రస్తానత్రయముగ ప్రసిద్ధి పొందిన వని ప్రసిద్ధము.

దీని మూలము భారతములోని భీష్మపర్వము. దీనిని తిక్కన తెలుగు చేయు నపుడు భారతకథా భాగమునకు రసము చెడకుండ ఔచిత్యముతో అనువగు విషాద, సాంఖ్య, విశ్వరూపు సందర్శన, మోక్ష సన్యాసయోగములలోని ముఖ్య శ్లోకములను అర్జునుని స్వధర్మమునందు నిలుపుట కవసరమగు విషయములు మాత్రము చెప్పెను. శాంతి పర్వాదులలో కూడ కొన్ని భగవద్గీత శ్లోకములను సమయానుకూలముగ అనువదించెను. దీనిని బట్టి తిక్కనకు భగవద్గీతపై గల ప్రీతి, గౌరవము వ్యక్తమగును. దీనిని ప్రత్యేక కావ్యముగ తిక్కన రచింప తలకొని యుండె నని తెలుపుట కనునట్లు, అనంత శక్తి సంపన్న మైన కాలము వేంకటకవి చేత శ్రీ భగవద్గీతా శాస్త్ర మను మోక్ష గ్రంథమును ఇట్లు ప్రారంభింప చేసినది.

శా|| శ్రీ కైవల్య రమాధినాథుడు లసచ్ఛంగర రేఖామనో
జ్ఞాకారుండు భవాద్ధి తారణ చణానంత ప్రభావుండు లో
తైకత్రాణ పరాయణుండు ఘనసత్యానంద చిద్రూపుడున్
శ్రీ కృష్ణుండు కుమారయాచ నృపతిం జెల్వొంద బ్రోచున్ గృహన్ (భ.గీ. -1)

క|| శ్రీ వసుదేవకుమార ర, మా వల్లభ భక్తలోక మందార హరి
పావన చరిత్ర విధిముఖ, సేవిత చరణారవింద శ్రీ గోవిందా (భ.గీ. -2)

వ|| దేవా యవధరింపుము. శ్రీ వేదవ్యాస వర ప్రసాద లబ్ధ విజ్ఞాన విదిత వాసుదేవ ధనంజయ
చరిత్రుండగు సూత పుత్రుండు విచిత్ర వీర్యపుత్రున కిట్లనియె (భ.గీ -3)

ఈ ప్రారంభము 'శ్రీ కైవల్య పదంబు చేరుటకు నైచింతించెద' నని భాగవతమును ప్రారంభించిన పోతనను తలపించు చున్నది. అంతేకాక "దేవా యవధరింపు" మను వచనము నకు ముందరి ' శ్రీ గోవిందా' అను పదము శ్రీ కృష్ణుని కన్వయమై శ్రీ రామాంకితమై శ్రీ కృష్ణపరముగ నున్న భాగవతములోని వ్యవ్యంతులములోని కడపటి పద్యములోని కడపటి పదము 'శేష శాయికిన్' ను తలపించుచున్నది. ఈ గోవిందా, శేషశాయి పదములు తిరుమల శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామిని కూడ తలపింపజేయుచున్నవి. చూడుడు.

ఉ|| న్యాయకి భూసురేంద్ర మృతనందనదాయికి రుక్మిణీ మన
స్థాయికి భూత సమ్మద విధాయికి సాధుజనాను రాగ సం

ధాయికి, బీతవస్త్రపరిధాయికి బద్ధభవాండ భాండ ని

రాయికి గోపికా నివహ మందిరయాయికి శేషశాయికిన్ (భాగ -1-30)

“ప్రిమతస్థులు చూడం దగినట్లు మూల కర్తృభావము ననుసరించియుండునట్లుగా శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి సంస్థాన ప్రభువులలోని 27వ పురుషోత్తరము వారయిన శ్రీ శ్రీ కుమార యాచను నాయనిం వారు గోపినాథము వేంకటకవిచే శ్రీ. శ. 1860 సం న దీనిం తెలిగింప చేయించిరి” అను శ్రీ భగవద్గీతా శాస్త్రపు ఉపోద్ఘాతము సర్వమత సార సమ్మతము.

తిక్కనగారి శివకేశవ భేదము లేని హరిహరాంకితమైన శ్రీ భగవద్గీతాభాగము కలిగిన భీష్మ పర్వమును గుర్తుచేయుచున్నది. ‘శ్రీ గోవింద’ యను శ్రీ కృష్ణ సంబోధనము వెంటనే “దేవా యవధరింపు” మను వచనము తిక్కన విరాట పర్వమున వ్యవస్థితముల వెంటనే ప్రాసిన “దేవా దివ్య చిత్తంబున నవధరింపుము” ను తలపించుచున్నది.

శా! శ్రీ వెల్గోటి కుమారయోచ ధరణీశీతాంకుః డధ్యాత్మ వి

ధ్యా విచ్చేష్టుఁడు గోపినాథ కులజాండౌ వేంకటాఖ్యాయ్యచే

దైవానుగ్రహ లబ్ధి హేతువగు గీతాశాస్త్ర ముద్వీజనుల్

సేవింపందగు గద్యపద్యములుఁగాఁ జేయించె నుద్యన్మతిన్ (శ్రీ. భ.గీ - 461)

అను వేంకటకవి భగవద్గీతా శాస్త్రపు కడపటి పద్యము రాజ రాజా ప్రేరణచే భారత రచన రచించుటను గుర్తు చేయుచున్నది. ప్రారంభము నందలి ‘ననుదేవకుమార .. శ్రీ గోవింద’ అను కందపద్యము హరిహరనాథాంకితముగ తిక్కన రచించిన ఆశ్వాసారంభ పద్యములను స్ఫురింపజేస్తూ భగవద్గీతా భాగము కలిగిన భారత భీష్మపర్వమును గుర్తు చేయుచున్నది.

‘శ్రీ కృష్ణదేవునకు సమర్పితంబుగా నా యొనర్పంబునిన శ్రీ మద్రామాయణంబునకుఁ గథాప్రారంభం బెట్టిదనిన’ అని శ్రీ మద్రామాయణమును ‘శ్రీ రామ భద్రునకు సమర్పితంబుగా నా యొనర్పం బునిన శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండంబునకు ‘గథా క్రమం బెట్టులనిన’ అని శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండమును ప్రారంభింప చేసిన కాలశక్తి శ్రీ భగవద్గీతా శాస్త్రమును ‘దేవాయవధరింపుము’ అని శ్రీ కృష్ణ సంబోధమైన కంద పద్యముతో ఆశ్వాసారంభ పద్యమును పోలునట్లు రచింప చేయుట తిక్కన, వేంకటకవుల ఒకే అక్షర త్వమును సూచించుచున్నది. ఒకే అక్షరత్వము కాని యెడ అట్టిబాణి అంత సహజముగ రాదు.

వేంకటకవి భగవద్గీతాశాస్త్ర పద్యములలో ఒకటి రెండింటిని భీష్మపర్వములోని తిక్కన పద్యములతో పోల్చి చూతము.

తిక్కన పద్యము.

- సీ అక్కల పూజార్థులగు ద్రోణ భీష్ముల, నమ్ముల నొప్పించ నగునె చెవుము
మాన్యులఁజంపుట మగపాటి గాదు బి, క్షాశనంబైన నత్యంత సుఖము
కడగి యెవ్వరిఁ జంపఁగా బెద్ద బ్రతుకయ్యు, నూహింప బ్రతుకు గాకుండు నాకు
విను మట్టి ధృతరాష్ట్ర తనయులు గారె యీ, యొడ్డిన మొనలలో నున్న వార
- ఆ! తిండియముల నెల్ల నిపురంగఁ జేయుచు, నడదు శోకపహ్ని యాటనేర
దిండ్రవదవి సేరె నేనియుఁ గావున, భండనంబు సేయకుండు వాడ (బీష్మ 1-193)

దీనికి సంపద వంకటకవి రచన

- తే. గీ అకట పూల పూజింపంగ నర్హులైన, ద్రోణభీష్ముల సంగర క్షోణి డాసి
కఱకు టమ్ముల నెబ్బంగి గాడ నేతు, నింతకంటెను దుష్కార్య మెద్ది నాకు
- చ! వెలయగ నర్థకాములగు వృద్ధుల నార్యులఁ దున్ని నెత్తుటం
గలపిన భోగముల్ గుడుచు కంటెఁ గరంబు మహానుభావులన్
గులగురులన్ వధింపక యకుంతిత వైఖరి భైక్షవృత్తిచే
నిల నవిరోధితం బ్రతుకు టెంతయు శ్రేయము గాదె మాధవా
- ష! ..నిష్కంబంకంబై నమృద్ధంబైన రాజ్యంబు సంగ్రామ విజయలబ్ధం బైనను సురాధిపత్యంబు
దొరకొనిన నెయ్యది యింద్రియ శోషణకరంబైన మద్దుఖంబు నవనయింపం జాలు నట్టి కార్యంబు
నేను విలోకింపను గదా ” (భ.గ. - 8,9,10)

పూజార్థ పదమునకు పూలపూజింపంగ అని మెత్తని పూలచే (సువాసన కలిగిన పూలచే)
యని బాణములకు కఱకు టమ్ముల అని వ్రాసి ‘యింతకంటెను దుష్కార్యమెద్ది నాకు’ అనునవి
తిక్కన రచనాపద్ధతిని గుర్తు చేయుచున్నవి.

తిక్కన పద్యము

- చ! వగవగ నేమియుం దగని వారికి నై హృదయంబు గుండగా
వగచెదు బుద్ధిమూలను వారిరి నాడెదు నీవు పండితుల్
వగతురె యున్న వారికి నవశ్యవిధేయతఁ జన్నవారికిం
దెగు వగ లెల్లఁ జిత్తము ప్రదీప్త వివేకమయత్య మొందినన్ (భార 6-1-195)

దీనికి వంకటకవి

- గీ పార్థ వగవఁదగని వారి నుద్దేశించి, వగచె దీవు బుద్ధివాదములను
బలికె దిట్లు చన్నవారల మనియున్న, వారిఁ గూర్చి బుధులు వగవ రెండు (భ.గీ - 11)

తిక్కన పద్యము (భీష్మ 1-230)

తే॥ అధిప యోగేశ్వరేశ్వరుండైన కృష్ణుఁ, డును ధనుర్దర వర్ణుఁ డర్జునుఁడు నెచట
నిలిచి రచ్చట విజయంబు నీతి సిరియు, భూతి నిత్యంబులగు నిది నా తలంపు
వేంకటకవి పద్యము (భ.గీ. - 460)

తే॥ పృథివి యోగేశ్వరుండైన కృష్ణమూర్తి, పృథు ధనుర్దరుడైన కిరీట యెచట
నుండు రచ్చట దరలక యుండు విజయ, భూతి నీతి సంపద లిది నా తలంపు
వేంకటకవి వ్రాసిన కొన్ని పద్యములు వ్యాస శ్లోకమును తలపించునుచూడుడు.
శ్లోకము

దేవ ద్విజ గురు ప్రాజ్ఞ పూజనం శౌచ మార్జవమ్

బ్రహ్మచర్య మహింసా చ శరీరం తప ఉచ్యతే (భ.గీ. 17-14)

వేంకటకవి పద్యము

క॥ గురుదేవప్రాజ్ఞ ద్విజ, పరిపూజా బ్రహ్మచర్య పరిశౌచంబున్

గరిమ నహింసార్జవములు, ధరఁ గాయకతప మనంగఁ దద్దయనొప్పున్ (భ.గీ - 395)

పై పద్యములను పరిశీలించిన ప్రతి శ్లోకమును మూల విధేయముగను విపులార్థముగను
వేంకటకవి రచించినట్లు గమనింపగలము.

భీష్మ పర్వమున తిక్కన విషాదయోగమును సముచితముగ కథాభాగముననే
వర్ణించినాడు. కనుక వేంకటకవి శాస్త్ర విషయమును సాంఖ్య యోగమునుండి మాత్రమే తెలుగు
చేసినట్లు తెలిసి కొనగలము.

తిక్కన, వేంకటకవి ఒకే మండలమునకు చెందినవారు. వేదగిరి నృసింహ దేవళమును
ఇద్దరును వారి వారి కాలములలో దర్శించి యుండవచ్చును. శ్రీ మద్రామాయణమునకు
భగవద్గీతకు సంబంధ మెక్కువ. (తిక్కన) నిర్వచనోత్తర రామాయణము (వేంకటకవి)
పూర్వ రామాయణములతో వారి రామాయణ బంధము కానవచ్చుచున్నది. ఇది నన్నయ
భాగము. రాజరాజ నరేంద్రాంకితము. తిక్కన భాగము హరిహరనాథాంకితమును కలిగిన
భారతమును తలపించుచున్నది. వ్రాచిన కవితలో తిక్కన తర్వాత తిక్కన రచించినన్ని
గద్యపద్యములు పదప్రయోగములు చేసినవాడు వేంకటకవియే.

‘హరిహరాజ గజాననార్క’ పద్యరచన చేసి నన్నయ తన రామాయణ రచనాసక్తిని
ధ్వనింప చేసినది గమనించితిమి. అందు ‘అర్క’ అను పదము గృహమునకు ద్వారమువలె
ఉండి సూర్య, చంద్రుల గమనములను, దానివలన హరిహరులను ధ్వనించుచున్నదని

తెలుసుకొంటిమి. అంతేకాక ఆ శ్లోకమున వర్ణితమైన దేవతా స్వరూపులు హరిహరకుటుంబ సభ్యులే అని కూడ గమనించితిమి.

‘ఓం నమోనారాయణాయ’ అను అష్టాక్షరి మంత్రములోని బీజాక్షరమైన ప్రాణము ‘రా’ అను అక్షరము. ఓం నమశ్శివాయ అను పంచాక్షరి మంత్రములోని బీజాక్షరమైన ప్రాణము ‘మ’ అను అక్షరము పై ‘రా’ ‘మ’ అక్షరములను ఆయా మంత్రములలో తీసివేయగా మిగిలినది ‘ఓం నమోనారాయణాయ, ఓం నశ్శివాయ’ అపార్థములగును. ఏర్పడిన మంత్రము రామమంత్రము. అట్టి విలువ కలిగిన దగుట చే వాల్మీకి ‘మరా’ అని పంచాక్షరి మంత్ర అక్షరమును ముందుపెట్టి అష్టాక్షరి మంత్ర అక్షరమును వెనుకపెట్టి తపించినను తరించిపూతుడై రామ నామమునకు తారకమంత్రమని ప్రసిద్ధము చేసినాడు. తిక్కన హరిహరతత్త్వముచే ఈ ‘రామ చరిత్ర’ వ్రాయు తలంపు యింకను కొనసాగునట్లు ధ్వనించినాడు. అందుకే శ్రీ యనగైరి నాబరగు పద్యములో చెల్వకు అని లలితాదేవిని స్మరించినట్లయినది. రామ, లలిత రెండును దుర్గాదేవి శక్తివంతములైన లలిత పదములే కదా.

పోతన వీరభద్ర విజయములోని ‘శ్రీ లలితంపు భూతియును’ ప్రథమ పద్యముగ నుండుట. వేంకట కవి కలలో కనబడిన శ్రీ కృష్ణుని ‘లలిత హాసము వాడు’ అని ప్రయోగించుట గమనార్హము. 1887, 1894 ప్రతులలోని ఈ పదమును తీసివేసి వావిళ్ళవారు ‘రమ్యహాసము వాడ’ని మార్పులు శోచనీయము.

తిక్కన పుట్టినప్పటి నుండి ‘హరి హర నాథాంకితముగ ‘భారత రచన’ కొనసాగించు కోరిక కలిగియుండె నని శ్రీ మదుభయ కవి మిత్ర అనుపదము, కి మస్తిమూలం శ్లోకముచే తిక్కన ధ్వనించినాడు.

అసఘచరిత యోగభ్రష్టుడైన వాడు, పుణ్యాకారుల లోకముల్ పొంది యందుఁ
బెక్కు వర్షముల్ సుఖియించి పిదప విమలా, లైన శ్రీ మంతుల గృహంబులందుఁబుట్టు
ఇట్లు జన్మించి పూర్వదైహిక విశేష, బుద్ధి సంయోగమును బొంది పురుష వరుఁడు
చెలగి తన పూర్వయోగ సంసిద్ధి కొఱకు, యత్న మొనరించు నధిక స్రయత్న మలర

(శ్రీ.భ.గీ - 174, 177)

అను శ్రీ-భగవద్గీతా వాక్యముల ననుసరించి నన్నయనే తిరిగి తిక్కనగా పుట్టినట్లు తిక్కనకు ఆత్మవిశ్వాసము కలిగి యుండెను. అందుకనే సూర్యపంశరాజైన మనుమసిద్ధి తనను మామ చేయమని తిక్కనను కోరగనే రామాయణ రచనయందు నన్నయకు గల కోరిక గుర్తుగా, రాజరాజు తన పంశ పూర్వ రాజులైన పొండపుల చరిత్ర వినిన దేహము పులకించునన్న మాట

చిహ్నముగా తిక్కన రచించినేమో అని ధ్వనించు నట్లు, కారణమేమియు చెప్పక ఉత్తర రామాయణమును నిర్వచనముగ రచించి మనుమసిద్ధి కంకితమిచ్చెను.

నన్నయ భారత రచన శార్దూల వృత్తమైన శ్లోకముతో శ్రీకారముచుట్ట తిక్కనకూడ అట్లే శార్దూలవృత్తమైన శ్లోకముతోనే నిర్వచనోత్తర రామాయణమునకు శ్రీకారము చుట్టెను. అయితే నన్నయ ప్రార్థనా పూర్వకముగ వ్రాయగ తిక్కన ఆశీర్వచనపూర్వకముగ రచించెను. ఇది పై చెప్పిన జన్మాంతర వాసనకు సంకేతమేమో అనిపించును.

తిక్కన గద్యాంతమందు 'శ్రీమదుభయ కవిమిత్ర' అని వ్రాసుకొనెను. తమను గురించి తమకు గల ఆత్మ నిశ్చయమునే గద్యాంతమందు రచించెదరు. తిక్కన గద్య ప్రారంభమున శ్రీమతే అని వ్రాసుకొనెను. తమకు శ్రీమతే అన్వయమగునట్లు సాధారణముగ ఎవ్వరు రచింపరు. అది సంప్రదాయముకాదు. కనుక దీనికొక ప్రత్యేక కారణము సూచించుటకు తిక్కన రచించి యుండవలెను.

గుడి పూజార్యులు, లోకులును చేయు ఉత్సవమునకు ఉభయమని శబ్దార్థ రత్నాకరము తెలుపును. ఇది లోకహితమును కోరి చేయునది. కావున శ్రేష్టమైన భావము. ఉభయమున కున్న అనేక అర్థములలో శ్రేష్టత్వము, విభూతిత్వము కలిగిన పై భావమును 'శ్రీ మదుభయ' పదము సూచించును.

నన్నయ గద్యాంతమందు 'నకల సుజన కవి వినుత' అని వ్రాసుకొనెను. అంతేకాక భారత పీఠికలో 'నారాయణ భట్టు తన కిష్టడు సహాధ్యాయుడు తోడయి నిర్వహింపగన్' అని వ్రాసుకొనెను. తన భారతము సత్సరసే సభాంతరముల యందు కొనియాడబడినట్లును చెప్పుకొనెను. కనుక నన్నయ కవి మిత్రుడు. అట్టి కవిమిత్రుడైన నన్నయను ఉభయముగా తీసికొనుట వలన తిక్కన ఉభయ కవిమిత్రుడు. దాని విభూతి మంతుడు కనుక శ్రీమదుభయ కవిమిత్రుడని తిక్కన భావముగా తలంపవచ్చును.

తిక్కన కిమిష్ఠిమాలాంక్షోక వివరణ

అరణ్య పర్వచతుర్థశ్వాస మధ్యలో నన్నయ కవిత నిలిచిపోయినది. నన్నయ మూడు పర్వములు రచించినట్లు తిక్కన తెలిపినాడు. నన్నయ మూడు పర్వములు రచించియుండినచో నన్నయ తర్వాత 150 సం॥లు భద్రముగనున్న నన్నయ రచన తిక్కన చూచినచో తిక్కన రచనచే పరిపూర్తిపొందిన భారతములోని మధ్య కొంత భాగము మాత్రము తర్వాత 50 సం॥లలో ఎఱ్ఱన కాలమున తిక్కన సాహిత్యముతో వికసించిన సహృదయుల సమక్షమమున పోవుటెట్లు పాసగును? కనుక ఇది విచారణీయాంశము. తిక్కన అంతరార్థ మిచట సహృదయనైవేద్యముగ గుప్తము చేయబడినదని తెలియనగును.

నన్నయ మూడు పర్వములు వ్రాయగా మిగిలిన దానిని తుదముట్టరచించితినిని చెప్పిన తిక్కననన్నయ వదలిన చోటునుంచి రచించినట్లును శ్రీమదుభయకవిమిత్రపదప్రయోగముచే నిర్వచనోత్తర రామాయణ రచనకు పూర్వమునుండే తను ఒక్కడే నన్నయ రచనను పూర్తిచేయవలెనన్న తలంపును ధృవించినాడు. దాని పర్వపానముగ కిమస్థిమాలాం శ్లోకమును రచించినాడు.

భారత రసపట్టులో ఉన్న పాఠకుని పర్వమధ్యలో, అందు భారతమున సగమునకు కొంచెము ఎక్కువగ నన్నయ రచించి ఉండగా. (అనగా 6989 శ్లోకములను నన్నయ తెలిగించియుండగా మిగిలిన 4864 శ్లోకముల ఆరణ్య పర్వము తెలిగించవలసి ఉన్నది) రసహృదయునికి రసభంగము చేయుట తిక్కన కిష్టము లేదు. ఔచిత్యము పోషింపవలెనని నిర్వచనోత్తర రామాయణమున నియమములు తెలుపుకొనిన విషయ మిట గుర్తు చేసుకొనవలెను. దీని పర్వపానమే కిమస్థిమాలాం శ్లోక కల్పన.

భోగ లాలసులైన రాజులకు వేటాడుట యందు వేడుట కాని ఆరణ్యమునందే 12 సంవత్సరములు నివాసము చేయుట విషప్రాయముగ నుండును. శక్త్యాత్ములైన పాండవులను దుర్యోధనుడు కపటద్యూతమున రాజ్యపదభ్రంశము చేసి ఆరణ్యవాసమునకు పరిభవముచేసి పంపినను ధర్మభీతి తత్సమయ సంక్షోభితులు కాక ధర్మగతి వారు వనంబున విషాద వేదనా శ్రమము పడిరిని తిక్కన ఉద్యోగ పర్వమున తెలిపియున్నాడు. ఈవిషము (ద్రౌపది వస్త్రైవహరణము) వంటి అవమానములను దిగ్గమింగుకొని ఆరణ్యవాసము సలిపిన పాండవుల కథా సంకేతమే ఆరణ్య పర్వమును విషము ను కంఠమున నిలిపిన హరునితో పోల్చుట. విరాల పర్వము నుండి సాగించిన ధర్మ యుద్ధమునకు ప్రతీకనే ధర్మస్థాపన ధ్యేయముగా గల హరి. ఆరణ్యపర్వ, విరాల పర్వకలయిక ధ్వనే కిమస్థిమాలాం శ్లోక రచనకు మూలముగ హరిహరులను ఏకము చేయుట.

దాదాపు ఏడువేల మూల శ్లోక కథను తెలిగించిన నన్నయ మరణించినను నన్నయ వలె ఆరణ్య పర్వ శేషము కథ మాత్రము తిక్కన రచించి హర సంకేతముగను, విరాల పర్వమునుండి తన స్వభావ సిద్ధ రచన చేసి హరి సంకేతముగను ధ్వనించినాడు. కనుక అస్థిమాల, కాలకూల శబ్దములు ఆరణ్య పర్వరచనకు, కౌస్తుభ, యశోదాస్తవ్య శబ్దములు విరాలాదిపర్వంత రచనకు సూచించవేయునట్లు సూచించి హరి, హర ఏకము ద్వారా రెండింటి కవి ఒక్కడనే అని తిక్కన ధ్వని. అట్లు చేయుట చేతనే పూర్వపర్వాద్ధయుక్తి చేయునట్టి యెడల యత్న మించుక యైనను వలనదు అని చెప్పినాడు.

పై భావమును స్ఫురింప చేయుటచే తిక్కన బాల్యము నుండి భారత రచనయందాసక్తి కలిగి యుండినట్లును, నిర్వచనోత్తర రామాయణ కాలమందు కూడ తిక్కన భారత రచనాకాంక్ష యున్నట్లును కాని కిమస్థిమాలాంశ్లోకమును మాత్రము భారత రచనకు పూర్వము రచించినట్లును తలంపవచ్చును

రామాయణ రచనకు మూలమైన 'మానిషాద ప్రతిష్ఠాం' అను శ్లోకము హఠాత్తుగ వాల్మీకి నోటి నుండివచ్చి, దానిని గురించి ఆలోచించుచుండగా వాల్మీకికి బ్రహ్మదేవుడు ప్రత్యక్షమైనట్లు 'కిమస్థిమాలాంశ్లోకం తిక్కనకు హరిహరనాథుని సాక్షాత్కరింప చేసినది. కనుక కిమస్థిమాలాంశ్లోకమునకు 'మానిషాద ప్రతిష్ఠాం' శ్లోకము వలె భారతపరమైన అర్థమున్నదని భగవద్దర్శనముచే తిక్కన ధ్వనించినాడు. కనుక ఈ శ్లోక అర్థ వైశాల్యమును ఆ శ్లోకమున గల వివిధ శబ్దములచే ప్రసరింప చేయువిధమును మనము ఆలోచింపవలసి యున్నది. దానిని పరిశీలించుటకు ముందు ఆ శ్లోకమును ఒకసారి చదువుకొనుట ఉచితము.

కిమస్థిమాలాం కిము కౌస్తుభం వా, పరిష్క్రియా యాం బహుమన్యసే త్వమ్

కిం కాలకూటః కిము వా యశోదా, ప్రస్యం తవస్వాదు వద ప్రభో మే

'అస్థిమాల' శబ్దము శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండమున యిట్లు ప్రయోగింప బడినది.

చి వనజదళాక్షీ మున్ను సతి వారక యోగ విస్పష్ట దేహయై
చనినఁ దదీయ భన్మము వెనం దన మేన నలంది ప్రేమ లో
దనరఁ దదస్థిమాల యఱుతన్ ధరియించెను నాట నుండి శం

భుని బుధు లస్థిమాలియు విభూ త్యనులే పనుఁ డందు రుర్వరన్ (శ్రీ.కృ.జ. 4 - అ)

కనుక 'అస్థిమాల' శబ్దము సతీదేవి దక్షయజ్ఞ సమయమున దేహత్యాగము చేసినపుడు సతీదేవి ఎముకలను దండగా ధరించిన ఉదంతమును గుర్తు చేయు పదము. సతీదేవి తిరిగి పార్వతిగా జన్మించి శివునే భర్తగా కోరి ఎన్ని అవాంతరము లొచ్చినను తదేకదీక్షగా తపస్సుచేసి శివునే భర్తగా పొందిన విషయము ఆపద ప్రయోగము ధ్వనింప చేయుచున్నది.

సతీదేవి ఎముకలను ఆరణ్యపర్వ గద్య పద్యములకు పోల్చుటవలన ఆరణ్యపర్వ రచనా శ్రేష్టత్వము తెలుపుచున్నది.

పద్యములను సుమములనుట ప్రసిద్ధము కదా. మరణించిన నన్నయ పేర తను రచించిన పద్యము 'అస్థి' అని ధ్వనించినాడు. సుమము (పద్యము) లచే అల్లబడిన భాగము ఆశ్వాసముగను, 'అస్థి' అని పేరిడినట్టి పద్యములచే అల్లబడిన పూర్తి ఆశ్వాసము 'మాల' అని తిక్కన ధ్వనించెను. మరణించిన నన్నయ పేర రచించిన (చతుర్థాశ్వాస శేషములోని

పద్యములు సతీదేవి అస్తులుగా, అట్టి అస్తులు విభూతిగా ప్రస్తుతి (దివ్యత్వము) పొందిన కారణమున, అష్టిమాల అయిన ఆరణ్య పర్వశేష పద్యములు విరాట పర్వపద్యముల వలె శ్రేష్టమని ధ్వని.

విరాట పర్వమున భారతమును ప్రబంధ మండలి అని తిక్కన పేర్కొనెను. కనుక ప్రతి పర్వము ప్రబంధము అని తిక్కన సూచన. అది అంకిత ప్రభువును శ్రోతగా ఏకసూత్రముగ బంధించు ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములు కలిగిన అనేక ఆశ్వాసములు కలిగి నందున ప్రబంధమని తిక్కన సూచించెను. అట్టి అనేక ఆశ్వాసములు కలిగినందున భారతమును ప్రబంధమండలి అని ధ్వనించెను.

ఏ కవి కాని ప్రధమా శ్వాసమున కథ ప్రారంభమునకు పూర్వము అంకిత ప్రభువు పేర వ్యవస్థాంతములు రచించి కథ ప్రారంభించును. ద్వితీయా శ్వాసము నుండి ప్రతి ఆశ్వాసారంభమున ఒక కంద పద్యమున అంకిత ప్రభువును సంబోధించుట సంప్రదాయము.

విరాట పర్వమున తిక్కన అటువంటి 3 సంబోధనా పద్యములను వ్యవస్థాంతములు రచింపగనే అంతస్పన్నిధి కలిగించుకొని మొదటి ఆశ్వాసముననే రచించెను (కవికి మొదటి నుండి ప్రారంభించుట అలవాటు. అట్లుకాక ఇంకొక కవి కొంత రచించి మరణించగా ఆశ్వాసమధ్య భాగమునుండి కొనసాగించు చోటుకు చేరుకొని రచించుటను అంతస్పన్నిధి కలిగించుకొని రచించుటగా తిక్కన ధ్వని. అట్లు చెప్పుటచే తిక్కన మొదట విరాటపర్వము నుండి తుదముట్టు భారతమును రచించి, తదుపరి ఆరణ్యపర్వశేష కథ రచించిన తర్వాతనే విరాటపర్వ పీఠికా పద్యములు రచించిన ధ్వని. సన్నిధి అనుట వలన అక్కడ నుండి హరిహరనాథాంకితము అని చెప్పకుండనే ధ్వనించుచున్నది). కనుక దీని అంతరార్థము ఆ పద్యములు విరాట పర్వమునకు ముందరి ఆరణ్యపర్వములోని సప్తమ, షష్ఠ, పంచమ ఆశ్వాసములలో ముందరి పద్యములుగ ఉండవలసిన పద్యములని సూచన. భూసతికిం, అను మొదటి పద్యములోని సతి పదము, అష్టిమాల పదము. 'శ్రీయన గౌరినాబరగు లోని గౌరి పదము దీనికి బలము నిచ్చుచున్నవి.

ఆరణ్య పర్వమున రాజ రాజ ప్రసక్తి ఉండుటచే హరిహర నాథాంకిత పద్యములు ఆరణ్య పర్వమున వ్రాయుట ఔచిత్య భంగమని తిక్కన తలంపు. నన్నయ రచనవలె తిక్కన ఆరణ్య పర్వ శేష రచన చేసినట్లు సూచించుట ఈ పద్య రచన ప్రయోజనముగా తలంపవచ్చును. అట్లుకానిచో తిక్కన వంటి మహాకవి అట్లు రచింపడు.

ఈ సందర్భమున విరాటపర్వము సందలి

ఉ| కూర్చుట నూత్న రత్నమునకుం గనకంబునకుం దగుం జనా
భ్యర్చితమైన భారత మహిర కృపా పరతంత్ర వృత్తిమై,
బేర్చిన దేవదేవునకుఁ బ్రీతిగ నిచ్చుట సర్వసిద్ధి నా
సేర్చిన భంగిఁ జెప్పి పరణీయుడ నయ్యెద భక్త కోటికన్ (భార - 4- 1-28)

గుర్తుచేసుకోవలెను. ఇచ్చట నూత్న రత్న మనగా భారతములోని నూతన ఆశ్వాసముని నూతన కృతిభర్త అని తలంపదగి యున్నది. ఆరణ్యపర్వశేషములో మూడు (పంచమ వస్త్ర, సప్తమ) ఆ శ్వాసములు పూర్తి రచన కలిగి నందున మూడు హరిహరనాథ సంభోధన పద్యములు రచించినట్లు తిక్కన ఇందు స్ఫురింప చేసినాడు. వీటిని మాలలు అని పేరిడినాడు. అసంపూర్ణమైన చతుర్థాశ్వాస భాగమును అష్టి అని సూచింపచేయుటకు ఆరణ్య పర్వ శేష రచనను 'అష్టిమాల' అని ప్రయోగించెను.

మనము ఏ భావ రూపమున భగవంతుని తలచెదమో, ఆ రూపమున భగవంతుడు దర్శన మిచ్చు ననుట ప్రసిద్ధమే కదా. ఒకటి వ్యష్టి రూపము హరిహరులను విడివిడి రూపములుగ చూచుట, మరొకటి సమష్టి రూపము హరిహరులను, ఒకే రూపముగ చూచుట. రూపభేదము రెండైనను అసలు అంతర్భావ మొకటే. అట్లే ఆరణ్యపర్వ శేషము కథ మాత్రము నన్నయవలె సంస్కృత పద బహుళము, నన్నయవంటి సమాన ఘటనతో తిక్కన నన్నయ పేర రచించి విరాటపర్వము తన సహజ తెలుగు పద బహుళముగ రసశిల్పశైలిలో నాటకీయత ఉట్టిపడునట్లు రచించి తన అద్వైత రూపమును హరిహరనాథ రూపమున భారతమును దర్శించెను. కనుకనే హరిహరనాథుని హరిహర రూపములు ఏకము చేసి శ్లోకమును రచించెను.

తెలుగు సాహిత్యమున మొట్టమొదటి స్వప్న వృత్తాంతము తిక్కనదే. అట్లే మొట్టమొదటి వస్త్రవృత్త రచన కూడ తిక్కనదే. అని తిక్కన మొదటి కావ్యమైన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున లేవు. నన్నయ మరణముతో మధ్యలో నిలిచిపోయిన భారతమును కొనసాగింప నిర్ణయించినపుడే అవి చోటు చేసుకొనినవి.

స్వప్న వృత్తాంతము కృతిభర్తను నిర్ణయించునది. పుట్టుకే స్వప్నమని శ్రీ ౪౪ జన్మఖండము చెప్పుచున్నది. చూడుడు.

తే. గీ| పుడమి సర్వంబు సలిల బుద్బుద సమాశ, మనుచు భవమది స్వప్నతుల్యం బలంచు

నాత్మలో నెంచి బుధులు ప్రయత్న మలర, ధర్మ మొనరింతు రెప్పుడు ధరణినాథ

కనుక ఈ స్వప్న వృత్తాంతము నన్నయ, తిక్కనగ పుట్టుటను దేహాంతరమున జరిగిన వృత్తాంతమును తెలుపుటయే స్వప్న వృత్తాంత ప్రయోజనము.

నిర్వచోత్తర రామాయణమును షష్ఠీ విభక్తితో ప్రారంభించి, ఆశ్వాసాంతము లందు విభక్తులు మార్చి దాని మార్పుల వలన తేడాలను గమనించెను. అప్పుడు షష్ఠీ విభక్తితో రెండు విధములుగ ప్రయోగించ వచ్చునను విషయమును తిక్కన గమనించి యుండును.

భారత రచనలో అరణ్యపర్వమధ్యలో ఒకసారి, విరాటపర్వమున రెండవసారి విభక్తులతో ప్రారంభింప వలసిన అవసరముండెను. రెండు చోట్ల ఒక విధముగనే వాడుట సమంజసము కాదని తిక్కన తలచి యుండును.

షష్ఠ అనిన పార్వతీదేవికి అర్ధమున్నందున దక్షయజ్ఞమున సతీదేవి అంతమును సూచించు షష్ఠ్యంత శబ్దముచే తను నన్నయ పునర్జన్మ అను విశేషమును సాధింప వచ్చుననియు, షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయమును అరణ్యపర్వమున ప్రయోగింపవచ్చుననియు తలచియుండును. కావున హరసంకేతమైన అరణ్య పర్వమును షష్ఠీ విభక్తితోను హరి సంకేతమైన విరాటాది పర్వములను షష్ఠ్యంతముతోను తిక్కన ప్రారంభించి యుండును. అందుకనే అష్టమాల, కౌస్తుభ పదములను ప్రయోగించినట్లు ధృవించెను.

నిర్వచనోత్తర రామాయణమున ‘హరి హర పద్మగర్భులను నాది కపింద్రుల నూత్న సత్కవీశ్వరులను భక్తిగొల్చి’ అని బ్రహ్మ, విష్ణు మహేశ్వరులను నుతించిన తిక్కన భారతమును భగవదంకితమిచ్చుట విగ్రహారాధనతో సమముగ పరిగణించి అరణ్యపర్వశేషమును ‘భూసతికిం దింపబునకు’ అని షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయముతో సరస్వతీకమైన కావ్యమును బ్రహ్మతో కూడిన సరస్వతీ రూపముగ స్తుతించి విరాటపర్వమున హరిహరతత్త్వమును ‘శ్రీయస, గౌరి నా బరగు పద్యమున రెండుచోట్లను ఉత్పలమాల వృత్తమును వాడి బ్రహ్మ, విష్ణు మహేశ్వరులకు అభేదమును చూపించి తన కళావిదుత్వమును ప్రదర్శించెను. రెండు ఒకరే రచించిన ధృవి కూడ చూపెను.

భూసతికింలాని సతికిని విరాటపర్వములోని అష్టమాలకు సంబంధ ముండుట, దివము అనుపదము దివము నుండి తన తండ్రి కేసన హరిహరనాథునితో వచ్చిన స్వప్న వృత్తాంత గుర్తు. ఆ పద్యములోని షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయ ప్రయోగమే కాక సమాగమ పదము నన్నయ రచన, తిక్కన రచనల సమాగమ ధృవి కూడ సూచించుచున్నది. దీని ద్వారా అరణ్య పర్వశేష రచన తిక్కన దని తెలిసికొనుటకు పదముల జాడ (అడుగుజాడ) గా తిక్కన ప్రయోగించె నని తలంపవచ్చును.

శివకేశవ, శివరామ శివరామకృష్ణ, శివనారాయణ, శంకర నారాయణ, హరనారాయణ వంటి పదము లెన్నియో ఉండ హరి అను రెండక్షరములచే ఏర్పడిన రెండు మూర్తులను కలిపి హరిహరనాథునిగ స్తుతించుటలో ఒక విశేషము గోచరించుచున్నది.

హరిహర శబ్దమును సన్నయ ప్రయోగించియే యున్నాడు. హరిహర దేవాలయము లంతకు ముందరి నుండియే ఉన్నవి. కాని ఉన్న శబ్దము లన్నిటిలో తనకు కావలసిన శబ్దమును తను తలచిన ప్రయోజనమును బట్టి ఎన్నికొనుట కవి స్వతంత్రము.

సన్నయలోని మొదటి అక్షరము హరలోని రెండవ అక్షరములలో అకార ముండుట, తిక్కనలోని మొదటి అక్షరము హరిలోని రెండవ అక్షరములలో ఇకార ముండుట హరిహర శబ్దప్రయోజనముగా గోచరించుచున్నది.

కిమష్టిమాలాలోని సతీదేవి, శ్రీయన, గౌరి నా బరగులో గౌరి పదము సతీ పదప్రయోజనముగ ధ్వనించుచున్నది. కనుక హరిహరనాథ శబ్దమును ఎన్నుకొని ఉండును.

అంతేకాక 'హరిహరాజగజానన' పద్యములో సూర్యుని (హరి) ద్వారముఖమున పెట్టి తలుపును తెరచి, మూయునట్లు సూర్యుని అస్తమయమునకు చంద్రుడు (హరుని శరీరమునకు శోభనిచ్చు వాడు) ఉదయించినట్లు సన్నయ అస్తమయమునకు తాను పుట్టుటను సూచించి భారత రచనములోని అద్వైతమును కూడ సూచించుచున్నది.

కౌస్తుభము పాల సముద్రమును చిలికినపుడు లక్ష్మీదేవి వెంట పుట్టి శ్రీ మహావిష్ణువు వక్షము నలంకరించిన సహజ రత్నము - అలంకార ప్రియుడైన హరికి వేదత్రయమైన భారత, భాగవత, రామాయణములలో (భారతము పంచమవేదము. వేదమే రామాయణముగ అవతరించినది. భాగవతము వేదసారము. కనుక భారత భాగవత రామాయణములు వేదత్రయము) ఏ కావ్యమైనను భగవదంకితముగ రచించి సమర్పించినను అది కౌస్తుభమే. విరాట పర్వమునుండి తన స్వభావ సిద్ధమగు శైలిచే రచించు భారతమును కౌస్తుభము అను పదముచే ధ్వనింప చేసినాడు.

కాలకూట మనగా విషము. యముని గృహము. వాసుకిని త్రాడుగ మందరాచలమును కవ్వముగ చేసి దేవదానవులు పాలసముద్రమును చిలికినపుడు పోలాహలము వెలువడి లోకమును దహించి వేయుచుండెను. ఆ విషమును అగ్రపూజగ గ్రహించి లోకమును కాపాడవలసిన హరి హరుని కోరెను. హరుడు ఆ విషమును స్వీకరించి, పార్వతీ దేవి ఆభ్యర్థనచే దాని కంఠముననే నిలిపెను. అందుచే శివుని కంఠము నల్లనయ్యెను. ఆ విషమునకు, నల్లగా చేసిన శివుని కంఠమునకు కాలకూటమను పేరు వచ్చెను.

ఈ సందర్భమున పోతనగారి "కాలుచే సమ్మెట వ్రేలులం బడక నమ్మతి శ్రీ హరి కీచ్చి చెప్పి బమ్మెర పోతరాజొకడు భాగవతంబు' గుర్తుచేసుకొనిన కాలకూటము మరణించిన సన్నయపేర తిక్కన రచించిన కవిత్యము కాలకూటమని ధ్వనించుచున్నది.

పరమపదించిన నన్నయ పేర తిక్కన అరణ్య వర్వశేషమును రచించినాడు. ఇంకెవ్వరును తము రచించినట్లు చెప్పుకొనకుండ వివిధప్రదాయములలో పదములచే ధ్వనింపవలసిన అవసరమైనది. ఇది నన్నయకు తిక్కన చూపిన సహృదయతను మరెవ్వరును అన్యాయముగ ఉపయోగించుకొనకుండ ప్రయోగించిన శిల్పము. ఈ దాహరణముగ తిక్కన విరాట పర్వమున అంతస్సన్నిధి కలిగించుకొని రచించిన మూడు ఆశ్వాసారంభ సంబోధనలు, దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపు మని “కథ జగత్ప్ర సిద్ధ కావున” అని విరాట పర్వములో అరణ్యవర్వశేష ప్రస్తావన విషయములను తిక్కన కాలకూటముగ ధ్వనించెను.

‘యశోదాక్షన్య’ మనగా శ్రీ కృష్ణుని పెంపుడు తల్లి అయిన యశోదాదేవి చనుబాలు అని అర్థము. సుప్రభాత రచనలో, ‘కౌసల్యా సుప్రజా రామ’ అని కౌసల్య పేరు ప్రసిద్ధిగ నుండగా కౌసల్య క్షన్య మనక యశోదాక్షన్య మనుటకు కారణముండి యుండవలెను.

శ్రీ కృష్ణుడు దేవకీదేవి కడుపున పుట్టి యశోదాదేవి క్షన్యమును గ్రోలుట తిక్కన తన స్వంత రచనము కాక నన్నయ వ్రాసి వదలిన భారతమును పూర్తి చేయుట ధ్వని.

యశోదా క్షన్యమనగా యశస్సును ఇచ్చు తల్లి యొక్క క్షన్యమని కూడ ధ్వనింపచేసి దాని ద్వారా తిక్కన భాగవత రచనా సక్తిని ధ్వనించెను. పోతన శ్రీ కైవల్య పదంబు చేరుటకు నై చింతించెద నన్న వద్యమున ‘నందాంగనా డింభకునీ’ అని ముగించిన నందాంగన యశోదా దేవియే కదా.

పై భావములను స్వీకరించి కీమఘ్రిమాలాం శ్లోక తాత్పర్యమును వ్రాసి కొందము.

(1) అలకరించుకొనుటలో నీకు ఎముకల దండ (అనగా మరణించిన నన్నయ పేరుతో రచింపవలసిన అరణ్యవర్వ శేష రచన వంటి రచన) అంటే ఇష్ట పడతావా ? లేక కౌస్తుభము (అనగా విరాటపర్వము నుండి తెలుగుపదములు ఎక్కువగా ప్రయోగించి రచింప వలసిన రచన వంటి రచన అంటే తిక్కన స్వభావసిద్ధరచన ఇష్టపడతావా ? (హరిహర రూపములు కలిసిన నీకు రెండూ ఇష్టమే. కనుక నేను రెండు రకములు రచించెదనని ధ్వని)

కాలకూట విషము (అనగా నేనుమరణించిన నన్నయ వలె రచించు రచన) బాగుగ రుచించునా? లేక యశోదా దేవి చనుబాలు (దేవకీ దేవి కడుపున పుట్టి యశోదాదేవి చనుబాలు త్రాగినట్లు నన్నయ భారతము కాక నా భాగవత రచన అంటే బాగా రుచించునా ? చెప్పు స్వామీ.

(2) దేవా యోగ బలమున దేహ త్యాగము చేసి సతీదేవి ఎముకల దండను పరమశివుడు ధరించి పార్వతీ దేవిగా పుట్టిన సతీదేవినే భార్యగా పొందినట్లు నన్నయ భారతము రచింపుచు

మరణించగా మిగిలిన భారతమును కొనసాగించుట ఇష్టమా ? లేక ఆదిపర్వమునుండి పూర్తి భారతమును భగవదంకితముగ చేసి రచించినచో ఇష్టపడుదువా ?

నన్నయ మరణించి (ఆరణ్య పర్వము మధ్యలో రచన ఆగి) కాలకూటము చేరుట ఎందుకు? మళ్ళీ ఒక పుణ్య స్త్రీ చనుబాలు (భారత రచనము కొనసాగుటకు) త్రాగుటకు పుట్టుట ఎందుకు చెప్పు స్వామి?

(3) నన్నయ వ్రాసి వదలిన భారత రచన భగవదంకితముగ రచించినచో ఇష్టపడుదువా? లేక భాగవత రచన భగవదంకితముగ రచించినచో ఇష్టపడుదువా? నన్నయ మరణించుట ఎందుకు ? యశస్సును ఇచ్చే కొరకు (మోక్షాన్వేషణ కై ఒక పుణ్య స్త్రీ చనుబాలునాశ్రయించి, శ్రీ కైవల్యపదంబు చేరుటకు నైచింతించెదన్.. నందాంగ నాడింభకున్ అని పోతనగా పుట్టుట ఎందుకు చెప్పు స్వామి.

(4) నన్నయ వ్రాసి వదలిన భారత రచన భగవదంకితముగ రచించినచో ఇష్టపడుదువా? లేక రామాయణ రచన భగవదంకితముగ రచించినచో ఇష్టపడుదువా? (పోతన రామాయణ రచన తలపెట్టగా శ్రీ రాముడు ప్రత్యక్షమై భాగవతమును రచింపమని చెప్పుట అన్వయము చేసికొనవలెను)

జనన మరణ భ్రమణంలో కొట్టుకొనేటట్లు కాలకూటముతో ప్రయోజనమేమిటి ? మళ్ళీ మోక్షాన్వేషణకై యశస్సును ఇచ్చు పుణ్య స్త్రీ ప్రసంగమును ఆశ్రయించడ మేమిటి? చెప్పు స్వామి.

అట్లు భావించిన తిక్కన భారత రచనమునకు చక్కని పథకము వేసికొని రచించినాడు.

నన్నయ రచన ఆరణ్య పర్వ వర్ష వర్షన తో సరి

ఈ క్రింది కారణములు నన్నయ రచన ఆరణ్య పర్వ చతుర్థా శ్వాసమున వర్షాకాల వర్షనతో ఆగిపోయినదని సూచింపజేయును.

(1) ఆరణ్య పర్వము మూలశ్లోకములతో గోరఖ్ పూర్ ప్రతితో సరిపోల్చి ఏ ఆశ్వాసమున కెన్ని గద్యపద్యములు మూలమోచాడగా యిట్లు తెలిసికొనగలము. (ఆరణ్యపర్వ మూలమున వన పర్వము అని వ్యాసుడు పేరిడినాడు.)

ఆరణ్యపర్వ ఆశ్వాసము	వ్యాసుని	తెలుగు భారతములోని		
	పద పఠ లోని శ్లోకములు	పద్యములు	పదనములు	మొత్తము
ప్రథమాశ్వాసము	2015	239	158	397
ద్వితీయ శ్వాసము	2149	203	150	353
తృతీయ శ్వాసము	1811	236	160	396
చతుర్థా శ్వాసము	2083	283	130	413
పంచమాశ్వాసము	1375	298	136	434
షష్ఠాశ్వాసము	1144	281	127	408
సప్తమాశ్వాసము	1276	314	152	466

తిక్కన ఆరణ్య పర్వ రచనకు సాక్ష్యములు

పై పట్టికను పరిశీలించిన చతుర్థాశ్వాసము నుండి పద్య సంఖ్య పెరిగి పదన సంఖ్య తగ్గి తిక్కన రచించినట్లు కొట్టవచ్చినట్లు కనబడును. అంతేకాక చతుర్థాశ్వాసము వరకు దాదాపు రెండువేల శ్లోక భావము ఒక ఆశ్వాసమునకు మూలము కాగా, పంచమాశ్వాసము నుండి 1300 శ్లోకములకే ఒక ఆశ్వాసము సరిపడినది.

కడపటి మూడు ఆశ్వాసములకు మూలము 3795 శ్లోకములు. నన్నయనే రచించినచో ఆరణ్యపర్వము పంచమాశ్వాసముగనో, షష్టమాశ్వాసముగనో యుండెడిది. కాని ఇప్పుడు సప్తమాశ్వాసముగ నున్నది. కనుక నన్నయ. పరమపదనూచనగా తిక్కన ఆరణ్యపర్వమును ఏడు ఆశ్వాసములుగ విభజించి నన్నయ మరణమును ధ్వనించినట్లు మనము భావింపవచ్చును.

అంతేకాదు చతుర్థాశ్వాసమును మాత్రము సూక్ష్మముగ పరిశీలించిన మరికొన్ని విషయములు తెలుసేమో గనించెదము.

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము వారు సంశోధించి ప్రచురించిన భారత ప్రతిలో ఒకానొక తాళపత్రమున 'భూసతికిం, దివంబునకు' పద్యము నుండి ఎఱ్ఱన కవిత్వము ప్రారంభమని యున్నట్లు అధోజ్ఞాపికలో ఇచ్చి యున్నారు. ఆ పద్యమున షష్ఠీ విభక్తి స్రవ్యము వాడుట, అందు బ్రహ్మ, సరస్వతుల ప్రార్థన గోచరించుట వలన అక్కడి నుండి తిక్కన రచనగా గ్రహింపవచ్చును. (ఎఱ్ఱన అని వ్రాయుట లేఖకుల ప్రమాద దోషమని సోదాహరణముగ తరువాత తెలిసికొందము). కనుక వర్ష వర్షన వరకు, తడుపరి రచనమునకు మూలముతో సరిపోల్చి చూచెదము.

ఆరణ్యపర్వ ఆశ్వాసము	వ్యాసుని పన పర్వము లోని శ్లోకములు	తెలుగు భారతములోని పద్యములు	వచనములు	మొత్తము
వర్షాకాల వర్షన పరకు	1014	87	50	137
శరదృతు వర్షన				
నుండి చివరి పరకు	1069	196	80	276

వ్యాసముని శ్లోకములు రెండింటిని దాదాపు సమమైనను శరదృతు వర్షన నుండి పద్య సంఖ్య పొచ్చి వచనముల సంఖ్య తగ్గినది. వర్ష ఋతు వర్షన పరకు గల 137 మొత్తమునకు తర్వాత రచన రెండింతలు 276 కలిగి ఉన్నది. ఆ పద్ధతిలో నన్నయనే రచించి యుండిన $137 \times 2 = 274$ మొత్తమునకు $87 \times 2 = 174$ పద్యములు, $50 \times 2 = 100$ వచనములు కలిగి యుండెడివి. కాని 174 బదులు 196 పద్యములు 100 బదులు 80 వచనములు కలిగి ఉండుట వలన నన్నయ మరణమును తిక్కన పూర్తి చేయుటను సూచించుచున్నది. కథా భేదము పరిగణించిన ఈ చతుర్థాశ్వాసమును తిక్కన నన్నయ రచించిన గద్య పద్యములను పరిశీలింప నన్నయవలె రచించినట్లు ధృవీకరించుచున్నది.

ఇట్లు ఆరణ్యపర్వమును ఏడు ఆశ్వాసములుగ విభజించుట, నన్నయ మరణించిన (ఆదిపర్వము 7 + సభా పర్వము 2 + ఆరణ్యపర్వము 4 మొత్తము 13) 13 ఆశ్వాసారం ప్రసక్తులను దృష్టియందుంచుకొని పంచమ, షష్ఠి, సప్తమ శూన్య సంబోధనలతో మొత్తము 1 ఆశ్వాసారంభ ప్రసక్తులుండునట్లు విభజించి, విరాటపర్వమున మూడు హరిహరనాథ ప్రసక్తులతో మొత్తము 48 ఆశ్వాసారంభ ప్రసక్తులుండునట్లు విభజించుట తిక్కన కృత్యముగ భావింపదగియున్నది. దీనికి కారణము అష్టాక్షరీయైన 8 గుణకార సంఖ్య ఉండునట్లు ఎన్నికొనుటగా భావింప దగి యున్నది.

(2) నన్నయ రచించిన ఆది, సభా, ఆరణ్యపర్వాశ్వాసారంభము లన్నిటన 'అక్క-ధకుండు శౌనకాది మునులుకుం జెప్పినట్లు' అని సమముగ నున్నది. కాని ఆశ్వాసారంభముల పరిశీలించిన ఆదిపర్వములోని 8 ఆశ్వాసములలో 5 ఆశ్వాసములలోను, సభా పర్వమునందలి రెండు ఆశ్వాసములలో 2 ఆశ్వాసములలోను వైశంపాయన జనమేజయ ప్రసక్తులు పద్య రూపమున నుండగ ఆరణ్యపర్వ ఏడు ఆశ్వాసములలో సప్తమాశ్వాసమునందు మాత్రమే ఒకపద్యము కలదు. కనుక ఆరణ్యపర్వ మధ్యలో నన్నయ రచన ముగియుట సూచించుచున్నది.

అంతేకాక ఆరణ్య పర్వ ప్రతి ఆశ్వాసాంత కడపటి వచనములో ప్రథమాశ్వాసము చివర

‘అతి రమణీయంబు గాను’ అని, ద్వితీయ, తృతీయాశ్వాసముల కడపటి వచనమున ‘రమ్యంబుగాను’ అని ఉండి, చతుర్థాశ్వాసంతమున ‘ఏటింగించిన తెఱంగు’ అనియు, పంచమాశ్వాసంత వచనమున ‘సవిస్తరంబుగా’ అనియు షష్ఠమాశ్వాసంతమున ‘విఖ్యాత మాధుర్య మునోహరంబుగా’ అనియు, సప్తమాశ్వాసంతమున ‘సవిస్తరమధురంబుగా నుపన్యసించి అనియు ఉన్నది. ఈ మార్పులు చతుర్థాశ్వాసమున త త్కావ్యకర్త మారెనను విషయ మును ప్రస్థానముగ తెలియజేయుచున్నవి.

జనమేజయ జనపాలున, కనఘ చరితునకుఁ బ్రీతుండయి వైశంపా

యను డాది పర్వకథ యె, ల్లను నిమ్ముగ జెప్పె నని విలాస మహేంద్రా

అని ఆదిపర్వాంతమునకు ముందు తెలిపి

అని యిట్లు సభాపర్వం, బున కథ జనమేజయునకు మొగి వైశం పా

యను జెప్పిన విధమంతయు, మను నిభశుభ చరిత నిత్యమహిమాలేశయా

అని సభా పర్వంతమునకు ముందు తెలిపి, ఆరణ్య పర్వాంతమున

అనఘుడు గృష్ణ ద్వైపాయన శిష్యుఁడు బోధనిధి సమంచిత మేధా

ఘనునకు (జనమేజయునకు, ననవరతానంద సుఖ సమగ్రత యొసగెన్

అని రచించి, ఆది, సభా పర్వములలో పర్వముపేరు దాని నంతయు చెప్పినట్లు చెప్పి ఆరణ్య పర్వాంతమున అనవరతము ఆనందసుఖ సమగ్రత ఒనగెనుటవలన ఆరణ్య పర్వ రచయితలోని మార్పు వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ వచ్చిన క్రొత్త మార్పు విరాట, ఉద్యోగ పర్వాంతములను పోలినందున యిది తిక్కన రచనగా గ్రహింపవచ్చును.

ఆరణ్య పర్వ కడపటి వచనమున ‘యిట్లు పాండుతనయుల వనవాస ప్రకారంబు సవిస్తర మధురంబుగా నుపన్యసించి’ అని అమూలకముగ రచించెను. దానికి సరి యగునట్లు విరాటపర్వ ప్రథమ వచనమున ‘నది యెట్లనినం పరమ పవిత్రులగు పాండు పుత్రుల చరిత్రం బుపాఖ్యాన సహితంబుగా వ్యాఖ్యానంబుసేయుచుండ వారల వనవాస సమ్యగనుష్ఠానంబు సవిస్తరంబుగా జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె’ అని ఆరణ్యపర్వ విరాటపర్వ కథలను కలుపుకొనెను. తిక్కన వచనములోని ఆరణ్య పర్వపు (వనవాస ప్రకారంబు సవిస్తరమధురంబుగా’ అను పదముల వ్యాఖ్యానమే ‘చరిత్రంబుపాఖ్యాన సహితంబుగా వ్యాఖ్యానంబు సేయుచుండ వారల వనవాస సమ్యగనుష్ఠానంబు సవిస్తరంబుగా’ అని తెలిసికొనగలము. ఉపాఖ్యానముల సహితముగా అనునది ఆరణ్య పర్వాంతమున అనవరతము. విరాట ప్రారంభమున అవసరము.

ఆరణ్య పర్వ ఉపాఖ్యానములు తిక్కన రచింపనిచో, విరాలపర్వమున ఉపాఖ్యాన సహితముగా వారల సమ్యగనుష్ఠానంబు సవిస్తరంబుగా అని రచించుట పాసగదు. ఆరణ్య పర్వపఠ్యార్థాన్వయములో వర్ష ఋతు వర్షన తర్వాత ఉపాఖ్యానము లన్నియు తిక్కన రచించె ననుట స్పష్టము. అట్లు కానిచో, తిక్కన విరాలపర్వమున అట్లు రచించుట అనమంజనము.

మొత్తము ఆరణ్యపర్వ శ్లోకములైన 11853 శ్లోకములలో నన్నయ 6989 శ్లోకములను తిక్కన 4864 శ్లోకములను తెలిగించినట్లు పై పట్టికనుండి తెలిసికొనగలము. దీనిని భిన్నరూపముగ సమకట్టిన నన్నయ 0.59 ఆరణ్య పర్వమును తిక్కన 0.41 ఆరణ్య పర్వ భాగమును రచించినట్లగును. కనుక నన్నయ 2.59 పర్వములను తిక్కన 15.41 పర్వములను తెలిగించినట్లు చూడవచ్చును. దీనిని సరిసంఖ్యలలో ఉజ్జాయింపు చేసినపుడు నన్నయ మూడు పర్వములను తిక్కన 15 పర్వములను రచించినట్లు చెప్పుట సంప్రదాయము. కనుకనే తిక్కన 'ఆదిదొడగి మూడుకృతులొంద్ర కవిత్య విశారదుండు' నన్నయ భట్టు తెలిగించెనని, తదుపరి పదునైదు పర్వములు తుదముట్ట తాను రచించెదనని శేషమేమి పదలినట్లుచెప్పలేదు. కనుక నన్నయ పదలిన చోటు నుండి తిక్కన రచించినట్లు ధృవి.

తిక్కననే నన్నయ రచించెనని చెప్పుట చేత తిక్కన నన్నయ వలె ఆరణ్య పర్వశేషమును రచించుట ధృవించుచున్నది. అట్టి సమయమున సత్యము తెలిసికొనుటకు తిక్కన రచనలతో సరిపోల్చి కనుగొనుట వీలుకానివని. కారణము తిక్కన తన రచనా వైఖరి మరుగుపరచి నన్నయ రచన ఎట్లుండునని తాను తలంచెనో, అట్లు వాసినని ధృవించుటవలన.

అట్లు తిక్కన రచించి తను రచించి నట్లు చెప్పుకొనుట నన్నయ మూడు కృతులొనర్చె నని తను చెప్పిన మాటకు విరుద్ధము. కనుక తిక్కన రచించినను చెప్పక శబ్దశక్తిచే ధృవించినాడు.

రచనా భేదము బయటపడక మానదు. కనుకనే అట్టి విజ్ఞాలకు 'యత్నమించుకంత యైనను వలవదు' అని చెప్పెను. వారి అవగాహనకే శబ్ద శక్తిచే ధృవించెను.

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణ రచనకు, భారత రచనా శైలికి, వైఖరులలో మార్పు కలదు. భారతములోనే విరాల పర్వాదుల రచనకు, ఆశ్వాసాంత పద్య రచనకు పోకడలలో తేడా కలదు. కనుక అదేవిధముగ తిక్కన 'భూసతికిం దిపంబునకు' పద్యమునుండి ఆరణ్య పర్వశేషము రచించి యుండునని తలంపవచ్చును. అది ధృవించుటకే నేమో 'క్రౌంచ, హంస సమాకీర్ణ' అను శేష రచనకు మొదటి శ్లోకములోని హంసను రాజ హంసగ తెలిగించుటే కాక, అనేక హరిహర నాథ పద్యములలో హంసపదము ప్రయోగించెను. నన్నయను తలపించు రచన చేసినందుననేమో క్రౌంచ పదమును తెలుగున తెలిగింపలేదు.

ఈ సందర్భమున శేషాద్రి రమణ కవులు భాగవత ప్రశంస అను శీర్షికను భాగవత పీఠికగా 16.10.1922 తేదీన నందిగామ యందు వ్రాసిన దానిని ప్రచురించిన వావిళ్ళవారి 1961 భాగవత ప్రచురణను పరిశీలించుట అవసరము. చూడుడు. దీనిని గమనించిన పోతన, తిక్కన శైలులు వేరైనను తిక్కన కవితా ఛాయలు కొన్ని పోతన యందు కలవని గమనింపగలము.

“ఈతని (పోతన) కవిత్యంబు తిక్కన సోమయాజి రచించిన

- సీ॥ నెత్తమ్మిరేకుల మెత్తదనము దెచ్చి, యచ్చునఁబెట్టిన ల్లంద మొంది
చక్రవాకంబుల చందంబు గొనివచ్చి, కుప్పలు సేసిన ట్టాప్పు మెఱసి
చందురు నునుఁగొంతికం దేర్చి కూర్చి బా, గునకుఁ దెచ్చిన యట్లు కొమరు మిగిలి
యళికులంబుల కప్పు గలయంతయును దెచ్చి, వారు వోసిన భంగి నవక మెక్కి
- తే॥ యంఘ్రితలములుఁ గుచములు నాననంబుఁ, గుచభరంబును నిల్లున్న రుచిరమూర్తి
యనుపమాన భోగములకు నాస్పదంబు, కాదె యీ త్రిప్పులేటికీఁ గమల వదన
- సీ॥ గండు మీలకుఁ బుట్టి కాముబాణములతో, గలసి యాడెడునట్టి కన్నుఁగవయు
బినకాండముల శిక్షఁబెరిగి లేదీగల, మెచ్చక యున్నట్టి మృదు కరములు
జిగిరులతో నంధి సేసి యంబుజముల, పై నెత్తి చనునట్టి పదతలములుఁ
గలకంతముల చేతఁ గఱచిన విద్య వీ, గల కీచ్చునట్టి తిన్నని యెలుంగు
- తే॥ నత్తెఱంగును రేఖయు నవ్విధంబు, గరువ చందంబు నెమ్మొయి కలికితనము
నట్టి చెన్నును సైరంధి యందకాక, కలనె యొరులకు నెఱుంగక పలికి తబల
- శా॥ దుర్వాదోద్యమ బాహువిక్రమ రసాస్తోకప్రతా పసుర్
ధర్వాంధ ప్రతివీర నిర్మధన విద్యాపారగుల్ మత్పతుల్
గీర్వాణా కృతు లేవు రిప్తు నిను దోర్లీలన్ వెనన్ గిట్టి గం
ధర్వుల్ మానముఁ బ్రాణముం గొనుట తథ్యం బెమ్మొయిన్ గీచకా
- సీ॥ నడి దివియలు సేసె నగరికి మాణిక్య, మకుటముల్ పూవిన మనుజవతుల
దగు నాజ్ఞ సూయాణముగ నొనరించె మం, చిగ నేల నాలుగుచెఱఁగులకును
బ్రీతార్థి జనుల సచేతన త్యాగధ్వ, జములుగా నన్నిదేశములఁ బఱపె
దిక్కులన్నింటను దెలుపారు పూఁ తగా, వించె నుజ్జ్వల యశోవిభ్రమంబు
- తే॥ రాజసూయాధ్వర ప్రవర్తకుఁడు నిత్య, సత్య భాషా మహావ్రతశాలి పాండు
రాజ దుగ్ధపయోనిధి రాజు ధర్మ, రాజు సుమ్ము మత్స్యావనీరమణ యితడు
ఇవి లోనగు వానియందుఁ బోలె భావంబునను, బదసారస్యంబునను గవిత్యం బత్యంత
ప్రౌఢంబు గాక మిక్కిలి సుకుమారంబై యుండును.”

పై పదనమునందు శేషాద్రి రమణ కవులు పోతన కవితను తిక్కనకవితతో పోల్చిరి.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు “విష్ణు ప్రగ్గడ నిజముగా తిక్కన గారి కవిత్యము

ననుసరించేడి వాడు. ఆయన వ్రాసిన హరివంశము చూచినచో ఈ సంగతి తెలియును ... 'అంబ నవాంబు జోజ్వల' ఎఱ్ఱాపెగడ వ్రాసిన పద్యము "ప్రాంశు పయోద నీల" తిక్కనగారు వ్రాసిన పద్యము సాధారణముగా నీ రెండు పద్యములు పోతన్నగారు వ్రాసినవనుకొందురు. ఈ పద్యములలోని రచన అంత మధురముగా సంత హృదయంగమముగా నుండును. మొత్తము మీద పోతన గారిదేమో అనిపించును" "తిక్కనగారి శైలి నన్నయ గారి నుండి గ్రహించినదే." కనుక తిక్కన కవితలో పోతన బీజములున్నవనుట నిస్సందేహము. (పుట 50 మరియు 53 సాహిత్య సురభి). 'అంబ నవాంబు జోజ్వల' కూడ తిక్కన కవిత్యమని తరువాత తెలిసికొందము.

కనుక తిక్కన నన్నయవలె రచించినపుడు తిక్కన రచన ఆరణ్యపర్వశేష రచన వలె ఉండునని భావింపవలెను. ఈ సందర్భమున తిక్కన సంస్కృత శ్లోకములను కావ్యములను కూడా రచించుట గుర్తుచేసుకొనవలెను.

అట్లు మార్చి రచించినను కవి రచన కొన్ని వట్ల మారుపడదు. ఉదాహరణమునకు ప్రతి కవికి పద్య రచన ఎత్తుగడలో కొన్ని సందర్భములందు ఒరవడిగ కొన్ని పదములు పడుట అలవాటుగ నుండును. అట్టివి ఒకటి, రెండు పదములతో ముగియు వచనములలో బయల్పడును.

కనుక ఆరణ్య పర్వశేషమున శరదృతు వర్ణన ప్రారంభము (చతుర్థాశ్వాస మధ్యలో) నుండి వాటిని అట్టి పదములను చూచిన ఈ పదములు కనబడును.

(1) తత్సమయానంతరంబున (2) తదనంతరంబ (3) అంత (4) కాపున (5) అదియునుంగాక (6) అయ్యవనరంబున (7) అట్టియవనరంబున (8) అయ్యవనరంబున నక్కడ (9) అయ్యవనరంబున దశాననుండు (10) అది యెట్లంటేని (11) ఇన్విధంబున

నన్నయ భాగమున ఆదిపర్వమునుండి ఆరణ్యపర్వ వర్ణ ఋతువు పూర్తి వరకు వాడిన అట్టి పదములు (1) మఱియును (2) అంత (3) మఱియు (4) అదియునుంగాక (5) అయ్యవనరంబున (6) అంతనట (7) అట్టియెడ (8) మఱియు నొక్కనాడు (9) అట్టియవనరంబున (10) తదనంతరంబున (11) అనిన (12) తదవనరంబున (13) ఇట్లు పట్టుకొని (14) ఇట్లుకావించిన

నన్నయ తన ఆదిపర్వము నుండి ఎక్కువగా ప్రయోగించిన 'మఱియును' పదము ఆరణ్య పర్వశేషమున లేకుండుట, నన్నయ ఎక్కువసార్లు ప్రయోగించిన 'అంత' అను పదము

1. ఆంధ్ర మహాభారతావ్యాసములు - 'శ్రీ నన్నయగారి భారతాంధ్రీకరణము' వ్యాసము శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు. (పుట 19)

ఆరణ్య పర్వ శేషములో తక్కువగా ఉండుటవలన శరదృతు వర్షనుండి నన్నయ రచన కాదని చెప్పక చెప్పుచున్నది.

ఎఱ్ఱన తన కావ్యములందు తిక్కన రచించిన ఒకటి రెండు పదముల వచనములే వాడెను. కాని 'కావున' అను ఏకపదవచనము ఆరణ్య పర్వ శేషములో చతుర్థాశ్వాసములో (165, 385 వచనములలో) రెండు మార్లు వాడబడి యున్నది. ఆ కావున పదము 5490 గద్య పద్యములు కలిగిన ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణ, హరివంశములలో ఒక్కటైనను లేదు. తిక్కన రచనలో అనేక వర్ణయములు వాడి యున్నాడు.

1595 గద్యపద్యములు కలిగిన ఆరణ్యపర్వశేషమున రెండుమార్లు ప్రయోగింపబడిన 'కావున' అను ఏక పద వాక్యవచనము నన్నయ, ఎఱ్ఱనల రచనలలో ఒక్కటైనను లేక పోవుట చేతను, తిక్కన విరాటపర్వము నుండి కావచ్చుటచేతను ఆరణ్యపర్వశేషరచన తిక్కనదిగా భావింపదగియున్నది.

ఆరణ్యపర్వములో 'శరద రాత్రుల ముందరి, వెనుకగల మధ్యాహ్నం, సీసపద్య రచనలలో యతిభేద ప్రయోగములున్ననని శ్రీ వేదాల తిరువేంగళాచార్యుల వచనము పై దానిని దృఢపరచుచున్నది.

ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణ, హరివంశములలో వాడిన పదజాలము, వృత్తరచనారీతి, తిక్కన వాడిన పదజాలము వృత్త రచనారీతి సూక్ష్మముగ ఆరణ్యపర్వశేష పదనంపద, వృత్తరచనారీతులతో పరిశోధించిన ఆరణ్యపర్వ శేషరచన తిక్కనదని ఇంకను అనుమానమున్న వారు పరిశీలించినచో తేలగలదు.

స్వప్న వృత్తాంతమున తిక్కనకు కనబడిన హరిహరనాథుని వర్ణన, కిమస్థిమాలాం శ్లోక వర్ణన, కొన్ని ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములలో హరుని ముందు వర్ణించినను, భగవంతుని పేరులో హరి ముందు వచ్చినను హరుని ముందు వర్ణించిన పద్యములు చాల తక్కువగా ఉండుట హరుని సూచితమైన ఆరణ్యపర్వ ఆశ్వాస శేషములు మూడు అని విరాటపర్వాది సూచితమైన హరికి సంబంధించిన ఆశ్వాసముల కంటే తక్కువ అని తలంపదగి యున్నది. హరసూచితమైన ఆరణ్య పర్వ శేషమును స్ఫురింపజేయు కారణముగ శ్రీయన గౌరి నా బరగు అను అవతారిక పద్యమున 'విష్ణు రూపాయనమశ్శివాయ' అను పాదమును గ్రహించి, 'ఆరణ్య పర్వ ప్రథమ పద్యములో భూసతికిం అని ప్రయోగించినట్లు తెలిసికొనగలము.

చతుర్థాశ్వాస రచనలో మార్పు గమనించితిమి. అది ఎక్కడ నుండో పరిశీలించము.

నన్నయ పసపర్వ 182వ అధ్యాయమును తెలిగించుచు పరమపదించెను. కనుక అందువల్లతమైన వర్ణ, శరదృతు శ్లోక రచన, పద్య రచన సరిపోల్చెదము.

నిదాఘాంతకరః కాలః సర్వభూత సుఖావహః

తత్రైవ పసతాం తేషాం ప్రావృట్ సమభిసద్యత (పస 182-1)

(పాండవులు అక్కడనే వసించుచుండగా వేసవి కాలము సమశ్చమై సర్వభూత సుఖావహమగు వర్షాకాలము ప్రవేశించెను)

ఛాదయంతో మహాఘోషాః ఖం దిశశ్చ వలాహకాః

ప్రవవర్ష దివారాత్రం అసితా స్సృతతం తథా (పస 182-2)

(అప్పు డాకాశమును, అన్ని దిక్కులను మేఘము లావరించి రాత్రివగలంతయు చిమ్మచీకటి చేసి మహాఘోష చేయుచు పెద్ద వర్షము కురియుచుండెను)

తపాత్యయనికేతా శ్శతశోధ సహస్రశ :

అపేతార్క ప్రభాజాలా : సవిద్య ద్విమల ప్రభా : (పస 182-3)

(వర్షాకాలంలో వందలకొలది, వేలకొలది ఇళ్ళు సూర్యకాంతి విహీనమైనను మెరుపుల తెల్లని కాంతులతో కూడి ఉన్నవి)

విరూఢ శష్పా ధరణీ మత్తదంశ సరీస్పహ

బభూవ పయసా సిక్తా శంతా సర్వమనోరమా (పస 182-4)

(బాగుగ మొలచిన లేతగడ్డితోను, మత్తెక్కి ఉన్న అడవి దోమలతోను కూడిన భూమి, వర్షపు నీటికి తడిసి ప్రశాంతముగా మనోహరముగా ఉండెను)

నన్మ ప్రజ్ఞాయతే కించి దమ్భసా సమవస్తృతే

సమం వా విషమం వాపి నద్యోవా స్థావరాణి చ (పస 182-5)

(కొంచెము కూడ జనులు తెలుసుకొనలేక పోవుచున్నారు. ఎత్తు, పల్లములు, కొండ, నదులు మొదలగు బేధములు తెలుసుకొనుటకు వీలు లేకుండ భూమి అంతయు వర్షపునీటితో నిండెను)

క్షుబ్ధతోయా మహావేగ : శ్వసమానా ఇవాశుగా :

సింధవ : శోభయాం చక్రః కాననాని తపాత్యయే (పస 182-6)

(వర్షాకాలములో బునకొట్టుచున్న బాణములా (సర్పములా) అన్నట్లు శీఘ్రముగ ప్రవహించుచున్న కలత చెందిన నీరు, కలిగిన నదులు అడవులను అలంకరించినవి)

సదతాం కాననాక్షేప శ్రూయన్తే వివిధా : స్వనా :

వృష్టిభిశ్చ ద్యమానానాం వరాహమృగ పక్షిణామ్ (పస 182-7)

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

(నరాహములు, మృగములు, పక్షులు ఈ వర్షమునకు బాగా తడిసిపోయి, వివిధములైన అరపులను చేయగా అరణ్యములు ప్రతిధ్వనించుచున్నట్లు ఉండెను)

స్తోకా : శిఖ నక్షైవ పుంస్కోకీల గణై : సహ

మత్తా : పరిపత్ని స్మదుర్ధరాశ్చైవ దర్పితా : (వన 182-8)

(చాతక పక్షులు, నెమళ్ళు, మగకోకిలల సమూహములు, కప్పలు, సంతోషముతో మత్తెక్కినట్లు పరిగెత్తుచున్నవి.

తథా బహువిధాకారా ప్రాప్యణ్మేఘాను నాదితా

అభ్యతీతా శివాతేషాం చరతాం మరుధన్వసు (వన 182-9)

(వారు (పాండవులు) ఎడారి ప్రదేశములలో సంచరించుచుండగా, మేఘధ్వనులతో నింపబడిన మంగళశ్రవణమైన అనేక విధములైన ఆకారములుగల వర్షములు గడిచినది)

క్రౌంచ హంస సమాక్షేర్ణ శరత్ప్రముదితా భవత్

రూఢకక్ష వనప్రస్థా ప్రసన్నజల నిమ్నగా : (వన 182-10)

(నదిలోని జలము తేరి ప్రసన్నముగ ప్రవహించుచుండ తీరమున క్రౌంచ, హంస పక్షులు చరించుచుండగా డొంకలు, వనములు, కొండల చరియలు గడ్డిమొలచి శరద్భతువు అవిర్భవించినది.)

నిమలాకాశ నక్షత్రా శరత్ తేషాం శివాభవత్

భృగద్విజ సమాక్షేర్ణా పాండవానాం మహాత్మానామ్ (వన 182-11)

(విమలమైన ఆకాశము, బాగుగా ప్రకాశించు నక్షత్రములు, మృగములు, పక్షులతో కూడిన శరత్కాలము మహాత్ములైన పాండవులకు శుభము చేకూర్చినది)

దృశ్యంతే శాంత రజన : క్షపాః జలదశితలా :

గ్రహ నక్షత్ర సంఘైశ్చ సోమేన చ విరాజితా : (వన 182-12)

(పరాగములు అణగిపోగా, మేఘముల చేత చల్లగా ఉన్నరాత్రులు, గ్రహములు, నక్షత్రములు చంద్రునితోను ప్రకాశించుచున్నవి)

కుముదై : పుండరీకైశ్చ శీతవారిధరాః శివా :

నదీ : పుష్కరిణీశ్చైవ దదృశు : సమలంకృతా : (వన 182-13)

(ఆ పాండవులు) కలువల చేతను, పద్మముల చేతను అలంకరింపబడిన చల్లని జలములతో నిండిన మంగళప్రదములైన నదులను పద్మ సరస్సులను చూచిరి)

ఆకాశ నీకాశతలాం తీరవానీర సంకులామ్

బభూవ చరతాం హర్ష : పుణ్యాతీర్థై సరస్వతీమ్ (వన 182-14)

(పుణ్యజలములు గల సరస్వతీ నది తటములు ఆకాశమువలె (నీల వర్ణముతో) ఉండెను. ఆ నదీతీరముల మీద ఉన్న నీటి ప్రబలి చెట్లతో వ్యాకులముగా ఉండెను. అట్టి ఆ నది సమీపమున సంచరించుచున్న ఆ పాండవులకు సంతోషము కలిగెను)

తే. వై ముముదిరే వీరాః ప్రసన్న సలిలాం శివామ్

పశ్యంతో దృఢధన్వానః పరిపూర్తైః సరస్వతీమ్ (వన 182-15)

(దృఢములైన ధనస్సులు గల ఆ పాండవులు, ప్రసన్నమైన నీటితోనున్న మంగళప్రదమైన సరస్వతీ నదిని చూచి సంతోషించిరి)

తేషాం పుణ్యతమా రాత్రిః పర్వసందౌ స్మ శారదీ

తత్రైవ వసతా మాసీత్ కార్తికీ జనమే జయ (వన 182-16)

(జనమే జయా ! వారు అక్కడ నివసించుచుండగా కార్తికమాసమునందు పర్వసంధియందు అతి పుణ్యమైన రాత్రి వచ్చెను)

ఈ అధ్యాయమును నన్నయ మరణమునకు ముందు ఇట్లు రచించి యుండిరి.

31 ఖర కిరణ తాపమున నురు, తర దవ దాహమున శోషితములైన వనాం
తర తరుతతి కాప్యాయన, కరమై వర్షాగమంబు గడు బెడగయ్యెన్ 133

31 నాలుగు తెలకుల నవఘన, జాలంబులు వ్రేలి కురిసె ఝంఝానిలవే
గాలోలములై బహుల, స్థూలపయోధార లోలిఁ దుములంబులుగాన్ 134

క | ఘనతర నైశతమం బొకొ, యనగఁ ఘనాఘన తమిస్ర మవిరళమై క
ప్పిన జనులకు వస్తువిభా, వన మొక్కొక మాటు గలిగె వైద్యుతరుచులన్ 135

చ | అరుదగు తత్ప్రయోద సమయంబున నొక్కట విప్రరిల్లె నం
బరమున నంబుదధ్వనియుఁ బల్కల భూముల భూరి దర్దురో
త్కర రవముల్ మహీరుహ శిఖాంతములందు శిఖండి తాండవాం
తర మదమంజుల స్వనము దారతరంబగుచున్ వనంబునన్ 136

చ | దళిత నవీన కందళకదంబ కదంబక కేతకీ రజో
మిళిత సుగంధ బంధుర సమీరణు డన్సఖు డూచుచుండఁగా
సులియుచు పువ్వుగుత్తులను సుయ్యెలలోప్పగ నెక్కి యూగె ను
ల్లల దళినీ కులంబు మృదుల ధ్వని గీతము విస్తరించుచున్ 137

31 సుర చాపచిత్ర గగన, స్ఫురణ బురణించునట్లు భూ వనిత నిరం
తర చిత్రితయై యొప్పెను, సురుచిర నవతృణ శిలీంధ్రసుర గోపములన్
ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు కాకినాడ తాళప్రతి ఉ.వి. సంఖ్య 127 ప్రకారము పై పద్యము

వరకు నన్నయ రచన అని 25 తాళపత్రములను పరిశీలించి పాఠ భేదములతో ఆంధ్రమహాభారత సంశోధిత ముద్రణమును ప్రచురించిన ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము, హైదరాబాదు ప్రతి తెలుపుచున్నది.

పై పద్యములు వర్ణకాల వర్ణనతో ముగియు చున్నది. అనగా మూలములోని 9వ శ్లోకముతో ముగియుచున్నది. ఇక 7 శ్లోకములలో శరత్కాల వర్ణనము పూర్తిచేయ బడినది. నన్నయ రచించిన పైపద్యములు పూర్తికాగానే, మొదటి శరద్వర్ణన మిట్లు ప్రారంభమగుచున్నది.

పా తత్సమయానంతరంబున

ఉ | భూసతికిం దివంబునకుఁ బొల్పెనఁగంగ శరత్సమాగమం

బాసకలప్రమోదకరమై విలసిల్లె మహర్షిమండలో

పాసిత రాజహంసగతి భాతి ప్రసన్నసరస్వతీక మ

బ్జాసన శోభితం బగుచు నబ్జజాయానముతో సమానమై (భార-3-4-140)

ఇది క్రొంచ హంస సమాశ్లేష్ట అను 10వ శ్లోకమునకు భూమిక యైనను, మూలములోని భావమే కాక ఘోషుగులు దిద్ది స్వతంత్రత గోచరించుచున్నది.

తెలుగు భారతములోని శరదృతు వర్ణనము పూర్తియును మూలముతోను, నన్నయ గారి వర్ణములు వర్ణనముతోను పరిశీలింపగా మూలములోని కొన్ని భావములను స్వీకరించి నన్నయ గారి వర్ణ ఋతు వర్ణనను శరదృతువున కనువగునట్లు మార్చి ఇవి నన్నయ రచించినవా యనునట్లు రచించిన ట్లనిపించును.

ఇట్లు రచించుటకు కారణము రాజరాజు కాలసర్పముఖమున (అజగర ముఖమున అని భారతకథాగమనిక) పడి మరణించగా నిలిచిపోయిన నన్నయ ఋతువర్ణన, శరదృతు వర్ణనమైన సహజమైన మార్పుతో తిక్కన దిగివచ్చినట్లు ధ్వనింపచేయుటకు (శ్రీ మదుభయ కవిమిత్ర, కాలకూట, అష్టమాల పదములు సంకేతములుగా) రచించినట్లు తలంపవచ్చును.

నన్నయ ఋతు వర్ణనమున సూర్య కిరణముల వేడివలన, చెట్లను దహించు కార్చిచ్చు వలన అడవిలో తపించు చెట్లను ఆస్థాయితతో ఆడుకొనునట్లు వర్ణములు వచ్చినదని నన్నయ వర్ణిస్తే, అదే అడుగుజాడల్లో నడుస్తూ భూసతికి దివమునకు అంతయు ప్రమోదము కలిగిస్తూ శరత్కాలము సమాగమమైనదని చెప్పి మహర్షి సమూహము ఉపాసించు రాజహంసగతి ప్రకాశించి ప్రసన్న సరస్వతీకము అబ్జాసన శోభితమగుచు అబ్జ జాయానముతో సమానము చేసి నన్నయ వర్ణన మార్గమునకు తిక్కన మెఱుగులు దిద్దినాడు.

అమూలములైన శబ్దములను ఉపయోగించు పదజాలములో కవి, తను చెప్పదలచుకొనిన

విషయములు ధృనించును. కనుక ఈ పద్యములోని 'భూసతికిం' దివంబునకు 'సమాగమము' అ సకల ప్రయోగకరము' అబ్జాసన శోభితము పద ప్రయోగములలో కవి రహస్యము నిక్షిప్తము చేసెను.

భూసతికిం, దివంబునకు అని విభక్తి ప్రత్యయము వర్ణ ఋతువర్ణనలోని 'వనాంతర తతికి' వలె ప్రయోగించుట, పద్యములో సరస్వతిని కూడియున్న స్త్రీని అబ్జాసన శోభితంబగు సరస్వతీకముగ ప్రార్థనారూఢము చేసి విరాటపర్వమున హరిహరులను ఏకము చేసినట్లు వ్రాయుట వలన రెండు చోట్లను తిక్కన పద్య రచనా ప్రారంభమును సూచించును.

భూసతికిం లోని సతి పదము, కిష్టిమాలాలోని అష్టిమాలకు సంబంధ ముండుట, 'దివంబు'నకు స్వప్న వృత్తాంతమును గుర్తు చేయుట, తిక్కన రచనా ధృని.

తిక్కన భారత రచన నన్నయ విడిచిపెట్టిన చోటునుండి కొనసాగించుటకు నిశ్చయించి, తన ప్రబంధ మండలికి కృతిభర్త ఎవరని ఆలోచించుచుండ ఇంచుక నిద్ర వచ్చెను. ఆ నిద్రలో నా కలోకనివాసియైన తిక్కన తండ్రి కనుపించి "కిష్టిమాలా" అని నీవు ముందు రచించిన శ్లోకము భక్త వత్సలుడైన హరిహరనాథుని సంతోషపరచి, తన దివ్య చిత్తమున గల కరుణను తెలుసుకొను శక్తిని ప్రసాదించి, నన్ను ఆకర్షించి, నాచే సేవలందుకొనుచు నిన్నను గ్రహించుటకు వచ్చుచున్నా"డని చూపుచుండ తిక్కన 'సవిశేష, సంభ్రమ, సంభరిత , హృదయుడై ఆ దిక్కున చూచెను. హరిహరనాథుడు తిక్కనకు ప్రత్యక్షమయ్యెను. తిక్కన భక్తి ప్రపత్తులతో కొలిచి నమస్కరించి నిలబడెను. అంత హరిహరనాథుడు చిరునవ్వుతో వ్యాసముని రచించిన భారతము పంచమ పేదను పేరుతో జనులకు ఆరాధ్యము. దాని గౌరవము నూహించి నీవు 'అఖండిత భక్తిన్' తెలుగు బాస వినిర్మింప తివురు బరయ భవ్యపురుషార్థతరు పక్వ ఫలము గాదె?' అని తిక్కన రచింప తలచిన భారతము తన కంకిత మివ్వమని కోరెను. ఇందు 'అఖండిత భక్తిన్' తో ఒక పద్యమును ముగించుట, 'తెలుగు బాస వినిర్మింప' మరియొక వృత్తమున, మరొక చందస్సులో వ్రాయుట భారత భాగమును వదలక (నన్నయ ముగించిన చోటు నుండి) రచింపుమనిన ధృని భక్తి అనగా భాగమును అర్థము కలిగిన పదప్రయోగముచే ధృనించుచున్నది. (వినిర్మింప) పద ప్రయోగముచే విశేషముగ నిర్మించుటను తెలుపుచున్నది. నన్నయ విడిచిన భాగమును (అరణ్యపర్వశేషమును) మొదలుపెట్టునపుడు ప్రారంభమున అతుకుల బొంత వలె కాక అంతకు ముందరి నన్నయ రచనతో సరితూగి రచనా భేదము కనబడ కుండునట్లు రచించుటయును తిక్కన నన్నయ వలె రచించెదనను భావమును విశేషమే కదా.

అంత తిక్కన 'తనకిట్టి మహిమ లభించునా? భగవంతుని మహిమ ఆలోచనకైన అందని

ఎంత ప్రభావము కలిగినదని, ఆశ్చర్యపడి హరిహర నాథునితో 'అన్ని ప్రాణులలో జీవించు దేవా నీకరుణ అనే పాల సముద్రంలో నా మనస్సును మహావిస్తారముగ ఉంచుట ఆశ్చర్యము కదా !! నీ కరుణ వలననే వ్రాయగలిగితిని. నా జన్మాంతర దుఃఖములు తొలగునట్లు చేయమని కోరెను. అంత హరిహరనాథుడు జనన, మరణములైన సంసారము నుండి తొలగి మార్గము చూపితి నని మాయమయ్యెను. కనుక భారతరచన దివములోని తండ్రిని, ఆంధ్ర ప్రపంచమునకు సంతోషము కలిగించునది.

హరిహర నాథుని చూడగనే ప్రయోగించిన సవిశేష, సంభ్రమ సంభరిత హృదయుండైన అను సమాసములోని మొదటి పదమైన సవిశేషము తిక్కన వ్యవ్యంత రచన ముందరి వచనమున ప్రయోగించి చెప్పెను. సంభ్రమమును అంతస్సన్నిధి కలిగించుకొని రచించిన మూడు హరిహరనాథ ప్రసక్తి పద్యములకు అన్వయించెను. వాటిని చూచి అరణ్య పర్వశేషము తిక్కన రచించెనా? అని సంభ్రమ పడుదు రని దీని భావముగా తలంపవచ్చును.

సంభరితమును హరిహరనాథునికి దివ్య చిత్తంబున నవధరింపు మను విషయమునకు అన్వయించెను. అందు యిట్లు రచించెను.

కథ జగత్ప్రసిద్ధ గావునఁ బూర్వప, ర్వార్థ యుక్తి చేయునట్టి యెడల
యత్న మించుకంతయయి, నను వలనదు వలసినట్లు చెప్పవచ్చి యుండు

కథ జగత్ప్రసిద్ధ కావున పూర్వపరమైన ఆరణ్యపర్వప్రారంభమున ఆశ్వాసారంభరాజరాజ ప్రశంస పద్యములు చివరన ఆశ్వాసాంత రాజరాజప్రశంస పద్యములు కలవే నాలుగవ ఆశ్వాసము చివర నుండి అట్టివి లేవే అని ఇంచుకంత యైనను ఆలోచింపవలసిన అవసరము లేదు. రాజరాజ లేడు కనుక తన (తిక్కన) కవిత్యము హరిహరనాథాంతము కనుక అవసరమునకు తగినట్లు ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములు మాత్రము వదలిపెట్టి కథను మాత్రము రచింపవలసి వచ్చినది అని పై పద్యమున తెలిపెను. ఇందు ఇంచుకంతయయినను అని తెలుపుటవలన నన్నయ కంటె భిన్నమైన తన రచనా భేదము తేలికగా తెలియుననియు, కనుక దానిని గురించి పరీక్షి వి మాత్రము అనవసరమనియు జగత్ప్రసిద్ధమైన కథ ముగింపు, ప్రారంభము మాత్రము చూచుకొనిన చాలుననియు చెప్పి తన రచనను ధ్వనించినాడు. అట్లు కానిచో అనలు ఆ పద్యమే అనవసరము. హరిహరనాథుడే ప్రత్యక్షమై తనకు భారత మంతత మివ్వమని కోరగా అట్టి కథయందు కొంతభాగము నేను వ్రాయక వదలెద నని దేవుని దివ్యచిత్తమున అవధరింపుమని చెప్పుట సమంజసమని తోచదు.

ఆఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములు లేకుండుట చూచిన ఎఱ్ఱన, ప్రతి తాళనత్రమున

కొన్ని పద్యములే ఉండును కనుక ఇందేమైన తాళపత్రములు పోయినవా? ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములు లేవే? నన్నయ మూడు పద్యములు రచించె నని తిక్కన చెప్పినాడే? అని పొందు సందేహములను పోగొట్టుటకు పదకొండు రాజరాజ నరేంద్ర ప్రశస్తి పద్యములను రచించి మొదటి మూడు పంచమ, షష్ఠ, సప్తమాశ్వాసారంభ పద్యములుగను, నాలుగవ పద్యమునుండి తొమ్మిదవ పద్యము వరకు గల ఆరుపద్యముల 'తి ఆశ్వాసాంతమున రెండు పద్యముల చొప్పున చతుర్థ, పంచమ, షష్టమాశ్వాసాంతముల' పరుసగా చేర్చి (పూరించి) సప్తమాశ్వాసపు కడవట తిక్కన రచన తర్వాత తన స్వగతమును ఒక సీన పద్యమునను ఒక కంద పద్యమున చెప్పి తరువాత మిగిలిన రెండు రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములను పెట్టెను. స్వగతము రచించిన వెంటనే రాజ రాజ ప్రసక్తి (ప్రశస్తి) పద్యములు చేర్చుట ద్వారా తను రచించినది రాజ రాజ ప్రశస్తిపద్యములు మాత్రమే అని 'నన్నయ సారస్వతాంశ ప్రసక్తి' తనకు చెందినదని చెప్పుకొనుట ద్వారా చెప్పినని తలంపవచ్చును. లేఖకులు ఆ ప్రసక్తి పద్యమును ప్రశంసగా మార్చినట్లు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ సంశోధిత ప్రతి అధోజ్ఞాపిక నుండి గ్రహింపవచ్చును.

లేఖకుల దోషములు

ఇక లేఖకు లట్లు చేయుదురా ? అను ప్రశ్నకు ఆనాటి పరిస్థితు లవగాహనము చేసుకొనవలెను. పూర్వకాలము జనసంఖ్య తక్కువ. గ్రంథాలయములు లేవు. తాళపత్రములలో వ్రాయుచుండెడివారు. సంస్కృతము బాల్యముననే చాలమంది చదువుకొనుట చేత తెలుగు భారతము ఆచార్య స్థానము వహించిన కవి పండితుల గృహములందే యుండెడిది. భారత ప్రతి కావలెనన్న ఎక్కువ డబ్బు లేఖకులకు యివ్వవలసి వచ్చెడిది. వారు కవి పండితుల నాశ్రయించి యుండెడివారు. అట్టి భాషా సాహిత్యము తెలిసిన లేఖకులు కొందరే ఉండెడివారు. అట్టి వారు వ్రాసి యిచ్చిన సప్తమాశ్వాసాంతముననే ఉన్న ఎఱ్ఱన పద్యములను చూచి ఎఱ్ఱన కవిత్వ మెక్కడ నుండి ప్రారంభమో యిందు లేదే ? అని ప్రశ్నించి లేఖకుడు ప్రతి సరిగా వ్రాసి యివ్వలేదను అవిశ్వాసమును ప్రకటించి యుందురు. ఆ లేఖకులు మూల తాళపత్రమున ఎచ్చట నుండి ప్రారంభమో లేనందున తికమకపడి, పరిశ్రమించి 'సు స్పదరుణాంశ' పద్యములోని 'అరుణ'కును ఎఱ్ఱన పేరులోని ఎఱువునకును గల భావసామ్యము వలన, అక్కడ నుండి ఎఱ్ఱన రచన రచించియుండవచ్చునని తలంచి 'ఇక్కడ నుండి ఎఱ్ఱన కవిత్వమునియు, అంతకు ముందరి పద్యముతో నన్నయ కవిత్వము సంపూర్ణమనియు వ్రాసియుండవచ్చును. ఇది ఎఱ్ఱననే వ్రాసి యుండిన ఎఱ్ఱన చతుర్థాశ్వాసాంత పద్యములలో సప్తమాశ్వాసాంతమున

యిప్పుడున్నట్లు రచించి, పంచమ, షష్ఠ, సప్తమా శ్వాసములందు తగు సూచన చేసి యుండెడివాడు. ఈ అంతరార్థమును గమనింపని కవి పండితులు భావసామ్యము సమంజసముగనే ఉన్నందున 'సుర్ధరుణాంశ' పద్యము నుండి ఎట్టున రచించి యుండునని తలపోసిరి. అది కాలగమనమున ప్రచారమై ఆంధ్రసారస్వత చరిత్రమున సత్యమైనట్లు రాణించినది. ఆ ఆలోచనా సరళి బీజరూపములో నున్న కవిపండితులు సమదృష్టితో ఈ పుస్తకమును పూర్తిగా పదే పదే చదివి సత్యాసత్యములను పరికించిన నిజము తేలగలదు. ఈ సందర్భమున

గీ అన్యత వచనంబు ప్రీయకరమై తనదృక్, సత్యవచన మప్రియముయి చాలఁదోచు
గడఁగి యీ రెండు పరిణామ కాలమందు, గరళ పీయాశ సమములై కానుపించు

(శిశు 4 -35) అను శిశుపాలవధలోని పద్యము స్మరణీయము

గోపినాథ రామాయణములో వావిళ్ళవారి దోషములు -

ఇట్లు లేఖకులు చేయుదురనుటకు ఉదాహరణముగ ఇటీవల కాలమువాడై 19వ శతాబ్దమున జీవించిన గోపినాథ వేంకటకవి రచించిన శ్రీమద్రామాయణమును పరికింతము. అది 1887 వ సంవత్సరమున వావిళ్ళ రామస్వామికృష్ణలవారి ఆదిసరస్వతీ నిలయ ముద్రాక్షరశాల యందు చెడలువాడ సుందరరామకృష్ణలవారిచే లేఖకప్రమాదాది దోషంబులు లేకుండునట్లు పరిష్కరింపబడి శ్రీమద్వెలుగోటి సర్వజ్ఞ కుమారయ్యాచేంద్ర బహదర్ మహారాజువారి యనుజ్ఞనొంది ప్రణీతమైనట్లు తెలుపబడినది. 1894 సంవత్సరమున వేంకటగిరి శ్రీకాళి విశ్వనాథముద్రాక్షరశాల యందు శ్రీమదాంధ్ర రామాయణ మనుషీర ప్రథమముద్రణములోని పద్యములతోనే ముద్రింపబడినది. కాని కొన్ని పదములలో అక్కడక్కడ మార్పులు ఉండినను అంతగ పరిగణింపదగినవి కావు. ప్రథమముద్రణపు ఉపోద్ఘాతమే దీనియందు కలదు. 1916సంవత్సరమున వావిళ్ళవారు పైరాజునుండి కాపీరైలుపొందితిమని ప్రథమముద్రణ ఉపోద్ఘాతముతోనే ముద్రించుచు గ్రంథనామమును 'గోపినాథ రామాయణముగ' అందలి పద్యములను కొన్నిటిని క్రొత్తగా చేర్చుట వంటివి చేసి చదలువాడ సుందరరామకృష్ణలవారి పరిష్కృతముగనే ప్రచురించిరి. అట్టి మార్పులు మూడుపరికింతము.

1. కృతాంతస్య గతిః పుత్ర దిర్వభావ్యా సదా భువి
యస్త్యాం సంఛోదయతి మే వచ అచ్చిద్య రాఘవ (అయో 24-35)

అను కౌసల్య శ్రీరాముని అడవికి పంపునపుడు చెప్పు శ్లోకమునకు వేంకటకవి

- కీ కుడుపుము గట్టుము పెట్టుము, ముడుపు మనుచుఁ గఱవదగియు మనుకొని నేనే
యడవి కరుగు మన వలసెను, గడు దుష్కర మహాహ కాలగతి నేమందున్

(1887 ప్రతి అయోధ్య కాండము 57 పేజీ; 1894 ప్రతి 264 పేజీ) అని రచింపగా ఆ పద్యమును తీసివేసి

తే.గీ దేని ప్రేరణ చేతను బూని నాడు, వాక్యమును ద్రోచిపుచ్చి యిబ్బంగి నీవు
విపినముగ కేగ దలచె దన్విధి మహిమము, దుర్విభావంబు నేరికి సుర్వయందు
అని వావిళ్ళ పండితులు వ్రాసి చేర్చిరి. (గో.రా - అయోధ్య 583)

2. సక్య ద్విష్టాన్వసి ప్రీషు నృపేణ నృపవత్సలాః
మాతృవ ద్వర్వతే వీరో మాన ముత్సృజ్య ధర్మవిత్ (అయోధ్య 118-6)
అను శ్లోకమునకు వేంకటకవి (గో.రా - అయోధ్య-2216)

సీ॥ పరకాంత నేత్ర గోచరమైనచో దానిఁ, దల్లిని బలె నాత్మదలఁచు వాఁడు
పరుల సంతోష విసుర్లణంబునకు దాను, సంచితంబుగఁ బ్రమోదించువాఁడు
ప్రజల దుఃఖమునకుఁ బరమాపుఁడును బోలెఁ, గొంచక దాను దుఃఖించువాడు
దీనులు రక్షార్థు లైనచో జనకుని, రీతి సత్కృత సంతరించువాడు

తే.గీ పరమునీంద్రులఁ గన్న సేవకుని భంగి, పరుసఁ బరిచర్యఁ గావించువాఁడు వినయ
శీలకారుణ్య గుణములఁజెలఁగువాఁడు, రమ్య గుణమండనుడైన రాఘవుండు
(1887 ప్రతి, 204 పేజీ; 1894 ప్రతి 488 పేజీ)

రచింపగా వావిళ్ళవారి 1916 ప్రతిలో ఈ పద్యము లోని 'సంతరించువాడు' ను 'ఆదరించువాడు' గా మార్చి ఈ పద్యముపైననే పై శ్లోకమున కనువాదమువారు చేసి ఇట్లు ఎక్కువగా చేర్చిరి.

క॥ క్షీణిపతి యొకపరి యైనను, మతినెంచిక కాంతలందు మానము విడి తాఁ
బిత్తభక్తి రతుఁడు రాముఁడు, సతతంబును మాతృవృత్తి జరియించురహిన్
(గో.రా. అయోధ్య 2215)

3. యుగపత్పతమానైచ్చ యుగపచ్చ హత్తైర్బుశమ్
యుగపత్పతిపత్తైశ్చైవ వికీర్ణా వసుధా ౭ భవత్ (ఆరణ్య 25-40)

అను శ్లోకమును వేంకటకవి

యుగపత్పతిత శరంబుల, యుగ పత్పతమాన దారుణోరుశరముల
న్యూగపత్పహిత శరంబుల, జగతి పరిష్కర్తయయ్యె సాంద్రముగ రహిన్
(1887 ప్రతి ఆరణ్య 41 పేజీ; 1894 ప్రతి ఆరణ్య 62 పేజీ)

రచింపగా దానిని తీసివేసి క్రింది పద్యమును ముద్రించిరి.

౩౧ పడుచున్న రాక్షసులచేఁ, బడిన మహాదారుణులగు పలలాదులచేఁ
బడనున్న వారి చేతను, బుడమి పరిష్కర్తమయ్యెఁ బోలువుగ సంతన్ (గో.రా. అరణ్య - 421)
అంతేకాక అనేక పద్య, వచనములలోని పదములను మార్చిరి. వాల్మీకి వాడిన పదములే
వేంకటకవి వాడినను వాటిని మార్పుల మిక్కిలి చిత్రము. 1887, 1894 ప్రతులలోని
శ్రీరామచంద్ర పట్టాభిషేక ఘట్టమునందలి క్రింది సీసపద్యమును రెండు సీసపద్యములుగ
విడగొట్టి తాము రచించిన పదములచే వెలయించినారు.

సీ శత్రుఘ్నఁ డానంద సహితుడై పొందుర, చృత్రంబుఁబట్టెఁ బసన్నబుద్ధి
నిరువంక శశినిభ వరచామరంబులు, వీచిరి కపి దైత్యవిభులు వేడ్క
శతదళ సంయుక్త చారుచామీకర, మయసరోరుహ వరమాలికయును
దతరత్న కలితము ముక్తావరము నొసంగె, శక్రచోదితుఁడయి స్పర్శనుండు

తే॥ గీ దేవగంధర్వగానముఁబ్లివిఁజెలంగె, సంతసంబున నప్పరః కాంతలెల్లఁ
జెలఁగి నృత్యంబుఁజేసిరి చిత్రగతులఁ, దోరముగ మ్రోసె దేవదుందుభులు నపుడు

తే॥ గీ అఖిల సస్యసమృద్ధయై యలరెఁ ధాత్రి, ఫలసమృద్ధియుఁగనె బాదవంబు లెల్ల
దవిలి సుమములు గంధవంతంబు లయ్యె, శ్రీరఘూద్వహ పట్టాభిషేక వేళ
(1887 ప్రతియుద్ధ 341 పేజీ 1894 ప్రతి 729 730 పేజీ)

అను పద్యములను వావిళ్ళవారిల్లు రెండు సీసపద్యములుగ చేసిరి.

సీ భూమోదమునఁ దాంబూల కరండము, వహియించి సేవించె భరతుఁ డపుడు
లక్ష్మణుండును భర్మలక్ష్మణ వ్యంజనంబు, భక్తితోఁ గరములఁ బట్టి వినరె
శత్రుఘ్నఁ డానందసహితుడై పొండర, చృత్రంబుఁ బట్టెఁ బసన్నబుద్ధి
నిరువంక శశినిభ వరచామరంబులు, వీచిరి కపి దైత్యవిభులు వేడ్క

తే॥ వాయువుత్రుండు నవినయావనతుఁడగుచు, ముదితుఁడై రత్నపాదుకల్ మోచి కొలిచె
నింద్రనందనుఁడైన నుండి యెలమి మిగులఁ, జెలఁగు ప్రజకు బరాబరుల్ సేయుచుండె

సీ శతదళ సంయుక్త చారు చామీకర, మయసరోరుహవరమాలికయును
దతరత్న కలితముక్తా వరము నొసంగె, శక్రచోదితుఁడయి స్పర్శనుండు
దివిదేవగంధర్వ దివ్యగానంబులు, చెలగె నప్పరసలు నెలమి నాడి
రతి సంభ్రమంబున నమర దుంధుభులును, దోరంబుగా నస్తు బోరుకొనియె

తే॥ గీ నఖిల సస్యసమృద్ధయై యలరె ధాత్రి, ఫలసమృద్ధియుఁగనె బాదవంబుఁలెల్ల
దవిలి సుమములు గంధవంతంబు లయ్యె, శ్రీరఘూద్వహ పట్టాభిషేక వేళ
ఇట్టి మార్పులు వచనము లందును చేసిరి. చూడుడు.

కో నృస్సిన్ సాంప్రతం లోకే గుణవాన్ కళ్ళ వీర్యవాన్
 దర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ సత్యవాక్యో దృఢవ్రతః :
 చారిత్రేణ చ కో యుక్త స్సర్వభూతేషు కో హితః :
 విద్యాన్ కః కస్యమర్థశ్చ కత్తైక ప్రియదర్శనః :
 అత్మవాన్ కో జితక్రోధో ద్యుతిమాన్ కోఽనసూయకః :
 కస్య బిభ్యతి దేవాశ్చ జాత రోషస్య సంయుగే
 విత దిచ్ఛా మ్యహం శ్రోతుం పరం కౌతూహలం హి మే
 మహర్థే త్వం సమర్థోఽసి జ్ఞాతు మేవం విధం సరమ్

అను ప్రథమ సర్గ 2 నుండి 5 శ్లోకములకు వేంకటకవి ఇట్లు తెలిగించిరి.

ఇప్పుడీ లోకంబున దృష్టగుణ వృత్తిరిక్త ప్రశస్త గుణవంతుండును దా నక్షతుం డగుచుఁ బరుల జయించు వీర్యవంతుండును సామాన్య విశేష రూప దర్మజ్ఞుండును దన కొఱకుఁ గావింపబడిన యువకారం బల్పంబైనను బహుత్వంబున నెఱుంగునట్టి కృతజ్ఞుండును సర్వావస్థలయందును సత్యవచన శీలుండును ఫల పర్యంతంబు సమారబ్ధంబైన వ్రతంబు విడువనట్టి స్వభావంబు గల ధృఢవ్రతుండును వంశక్రమాగతాచార యుక్తుండును నపరాధంబు గావించిన వారియందైనను హితంబుఁ జేయునట్టి శీలంబు గలవాఁడును విదిత సకల వేద్య పదార్థుండును సన్మూలచేత నిర్వహింప బడిని కార్యంబు నిర్వహించుటకు సమర్థుండును సద్వితీయ ప్రియదర్శనుండును ససమానసర్వాంగ సుందరుండును నాత్మవంతుండును విధేయకోపుండును జితారిషడ్వర్గుండును ద్యుతి మంతుండును ససూయా రహితుండును సగు పురుషుండెవ్వఁడు సంయుగం బునందు జాతరోషం డగునప్పుడెవ్వనికీ సురాసురాదులు దలంకుదు రట్టి వాని వినం గుతూహలం బగుచున్న దట్టి పురుష శ్రేష్ఠ నెఱుంగ నీవె సమర్థుండవు కృపామతి నెఱింగింపు మని యభ్యర్థించినఁ.

పై పదనమునందు 'అన్యులచేత నిర్వహింపబడిని కార్యంబు' తీసివేసి అన్యులకు నిర్వహింపం గూడని కార్యంబు' అని మార్చిరి. మూలభావము చెడుట సహృదయులు గమనింపగలరు.

ఇన్ని మార్పులు చేసి ఈ మార్పులకు కారణముగా 'ఈ గ్రంథమందు చందో వ్యాకరణ లక్షణ విరుద్ధములగు ప్రయోగములు గనబడుచున్నవి గాని యీ ముద్రణమునం దవి చాలనఱకు ముద్రణాలయస్థ పండితులచే మార్పబడినవి గాన నుదాహరింప బడలేదు. ఇట్టి దోషములు ప్రాచీన కవుల గ్రంథముల యందుఁ గూడఁ గానవచ్చుటం బట్టి యీ కవి లాక్షణికుఁడు గాఁడని మనము చెప్పలేము" అని వ్రాసిరి

ఇట్లే లేఖకులను తలంచినయే వేంకటకవి తన శ్రీమద్రామాయణమున

ఉ॥ కొంచెపువిద్యలన్ గడుపుకూటికి నన్యుల యొద్దఁజేరి తా
ఁలించుక పారిమార్దికము నెంచక యన్నియు నేర్చినట్లు గ
ఁబించి కృతుల్ రచించుటకు లేక మహాకవులన్ గుయుక్తులన్
ఁలంచన సేయు దుష్కవుల వారక బుద్ధి నిరాకరించెదన్ (గో.రా.- 16)

అని రచించిరి. వావిళ్ళ వండితులు ఈ పద్యమును ముద్రించుచు 'లేక మహాకవులన్' అను 1887, 1894 లో ప్రచురితమైన మూడవపాదపు పదమును తీసివేసి 'బెల్కురి నత్కవులన్' అని మార్చిరి. ఈ మార్పులోని అసమంజసమును విజ్ఞాలు గ్రహింపగలరు.

పై పద్యమున వాడిన 'కొంచపు విద్యలన్' అను పదము లేఖకులను సూచించును. వారు కవి, వండితుల నాశ్రయించుకొని జీవించుచుండెడివారు. ఎఱ్ఱున నృసింహపురాణమున రచించిన 'భాసుర భారతార్థముల భంగులు అను పద్యమున 'పరమార్థము' ను ఈ పద్యమున వాడుట గమనించిన ఈ పద్యమున చెప్పిన కుకవులు భారతమును వ్రాసియిచ్చిన లేఖకుల వంటి లేఖలుగా తెలియగలదు.

సాధారణముగ కుకవి నిందచేయ నిచ్చగించని వేంకటకవి ఇరవై ఏండ్ల వయస్సున రచించిన మొదటి కావ్యమైన శ్రీమద్రామాయణమున పై పద్యమును రచించుట పూర్వజన్మ పుణ్యవిశేషమా అనిపించును. దీని ద్వారా అరణ్య పర్య శేష రచన తిక్కనది అని ధ్వనించుట వలన తిక్కన, వేంకటకవి ఒకే అక్షరు డనిపించును. 16 ఏండ్ల వయస్సున వేంకటకవి వేదగిరి నరసింహస్వామి కళ్యాణోత్సవమునకు వెళ్ళి యాదృచ్ఛికముగ అచ్చట కలిసిన ఒక యోగి వలన కవిత్యవిద్య అలవడినదని చెప్పుట చేత తిక్కన వేదగిరి నరసింహ స్వామి దేవళ ప్రాంగణమున భారత రచన చేసి యుండునని తలంపవచ్చును. ఈ విషయమును ఎఱ్ఱున తాతద్వారా విని యుండుటవలననే, తిక్కన కథాంశములను తన రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యముల ద్వారా కలిపిన ఎఱ్ఱున, తిక్కన అంతేతమిచ్చిన హరిహరనాథుని నరసింహస్వామిగ తలంచి నృసింహపురాణమును తిక్కన ననుకరించుచు రచించినట్లు తలంపవచ్చును.

తిక్కనకు ఇంచుక నిద్రించు సమయంబున స్వప్నము వచ్చి తిక్కన తండ్రి కనబడగా ఎఱ్ఱున నృసింహ పురాణమున 'నిమీలితేక్షణుండై యున్న క్షణంబున' స్వప్నము వచ్చి తన తాత కలలో కనబడినట్లు చెప్పుకొనెను.

తిక్కన పంచముఖుడు, పంచాక్షరి మంత్ర సంకేతముగా 5 వ్యవ్యంత్రములను భారత విరాల పర్వమున హరిహరాంకితముగ వ్రాయగా ఎఱ్ఱున, నృసింహ పురాణమున హరికి, హరునికి

యిరుపు రికి సంకేతమైన 11 షష్ఠ్యంతములు (హరుని ఏకదశ రుద్ర సంకేతమైన ఏకాదశి రోజున యోగ నిద్ర నుండి హరి మేల్కొనుట ప్రసిద్ధము) వ్రాయుట అటువంటి షష్ఠ్యంతములు హరి వంశమున వ్రాయకుండుట గమనింపదగినది.

‘ఏను విన్నపంబు సేయు తెలుంగున నంతస్సన్నిధిం గలిగించుకొని యమ్మహా కావ్యంబు నర్థంబు సంగతంబు సేసెద’ అని తిక్కన భారతమున రచింపగా ‘ఏను విన్నపంబు సేయం గల లక్ష్మీ నరసింహావతారంబను పురాణ కథకు బ్రారంభం బెట్టి దనిన’ అని ఎఱ్ఱన నృసింహ పురాణమున రచించెను.

తిక్కన ఆశ్వాసారంభమును ‘దేవా ! వైశాంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె’ అని హరిహరనాథ సంభోధనము వెంటనే వ్రాయగా ఎఱ్ఱన ‘దేవా ! రోమహర్షణుండు మహర్షుల కిట్లనియె’ అని నరసింహస్వామి సంభోధనము వెంటనే వ్రాసెను.

తిక్కన 5 షష్ఠ్యంతములు రచించిన చిహ్నముగా నృసింహ పురాణమును 5 ఆశ్వాసములుగ రచించెను.

తిక్కన ‘స్ఫురదరుణాంశు’ అని ఆరణ్య పర్వశేషమున అంధకారము మాపు సు స్ఫురదరుణాంశునిగా తెలుపుకొనగా ఎఱ్ఱన హరియోగమాయ నుండి మేల్కొంచు సమయమున తనను నూతనసు స్ఫురదరుణాంశునిగా చెప్పుకొనెను. ఇంతేకాక నృసింహ పురాణములో మూడు పద్యములు నన్నయ, తిక్కనలే భారత కథాంశమును రచించినట్లు రచించి ధ్వనించెను. హరివంశమున నన్నయను ఒక పద్యమున తిక్కనను ఒక పద్యమున వేరు వేరుగ వర్ణించుట ఇక్కడ గమనార్హము. నృసింహ పురాణమున హరి యోగమాయ నుండి మేల్కొంచు సమయమున ఎఱ్ఱన ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములను ఆరణ్యపర్వ శేషమున రచించినట్లు ధ్వనించెను.

ఇట్లు చేయుట ద్వారా ‘హరిహరనాథాంకేతమైన ఆరణ్యపర్వశేష పద్యములకు ఎఱ్ఱన తిక్కనపల్ల హరిహరనాథునికి లోకహితముగ తను చేసిన కార్యమును నివేదించుకొని నెల్లయినది. నృసింహ పురాణమును మొదటి స్వంతరచనగా రచించిన ఎఱ్ఱన, తిక్కన మనుమసిద్ధి కంకితముగా రచించిన ఉత్తర రామాయణము వలె పూర్వ రామాయణమును వేమారెడ్డి కంకితము చేసి రచించెను. భారతములో నన్నయ షష్ఠ్యంతములు రచింపని విధముగ ఎఱ్ఱన హరి వంశమున షష్ఠ్యంతములు రచింపలేదు. నన్నయ భారతము రాజరాజ నరేంద్రుని కంకితముగ రచించినట్లు ఎఱ్ఱన హరివంశమును నన్నయ ప్రారంభించినట్లు ఆశ్వాసారంభములు రచించి వేమారెడ్డి కంకితమిచ్చెను.

కాని ఎఱ్ఱన ఎక్కడను తను భారత కథాంశమును రచించినట్లు చెప్పుకొనలేదు. ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములను మాత్రమే అరణ్యపర్వమున రచించినట్లు ఎఱ్ఱన నొక్కి నొక్కి చెప్పుకొనెను. కాని వాటిని చదివిన కవి పండితులు ఎఱ్ఱన వినయవంతుడు కనుక లేఖకులు వ్రాసిన మాటలను భావసామ్యమును సత్యమని నమ్మి ఎఱ్ఱన రచించినట్లు ప్రచారము చేసిరి.

వేంకటకవి తన అసూయాచరుల ద్వారా వేంకటగిరి రాజు పెట్టిన పరీక్షగా రచించిన శ్రీ కృష్ణ జన్మ ఖండమున కాని, శిఖపాలనధ మహాకావ్యమందు కాని కుకవి నింద పద్యములు లేవు. కాని కడపటి కావ్యమైన శ్రీ రాధికాపరిణయమున నిట్లు కుకవులను నిందించెను.

- చ|| నముదితవృత్తి నింపగు రసాలకిసాలము మాచి నింబవ
త్రముఁ దినుమాడ్కి నీగయు ఘృతమ్మును మాచి వ్రణమ్ము జేరు చం
దమున రహిన్ మహాకవి కృతంబగు సత్కృతి యందుఁ దప్పులే
నెమకుదు రొప్పు లున్నను గణింపరు దున్నువు లీర్దచే మహిన్
- మ|| చతురత్వంబునఁ జారు చిత్ర కవితా సామ్రాజ్య సింహాసన
స్థితుఁడై యున్న కవీంద్రుఁ గాంచి కుకవుల్ సిగ్గేది నిందింపఁ ద
త్కృతికిం దత్కవి కేమి యెగ్గు ? ద్వీరద శ్రేష్ఠంబు పై నున్న భూ
పతినిన్ గన్నావి క్రిందఁ గుక్క లదలింపం గూసినట్లే కదా
- క|| తుమ్మెద వుప్పులె వెదకును, దిమ్మరి కోలంబు పెంబ దిబ్బలె వెదకున్
సమ్మతి నొప్పులె వెదకు ము, దమ్మున సత్కవియు గుకవి తప్పులె వెదకున్
- క|| తనయంత వలచివచ్చిన, ఘన పదములు గూర్చి చెప్పు కవి పద్యము నూ
తన ముక్తా ఫలములచే, నొనగూర్చిన సరము మాడ్కి నొప్పుచునుండున్
- తే|| సరసశబ్దార్థ సంగతు లెఱుగ లేక, పూర్వ కవుల శబ్దార్థముల్ మ్రుచ్చిలించి
కూర్చు నమయం బెఱుంగని కుకవిపద్య, ముందు భువి గాజుపూసల దండకరణి.

పై పద్యములను వేంకటకవి పుంలింగ ప్రయోగమైన 'రాక' శబ్దము నాక్షేపించిన అముద్రిత గ్రంథ చింతామణి (సంపుటి 4 సంచిక 7 జూలై 1891) కి సమాధానముగ రచించినట్లనిపించును. ఆ పద్యమును చూడుడు.

- “చ|| రమణుని ముద్దు మోముఁ గని రాక సుధాంసువి నిండు వెన్నెలం
గోమరు వహించు కల్వలనఁ గోమలి వాలిక చూపు లారఘూ
త్రము రమణీయ దివ్యపద తామరసంబుల మీద నెంతయుం
బ్రమద మెలర్చ వ్రాలెఁ బతి పాదములం బ్రణమిల్లుకైవడిన్ (గో.రా.-బాల - 1291)
రాక శబ్దమునకుఁ బుంలింగ ప్రయోగము గీర్వాణ గ్రంథముల యందుఁ జింత్యము.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

తెలుగు నందైన నొక్కండు దక్క దక్కినవన్నియు స్త్రీ లింగముగానే “రాకాచంద్ర విభాస్య-రాకాచంద్ర బింబాస్యలన్ - రాకా నిశా రాజశ్రీ సఖమైన మోము” అని అనేక ప్రయోగములగపడుచున్నది. “కళాహీనే సానుమతిః పూర్ణే రాకా నిశాకరే” అని అమరము, అనగా అనుమతి. రాకా శబ్దములు వరుసగా నొక కళ తక్కువగా నున్న చంద్రుని తోఁగూడిన పున్నిమకును, అఖండ చంద్రునితోఁ గూడిన పున్నిమకును నామములు ఇంతియగాక నానార్థ రత్నమాలయందును” రాకా నవరజో నార్యాం. పూర్ణచంద్ర పిఠావతి” అని వ్రాయఁబడి ఉన్నది. “పూర్ణే రాకా నిశాకరే పూర్ణే సతిసా రాత్రిత్యుచ్యతే”. నిండు చంద్రుఁడుగల రాత్రి రాకయని చెప్పఁబడు నమర ప్రయోగమువలన రాకాచంద్రునికే బరిపూర్ణత్యము సిద్ధమయి యుండగా మరల నిండు వెన్నెల యననేల? పూర్ణచంద్రుఁ బూర్ణచంద్రికయని చెప్పుటఁ బౌనరుక్త్యమున కవకాశ మిచ్చెడిని. ఉపమేయ భూతములగు వాలిక చూపులకుఁ దలిపాదములఁ బ్రణమిల్లుట సాధారణ ధర్మము. యుక్తమయి యుండినట్లు సమాసములగు కల్పలకును తామరనముల మీద వ్రాలుట. యుక్తమయి యుండవలదా ?

పరస్పర విరోధములగు వాని రెంటికిని సాధారణ ధర్మమే విధి జెల్లు ? “కొమరు వహించు కల్పలనఁ గోమలి వాలిక చూపులా రఘూత్తము రమణీయ దివ్యపద తామరసంబుల మీద నెంతయున్ బ్రమద మెలర్పవ్రాలె” నని చెప్పుట కడు నక్కజముగ నున్నది గాననిందలి సంశయాంశమును మా మిత్రుని వలనఁ దెలిసికొనుటకు నిది విద్యా విషయముగానఁ బ్రకటించఁబడియె.

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య అముద్రిత గ్రంథ చింతామణిలోనే చేసిన ఈ విమర్శను పరికించండి.

తే|| దశరథ కుమార వరుని సొందర్యవార్ధి, క్షడరి యెదురెక్కు మీనులో యనగ సీత
వాలుచూపులు పతిమీద వ్రాలెనపుడు, రాజుపై వ్రాలు ఘన చకోరముల కరణి |

(గో.రా. బాలకాండ 1294)

“ఈ పద్యమునందు “దశరథ .. వ్రాలెన్” అని అలంకార సమాప్తి యగుచుండ, మరల సీతాదేవి వాలుఁ జూపులకు రాజుపై వ్రాలు ఘన చకోరముల కరణియని వేఱొండు సమాసంబిచట నాప్రేక్షితమయ్యె అయిన సుపమాన భూతములగు మీనులకు వార్ధియం దడరుటయు. నెదురెక్కుటయు సహజముగాని చకోరములు చంద్రునిపై వ్రాలుట యప్రశస్తము. కిరణ వ్యాప్తిచేఁ బరితృప్తములగు జకోరములు చంద్రునిపై వ్రాల గతంబేమి? మీలును, జకోరములును సుపమాన భూతములై యైనను మీనలకు వార్ధి విహార ధర్మముంబోలెఁ జకోరములకు రాజు పై వ్రాలు ధర్మ మనంగతము గాన నిందలి సంశయమును దెలిపి కొనఁగోరి దీనినిందుఁ బ్రకటించితిమి”.

అముద్రిత గ్రంథ చింతామణి సంపుటము 4 సంచిక 9 సెప్టెంబరు 1891.

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య చేసిన ఈ విమర్శ సరియైనదే. రంగనాథ రామాయణంలో, పీఠాకళ్యాణ ఘట్టంలోని వర్ణనను వెంకయ్యశాస్త్రిగారు పద్యంగా రచించారు. ద్వీపదభావాన్ని పద్యంలోకి తెచ్చునప్పుడీ లోపములేర్పడినవి. రంగనాథ రామాయణంలోని వర్ణనను చూడండి.

అంతట సుముహూర్తమని తెరదీయఁ, గంత నెమ్మోము ముగ్ధనుఁగొని యలరె
రాముని కనుగవ, రాకాసుధాంశు, గోమున నలరెడు కుముదంబులనఁగ
భామ చూపులు నిల్చెఁ బతిపాదయుగళిఁ, దామరపై తేటి తండంబు వోలె
నింతి లావణ్యాబ్జి కెదురెక్కు మీన, సంతానమై రామచంద్రు చూడరె
వరుదేహకాంతి ప్రవాహ మధ్యమునఁ, దరుణి చూపులు పద్మదళములై గ్రాలె,
సతిచూపుఁబతి సరసతఃజూపు రతిరూపు రతి మనోరమణుని రూపు,
నెలమి నొండొరులు మేనెఱుంగ రాకుండ, గళలంబుఁ దాకిన గతిఁ గొంతసేపు”

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య విమర్శ కేవలము శబ్దికమైనది. వెంకయ్యశాస్త్రి రామాయణమును చక్కగ పరిశీలించు విమర్శించు వారెవరును లేరనియే చెప్పవచ్చును. అనాటినుండి యీ నాటివరకు శాస్త్రిగారి పీఠిక పద్యాల మూత్రం చదివి, ఉపేద్ధాత వాక్యాలు మూత్రం పఠించి రామాయణంలో మూలమునకన్యూతాలిరిక్తమని చెప్పుట అవచారము. కొణిదెన బాలక్రిష్ణయ్య అను ఆధునిక విమర్శకు లొకరు వ్రాసిన ఈ రెండు వాక్యాలను గమనించండి. “తెలుగున సమగ్రమగు రామాయణము లేని కొరత ఇంచుమించుగ గోపీనాథ రామాయణముతోఁదీరినది. ఇయ్యది తెలుగున నింకొక రామాయణము వలయునను నవసరము నల దోపనీయదు గూడను. అయిన నీ గ్రంథ మొకింతమూలము నతిక్రమించి గ్రంథకర్త స్వకీయాభిప్రాయములతోఁ గలసి యున్నది... భాస్కరుని కవిత పారతంత్ర్యము నెఱుంగదు. గోపీనాథుని వాణి స్వతంత్ర పరతంత్రముల రెంటిని యనుభవించవనేర్పరి.. గోపీనాథుని పద్యములు మూత్రము కొంత స్వతంత్రము, కొంత మూలాను సరణము, కొంతదనుక భాగవత పద్యానుకరణము గలుగుటజేసి లలితములై యాంధ్రత్వ గౌరవమునకుఁ దగియున్నవి.”

(ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక 1930. ప్రమోదూత కొణిదెన బాలక్రిష్ణయ్య. ఆంధ్ర రామాయణములు (వ్యాసము) పుటలు 87 నుండి 91 వరకు.)

పేజీల కొద్దీ రాయకపోయిన ఈ విమర్శకుడు శాస్త్రిగారి అనువాద సరళిని ఆకళింపుకు తెచ్చుకుని చక్కగా చెప్పారు. నాటికే నేటికీ వెంకయ్య శాస్త్రిగారి రామాయణంపై ఇంత చక్కని అభిప్రాయం చెప్పిన వారెవ్వరూ లేరు.”¹

ఇట్టి ఆక్షేపణలకు వేంకటకవి రామాయణములోనే యిట్లు విన్నవించుకొనినారు.

1. గోపీనాథ రామాయణము - వెంకయ్యశాస్త్రిలు అను కాళిదాసు పురుషోత్తంగారి వ్యాసము నుండి చూడుడు.

శ్రీ సత్యసాయి మహిళా కళాశాల, అవంతపురం వారి ‘రామాయణ రసవాహిని’

మీ ఇల సర్వజ్ఞుడు దేవదేవుడు రమాధీశుండు లేడమ్యః డే
 నెలమిన్ నేర్చిన భంగి చెప్పితి శుభం బీరామచారిత్రమున్
 బలుమాఱిందులఁ దప్పు లుండిన గణింపకన్ బోక నదృక్తితోఁ
 దిలకింపం దగు భావి సత్కుపు లమందీ భూత చేతన్ముల్లై (గో.రా. పీఠి-15)

ఇట్లు చెప్పుల చేత లేఖకులకు చెప్పునపుడు ఎప్పుడైన కొన్ని తప్పిదములు దొరలు
 ననియు, వాటిని లేఖకుడు తన దృష్టికి తేనందున సహృదయతతో రామాయణముపై నున్న
 భక్తితో పరిగణింపవద్దని రామాయణముననే విన్నవించుకొనినట్లు మనము గమనింపగలము ఈ
 సందర్భమున వేంకటకవి, తన 20వ వీట రామాయణము రచింప ప్రారంభించి 25వ వీట
 పూర్తిచేయుటను కూడ గుర్తు చేసికొనుట నముచితము.

ఎవ్వరైన భారత, భాగవత, రామాయణాదులగు కావ్యములను కాని, ప్రబంధములను కాని
 కావలసిన కవి, పండితుల నాశ్రయించి వ్రతి చేయించిపెట్టమని కోరెడువారని తలంపదగి
 యున్నది.

పూర్వకాలమున ఇప్పటివలె గ్రంథాలయములులేవు. గ్రంథాలయము రాజుగారి
 భాండాగారముననే ఉండెడిది. అది కవి, పండితులకు రాజులకు మూత్రమే అందుబాటులో
 ఉండెడిది.

కనుక పై పద్యము 'ఇక్కడ నుండి ఎఱ్ఱున కవిత్వము ప్రారంభమని రచించిన లేఖకుల
 వంటి లేఖకుల కన్వయముగ వేంకటకవి రచించెనని తలంపదగియున్నది.

'ఆసకలప్రమోదకరమై' అనునది తిక్కన విరాటపర్వమునందలి 'ఆంధ్రావళి మోదముం
 బొరయ'ను గుర్తుచేయుచున్నది.

శరత్సమాగమమని చెప్పుటచేత శరము (నీరు) ఆవిరియై ఆకాశమున మేఘరూపుము
 (నాయురూపుము) న శరత్కాలమున వర్షింపకుండుట వలన వర్షాకాలము వర్షించిన (వర్షించిన)
 నన్నయ వర్షరూపుమునుండి శరద్రూపుముగ (రసరూపుడుగ) తిక్కన దిగివచ్చినట్లు ధ్వని.

సమాగమము అను పదము నన్నయ, తిక్కన రచనల సమాగమ మిచ్చట అని
 నూచితము.

ఎఱ్ఱున చెప్పుకున్న తన రచన

దీనిని పెద్దలవలన సంపూర్ణముగ గుర్తించిన ఎఱ్ఱున నృసింహపురాణమున

“మీ కలిపయాక్షర పరిగ్రహజనితంబైన నైనర్గిక చాపలంబు కతంబున

ఉ1 మించిన వేడ్క వీనులకు మిక్కుటయై మధువృష్టి గ్రమ్మఁ ర
యంచలు కూయఁ గ్రౌంచమును నావలఁ గూయఁగడంగు భంగిఁ బొ
దంచిత శబ్దసారులు మహాకవులద్యులు కావ్యశయ్యగీ
లించిన కీర్తి సంగమసుఖలీలకు నేనును కాంక్షఁ జేసితిన్ (న్య.పు. 1-12, 13)

అని నన్నయ, తిక్కనలను కీర్తించినాడు. ఇంతేకాక 'తను కావించిన సృష్టి తక్కువల చేతం
కాదు నా' అను పద్యమున తిక్కనను కవిబ్రహ్మ అని కీర్తించినాడు. కనుక నన్నయ, తిక్కనలు
బ్రహ్మలు.

నన్నయ, తిక్కన బ్రహ్మలు రచించిన భారత భావములందు మన మనస్సును
విహరింపజేయు భారతములోని అక్షరములు బ్రహ్మ వాహనమైన హంసగ ధ్వనించెను. ప్రారంభ
దశలో నున్న తన రచనలోని అక్షరములు క్రౌంచముగ ధ్వనించెను. క్రౌంచము వంకరగతిగల
దగుటచే పరిణత కవిత్యముగల ఆరణ్య పర్వశేష కథాంశ రచన తనది కాదని ధ్వనించెను.

రాజహంసలైన నన్నయ తిక్కనల (భారత రచన) సంగీతామృత ధారావర్షము
కూయగా, ఆ కూతవిని సహజముగ వంకరనడకనేగల క్రౌంచపక్షి (తన నృసింహపురాణ
రచనలోని అక్షరముల ధ్వని) ఆవల (ఆరణ్య పర్వశేష రచన తరువాత లేక దూరప్రదేశమున
అనగా నృసింహ పురాణమున) కూయ ప్రయత్నించు విధముగా శబ్దము యొక్క అంతర్ధాము
తెలిసిన ముందరి మహాకవులు నిపుణులై సంపాదించిన కీర్తి వంటి కీర్తి తనకు చెందిన నన్నయ
సారస్వతాంశ ప్రశస్తిలో నన్నయ వర్ణించిన రాజరాజ ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములలోని
కొన్ని అక్షరములను గ్రహించి ఆరణ్య పర్వశేషమున రాజరాజ వర్ణన చేసిన కారణముచేత పుట్టిన
స్వభావసిద్ధమైన చపలత్వముచేత తాను ఆశించితి ననిపై పద్యరచనములలో ఎఱ్ఱన చెప్పుకొనెను.

పై పచనమునను, పద్యమునను ఎఱ్ఱన ఆరణ్య పర్వశేషమున రచించినది రాజరాజ
ప్రశంసా పద్యములు మాత్రమే నని దానినుండి లభించిన ధైర్యోత్సాహములతో గొప్ప రచనలను
సాధించగల మనోధైర్యమును ఎఱ్ఱన ప్రకటించినాడు.

నన్నయ కాలము నాటి రాజరాజ ప్రశస్తి ఆరణ్యపర్వ చతుర్థాశ్వాస ప్రారంభము వరకు
నన్నయ రచన ననుసరించి కొన్ని పదములు గ్రహించి ఎఱ్ఱన రచించుటచే, రాజరాజ ప్రశస్తి
రచనా సమగమము నన్నయతోను, ఆరణ్యపర్వ శేష కథను తిక్కన రచింపగా దాని వెనక కాని
ముందుకాని ఉండు రాజరాజ ప్రశస్తి ఎఱ్ఱన పద్యములు ఉండుటవలన నన్నయ, తిక్కనల
కావ్యశయ్యల కీర్తి సంగమ సుఖలీలకు కాంక్షించితి నని చెప్పుకొనెను.

ఈ పద్యమున క్రౌంచ, హంసలను పేర్కొనుట వలన, ఈ 'భూనతికిం దినంబునకు'

పద్యపు మూలశ్లోకము 'క్రౌంచహంస సమాక్షేర్ల' అగుటవలన, శరత్సమాగమము. నన్నయ, తిక్కనల కవిత్య సమాగమమని, వారి రచన ఆరణ్యపర్వములో ఉన్నందున ఆ పర్వముననే తన రాజరాజ ప్రశస్తిపరమైన కొన్ని అక్షరములు శేషరచనగ చేసియుండుటచే తను వారి సమాగమము కీర్తి వంటి కీర్తిని ఆశించుచున్నా నని ఎఱ్ఱన పేర్కొనినట్లు మనము గమనింప గలము. ఈ శ్లోకానువాదమున తిక్కన క్రౌంచపదమును తెలుగున తీసికొనరాకపోవుటను గుర్తించిన ఎఱ్ఱన, ఆ క్రౌంచమును తను రచించిన రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములలోని అక్షరములకు అన్వయించినట్లు తెలిసికొనగలము. ఇట్లు చెప్పుట ద్వారా ఎఱ్ఱన ఆరణ్యపర్వ శేషాంశకథ తిక్కన రచించెనని ధ్వనించెను.

భారత రచనమున ఎఱ్ఱన తను రచించిన ఆరణ్యపర్వశేష రచనము నిట్లు తెలుపుకొనెను.

తే|| ఎఱ్ఱనార్యుండు సకలలోకైకవిదితుఁ, డయిన నన్నయభట్ట మహాకవీంద్రు
సరససారస్వతాంశ ప్రశస్తి దన్ను, జెందుటయు సాధుజన హర్షసిద్ధిగోరి

క|| ధీరవిచారుఁడు తత్కవి, తారీతియుఁ గొంతదోప దర్శచనయకా

నారణ్యపర్వశేషము, పూరించెఁ గవీంద్ర కర్ణపుట పేయముగాన్ (భార-3-7-468, 469)

ఈ పద్యములను భారత కథాంశము పూర్తికాగానే రచించి తదుపరి రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములను వర్ణించుటచేత కథాంశము తిక్కన, నన్నయ వలె చెప్పినదని, తదుపరి రచించిన రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములు మూత్రమే తనవని ఎఱ్ఱన ధ్వనించెను. కవి ముందు స్వగతమును చెప్పి తదుపరి తను రచించిన భాగమును తెలుపుట సంప్రదాయము కదా. చతుర్థాశ్వాస ఆశ్వాసాంత పద్యములనుండి రెండు పద్యముల చొప్పున సప్తమాశ్వాసమువరకు 8 ఆశ్వాసాంత పద్యములను, పంచమాశ్వాసమునుండి సప్తమాశ్వాసము వరకు 3 ఆశ్వాసారంభ పద్యములను మొత్తము 11 పద్యములను రచించిన ఎఱ్ఱన, చతుర్థాశ్వాస ఆశ్వాసాంతమున రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములకు ముందు తన స్వగతము చెప్పుకొనినచో, నన్నయ వలె తిక్కన రచించిన పంచమాశ్వాసాదుల కథ ఎఱ్ఱన రచించినట్లు ధ్వనించును. కేవలము 11 పద్యములు మూత్రమే ఆరణ్య పర్వశేషమున అదికూడ సాధుజనులు ఆరోజులలో పద్యములు పోయినవా అని పొందు సంశయములను పోగొట్టుటకు మూత్రమే రచించిన కారణమున, అట్లు చేయుట ధర్మవిరుద్ధము. కనుకనే మహానీయుడగు ఎఱ్ఱన, సప్తమాశ్వాసకథ పూర్తికాగానే తన స్వగతమును చెప్పుకొని, రాజరాజప్రశస్తి పద్యములు రచించి తానటువంటి ప్రశస్తి పద్యములనే రచించితినిని ధ్వనించెను.

పై పద్యమున ధీరవిచారుడెందుకు ? కథాంశము మూత్రమే రచించిన తిక్కన, భారతము చదువు ఎఱ్ఱన కాలము నాటివారికి రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములు లేనందున, ఆశ్వాసాంతములంద

ఆశ్వాసారంభమునకు ముందు ఏమైన పద్యములు పోయినవా అని సంశయించు సాధుజనుల సందేహములను పోగొట్టు రాజరాజ ప్రశంస పద్యములను మాత్రము వ్రాయు ధైర్య మెవ్వరకును లేకపోయెను. అట్లు రచించిన కుకవి అని సమకాలికులు వెలివేతురని భయపడుచుండిరి. అట్టి సమయమున మహనీయుడైన ఎఱ్ఱున సాహసించి తత్కవితారితీయు కొంత దోప (నన్నయ రచించిన రాజరాజ ప్రశంస నన్నయ రచించిన భారతభాగములో కనబడగా) తద్రచనయకా (ఆ రాజరాజవర్ణన మట్లే ఉండునట్లు) ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములను పూరించితినిని ఎఱ్ఱున చెప్పుకొనెను.

సాహిత్యలోకమున 'కవీంద్ర కర్ణపుట పేయముగాన్' అని ఉన్న పదములను చూచి ఆరణ్యపర్వ శేషము రచించెనా లేక చెదలు కొట్టిన భాగములను పూరించెనా అని ఉన్నయ పదమును చర్చించి ఆరణ్యపర్వ శేష కథ కూడ రచించినట్లు నిర్ణయించిరి. ఎఱ్ఱున ఆరణ్య పర్వ ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములు రచించినను ఆరణ్యపర్వ శేష రచనమే కదా. సాహిత్య లోకము తిక్కన రచనలోని అంతరార్థము గ్రహింపక తిక్కన నాటికి మూడు పర్వములున్నట్లే తలచిరి.

మహాభారత తాళప్రతులను ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమువారు సేకరించి, పరిశీలించి, పాఠాంతరములతో ప్రచురించిరి. వారు పరిశీలించిన 24 తాళప్రతుల వివరములను 'సాధన సామగ్రి' అను అంశమున వివరించిరి. ఆ 24 తాళప్రతులను గ్రహించిన కర్తలగా ఈ క్రిందివారిని పేర్కొనిరి.

- 1) ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు, కాకినాడ - 14 ప్రతులు
- 2) గౌతమీ గ్రంథాలయము, రాజమహేంద్రవరము - 2 ప్రతులు
- 3) దివ్యజ్ఞాన సమాజమందిరము, అడయార్ - 2 ప్రతులు
- 4) సంస్కృత అకాడమీ - 1 ప్రతి
- 5) ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము - 1 ప్రతి
- 6) సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయము, తంజావూర్ - 1 ప్రతి
- 7) శ్రీవాంల్పాడు కన్యకాపరమేశ్వరీ దేవాలయము - 1 ప్రతి
- 8) శ్రీ కొమరగిరి నారాయ - 1 ప్రతి
- 9) శ్రీ అమరేశం రాజేశ్వరశర్మ - 1 ప్రతి

పై 24 తాళప్రతులలో 15 ప్రతులు 19వ శతాబ్దిని లిఖించిన తాళప్రతులని తెలిపిరి. మిగతా 9లో 6 తెలుగు సంవత్సరములు మాత్రమే కలిగినందున ఎప్పుడు లిఖించినది

తెలుపలేకపోయిరి. అవియును 19వ శతాబ్దిలేక 18వ శతాబ్ది చివరివిగా ఉండవచ్చును. మొత్తము 24లో 10 తాళప్రతులు జీర్ణావస్థలోకాని, క్రిమిదష్టములనికాని, చివరికమ్మలు లే వనికాని, కడపటి సప్తమాశ్వాసము లే వనికాని వ్రాయబడి యున్నవి. మంచిగ, సమగ్రముగ ఉన్న 14 తాళప్రతులలో క్రింది మార్పులను తెలియచేసి యున్నారు.

1) 'సారస్వతాంశ ప్రశస్తి' బదులు సారస్వతాంశప్రసక్తి అని ఇ.వి.జో, గ, ఘ, చ అని పేరిడిన 6 తాళప్రతులలో కలదని అధోజ్ఞాపిక యందు యిచ్చియున్నారు.

2) ఉ ప్రతిలో తప్ప మిగిలిన అన్ని ప్రతులలో "శారదరాత్రులు" పద్యముతో నన్నయభట్ట కవిత్యము సమాప్తమైనదని అధోజ్ఞాపికయందు దిచ్చియున్నారు.

3) ఉ ప్రతిలో 'భూసతికిం' పద్యముతో ఎఱ్ఱాప్రగడ కవిత్యమారంభమని యున్నది.

4) ఐప్రతిలో సు హృదరుణాంశు పద్యమునకు ముందు ఈక్రింది పాఠము అధికముగా కలదని అధోజ్ఞాపికయందు దిచ్చియున్నారు.

శ్లో॥ మునిం స్నిగ్ధాంబుదాభాసం వేదవ్యాస మకల్మషం
వేదావాసం సరస్వత్యావాసం వ్యాసం సమామ్యహమ్ అని

సీ॥ భవ్యచరిత్రుఁడా....అను సీసపద్యమును

క॥ ధీరవివారుడు....అను లేటగీతి పద్యమును అది యెట్లనిన

5) ఇ తాళపత్రపు 115వ కమ్మె రెండవప్రక్క "యింతటనుంచి యెర్రాప్రగడగారు చెప్పిన ఆరణ్యపర్వము" అని కలదు.

6) చ తాళపత్రములో "శారదరాత్రులు" తర్వాత యిక్కడికి నన్నయభట్టుగారి కవిత్యము సరి.....యిట మీదట చదలవాడ యెర్రాప్రగడ గారి కవిత్యము చన్నకం" అని కలదని వ్రాసియున్నారు.

ఎఱ్ఱన ఆరణ్యపర్వశేషమంతయు రచించిన యెడల ఎఱ్ఱన రచన 1595 గద్యపద్యము లగును. ఇవి మొత్తము నన్నయరచన అయిన 4007 గద్యపద్యములతో సరిపోల్చిన కతిపయాక్షరములు కావు. కనుక 11 ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములే కతిపయాక్షరము.

ఎఱ్ఱన తనకు చెందినది నన్నయభట్ట మహాకవీంద్రు సరససారస్వతాంశ ప్రసక్తి అని చెప్పుకొనెను. కథాంశమని చెప్పుకొనక నన్నయ సారస్వతాంశ ప్రసక్తి అని చెప్పుకొనుటచే భారతాంశప్రసక్తి అని రాజరాజ ప్రసక్తి అని తెలిసికొనవచ్చును.

కథాంశము నన్నయ, తిక్కనలు రచించినట్లు ఎఱ్ఱన సృసింహపురాణమున ఇట్లు తెలుపుకొనెను.

ఉ| బాసురభారతార్థముల భంగులు నిక్క మెఱుంగ నేరమిన్
గానట బీనటే చదివి గాథలు ద్రవ్య తెనుంగు వారికిన్
వ్యాసముని ప్రణీత పరమార్థము తెల్లగ జేసినట్టి య
బ్రాహ్మణ కల్పలం దలఁతు నాద్యుల నన్నయ తిక్కనార్యులన్ (న్య.పు - 1-9)

ఎఱ్ఱన ఏమాత్రము భారతకథాంశము రచించి యుండినచో నన్నయ, తిక్కనలతో భాగము పంచుకొనగల్గు భాగ్యమును 'ఓనరన్ నన్నయ తిక్కనాది కవు లీ యుర్విం తెలుగుం సేయుచు మత్పురాకృతపుణ్యంబు తానెట్టిదో...' అనియోమరొక సముచితరీతిగనో తెలుపుకొని యుండును. అట్లు చెప్పుకొనకపోగా నన్నయ, తిక్కనలనే బ్రహ్మకల్పలని స్తుతించుటచేత ఎఱ్ఱన కథాంశము రచించ లేదని ధ్వనించుచున్నది. అంతేకాక భారతములో నన్నయ రాజరాజ ప్రశస్తిలోని కొన్ని అక్షరములు గ్రహించుటచేత పుట్టిన స్వభావ సిద్ధమైన చపలత్వముచేత అని రచించుట ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత రచననే ధ్వనించుచున్నది.

పై పద్యమున 'పరమార్థము' అను పద ప్రయోగముచే ఆరణ్యపర్వశేష రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములను ఎఱ్ఱన రచించినందుకు ఆనాడు వచ్చిన విమర్శకు యిది జవాబు అని, కనుక ఈ పద్యమున కథాంశము రచించినది నన్నయ, తిక్కనలే అని ధ్వని. ఎఱ్ఱన సమకాలికులు, భారతమున ఎఱ్ఱన రచించిన కేవలం 11 పద్యములకు ఆరణ్యపర్వ కథాంశము రచించిన తిక్కన భాగమునంతయు ఎఱ్ఱన రచించినట్లు భ్రమ పడు అవకాశము కలదని, 1595 పద్యములను ఆరణ్యపర్వ శేష కథలో రచించినను తిక్కన తన పేరు చెప్పుకొనక నన్నయనే రచించెనని చెప్పుట వలన, ఆక్షేపించగా వారికి సమాధానముగా నేను చతుర్థాశ్వాసాంతము నుండి ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములను రచించినను సప్తమాశ్వాసపు రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములకు ముందే నా పేరు చెప్పుకొనినాను కాని చతుర్థాశ్వాసము కొనలో కాదు అని 'బాసుర భారతార్థముల భంగులు'లో ధ్వనించినాడు. తెలుగువారికి అనుటవలన తెలుగు భారతమున అని, వ్యాసముని ప్రణీత పరమార్థము (కథాంశము) తెల్లము చేసినది బ్రహ్మకల్పలైన నన్నయ, తిక్కనలే అని, వారి సంశయములను విశదపరచునదిగా దీనిని రచించెనని తలంపవగును. దీనిని దృఢపరచునట్లుగా ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణమున తన తాత యిట్లు చెప్పినట్లు చెప్పెను.

ఉ| ఉన్నత సంస్కృతాది చతురోక్తి పథంబులఁ కావ్యకర్తవై
యెన్నికఁజేఁ బ్రబంధపరమేశుఁడనంగ నరణ్యపర్వశే
షోన్నయ మాంద్రభాష సుజనోత్పన్న మొప్పగ నిర్వహించి తా
నన్నయభట్ట తిక్కకవినాథుల కెక్కిన భక్తి పెంపునన్ (న్య.పు. 17)

పై పద్యమున ఉన్నత సంస్కృతాది చతురోక్తి పథములు కథాంశమునకన్న విశిష్టమైన సంస్కృతశబ్దములు గల రాజరాజ ప్రశంస కన్వయము. ప్రశంస చతురోక్తులతోనే కదా. పథము అనగా మార్గము, త్రోవ. కనుక పై పద్యభావమిది.

నన్నయ తిక్కనలపై గల భక్తి అతిశయముచేత తిక్కన వదలిన రాజరాజ ప్రశంస పద్యరచనచే (ఉన్నత సంస్కృతపదములచే రాజరాజ చాతుర్యమును వర్ణించు మార్గమున) కావ్యకర్తవైతెలుగు భారతములో ఆరణ్యపర్వశేషము ఆశ్వాసాంతమునుండి ఆశ్వాసారంభములను పూరించి, ఏమి పద్యములు పోలేదు అను సంశయము రాకుండునట్లు సుజనుల నానందపరచి గణనకు ప్రబంధపరమేశ్వరుడనునట్లు నిర్వహించితిని (అంగములులేని మన్మథుని అంగములు ఈశ్వరుడు కల్పించుటను తను రచించిన ఆరణ్యపర్వరచనకు ఎఱ్ఱన ధ్వనించెను) నన్నయ కాలమునాటి రాజరాజును ఎఱ్ఱన చూడకపోయినను, నన్నయ పర్వభాగములోని రాజరాజ ప్రశంస ఆధారముగ వర్ణించి (తిక్కన రచించిన) చతుర్థా శ్వాసములోని కథను, పంచమాశ్వాసారంభములోని కథకు మధ్య పద్యములు రచించెను. కావున 'నన్నయ సారస్వతాంశ ప్రశంసే తన్ను చెందినను నన్నయ, తిక్కనల నిరువురను ఈ పద్యమున స్మరించెను. ఇట్లు కానిచో ఈ పద్యమున కేవలము నన్నయనేపేర్కొనవలసి యుండును. ఈ సందర్భమున డాక్టర్ పాటిబండ మాధవశర్మ ఆంధ్రసాహిత్య అకాడమీ వారి ఆరణ్య పర్వములోని పీఠిక యందలి 'ఎఱ్ఱనకు' శంభు దాసుడు అను బిరుదము కలదు గాని ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు అను బిరుదము లేదు. అది బిరుదమే యైనచో ఆయన గద్యలో గాని యితర గ్రంథములలో గాని దానికి ప్రసక్తి ఉండవలెను గదా ?' స్మరణీయము.

కీ గురుభజన పరాయణుడవు, సరసబహుపురాణ ధర్మశాస్త్ర కథావి
స్తరవేదివి వినయోదయ, భరితుడ వతులానుభావ భవ్యుడవు మహిన్

కీ కావునబ్రబంధరచనా, ప్రావీణ్యము నీకు సహజపరిణత సిద్ధం
బై వెలసినయది యొకకృతి, గావింప జగద్దితంబుగా నేఁబునుతున్ (న్య.పు. 1-19, 20)

ఉన్నత సంస్కృతాది పద్యమున ఆరణ్యపర్వములోని ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారం పద్యరచనా గణనచే ప్రబంధ పరమేశ్వరుడ వనునట్లు కావ్యకర్త వైతివని చెప్పి, బహుపురా ధర్మశాస్త్రకథలను విస్తరించుపద్ధతిని తెలిసినవాడవు. ప్రబంధ రచనా ప్రావీణ్యము నీకు సహజ పరిణత సిద్ధమని తెలిపి ఒక కృతికావింప నియోగించెదనని చెప్పుటచేత నృసింహపురాణము ఎఱ్ఱన మొదటి కావ్యమని తెలియజేసుకొనెను. లేనిచో ఆ సమాసమున 'విస్తరవేదివి కాక రచించిన కావ్యము' పేరుండును. ఈ నృసింహ పురాణ కావ్యముననే ఆరణ్యపర్వశేష రచనను పేర్కొనుట వలన ఎఱ్ఱన ప్రథమముగా ఆరణ్యపర్వ ప్రశస్తి పద్యములు రచించి నృసింహపురాణ రచన

కుషక్రమించెనని తెలియగలదు. ఈ నృసింహపురాణమున 'కతివయాక్షర పరిగ్రహ చాపలంబు కతంబున' అని 'మించిన వేడ్క' పద్యము రచించినందున ఎఱ్ఱన రచన అరణ్యవర్వ శేష కాలమందు తన రచన పరిణతస్థితిలో లేదనియు కనుక కథాంశము రచించినది తిక్కన అనియు ఆశ్వాసాంత పద్యములే ఎఱ్ఱన రచించెననియు చెప్పకయే చెప్పుచున్నది.

ఇదే కావ్యములోని 'భాసుర భారతార్థములలోని నిక్కమెఱుంగనేరమిన్', పరమార్థము పదప్రయోగములచే భారతము నన్నయ, తిక్కన లిద్దరే రచించిరని ఎఱ్ఱననే చెప్పుటచేత నృసింహపురాణము మొదటి కావ్యమని చెప్పుటచేత ఉన్నత సంస్కృతాది పద్యమున చెప్పినది, ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యరచననే చేసినదని స్పష్టము చేయుచున్నది.

హరిహరనాథాంకిత భారతమును తిక్కన వేదగిరి లక్ష్మీనరసింహ స్వామి దేవాలయ ప్రాంగణమున రచించినట్లు ఎఱ్ఱన తాతవలన వినియుండుట వలననే, తిక్కన భాగపు ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములను రచించిన ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణము రచించినట్లు తలంపవచ్చును. ఈ సందర్భమున ఎఱ్ఱన రచించిన అరణ్యవర్వశేషపద్యములు తిక్కన రచించిన కథాభాగములనే కలుపుట (బంధించుట) గమనార్హము.

తిక్కన భారతమును ప్రబంధమండలి అనుటచే కవి, కథానాయక బంధమైన హరిహరనాథుని బంధమును నన్నయ భాగపు రాజరాజ బంధమును కలిపి ప్రబంధపరమేశ్వరు డైనట్లును తలంపవచ్చును.

ఉన్నత గోత్ర సంభవము నూర్జిత సత్వము భద్రజాతి సం
పన్నము నుద్దతాన్యపరిభావి మదోత్కలమున్ నరేంద్ర పూ
జోన్నయ నోచితంబు నయి యొప్పెడు నన్నయ భట్ట కుంజరం
బెన్న నిరంకుశోక్తి గతి నెందును గ్రాలుట ప్రస్తుతించెదన్ (హరి. పం-1-8)

అను హరివంశపద్యమున నన్నయ భట్టకుంజరము, నరేంద్ర పూజోన్నయమై ఒప్పుచున్నట్లు చెప్పెను - ఈ పద్యమున నన్నయనే ఒక ఏనుగుగ వర్ణింపుచు 'నరేంద్ర పూజోన్నయో చితంబు' అను పదము రాజ రాజ నరేంద్ర ప్రసక్తిని తిక్కన రచింపనట్లును దానిని తాను పూరించినట్లును ధ్వనించుచున్నది. లేని యెడ అట్లు రచించుటలో నముచితము కానరాదు. నరేంద్ర పూజోన్నయ మను పై పద్యములోని పదము ఉన్నత సంస్కృతాది పద్యములోని 'అరణ్య వర్వ నిర్వహణముతో సరిపోల్చి చూచిన అరణ్యవర్వ శేషము నందలి నరేంద్ర పూజ (రాజరాజ ప్రశంస) ఎఱ్ఱన పూరించినట్లు సరిపోల్చి తెలిసికొనగలము.

గాఢముగ కారుమేఘము లావరించుటచే పట్టవగలే చిమ్మచీకట్లు క్రమ్మగా రేయింబవళ్ళు

భేదము తెలియక తబ్బిబ్బు పడు జనులకు మెరపుతీగల వెలుగులే వస్తు పరిజ్ఞానమును కలిగించుచున్నవని నన్నయ వర్ణనార్జన చేయగా, తిక్కన దినదిన ప్రవర్తమానమగు శరత్కాల వెన్నెలచే పరిపూరితములగు శారద రాత్రుల నన్నిటిని, ఉదయ భానుని (బ్రహ్మంశలో ఉన్న సూర్యుని అనగా కవి బ్రహ్మ) అరుణ కిరణములచే ప్రకాశించు శరత్కాల పగలును వేరు వేరు పద్యములలో శరత్కాలమున కనువుగ వర్ణించి నన్నయ అడుగు జాడలను నడుస్తూ మెఱుగులు దిద్దాడు.

ఉపత్వాగ్నే దివేదివే దోసావస్థి ర్ధియాచయః

నభో భరంత ఏమసి ఋ : 1-1-7 సోమ 1-1-4

(హే అగ్ని దేవా ! మేము దినదినము రాత్రి పగళ్లయందు బుద్ధి కర్మల ద్వారా నమస్కారము సమర్పిస్తూ నీ యొక్క సమీపమునకు వచ్చుచున్నాము)

కి అవ్యక్తము వలననే న, ర్వ వ్యక్తులుబుట్టు బనలు వచ్చిన యపుడా

యవ్యక్త మందె యణఁగును, భవ్యగుణా రాత్రివేళ వచ్చిన మరలన్ (భ.గీ - 210

అను శ్రీ భగవద్గీతా స్వామీ ననుసరించి నన్నయ మరణమును తనపుట్టుకను తలపిస్తూ తిక్కన రాత్రి, పగలు రెండు, రెండు పద్యములలో వర్ణించినాడు.

ఉ| శారద రాత్రు లుజ్జ్వల లసత్తర తారక హార పంక్తులం
జారుతరంబులయ్యె వికసన్నవత్సరప గంధ బంధురో
దార సమీర సారభము దాల్చి సుధాంశు వికీర్య మాణా క
ర్పూరపరాగ పాండురుచి పూరము లంబరపూరితంబులై

చి| సుధదరుణాంశు రాగరుచిబొంపిరివోయి నిరస్తనీరదా
వరణములై దళత్కమల వైభవ జ్వంభణ ముల్లసిల్ల ను
ద్ధరతర హంస సారస మధువ్రత నిస్సనముల్ సెలంగఁగా
గరము వెలింగె వానరముఖంబులు శారదవేళఁ జాడగన్

ఈ పద్యములు విరాట పర్వములోని వృష్ణంతములోని కడపటి పద్యము, ఆశ్వాసారం పద్యములలో కడపటిదిని సోలిన కళానైపుణ్యము కలిగినది. చూడుడు.

కి హరిహరనాథునకు మదు, త్సరిదా కల్పిత మనోజ్ఞ చరణ శిరస్సుం
దరమూర్తికి భావనత, త్పరచేతోయుక్త భక్త పరతంత్రునకున్ (విరాట -36)

కి జలనిధి హిమవద్బూధర, కలిత జనన కేళీ కౌతుక వ్యక్తైవ్య
క్తలలిత సాందర్య స్ఫుర, దలఘుతను స్త్రీ సనాధ హరిహరనాథా (విరాట -40)

హరిహరనాథ పదము పై పద్యమున ప్రథమ పదముగా వృష్ణంతమున నుండి ఆశ్వాసారం

పద్యములో కడపటి పదముగా మారినట్లు 16 కళలు కలిగిన శారద పదము రాత్రి వర్ణనలో మొదటి పదముగా నుండి బ్రహ్మ, విష్ణు, శివరూపమైన పగలులో ఉదయభాసుని (అరుణుని) వర్ణించునపుడు కడపటి మూడు పదములను బ్రహ్మవిష్ణు శివస్థానములుగ భావించి శారదను బ్రహ్మేశ్వలో ప్రయోగించుట అనగా కడపటి నుండి మూడవ పదముగ వాడుట తిక్కన కళావిదుని కళాకౌశల పరాకాష్ఠ.

దీనిని గురించే ఎఱ్ఱన తిక్కనను కవిబ్రహ్మగా ఇట్లు స్తుతించెను. ఇది తిక్కన ఆరణ్య పర్వ శేషమును రచించెనని ధృవపరచు పద్యము.

మ! తను కావించిన సృష్టి తక్కురుల చేతం గాదు నా, నేముఖం
బున దాబుల్కిన పల్కు లాగనుములై పాల్పొందు నా వాణి న
త్తను నీతం డొకరుండ నాజను మహత్వాప్తిన్ గవిబ్రహ్మ నా
వినుతింతున్ గవి తిక్కయజ్య సఖభోర్వి దేవతా భ్యర్చితున్

పై పద్యమున ఎఱ్ఱన తిక్కన స్వతంత్రముగ రచించుటే కాక, ఏ కవి ఎక్కడ నిలిపినా ఆ కవిరచన వలెనే పూర్తి చేయు భావము కూడ కలవాడనియుస్తుతించినాడు. ఇచ్చట ఏముఖ మని నందున ఆ - గమము, ఆ+తను (అత్తను) అని అన్వయము చేయునట్లు ఎఱ్ఱన రచించినాడు. కనుక తిక్కన ఆరణ్యపర్వ రచన చేసెనని శారదపదము 'సు హృదరుణాంకు' పద్యమున బ్రహ్మేశ్వలో వాడినందున కవిబ్రహ్మ అని తిక్కనకు కీర్తి వచ్చినదని ఎఱ్ఱన ధృవించినాడు. కవి అనగా సూర్యుడు అని ఆదిత్య హృదయము తెలుపుతును. కనుక కవిబ్రహ్మ శారదను బ్రహ్మేశ్వపదములో వాడిన తిక్కన అని తెలుపుటేకాక, 'అరుణ' శబ్దము బ్రహ్మేశ్వ కనుక కవి బ్రహ్మ అని కూడ ధృవించును.

'శ్రీ వాణిగిరిజాళ్ళ' అన్న సన్నయ ఋషి వాక్కులో ప్రథముడైన బ్రహ్మ ఉదయమును అనగా తిక్కన పుట్టుకను ఈ పద్యము సూచించుచున్నది. శ్రీ కృష్ణునకు క్షర్తృమిచ్చు సందర్భమున సన్నయగారి 'ఆదిజూడైన బ్రహ్మ యుదయంబున కాస్తదమైనవాడు (సభా 2-18) లోని బ్రహ్మ ఉదయమే బ్రహ్మేశ్వలో ఉన్న సూర్యునిగ 'అరుణ' శబ్దము సు స్థింపచేయుచున్నది.

'సు హృదరుణాంపురాగరుచి' లోని 'అరుణ' శబ్దము కవిబ్రహ్మ తిక్కన అని చెప్పుటకా అనునట్లు ఎఱ్ఱన తన సృసింహ పురాణమున శరదృతు వర్ణనము చేసినను, అందు ఆపదము ప్రయోగింపక హరి యోగనిద్ర నుండి మేల్కొంచు సమయపు అరుణుని

చ! ఉరుతర తల్ప పన్నగ ఫణోజ్జ్వల రత్న సహస్ర దీప్తిమై
బరగఁ గరంబు పాలెవనఁ గె బద్ధదళాక్షుని మేను నూతన

సు స్థదరుణాంశురాగరుచి సూరలఁ బర్వగఁ నుల్లసిల్లు సుం

రద మహానీయ నీల వసుధాధర శృంగము పొల్పు పట్టగన్ (న్య.పు. 1-73)

ఈ పద్యపు ఎత్తుగడ ‘మహామహీధర మజస్ర సహస్ర ఫణి దాల్చి దుస్సహౌతర మూర్తికిన్ జలధిశాయికి’ని తలపించు నన్నయను ప్రథమపాదమునను, ‘దీప్తిమైఁ బరగఁగఁ గరంబు పొల్పెనగఁ బద్మదళాక్షుని మేను’ అను అలతి అలతి పదములతో తిక్కనను తలపింపచేయుచు, ‘నూతన’ అను రెండవ పాదపు కడపటి పదము ఎఱ్ఱనను గుర్తుచేయుచున్నదా అనునట్లు మూడవ పాదపు ప్రారంభము నందలి ‘సు స్థదరుణాంశురాగరుచి’ లోని అరుణ తిక్కన ఆరణ్య పర్వ శేష రచనను గుర్తుచేయుచున్నది. నూతన సు స్థదరుణాంశు రాగరుచి సూరలు పర్వగ నుల్లసిల్లు చున్నట్లు తనను గురించి ఎఱ్ఱన చెప్పినట్లు ధ్వనించినాడు. దీనివలన శరత్కాలమున రచించిన తిక్కన అరుణుడైనట్లును, హరిని మేల్కొంచు రచన చేసిన ఎఱ్ఱన నూతన అరుణుడు అనగా నూతన తిక్కనగా తనను ఎఱ్ఱన చెప్పుకొనినట్లు భావింపవచ్చును. నూతనకు ముందు, వెనుక తిక్కన రచన ననుకరించిన తిక్కన ఆరణ్యపర్వ కథాంశమును తన రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములచే కలిపినట్లును ధ్వనించినాడు.

ఇందు కథకు ఈవల, ఆవల ఉండే ఆశ్వాసారంభా, ఆశ్వాసాంత పద్య రచననే ‘సూరల’ పదము. ఒకవైపు నుండి ఎక్కి మరొకవైపు నుండి దిగివచ్చుచు మధ్యనున్న కొనను కలిగిన ‘శృంగము’ ఆశ్వాసాంతముల కొనను చేరి ఆశ్వాసారంభమునకు దిగివచ్చు రాజరాజ ప్రశస్తి పద్య రచనను గుర్తుచేయుచున్నదా అనునట్లున్నది.

హరియోగనిద్రనుండి మేల్కొంచు సమయమున ఈ పద్యముండుల కూడ ఆశ్వాసారంభ రచనను సూచించుచున్నది. నన్నయ రచనను గుర్తుచేయు ప్రథమ పాదము, తిక్కన రచనను గుర్తుచేయు రెండవ పాదపు కడపటి పదముగా ‘నూతన’ ప్రయోగించుటచేత ఆరణ్యపర్వశేష రచన తిక్కన చేసినట్లు ధ్వనించుచున్నది. ‘సు స్థదరుణాంశురాగరుచి’ అను మూడవ పాదము విరాట పర్వము రచించిన తిక్కనను గుర్తుచేయుచున్నది.

ఇంతేకాక ‘నూతన’ పదము స్వతః భావహీనమై ఇంకొక పదముచేతనే భావవంతమైనట్లు తన ఆశ్వాసాంత రచనను గుర్తుచేయుచున్నది. ‘నూతన’ అను పదము లేకపోయినన భావలోపము లేనందున తను రచించిన ఆశ్వాసారంభ - ఆశ్వాసాంత పద్యములు లేకపోయినన భారత కథాంశ లోపము లేదని ధ్వనించుచున్నది. కనుక ఈ పద్యమున ఎఱ్ఱన తను రచించిన రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములే అని ‘భాసుర భారతార్థముల’ పద్యమున ఆక్షేపించిన సందేహమున తీర్చినట్లు భావింపవచ్చును.

శృంగము, సూరెల, నూతన వంటి పదప్రయోగములనే శ్రీ నాథుడు ఎఱ్ఱన సూక్తి వైచిత్ర్యంగా పేర్కొనెను.

ఈ త్రయిదాఁ బ్రబంధ పరమేశ్వరుడై విరచించె శబ్దవై
చిత్ర నరణ్యపర్వమున శేషము శ్రీ నరసింహ రామ చా
రిత్రములన్ బుధవ్రత గరిష్ఠత నెఱ్ఱయ శంభుదాసుఁడా
చిత్ర కవిత్య వాగ్విభవ జృంభితుఁ గొల్పెద భక్తియుక్తి తోన్ (విక్ర 1-14)

అని చెప్పిన జక్కన పద్యమును పరిశీలింపగా తెలియవచ్చు భావములివి.

(1) శబ్దవైచిత్ర్య అనగా శబ్దమును విచిత్రముగ ప్రయోగించుట కనుక ప్రబంధపరమేశ్వరుడు అనగా రాజరాజ హరిహరనాథులు కావ్యమునకు ఈశ్వరులు కనుక వారి బంధమును చేకూర్చిన ఎఱ్ఱన ప్రబంధపరమేశ్వరుడు లేక కథను, కావ్యభర్త (ఈశ్వరుడు) ను కలుపు బంధము అనగా రాజరాజ ప్రశంస పద్యములు ఎఱ్ఱన రచించినట్లు ధ్వనించును (2) ఎఱ్ఱన రచించిన కావ్యముల క్రమము ఆరణ్య పర్వ శేషము శ్రీ నృసింహ పురాణము, శ్రీ రామాయణము (3) హరివంశమును పేర్కొననందున ఎఱ్ఱన అప్పటికి హరివంశము రచింపలేదనియు, కనుక ఎఱ్ఱన జీవిత కాలమున జక్కన రచించిన కావ్యము విక్రమార్క చరిత్రమనియు గమనింపవచ్చును.

శరద రాత్రులను పద్యమునకు మూలము వ్యాసభగవానుని (183-12) శ్లోకము దృశ్యంతే శాంత రజనః అనునది. కాని నన్నయ పగలు, రాత్రులు రెండు చిమ్మ చీకటిగ నున్నట్లు మేఘము క్రమ్మినదని వర్ణన చేసినందున రాత్రి, పగలు రెండు వేరు వేరు పద్యములలో తిక్కన వర్ణించినాడు. 'భూసతికిం' పద్యములో 'అసకల ప్రమోదకరమై' అని శరత్కాలమంతటిని వర్ణించిన దినదిన ప్రవర్ధమానమైన చంద్రుని కళలన్నిటిని వర్ణించినాడు.

'హరిహరాజగజానన' అన్న నన్నయ గారి ప్రార్థనలో సూర్యుడు ద్వారముఖమున నున్నట్లును దానిని తెరచి, వేయుటచే రాత్రి, పగలు వచ్చుచున్నట్లుగను నన్నయ, తిక్కనలోకే అక్షరుడని తెలియచేయుచున్నది. ఉత్పలమాలలో రాత్రి చంపకమాలలో పగటి వర్ణనను చేసి ఉత్పలమాల మొదటి గురువును రెండు లఘువులుగ మార్చి చంపకమాలగ మార్చగలిగిన విధముగా రాత్రి పగలు మారుచున్నట్లు ధ్వనింపచేయునట్లు రచించుట తిక్కన కళాకౌశలము.

'శరదరాత్రులుజ్జ్వల అనత్తర' పద్యమున శరదక్షీర్తి ప్రసన్నమైన వెన్నెలగ ఉత్పలమాలలో ఉండుట, 'భూసతికిం, దివంబునకు' అని బ్రహ్మ, సరస్వతుల ప్రార్థన ఉత్పలమాలలో ఉండుట, 'అంబ' నవాంబుజోజ్జ్వల కరాంబుజ!' అను ఆరణ్య పర్వశేష

సరస్వతీ స్తుతి ఉత్పలమాలలో ఉండుట, శ్రీయన గౌరి నా బరగు అను విరాట పర్వములోని హరిహరతత్త్వస్తుతి ఉత్పలమాలలోనే ఉండుట తిక్కన కళావిదుత్వమును ప్రదర్శించుటే కాక ఆరణ్యపర్వ శేషరచన తిక్కనదని సూచించుచున్నది.

ఆదరణీయ సారవివిధార్థ గతి స్ఫురణంబు గల్గి' అని నన్నయ సమాసము వంటి సమాసముచే నన్నయను కీర్తించిన తిక్కన, ఆరణ్యపర్వమును ప్రారంభించునపుడు 'భూసతికిం' పద్యమున తన స్వప్నవృత్తాంతమునకు 'దివంబునకు' పదప్రయోగము ద్వారా గుర్తుచేసి, ఈ పద్యమున నన్నయ సారస్వతమును (శారదను) శారదరాత్రులుజ్జ్వల లనత్తర తారక పోరవంక్షలం చారుతరంబులయ్యె అనగా నన్నయ పద్యములు సారస్వతాకాశంలో ప్రకాశించు సక్షతముల వంటి ప్రకాశము కలగినవని నన్నయవల్ల భక్తి ప్రదర్శించినాడు. తిక్కన తన కవిత్యము 'వీలనన్నవ కైరవ బంధురోదార సమీర సారభము తాల్చిన వనినాడు. సుధాంశుడను పదము రాజరాజును సూచించును. (రాజు అనగా చంద్రుడు రాజరాజు చంద్రదవంశపు రాజు కనుక) సుధాంశు వికీర్యమాణ కర్పూరవరాగ పాండురుచి (రాజరాజకీర్తి) పూరములైన ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములు అంబర పూరితములు అనగా శూన్యముగా వదలిపెట్టుబడి కథాంశమును మాత్రము తిక్కన రచించినట్లు ధ్వనించినాడు.

హరిహరనాథుడు ప్రత్యక్షమై నపుడు తిక్కన హరుని వర్ణించి తదుపరి హరిని వర్ణించుట హర సంకేతమైన ఆరణ్యపర్వము మొదట హరిసంకేతమైన విరాటాది అంత్యపర్వములు తరువాత వచ్చునని తిక్కన తలంపుగా భావింపవచ్చును.

అట్లే హరశిరము ధరించిన చంద్రుని సంకేతమైన రాత్రిని ముందు వర్ణించిన తదుపరి సూర్యునిచే (హరి) శోభితమైన పగలును వర్ణించుట కూడ తిక్కన తలంపుగా భావింపవచ్చును. రాత్రి వర్ణన నన్నయ మరణమునకును, పగటి వర్ణన తిక్కన ఉదయ రచమునకును సంకేతముగ భావింపవచ్చును.

నాలుగు దిక్కుల పెద్ద పెద్ద నీటి ధారలతో కప్పబడగా గాలివేగమునకు వచ్చు మ్రోతతో క్రొత్త మేఘముల సమూహము నిట్టనిలుపుగ వర్షము కురిపించుచు తుములయుద్ధము చేయుచున్నట్లున్న దని వర్షముతువును నన్నయ వర్ణిస్తే, శారదాగమనమునకు (తిక్కన శరద్వర్షన ధ్వని) భయపడిన మేఘవలలముచే (నన్నయ వర్ష వర్షన ధ్వని) ఆకాశము నుండి భూమి పైకి నల్లని ఏనుగులుగా దిగివచ్చి మేఘ గర్జన బృంహిత ధ్వనిగా వర్షధార (లే దానాంభా పలలము) గా వర్షిస్తూ అడవి చివరలో (ఆరణ్యపర్వ తిక్కన రచన ధ్వని) సంచరించుచున్నవా అనునట్లు స్పష్టమై తిక్కన వర్ణించినాడు. చూడుడు.

౩1 దానాంభః పటలంబునం బృధుపయోధారావలిం దాల్చి గ
 ర్జానిర్హోషము బృంహితచ్చలనఁ బ్రచ్చాదించి ప్రావృట్టయో
 దానీకంబు శరద్భయంబున నిగూఢా కారతన్ డిగ్గెనాఁ
 గ నొప్పారె మదోత్కృల ద్విరద సంఘంబుల్ వనాంతంబునన్
 దీనికి మూలము శరద్వర్ణనలో లేదు. కాని నన్నయ వర్ణ వర్ణన నుండి తిక్కన
 మలచినాడు.

తే.గీ. కరి కరంబునఁ గోరిన శరము దెచ్చి, ఘనమున కొనంగు; నది బలుగాడ్చు చేతఁ
 దోలితంబయి దేశంబు కాల మెఱిగి, వీశ్వరాజుచే వర్ణించు నిది నిజంబు (శ్రీ కృ.జ.3)
 పై పద్యమున సూర్యునికి కరి అని వేంకటకవి ప్రయోగించినాడు. కరము అనగా
 సూర్యకిరణములని ప్రసిద్ధికదా. కనుక సూర్యుడు కరి. కవి అనగా సూర్యుడు, వాల్మీకి అని
 అర్థములు కలవు. ఆది కవియే కవిశబ్ద వాచ్యుడు. తెలుగున ఆది కవియైన నన్నయ కూడ కవి
 శబ్దవాచ్యుడే. సూర్యుడు సముద్రము, సరస్సులలోని నీటిని తన కరములచే గ్రహించి
 మేఘరూపుడై వర్షరూపమున భూమికి దిగవచ్చునట్లు నన్నయనే తిక్కనగ వచ్చిన ధ్వని పై
 పద్యము నుండి వచ్చుచున్నది.

ఆకాశమున మేఘధ్వని, పల్లవుభూముల యందు వానవీళ్ళ బురదలో కప్పల బెక బెక
 ధ్వని వినబడుచుండగా, వృక్షముల కొమ్మలపై నెమళ్ల నాట్య రవళులతో కనబడు మనోహర
 ప్రకృతిని నన్నయ వర్ణవర్ణన చేయగా, కప్పల విషయమును ప్రత్యేక పద్యమున తర్వాత
 వర్ణించుటకు దాచి, శరత్కాలమున నెమళ్ల నాట్యలీలలు హంసలను చేరినట్లును (మూల
 శ్లోకమును ప్రథమముగ వర్ణించిన తిక్కనకు చేరినవని ధ్వని) ఏడాకుల అరటి వికసించి
 కొండమల్లె పూలు వికాసము పోయినట్లును నన్నయ భావన నుండి శరత్కాల వర్ణన తిక్కన
 మలచినాడు. చూడుడు.

౩2 కలనీల కంఠకోలా, హలీలీలలు సెలగె రాజహంసకులంబున్
 విలసించె సప్తపర్ణా, వలి విగళిత కుసుమకులజ వాటిక లడరెన్
 మూలమున 'క్రొంచ, హంస సమాకీర్ణా' అని చెప్పినను ఈ భావన లేదు. తిక్కన
 నన్నయ రచననుండే మలచినాడు. అంతేకాదు 'అమూలమైన' నన్నయ చెప్పని సప్త పర్ణావలి
 (ఏడు ఆకులు. అవి ఏవి ఆరణ్యపర్వములోని ఏడు ఆశ్వాసములు. కనుక సప్తపర్ణావలి అనగా
 ఏడు ఆశ్వాసములుగ ఆరణ్యపర్వము తిక్కన మలిచిన ధ్వని 'నన్నయ మరణ ధ్వని') తీసికొని
 వచ్చినాడు. ఇది కూడ తిక్కన రచనా ధ్వని.

వర్షాకాలమున పూచిన పువ్వు సుగంధమంతయు వంటి నిండ పూసుకొని వచ్చిన వాయువు, పూగుత్తులను ఊయలను ఊపుచుండగా, తుమ్మెదరాణులు వానిపై కూర్చుండి, ఉల్లాసంగా ఊగుతూ, గొంతెత్తి తియ్యగా పాడుతున్నట్లు నన్నయ వర్ణింపగా దీనిని రసహృదయుడైన పతిత హృదయమునకు డోలాయనానముగ రసతరంగముల నానంద పరచు సారస్వతముగ ప్రతిబింబిస్తు నన్నయ మరణమునకు గుర్తుగా యముని దిక్కును స్ఫురింప చేస్తూన్నట్లు ఒకపుక్కిలి గర్వము చేత (బలముచేత) నీటి బొట్టు మిగులకుండ ఎండబెట్టిన (తపింపచేసిన) సముద్రపు నీరు కలిగిన ముని దక్షిణ దిక్కున ఉదయించి (తిక్కన ఉదయముని ధ్వని) వర్షాకాలమున బురదలో కలుషితమైన కప్పలకు ఆలవాలమైన నీటి బురదను విరగగొట్టి స్వచ్ఛత నిచ్చు శుచితో (సిద్ధిప్రద + ఆచార్యుడు - నన్నయ ప్రారంభించిన కవితా యజ్ఞము చెడకుండ సిద్ధింప చేయు కార్యకర్తగా అని తిక్కన పూర్తిచేసిన ధ్వని) ఆచార్యుడిగా అగస్త్య నక్షత్ర ముదయించెనని నాటకశైలి, కళలలో రసమూర్తిగా భారతమును తుదముట్ట రచించి హరిహరనాథాంకిత మిచ్చి సహృదయుల నలరించినాడు. చూడుడు.

మ| అతిగాంభీర్య విభూతి నేకచుళుకాహంకార నిశ్శేషశో
షిత పాథోదపయస్కుః డైనముని దోచెం బుణ్యతేజోమయా
కృతి నయ్యామ్యదిగంతవీధి బ్రకట క్రీడా కళాగర్వ గ
ర్విత మండూక కళంకితాంబు శుచితా సిద్ధి ప్రదాచార్యుడై

దీనికి మూలము వ్యాసుని భారతములో లేదు. అరుదగు తత్పయోద సమయంబున' అను నన్నయ వర్ణములు పద్యములోని దర్పర (కప్పల) రసములు 'కలనీలకంఠ' అను పద్యమున చేర్చక 'దళిత నవీన కందళ' అను నన్నయ వర్ణవర్ణన పద్యముతో చేర్చి శరత్కాలమున కనువుగ వర్ణించినాడు. కప్పలు బురద చేసినవనుట వలన తిక్కనకు పూర్వము ఆరణ్య పర్వ శేష రచన కొందరు పూర్తి చేయ రచించి మలినము చేసి రనియు, దానిని తాను శుచిత్వ సిద్ధి ప్రదముగా చేసితి ననెను. ఆచార్యుడనగా నన్నయ అని ధ్వని. కనుకనే ప్రథమ శిష్యుడైన తిక్కన ఆరణ్య పర్వ శేషమును నన్నయ పేరనే రచించినాడు. కనుకనే వేంకటకవి శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండ కవి స్తుతిలో నన్నయను ప్రథమాచార్యుడని నాడు. తిక్కన ద్వితీయాచార్యుడు ఈ ఉభయ కవుల సమష్టి కృషి తెలుగు భారతము కనుకనే వారిరువురు బ్రహ్మలు.

వర్షాకాలమున ఇంద్ర ధనస్సుల కాంతిచే ఆకాశము విచిత్ర కాంతిమయముగ చేసి దాని ప్రభావమున భూచనిత పచ్చగడ్డి మొక్కలనుధ్య విచిత్రముగ నిరంతర చిత్రితయై ప్రకాశించుచున్న దని నన్నయ వర్ణవర్ణన చేయగా శరత్కాల మేఘముల చేత చుట్టుకొనబడిన నీలివర్ణపు ఆకాశమునకు ప్రతిబింబమా అనునట్లు పుష్పించిన రెల్లు గడ్డి మధ్య ప్రకాశించు

నీలవర్ణపు నీరు కలిగిన నిర్మల సరస్సులను తిక్కన శరత్కాలమున కనువుగ నన్నయ వర్ణన నుండి ప్రతిబింబించినాడు. చూడుడు.

తే॥ విశద శరదాంబుద పరివేష్టనమున, బొలుచు గగనంబు ప్రతిబింబమో యనంగ
వికచ కాశవనీ పరివేష్టనమున, నతిశయిల్లె నిర్మల కమలాశరములు

ఈ పద్యమునందు తిక్కన తనకు ముందువారు చేసిన మలినమును శుభ్రపరచి దివి చేరిన నన్నయ భాగమునకు ప్రతిబింబముగ ఆరణ్య పర్వ శేషము పూర్తి చేసినట్లు ధ్వనించినాడు.

నన్నయనే తిరిగి తిక్కనగా పుట్టినట్లు తిక్కన ఆత్మ విశ్వాసమని దానిని ప్రతిధ్వనిస్తూ 'కిమస్థిమాలా' శ్లోకము రచించెనని, దాని చివరిపాదమున ప్రయోగించిన 'కాలకూట', 'యశోదాస్తవ్య పదముల వ్యాఖ్యానముగా పోతన 'కాలుచే నమ్మెట వ్రేటులంబడక నమ్మతి శ్రీ హరి కీర్తి చెప్పి నీ బమ్మెర పోతరా జొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్' అని ధ్వనించెను. దీనినే వేంకటకవి 'కాలకూటము తాను కబళించి సేవక తతుల కెవ్వా డమృతంబొసంగే' నని మోక్ష ప్రదాతగా చెప్పెను.

కాలము దైవ స్వరూపము. సంవత్సర సంవత్సర కాల పరిమితులు పరిమాణమున ఒకటే యైనను ప్రతి సంవత్సర కాల ప్రభావము జీవులపై వివిధములుగ నుండును. అట్టి కాలము అనంతశక్తి సంపన్నమైనది.

జీవిత సంఘటనలు ప్రకృతి మూలములైన కర్మ బద్ధములు. సహజ సిద్ధములైనవి. ఒక జన్మమున చేసిన పనులు కొన్ని ఋణానుబంధ రూపమున మనకు మరుజన్మమున సాక్షాత్కరించును. అట్టివి మనము ప్రయత్నము చేసినను చేయకపోయినను సిద్ధించును. అట్టి కర్మలు రాజులవంటి శక్తి సంపన్నులయందును, సామాన్య వ్యక్తుల యందును సమానముగ వర్తించును. ఇట్టి వానికి సాక్షు లెవ్వరును దొరకరు. దైవ రూపమైన కాలమే సాక్షి.

కాలగమనమున జరిగిన ఏ కార్యమునకైనను దానితో సంబంధమున్న వ్యక్తులే సాక్షులు. మిగిలిన వారు ఆ కాలమున జీవించి ఉన్నప్పటికీ వారి కది వినికెడి సత్యము లేక జనశ్రుతి. అట్టి కొన్ని మాటలు అప్పుడు వినువారికే అసత్యములుగ ననుపించవచ్చును. ఇక వేరు కాలమున జీవించిన వారి సంగతి చెప్పవలయునా? ఆవేశముతో పూర్వకాలపు రాజులు ఎప్పుడో ఏ సందర్భముననో చేసిన పనులు జనశ్రుతిగా ప్రచారమగును. అట్టి వానిని అలాటి సంగతి సందర్భములు, పరిస్థితులు వారి ధర్మా ధర్మ పరిపాలనముల ప్రత్యక్షానుభవము లేక జరుగుట కవకాశము లేదనుట సమాధానము కాదు.

అపకీర్తి యైన గీర్తి

యైన నుపద్రవం బైనను మరి యద్ర, తిష్టయైనను సుప్రతిష్టయైన
ఘనులకు గాని జఘన్యులకును గాని, కర్మ నశంబున గలుగుచుండు

గీ|| గర్మ ముత్కుష్ట మన్నిటి కన్న నెందు, గర్మమునఁ బ్రేరితంబయి కాల మంగ
మందు జరయును బలము శుభాశుభములు, గడిమిఁ సుఖమును దుఃఖంబుఁ గలుగజేయు
(శ్రీ కృ. జ. 4 అ)

అంతేకాదు కాలమే బంధు వర్గమును చేయునట

ఉ|| ఎవ్వని కెవ్వడాత్మసుతుఁ డెవ్వని కెవ్వడుతండ్రి ధాతృతో
నెవ్వతె కెవ్వ డాత్మ విభుఁ డెవ్వనికెవ్వతె పత్ని నీ మదన్
నెవ్వగలేల గర్మమున నిత్యము ప్రాణులు మాచుకాజ్ఞచే
నివ్వధిఁ బుట్టుచున్ మనుచు నేగుచు నుండు రకాల సంగతిన్ (శ్రీ కృ. జ. 5 అ)

ఒక కవి యొక్క బుద్ధి వికాసమును, కాలక్రమమైన మానసిక పరిణామము తెలిసికొనుటకు
ఆయాకాలములలో రచించిన కవి రచనలే ప్రత్యక్షప్రమాణములు. పూర్వజన్మ సంసిద్ధి పొందిన
ఒకే అక్షరునికి జన్మజన్మల అనుభవము బీజరూపమున నుండి పూర్వ జన్మమున జీవిత
ప్రాణమైన స్థల సందర్భనము, అసంపూర్తిగ వదలిన కార్యమును పరిపూర్ణము చేయుట,
ఋణానుబంధమైన కర్మల నుండి విముక్తులగుట వంటి వాటి పల్ల ప్రస్తుతముగ కనుపించును.
అవి వేరు వేరు కాలమునకు చెందినవి.

వేరు వేరు కాలమునకు చెందిన అట్టి సత్యరూపము పగిలి దూరముగ వెదజల్లబడిన
గాజుపెంకుల వలె, నిరువు గప్పిన నిప్పు కణికవలె నుండును. అట్టి సూక్ష్మమైన గాజుపెంకులను
వాటి కనురూపమగు ఆకారములను బట్టి దగ్గరకు చేర్చిన వస్తువు యొక్క సత్య స్వరూపము
కనబడును.

శబ్దబ్రహ్మము నుపాసించు కవి, తన ఆత్మ తపఃఫలమున తన ఆలోచనాపరంపరను
శబ్దములలో నిక్షిప్తము చేయును. కనుకనే కవి శబ్దమే కవి అంతఃకరణమునకు ప్రమాణము. తను
చెప్పదలచిన కథాంశమునకు ప్రయోగించు పదములలో కథాంశమే కాక తన ఇతర సంకల్పములను
కూడ వెదజల్లు శబ్దమును ఎన్నుకొని కావ్యమున ప్రయోగించును. కవి జీవితాధారము శబ్దబ్రహ్మము.
కనుక కవి పూర్వ పరంపరను తెలిసి కొనుటకు కవి యొక్క తీరిని కోరిక ప్రయోగమైన శబ్దమే
ప్రమాణము. అట్టివి అమూలములైన పదములలోనే సాధారణముగ ధ్వనించును. అట్టి ఋషి
ప్రమాణ శబ్దములు పరిశీలింతుము.

కనుక నన్నయ, తిక్కన, పోతన వేంకటకవులు రచించిన కావ్యములలో వెదజల్లిన మొదటి పద్యములు, ఇష్టదేవతా స్తుతులు, కవిస్తుతులు, స్వప్న వృత్తాంతములు వ్యవస్థాంతములు. ఆశ్వాసారంభ పద్యములు, ఆశ్వాసాంత పద్యములు, ఒకే చోట క్రమముగ వ్రాసుకొని వాటినుండి ప్రసారితమగు సత్య రూపమును పరిశీలించెదము.

నన్నయ, తిక్కన, పోతన వేంకటకవుల రచనా పద్యముల పరిశీలన

నన్నయ, తిక్కన, పోతన, వేంకటకవుల కావ్యములలోని మొదటి పద్యములివి.

శా శ్రీ వాణీ గిరిజా శ్చిరాయ దధతో వక్షోముఖా క్లేమయే
లోకానాం స్థితి మాచహవ్య విహతాం స్త్రీ పుంసయోగోద్భవాం
తే వేదత్రయ మూర్తయ స్త్రీ పురుషో స్సంపూజితా వస్తురై
రూప యశుః పురుషోత్త మాచ్యుజభవ శ్రీ కన్ధరా శ్రేయసే (భార 1-1-1)

తిక్కన

శా శ్రీ రాస్తాం మనుమక్షీతీశ్వర భుజాస్తంభే జగన్మండల
ప్రాసాద స్థిర భారభాజి దధతీ సా సాలభంజీ శ్రియం
శుండాలోతమ గండ భిత్తిమ సుదవ్యాసంగ వశ్యాత్మనాం
యా ముత్యే జయతే తరాం మధులిహమానంద్ర సాంద్రాస్థితః (ఉ. రా. 1-1)

శా శ్రీయన గౌరినాఁ బరఁగు చెల్యకుఁ జిత్తము పల్లవింప భ
ద్రాయత మూర్తయై హరిహరంబగు రూపముఁ దాల్చి విష్ణు రూ
పాయ నమశ్శివాయ యని పల్కెడు భక్తజనంబు వైదిక
ధ్యాయిత కీచ్రమెచ్చు పరతత్వముఁ గొల్పెద నిష్ట సిద్ధికిన్ (భార 4-1-1)

పోతన

ఉ శ్రీ లలితంపు భూతియును శేషవిభూషణమున్ శిరంబుపై
వేలుపుటేటు పాపిలను వెన్నెలపావఁడు మేన గొండరా
చూలియుఁ గేల ముమ్మొనల శూలము నీలగళంబు గల్గ నా
వేలుపు శ్రీ మహానగము వేలుపు మాకుఁ బ్రసన్నుడయ్యెడున్ (పీఠ. వి. 1-1)

శా శ్రీ తైవల్య పదంబుఁ జేరుటకు నై చింతించెదన్ లోకర
క్షాకారంభకు భక్తపాలన కళాసంరంభకున్ దానవో
ద్రేక స్తంభకుఁ గేళిలోఁ విలసద్దృగ్బల సంభూత నా
నా కంజాత భవాండ కుంభకు మహానందాంగనా డింభకున్ (భాగ. 1-1-1)

వేంకటకవి

- శా శ్రీ మీఱన్ వనజాసనాదికులు ప్రార్థింపన్ ఖలశ్రేణి సం
గ్రామ క్షోణి జయించి సాధుజనులన్ రక్షించి భూభార ము
ద్దామ ప్రీతి హరించి ధర్మమును సంస్థాపింపఁ గృష్ణాకృతిన్
భూమానందముతో జనించిన కృపాపూర్ణుం హరిం గొల్పెదన్ (గో. రా. 1-1)
- శా శ్రీ వైదేహికుచాగ్ర గంధరసకాశ్మీరాంకితోరస్థలుం
డైవందారు జనాళికిం దన త్రిమూర్త్యాత్మ స్వరూపుత్వ లీ
లావిర్భావము దెల్పు శ్రీ రఘువరుం డసృద్ధన స్సొంత రా
జీవం బందు వసింది మమ్ము శుభదృష్టిం బ్రోచు వెల్లపుడున్ (శ్రీ కృ.జ. 1-1)
- శా శ్రీ వైదర్భియు సత్యభామయు ముఖశ్రీ మీఱ నిర్వంకలన్
సేవింపన్ స్మితమొప్ప వారినడుమన్ జెల్వొందు శ్రీ కృష్ణుడున్
శ్రీ వెల్గోటికులాద్వి పూర్ణ విధునిన్ శ్రీ రాజగోపాల కృ
ష్ణావిర్భావుని యాచ భూచిభుని నిత్య శ్రీ యుతుం జేయుతన్ (శిశు. వ. 1-1)
- శా శ్రీ రాధాకుచ కుంభ గంధరస కాశ్మీరాంకితోరస్థలుం
డై రాజీవభవా భవా చ్యుతులు తానై యుంబ వాణీ శివా
శ్రీ రామానుజులం ధరించె ననగా జెల్వొందు కృష్ణుండు శో
భారమ్యుం జెలికాని వంశభవు గోపాల ప్రభుం బ్రోవుతన్ (శ్రీరా 1-1)

తాకికానాం హి సాధూనాం అర్థం వాగనువర్తతే

ఋషీణాం పునరాద్యానాం వాచ మర్థోను ౭ ధావతి

లోకమునందలి సాధువులు రాబోవు అర్థమును బట్టి మాట్లాడుదురు. ఆర్యులగు
ఋషులందఱు మూలను బట్టి ముందు జరుగునవి జరుగును)

కావ్యములోని మొట్టమొదటి పద్యములు ఇష్టదేవతాస్తుతి రూపుకొన్న మంగళాచరణములని
ప్రసిద్ధము. నన్నయ రాజరాజశ్రోతగా రచించిన భారతమునందు 'శ్రీ వాణీ గిరిజాశ్చిరాయ'
ప్రార్థనలో త్రిమూర్తులు ప్రీతుంస యోగోద్భవమైన లోకముల స్థితి నావహింతు రని చెప్పుచు
వేదత్రయమైన భారత, భాగవత, రామాయణము (భారతము పంచమవేదము భాగవతము
వేదసారము రామాయణము శ్రీ రాముని అవతరణముతో వేదమే రామాయణ రూపుమున
అవతరించినది) రచనా మూర్తులుగా ముగ్గురు కవులు ఆంధ్ర వాఙ్మయ ప్రపంచ స్థితిని
ఆవహింతురని సూచన కావించెనని చెప్పుదురు.

ఋషివంటి నన్నయ వాక్కున సరస్వతి వసించి దానిని సత్యము చేయుటకు తిక్కన,

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

పోతన వేంకటకవులు జన్మించి భారత, భాగవత, రామాయణ రచనలను కవిబ్రహ్మ, విష్ణు, శివస్థానము లలంకరించిరా యనునట్లు ధ్వనించుచున్నది. (ఋషి వాక్కు భవిష్యద్వాణి)

నన్నయ నారాయణ శబ్ద భవమని, శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు సాహిత్య సురభి ప్రథమ పుటయందు తెలిపియున్నారు. అట్టి నన్నయ కవిబ్రహ్మ (ఉదయాంశలో ఉన్నకవి (సూర్యుని) గా పుట్టెనా అనునట్లు శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మ కర్తృమిచ్చు సందర్భమున 'ఆదిజుడైన బ్రహ్మ ఉదయంబున కాన్పదమైనవాడు' అని అమూలకముగ ప్రయోగించెను. నన్నయ మాఘుని శిశుపాలవధ మందలి అనేక శ్లోకములను లీలామాత్రముగ తెలిగించెను. తిక్కన కూడ మాఘుని శ్లోకములు తన కావ్యములందు లీలా మాత్రముగ తెలిగించెను. పోతన కూడ మాఘుని శ్లోకములను లీలామాత్రముగ తెలిగించి తన భాగవతమున ప్రకాశింప చేసెను. వేంకటకవి శిశుపాలవధ మహాకావ్యమును తెలుగు కావ్యముగ చేసెను. నన్నయ రామాయణ రచనా కాంక్షతో కూడిన శిశుపాలవధ మహాకావ్య రచన తన పరంపరకు సంకేతమేమో అనునట్లున్నది.

తిక్కన తెలుగు పదములు, తెలుగు పద్య రచనమునందు మక్కువ ఎక్కువ కలవాడయ్యు నన్నయవలె సంస్కృత శ్లోక రచనతో ఉత్తర రామాయణ రచనను ప్రారంభము కావించెను. నన్నయ వలె దానిని శార్దూల వృత్త శ్లోకమే రచించెను. నన్నయ చంద్రవంశ రాజుశ్రోతగా రచిస్తే, తిక్కన సూర్యవంశ రాజుల చరిత్రమైన ఉత్తర రామాయణము సూర్యవంశ రాజు మనుమసిద్ధి శ్రోతగా రచించెను. రాత్రి, పగలు కలిసి దినమైనట్లు చంద్రవంశకీర్తుడు నన్నయ, సూర్యవంశరాజకీర్తుడు తిక్కన కలిసి భారతమును రచించి ఒకరు బ్రహ్మ మరొకరు కవిబ్రహ్మ స్థానము నాక్రమించినారు.

నన్నయ రాజరాజును ఉత్పలమాల, కంద పద్యములలో వర్ణించి కడపల వర్ణవర్ణనమున 'సుర చాచచిత్ర గగన' మనుకంద పద్య రచన చేసి పరమపదించెను. తిక్కన 'తత్సమయా సంతరంబున' అను పదముతో మనిషి రచనా మార్పును ధ్వనించిన ట్లనిపించును. కారణమేమనగా 'తత్సమయాసంతరంబున' అను పదము నన్నయ ఆది, సభా పర్వముల యందు ప్రయోగింప లేదు. తత్సమయమను పదము నన్నయ మరణమును సూచింపుచు తిక్కన ప్రయోగించి యుండవచ్చునని అనిపించుచున్నది. మనిషి మార్పును తలె పదమును ముందుంచి సూచించియుండవచ్చును. ఈ సందర్భమున మరణించిన రోజునకు ప్రతి సంవత్సరము ఆ రోజులలోనే చేయు క్రియను తద్దినమని చెప్పుదురు కదా. ఈ పదము నన్నయ నట్లు గుర్తుచేయుచున్నది.

భూ సతికిం దివంబునకు అని షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయముతో నన్నయ రచించి సుత్పల

మాల వృత్తముననే ధ్వనించి ప్రారంభించి, కిమస్థిమాలాలోని అస్థిమాలకు భూసతికిలోని సతికి గల సంబంధముచే ధ్వనించినాడు. వ్యవ్యంతములు విరాట పర్వమున క్రొత్తగ ప్రవేశపెట్టినాడు.

నన్నయ కావ్యారంభమున రాజరాజును 'దేవా' అని సంబోధించిన దాని కనుగుణముగ తిక్కన విరాటపర్వమును దేవా దివ్య చిత్తంబున నవధరింపుమని రచించెను.

నన్నయ సూచించిన మొదటి వేదత్రయమూర్తి యగు బ్రహ్మ తానే నని ధ్వనించునట్లు సురదరుణాంశుపద్యమున అరుణ (ఉదయ సూర్యుడు, కవిబ్రహ్మ) శబ్ద ప్రయోగముచే ధ్వనించెను. ఈ సందర్భమున నన్నయగారి అమూలకమైన (ఆదిజుడైన బ్రహ్మ ఉదయంబున కాన్నదమైనవాడు) అని నన్నయ శిశుపాలవధ మందలి సభా పద్యము సూచన నొసంగు చున్నది.

నన్నయ రచించిన ఆరణ్య పర్వ ఈశ్వర దండక మూల శ్లోకములలోనిది ఒకటి.

శ్లో! అజేయత్వం త్రిభిర్లోకైః సదేవాసురమాను సైః

శివాయ విష్ణు రూపాయ విష్ణవే శివరూపిణే (వనపర్వము 39 అధ్యాయము - 76)

నన్నయ ఈశ్వరదండకమున 'కారుణ్యమూర్తి త్రిలోకైక వాఢా.. (అరణ్య 1-324) అని ముగింపులోని కారుణ్యమూర్తి గుర్తింపే 'కరుణారసము పొంగెడు' హరిహరమూర్తి.

నన్నయ 'శ్రీ కంఠలోకేశ' అను శివదండకమున పై భావము ప్రదర్శింపకపోయినను తిక్కనగ పుట్టి 'శివాయ విష్ణు రూపాయ విష్ణవే శివరూపిణే' అను భావమును 'శ్రీయన గౌరినా బరగు' అను ఉత్పలమాల పద్యమున 'విష్ణు రూపాయ నమశ్శివాయ' అని వ్రాసి నన్నయ, తిక్కనల ఏకత్వమును సూచించెను.

నన్నయ 'హరి హర, అజ, గజానన' క్రమమున విడివిడి పద్యములతో ఆయా దేవతలను పార్థించుట, తిక్కన అరణ్య పర్వమున రచించిన అంబ ! నవాంబుజోజ్జ్వల కరాంబుజ ! పద్యమును భాగవత ప్రార్థనా పద్యములలో పోతన చేర్చుట, 'కాలుచే నమ్మెట వ్రేటులం బడక', నందాంగనాడింభకున్ అను (పోతన) పదములచే తిక్కన కాలకూట యశోదాస్తన్య పదములచే పోతనను తలపింపచేయుట నన్నయ, తిక్కన, పోతనల ఒకే అక్షరత్వమును ధ్వనించును.

తిక్కన వ్యవ్యంతములోని కడపటి పద్యమున భాగవతమును ధ్వనించు 'భక్తలోక పరతంత్రునకున్ అను పదము వేంకటకవి రామాయణ వ్యవ్యంతమునందలి ప్రథమ పద్యముననే వ్రాయుటచూడగ రైలు పెట్టెకు ముందరి పెట్టె కొనకును వెనుక పెట్టె ముందునకు బంధించునట్లు పోతనకు పూర్వపరలైన తిక్కన, వేంకటకపుల బంధమును కలిపి నన్నయ, తిక్కన, పోతన, వేంకటకపుల ఒకే అక్షరునిగా గోచరింపచేయుచున్నది. (పోతన, వేంకటకపుల ఒకే

అక్షరత్వము ప్రథమమునే అనేక దృష్టాంతములతో నిర్ణయింపబడి యుండుట ఇక్కడ గమనార్హము)

వేంకటకవి రామాయణములోని బ్రహ్మ ప్రార్థనమున 'త్రయీసరణీన్ ముజ్జగముల్ సృజించిన జగత్సృష్టన్ విధిన్ గొల్చెదన్' అని త్రయీసరణీ పదము వాడుటవలన నన్నయ స్త్రీ పుంసయోగోద్భవమున ఆంధ్ర ప్రపంచ వాఙ్మయమును ముగ్గురు కవు లావహింతురనినట్లు మూడు రకములైన వారి రచనా వైఖరులు పూర్తి చేయుట నిక్కడ ధృవించుచున్నవి.

(1) పగలు సూర్యోదయము నుండి ప్రారంభమైన కాలము చీకటి మొదలగు మార్పు పొంది తిరిగి సూర్యోదయమునకు ఒక దినమైనట్లు, ఉష్ణ కాలమున ప్రారంభమైన కాలము వర్ష, శీతాది మార్పులుపొంది ఉష్ణకాలము రాగానే ఒక సంవత్సరమైనట్లు ఆదికవి నన్నయ నుండి ప్రారంభమైన కవితా బిందువు రాజరాజ శ్రోతగా బయలు దేరి తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణము మనుమసిద్ధి శ్రోతగా నరాంకితముగా నుండి భారతమున భగవదంకితముగ (హరిహర నాథాంకితము) మారి పొందిన మార్పుతో పోతన యందు హరుని కంకితముగ వీరభద్ర విజయమును హరికంకితముగ (శ్రీ రాముని కింకితము కాని వష్ట్యంతములు శ్రీ కృష్ణ పరము) భాగవతమును, పొందిన మార్పుతో వేంకటకవి శ్రీ మద్రామాయణము శ్రీ కృష్ణాంకితముగ శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండము శ్రీ రామాంకితముగ చేసి, శ్రీ కృష్ణునిచే శిరోవికలనము చేయబడి శ్రీ కృష్ణునిలో ఐక్యము పొందిన శిశుపాలుని వృత్తాంతమును (శిశుపాలవధ మహాకావ్యము) నరాంకితముగ చేయుట నన్నయ నుండి బయలుదేరిన కవితాబిందువు భారత, భాగవత, రామాయణమైన వేద త్రయమును చుట్టును పూర్తిచేసికొని ఒక సంపూర్ణ చుట్టు పూర్తయినట్లు తలంపవచ్చును.

ఆ చుట్టు పూర్తి చేయుట శాపము పొందిన జయుడు హిరణ్యకశిప, రావణ శిశుపాలురుగ మూడు జన్మలెత్తగా వారికి మోక్షమిచ్చుటకు అవతారమెత్తిన నరసింహ, శ్రీ రామ, శ్రీ కృష్ణులను పోలిన ఐక్యమును గుర్తు చేయుచున్నది. ఇట్టి ఐక్యము వలన నలుగురు కవులయొక్క, ఒకే అక్షరత్వము వ్యక్తమగుచున్నది.

ఇచ్చట ఒక విషయము గోచరించుచున్నది. హరి అష్టాక్షరిలోని 'రా' అక్షరము, హరుని పంచాక్షరిలోని 'మ' అక్షరములను ఆయా మంత్రముల నుండి తీసివేసిన అపార్థమును కలిగిన పగును. అట్టి ప్రాణబీజములైన రామ అక్షరములు శక్తివంతములగుట రామనామము వాల్మీకి 'మరా' అని తపమాచరించినను, ప్రభావవంతమై వాల్మీకిని తరింపచేసి తారకమంత్రముగ ప్రసిద్ధికెక్కినను. జీవిత మాతృతమః ఫలముగ అట్టి రామాయణమును రచింప తలపెట్టిన నన్నయ, తిక్కనగా పుట్టి హరిహరాత్మకమైన రామనామసంకేతముగ హరిహరాంకితము

నట్లును, కనుకనే పోతన వ్యవ్యంతములు కృష్ణ పరముగ రచించి సంబోధనలు రామపరముగ రచినట్లును వేంకటకవి రామచరితము వ్యవ్యంతములు శ్రీ కృష్ణ పరముగను సంబోధనలు నా శ్రీ కృష్ణపరముగను రచించి ఒక చుట్టు పూర్తిచేసి ఒకే అక్షరత్వమును ధ్వనించినట్లు సీకానగలము.

(2) నన్నయగారి 'శ్రీ వాణి గిరజా'లో త్రిమూర్తులు శ్రీ మతులతో లోకమునకు రుక్కు చేయమని ఉన్నది. తిక్కనగారి 'శ్రీ యన గైరి నా బరగు'లోని చెల్వ లలితాదేవి యు, ఆ లలితా దేవి వికాసమునకు శ్రేయోదాయియై ముల్లోకాధిపతి యై లలితాదేవి భర్తగా పొందిన త్రిలోకాధిపతి పరమేశ్వరుని ప్రసన్నుడవగుమని పోతన ప్రార్థించినట్లును, వేంకటకవి శిక్షణ, శిష్ట రక్షణ చేసి ధర్మస్థాపనము చేయు హరిని ప్రార్థించిరి.

నన్నయ గారి త్రిమూర్తులు వారు ధరించిన శ్రీ మతులలో బ్రహ్మ, సరస్వతిని క్కనగారు, బ్రహ్మ, విష్ణువు వారి సతీమణులను పోతనగారు, బ్రహ్మ, విష్ణు మహేశ్వరులను కటకవి తీసివేసి త్రిమూర్తుల ఆత్మస్వరూపుడై శ్రీ రఘువరుని ప్రార్థించినారు. ఇందులోని వృద్ధిని గమనించిన ఒకే అక్షరత్వము గోచరింపగలదు.

తిక్కన 'శరద' అను పదమును స్ఫురదరుణాంశు పద్యమున బ్రహ్మ స్థానమున మోగించి కవిబ్రహ్మ కీర్తిని పొందెను. పద్యమున వర్ణించినదే 'అరుణాంశుని రాగ రుచి'ని అనగా సయించు సూర్యుని కనుక కవిబ్రహ్మ. కనుక తిక్కనది బ్రహ్మస్థానము. పోతనది సురామృత భక్తిరసము ధర్మ స్థాపనము విష్ణుస్థానము. వేంకటకవిది శ్రీ కంధరుని లయము. కనుకనే ప్రాచీన మమాకవుల కోవకు చెందిన వారిలో కడపటి వాడు. పద్య రచన గణుడైన వేంకటకవి కాలమున, వచన కవిత్వమునకు బీజమై పద్య కవిత్వమునకు చరమ స్థాన ములుబయ్యే దీనికి సాక్ష్యము.

శిష్ట దేవతాస్తుతి పద్యముల పరిశీలన

లము (నన్నయ)

హరిహరాజ గజాననార్క షడాస్యమాతృ సరస్వతి
గిరిమతాదిక దేవతాతతికిన్ సమస్కృతి చేసి దు
ర్బరతపోవిభవాదికున్ గురుపద్యవిద్యకు నాద్యు నం
బురుహగర్భనిభుం బ్రచేతసుపుత్ర భక్తిః దలంచుచున్

క్కన

హరిహర పద్మగర్భులను నాదికవీంద్రుల మాతృ సత్క పీ
శ్వరులను భక్తిఃగౌర్వి తగవారి కృపం గవితావిలాస వి

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

ప్రర మహనీయుడైన నను ... (ఉ.రా.)

ఉ| శ్రీయన గౌరి వా బరగు

పోతన

శా| శ్రీ కైవల్యసదంబు... మహానందాంగ నాడింభకున్ 1

ఉ| వాలిన భక్తిమొక్కెద నవరితతాండవకేళికిన్ ... 2

ఉ| ఆతతసేవ సెసెద నమస్త చరాచరభూతస్పష్టి విజ్ఞాతకు 3

ప| అని నిఖల ప్రధాన దేవతా వందనంబు సేసి 4

ఉ| ఆదరమొప్ప మొక్కిడుదు .. సమదమూషిక సాదికి సుప్రసాదికిన్ 5

ఉ| క్షోణితలంబు నెన్నుదురుసోక మొక్కి నుతింతు సైకత శ్రోణికి 6

పుట్టంబుట్ట ... బ్రహ్మ దయాంభోనిధి 7

ఉ| అమృలగన్నయమ్మ ... దుర్గమా

యమ్మ కృపాబ్ధి యీపుత మహత్వ కవిత్యము నటుత్వసంపదల్ 8

ఉ| హరికిం బట్టుపు దేవి ... సిరి యిచ్చు నిత్య కళ్యాణముల్ 9

ప| అని యిష్టదేవతలంజింతించి దినకరకుమార, ప్రముఖులం దలంచి ప్రభును కవితా రచనా విద్యా
విలాసాతిరేకి వాత్సీకి నుతియించి 10

వేంకటకవి

శా| శ్రీమీటన్ వనజాననాదికులు ప్రాప్తింపన్ ఖలశ్రేణి సం
గ్రామక్షోణి జయించి సాధుజనులన్ రక్షించి భూభార ము
ద్దామ ప్రీతి హరించి ధర్మమును సంప్రాపింపఁ గృష్ణైక్యతీన్
భూమానందముతో జనించిన కృపాపూర్ణున్ హరిం గొల్పెదన్ 1

చ| కలశ పయోధిపుత్రి యలకాంచన గర్భునిఁ గన్నతల్లి క
ల్వలదొర తొడఁబుట్టు హరివల్లభ లేములఁ బాపులేమ సాం
పలరంగఁ బద్మనందముల యందు వసించెడు తన్ని లచ్చి నా
కెలమి సమస్తసంపదల నిచ్చి కృతార్థునిఁ జేయుఁ గాపుతన్ 2

సీ| కరటి చర్మము దాను గట్టి భక్తులకు ను, వర్ణచేలంబు లెవ్వఁడొనంగె
ఫణిహారములు దాను బైఁదొల్చి యెవ్వఁడు, మణిహారములు దాసగణమున కిడె
గాలకూటముఁ దాను గబిలించి సేవక, తతుల కెవ్వఁ డమృతం బొసంగె
దాను గపాలంబు ధరియించి యెవ్వఁడు, మితిలేని భాగ్య మాశ్రితుల కిచ్చె 3

- తే|| నట్టి పరమదయాళి నజ్జమౌలి, సఖిలలోకేశు భూతేశు సభ్రతేశు
బ్రమథ గణనాథు వినత సుపర్య నాథు, బార్యతీనాథు మదిలోనఁ బ్రస్తుతింతు 4
- మ|| పతి సామేన వసించి భారతియు లోపాముద్రయున్ లక్ష్మియున్
సతతంబున్ భజింప భూరి కరుణా చంచల్కృతాక్షంబులన్
బలికన్నన్ సతకోటి కెక్కుడుగ సంపద్యోగ సాభాగ్యముల్
చతురత్వంబున విచ్చు గౌరి నను వాత్సల్యంబునన్ బ్రోవుతన్ 5
- మ|| హరినాభీకమలంబునం బొడమి భాషేబ్జేక్షణం పత్నిఁ గా
గర మర్ధింగాని తత్సమేతముగ వేడ్కన్ బద్యపీతస్తుడై
పరమప్రితి సనందనాదులు భజింపన్ నేర్చు మీఱన్ ద్రయా
పరణిన్ ముజ్జగముల్ సృజించిన జగత్రస్వస్త్వన్ విధిన్ గొల్పెదన్ 6
- శా|| వీణా పుష్పకపాణి షట్పద లసద్వేణిన్ బృహత్సైకత
శ్రోణిన్ బద్యజారాణి సర్వసుగుణ క్షోణిన్ బురాణిన్ సతేం
ద్రాణిన్ సేత్ర జిత్రేణిఁ బాదగత గీర్వాణిన్ బ్రవృద్ధాశ్రిత
శ్రేణిన్ వాణి సభీష్టసిద్ధికి మదిన్ సేవింతు సక్రాంతమున్ 7
- పంచచామరము | ఆజాది దేవబృంద మే మహాత్ము భక్తి నాత్మలో
సజస్రమున్ భజించి వాంఛితార్థసిద్ధిఁ గంచు నా
గజాస్య సర్వదేవతాగ్రగణ్యఁ గాత్రికేయ పూ
ర్వజున్ గణాధిపుం ద్రిలోక వందితున్ భజించెదన్ 8
- చి|| సరసిజ గర్భ నిర్మిత లసచ్చతకోటి విశాల రాఘవే
శ్వర చరితంబు లోకహిత సంగతి నిర్వదినాల్గు వేలుగా
వరుస రచించినట్టి మునివల్లభు నాదికపీండ్రు యోగవి
స్ఫుతు విరించనాంశభవుఁ బుణ్యబ్రచేతనుపుత్రుగొల్పెదన్ 9
- చి|| తొలుత జగద్ధితంబుగ శ్రుతుల్ విభజించి తదర్థయుక్తిచే
నెలమిఁ బురాణముల్ పదియు నెన్నిదియున్ రచియించి సన్నతిన్
బలుపుగ భారతం బనెడు పంచమవేదముఁ జేసిపట్టి ని
ర్మలునిఁ ద్రివిక్రమాంశజుఁ బరాశరపుత్రుని సన్నుతించెదన్ 10
- సీ|| వేడ్కతో నెద్దాని వినినఁ బఠించినఁ, గర మర్ధి భోగ మోక్షము లొసంగు
నరుదార నెద్ది గాయత్ర్యాఖ్య మగువర, బ్రహ్మ నివాసమై పరఁగు చుండు
రత్నాధ్యమగు సముద్రము భంగి సత్కథా, విస్తీర్ణమై యెద్ది విసుతి కెక్కు
నొక్క పాదంబైన నొక్క పదంబైన, నెద్దానిఁ బఠింప నిచ్చుబరము

తే॥ శ్రుతి మనోహర మెద్ది విశ్రుత పురాణ, ముని రచితమెద్ది సత్కావ్య ముఖ్య మెద్ది
యట్టి బుధోన్వయైన రామాయణమున, కాది కావ్యంబునకు నతు లద్దిజేతు 11

ఒక వ్యక్తి గాని, ఒక సంస్థ కాని కొన్ని గుర్తులు, పద్ధతులతో తన ఉనికిని స్ఫురింప చేయును. అట్లే నన్నయ 'హరిహరాజ' పద్యమును ప్రత్యేకమైన తరళ వృత్తమున వ్రాసి తొమ్మిది దేవతార్చులను స్తుతించెను. దాని రహస్యమును తెలిసిన అక్షరుడు కనుక తిక్కన కుటుంబ పెద్దలైన బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులను మాత్రము ఉత్తర రామాయణమున స్మరించి భారత ఆరణ్యపర్వమున బ్రహ్మ సరస్వతులను, విరాట పర్వమున హరిహర శ్రీ గౌరుల తత్త్వమును స్తుతించినాడు. హరిహర తత్త్వస్తుతితో శారద రాత్రులు, స్ఫురదరుణాంకులగుచంద్ర సూర్యులను, భూసలికిం దివంబునకు అన్న శారద, బ్రహ్మ స్తుతుల వెంటనే పేర్కొనినాడు.

నన్నయ చెప్పిన విధముననే పోతన ప్రతి దేవతా స్వరూపున కొక పద్యమున స్తుతించినాడు. కాని గజాననుని తర్వాత స్తుతించవలసిన అర్క-షడాస్యులను దినకర కుమారులను పేర ప్రార్థనా పద్యములతర్వాత వచనము నందు పేర్కొనిరి. కారణమేమనగా ఆ అక్షరునిచే పూర్తి చేయవలసిన భారతము నన్నయ, తిక్కన రూపములలో పూర్తిచేసినందున అట్లు వచనమునకు మార్పులచే భారత, రామాయణములు రచింప తలపెట్టిన 'హరిహరాజ' లోని సందిగ్ధ భావములు తొలగిపోయినవి. నన్నయ పద్యమున విరసమైన క్రమమును పోతన సరిచేసి, ఆది, అంత్యములందు హరి, లక్ష్మ్యులను పెట్టి కేంద్రము వైపు సరితూగ దంపతులను పెట్టెను.

వేంకటకవి నన్నయ, తిక్కనల భావముననే దంపతులుగ ఒకరి వెంట ఒకరినిచేర్చి దంపతుల అవగాహనాసామ్యములతో స్తుతించిరి. కోరికలను శ్రీ గిరిజావాణుల పద్యములందు మాత్రమే పేర్కొనిరి. గజాననుని పద్యము నందే షడాస్యుని 'కార్తికేయ పూర్వజాన్' అని స్తుతించి సోదరుల సహజీవనమైన రామాయణ రచనను ధ్వనించెను.

నన్నయ 'అర్క' శబ్దముచే సూర్యవంశ చరిత్రమైన రామాయణమును స్ఫురింపచేసినా అనునట్లు వేంకటకవి యిష్టదేవతాస్తుతిలో వాల్మీకి, వ్యాసుల తర్వాత రామాయణమును స్తుతించిరి. నన్నయ 'హరిహరాజ' పద్యములోనే వాల్మీకిని చేర్చినందున వాల్మీకిని కొల్లెదన్ అను ప్రార్థన పూర్వకముగను, వ్యాసుని వేరొక పద్యమున కొలిచినందున నన్నుతించెదన్ అని ధ్వనించెను.

వేంకటకవి, పోతనల లక్ష్మీ, సరస్వతీ, బ్రహ్మల పోలికలను కూడ, వేంకటకవి పోతనల ఒకే అక్షరత్వమును సూచించుచున్నదని మనము ముందు చూచితిమి.

ఇట్లు నన్నయ, తిక్కన, పోతన, వేంకటకవి రచించుటకు వారొకే అక్షరుడై ఉండి ఉండవచ్చునని తలంపదగి యున్నది.

కవిస్తుతి పద్యముల పరిశీలన

నన్నయ 'దుర్బరతపోవిభవాధికున్ గురుపద్యవిద్యకు నాద్యు సంబురుహగర్భ సముం బ్రచేతనుపుత్రు భక్తి దలంచుచున్' అని వాల్మీకి మహర్షిని దేవతా ప్రార్థనమైన పద్యముననే చేర్చి వ్యాసమహర్షిని ప్రత్యేక పద్యమున నుతించిరి. నన్నయ మరే సంస్కృత కవిని కాని, తెలుగు కవిని కాని స్తుతించలేదు.

తిక్కన వాల్మీకి, వ్యాస మహర్షులను స్తుతించి తెలుగు కవులలో నన్నయ నొకరినే స్తుతించెను.

పోతన కవిస్తుతిలో వాల్మీకి వ్యాసులే కాక పెక్కు సంస్కృత కవులను స్తుతించి తెలుగు కవులలో నన్నయ, తిక్కనలను మాత్రమే స్తుతించెను.

వేంకటకవి రామాయణ కవిస్తుతిలో నన్నయ, తిక్కన, భాస్కర, పోతనలను స్తుతించెను. వేంకటకవికి పూర్వము భాస్కరుడు రామాయణము రచించినందున సముచిత గౌరవము భాస్కరుని కిచ్చినట్లు తలంపవచ్చును.

పై విషయములే కాక భారత, భాగవత రామాయణములను కూలంకషముగ పరిశీలించిన 'త్రయీ సరణిన్ ముజ్జగముల్ సృజించిన జగత్సృష్టన్ విధిన్ కొల్పోదనన్న బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థనములోని విధి నన్నయ అక్షరుడు తలంచినట్లు భారత భాగవత రామాయణములు మూడు విధముల విస్తరింప చేసినట్లు తలంపవచ్చును.

స్వస్న వృత్తాంతముల పరిశీలన

తెలుగు సాహిత్యమున మొట్టమొదటి స్వస్న వృత్తాంతము తిక్కనదే. అది తిక్కన మొదటి కావ్యమైన ఉత్తర రామాయణమున లేదు. నన్నయ భారతమును కొనసాగింప తలపెట్టినపుడు ఈ స్వస్నము వచ్చినది.

నన్నయ శైలి వేరు. తిక్కన శైలి వేరు. నన్నయకు లలిత సంస్కృత సమాసఘటన ఇష్టము. తిక్కనకు పెద్ద సమాస ఘటన కాక అలతి అలతి పదము లుపయోగించుట ఇష్టము. తెలుగు పదప్రయోగము రసభావ నాటకీయతతో ప్రదర్శించుట తిక్కన కిష్టము.

తిక్కనకు పుట్టి, జ్ఞానము వచ్చినప్పటి నుండి, భారత రచనాసక్తి ఉండును. అందును

నన్నయ విడిచి వెళ్ళిన చోటునుండి కొనసాగింపు చేయతలంచుచుండి యుండును. దానికి కారణము.

తే.గీ ఏ యే భావము దలపుచు, బాయక యంతమున మేను బాయు మనఃస్వం
డాయాభావము నొందును, ద్రోయక తద్భావ భావితుండయి నిజయా

తే. గీ ఇట్లు జన్మించి పూర్వ దైహిక విశేష, బుద్ధి సంయోగమును బొంది పురుషవరుడు

చెలగి తన పూర్వయోగ సంసిద్ధి కొఱకు, యత్న మొనరించు నధిక ప్రయత్నమలర
అను భగవద్గీయందలి (భ.గ. - 201, 177) శ్రీ కృష్ణుని వచనమునందు గల ఆత్మవిశ్వాసము.

భారత రచనను గురించి ఆలోచించుచుండగా ఆరణ్య పర్వశేషమును హరునిగ
పోల్చవచ్చునను పోలిక తట్టి యుండును. దానిని ఉద్యోగ పర్వమున తెలిపి ధ్వనించినాడు.

భోగలాలసలైన రాజులకు వేటాడుట యందు వేడుకకాని ఆరణ్యమునందే 12
సంవత్సరములు నివాసము చేయుట విషప్రాయముగ నుండును. శక్త్యాత్ములైన పాండవులను
దుర్యోధనుడు కపట ద్యూతమున రాజ్యపదభ్రంశముచేసి ఆరణ్య వాసనమునకు పరిభవము చేసి
పంపినను తత్సమయ సంక్షుభితులు కాక ధర్మగతి వారు వసంబున విషాదవేదనాశ్రమము పడిరని
తిక్కన ఉద్యోగ పర్వమున తెలిపియున్నాడు. ఈ విషము (ద్రౌపది వస్త్రాపహరణము) వంటి
అవమానములను దిగమింగుకొని ఆరణ్యవాసము సలిపిన పాండవుల సంతేతమే ఆరణ్య
పర్వమును విషమును కంఠమున నిలిపిన హరునితో పోల్చుట. ధర్మముగ అజ్ఞాత వాసము
గడుపుట తదుపరి ధర్మ పోరాటమునకు సంతేతము ధర్మ స్థాపనమున కవతరించు హరి.
భారతమున ఆరణ్యవాసము కాగనే అజ్ఞాత వాసమును వర్జించు విరాలాది కథతో స్వర్గరోహణము
వరకు పాండవుల కథ కొనసాగును. కనుక అది హరిహరిచిహ్నముగ హరిహరనాథునికి
సమన్వయించుకొనవచ్చునని తట్టియుండును.

వెంటనే నెల్లారికి సమీపమున పెన్నానది తీరమున గల జన్నవాడ క్షేత్రము దర్శించి
యుండును. అచ్చట మహాశక్తి సంపన్నురాలగు కామాక్షిదేవి విగ్రహము కలదు. మల్లికార్జున
స్వామి వారి విగ్రహము కూడ అక్కడ కలదు. ఆ క్షేత్రమును ఆదిశంకరులు దర్శించిరని ప్రతీతి.
ఆ పెన్నానది అవతలి తీరమున ఒక కొండ, కొండపై వేదగిరిలో లక్ష్మీ నరసింహస్వామి శాంత
విగ్రహము కలదు.

ఆ కొండపై సప్త ఋషులు యాగము చేసి చతుర్వేదము లభ్యసించిరనియు, సప్త
తీర్థములు దాని సమీపమున ఉన్నవనియు ప్రసిద్ధి. అక్కడ అశ్వత్థామ ఉండినట్లును,
అశ్వత్థామ గుహ అనుపేరున అక్కడ ఉన్న గుహ సాక్ష్యమని అచ్చటి స్థలపురాణము చెప్పును.

జన్నవాడ కామాక్షీదేవి అనుగ్రహము పొందిన తిక్కన వేదగిరి శ్రీ లక్ష్మీ నరసింహస్వామి హరి దర్శించి యుండును. అప్పుడు స్వామి వారి ప్రహ్లాద చరిత్ర స్మృతికి వచ్చి యుండవచ్చును.

హిరణ్య కశిపుడు ప్రహ్లాదుని విష్ణువెక్కడనుండునని ప్రశ్నించినపుడు సర్వాంతర్యామి ఐన హరి “ఇందు గల డందులేడని సందేహము వలదని” చెప్పగా హిరణ్యకశిపుడు స్థంభమును తన ముష్టితో కొట్టుటయు వెంటనే నరసింహస్వామి అందవతరించి హిరణ్యకశిపుని హరించుటయు (హరము చేయు నరసింహరూపము) ప్రక్కనే ఉన్న ప్రహ్లాదుడు ‘విష్ణు రూపాయ నమశ్శివాయ’ అని బ్రహ్మ తత్త్వమును ప్రదర్శించిన రూపు మనస్సున రూపు కట్టి యుండును. దానిని

ఉ॥ శ్రీయన గౌరి నాణరగు చెల్వకుఁ జిత్తము పల్లవింప భ
ద్రాయత మూర్తియై హరిహరంబగు రూపము దాల్చిఁ విష్ణు రూ
పాయ నమశ్శివాయ’ యని పల్కెడు భక్త జనంబు వైదిక
ద్యాయత కీర్చ మెచ్చు పరతత్త్వము గొల్పెద నిష్ట సిద్ధికిన్

పై పద్యమున హరి వద్ద నిలిపి హరంబగురూపము తాల్చి అని అన్వయించుకొనిన, జయుని మొదటి రూపమైన హిరణ్యకశిపుని చంపుటకు ఎత్తిన మొదటి హరిరూపమే నరహరి అని, రౌద్ర రూపము పై సన్నివేశము వలె, ఉన్నట్లుండి దక్షయజ్ఞమున కూడ ఉండుట స్ఫురించి పై పద్యమును రచించియుండును. కనుకనే సతి ప్రతిరూపమైన గౌరి, పల్లవింప భద్రాయిత మూర్తి పదములు దొరలియుండును.

భారతమును నన్నయవలె రచింపవలెనా లేక నృభావ సిద్ధమైన రచనముగ రచింపవలెనా అను సంశయమును పై నర, సింహ రూపములు కలిసిన నరసింహస్వామి వలె రెండును కలిపి రచించును ధర్మ కలిగి హరి, హరరూపములు కలిపి ‘కిమస్థిమాలం’ శ్లోకమును రచించియుండును.

మరికొంత కాలమునకు యించుక సేపు నిద్రించుచుండగా రామాయణమున సీతాదేవి అగ్ని ప్రవేశము. అప్పుడు దశరథుడు దేవరూపముతో మహేశ్వరుని వెంట వచ్చుట, మహేశ్వరుడు దశరథుని శ్రీ రామునికి పరిచయము చేయుట స్ఫురించియుండును.

కావ్యమనగా చరిత్ర కాదు జరిగిన సంఘటనలకు కాని, భావనా పరమైన కల్పిత వస్తువునకు కాని, రమణీయ రూపు కల్పించుట. కనుకపై ఆత్మవృత్తాంతమును, జీవితబంధముల నేర్పరచు పరమాత్మ, నన్నయ అక్షర బీజమును, కేసన తండ్రి ద్వారా తనకు సంక్రమింప చేసినను భావనను, స్వప్న వృత్తాంతము ద్వారా ప్రదర్శించియుండును.

దీనికి వేంకటకవి రచించిన ‘సింహపురంబునుండి నృసింహ దేవ కళ్యాణోత్సవ సమా

లోకన కుతూహలాతి రేకంబున వేదశైలంబునకుం జని యందొక్క మహాయోగి వలన నొక్క విద్య వడసి తత్పాద లబ్ధి కవిత్వ విద్యావిశేషుండనై అను రామాయణములోని వచనము వేదగిరి లక్ష్మీనరసింహ స్వామి క్షేత్రము తిక్కన అక్షరుని యిష్టమైన ప్రదేశమా అని జన్మాంతర వాసనచే తిక్కన, వేంకటకవి ఒకే అక్షరుడని తలంచినచో సుస్థింప చేయుచున్నది.

అంతేకాక శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండము నందలి ఆంధ్ర కవిత్వవిద్య మొదల వివిధ విచిత్ర శబ్దార్థ గుణాలంకార రసబహుళ ప్రవాహ రూపంబుగా నన్నపాఖ్య మహాకవి వదన వినిర్గతంబై ప్రబంధ పరమేశ్వరుని కుక్షి ప్రదేశంబున విశ్రమించి, యచ్చట నుండి తిక్కన యజ్ఞయందుఁ బ్రవేశించి, యచ్చటనుండి బహుప్రకారంబుల బహుకవి ముఖంబులందుఁ బ్రవర్తిల్లే అను వచనమున ప్రబంధపరమేశ్వరుడు అనిన జీవిత బంధముల నేర్పరచు పరమాత్మ అని స్పష్ట వృత్తాంతముగా తిక్కన రచించినది దేహాంతర ప్రాప్తి పొందినప్పటి వృత్తాంతమును తెలియ చేయునను అర్థమును వ్యక్తము చేయుచున్నదని ధ్వనించుచున్నది.

పై వేంకటకవి వచనమునందు వినిర్గతంబై, విశ్రమించి, ప్రవేశించి క్రియాచదములలో వినిర్గత, ప్రవేశములమధ్య విశ్రమించుట దేహాంతర ప్రాప్తిని సూచించును. చూడుడు శ్రీ మద్భగవద్గీతలోని పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగములోని

ఏ తనుపు నీశ్వరుడు పాండు నేతనుపు

వదలు నట్టి శరీరంబువలన వీని

సరవి గైకొని యేగు నాశయము వలన

సనిలుఁ డటు గంధములు గొని చనినవగిది (భ.గీ. - 357)

కనుక ఇది నన్నయనే తిక్కనగ పుట్టినట్లుగా సూచించుచున్నది.

ప్రబంధ పరమేశ్వరుడ నని ఎఱ్ఱున తనను గూర్చి తెలుపుకొనినాడు. ఇచ్చట ప్రబంధ పరమేశ్వరు డెఱ్ఱున అని అన్వయించిన ఎఱ్ఱున కుక్షి ప్రదేశంబున విశ్రమించి అనినపుడు విశ్రమించి క్రియ ఎఱ్ఱున భారత కథారచనను సూచించదు. భారత ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములందు కథ ఉండదు అనగా భారత కథ ఆ భాగములలో విశ్రమించును. కనుక ఆ భాగరచనను సూచించును. కుక్షి అనిన మధ్య అను అర్థమును గ్రహించినచో, ఆరణ్యపర్వమధ్యమందు నన్నయ మరణమును, తద్వారా కొంతకాలము రచన లేకుండుటను సూచించును. ఈశ్వరుడు కృతిభర్త. కావున ప్రబంధపరమేశ్వరుడనిన రాజరాజ, హరిహరనాథుల బంధము మధ్యలో చతుర్థాశ్వాస మధ్యలో ఉన్నట్లును, అక్కడ కొంతకాలము విశ్రమించినట్లును తెలుపును.

తిక్కన ప్రబంధమండలి కథినాథునిగా ఎవ్వరి నెంచుకొనవలె నని చెప్పుట వలన భారతమును ప్రబంధమండలి అని చెప్పెను. అనగా ప్రతిపర్వము అనేక ఆశ్వాసములు కలిగినందున ప్రబంధము అని చెప్పెను. కథను చెప్పుచు గుక్కు నిరామ మిచ్చు కథా భాగాంతము వరకు ఒక ఆశ్వాసము. అట్టి వాటిని శ్రోతచే బంధించునది ప్రబంధము.

అదినాథుడే పరమేశ్వరుడు కనుక ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు హరిహరనాథుడు. కనుక హరిహరనాథుని కుక్షి ప్రదేశంబున విశ్రమించి అనిన ఆరణ్య పర్వ చతుర్థాశ్వాస మధ్య నుండి హరిహరనాథుని నిరాలపర్వసంబోధనలలో ఉండి ఆరణ్యపర్వ ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వా సాంతములు తిక్కన వ్రాయక వదలి నట్లు ధ్వనించుచున్నది. ఇది నన్నయ మరణ సూచనగా తలంపవచ్చును.

అత్మ నాశము లేనిది. బాల్య యౌవన, వృద్ధాప్యమైన దేహము నుండి అంతిమశ్వాస వాయురూపమున అక్షరునిజీవము తీసికొని పైకెగసి దేహాంతరప్రాప్తియోగమున కర్మాను రూపేణా ఫలించి కొంతకాలమునకు మళ్లీ మరో దేహము తాల్చునని భగవద్గీత తెలుపుతుంది.

కనుక తిక్కన స్వప్న వృత్తాంతము యోగనిద్రలో జీవాత్మ, పరమాత్మల అంతర్వాణి ప్రబోధముగ కావ్యరూపమును యిచ్చినట్లు గ్రహింపవచ్చును. దీని నుండి సాధించిన ఫలము సన్నయ కారణ శరీరము, కేసన రూపముద్వారా తిక్కనకు సంక్రమింపజేసి, తిక్కనను పుట్టించె ననిచెప్పుటగా భావింపవచ్చును.

పోతన శ్రీ మన్నారాయణ కథ రచియింప నిశ్చయించి చంద్రగ్రహణము రోజు గంగకుం జని క్రుంకులిడి తీరపుటిసుక తిన్నెపై మహేశ్వర ధ్యానము చేయుచు కన్నులు తెరిచితెరవకముందు శ్రీ రామచంద్రుడు కనబడి భాగవతమును తన కంకితమివ్వమని భవబంధములు తెగునని చెప్పి మాయమయ్యెను.

వేంకటకవి పురాణ కథితమైన మహాకావ్యమును రచింపతలచి, అది ఏది, ఎవరి కంకితమివ్వవలెనని అలోచించుచుండెను. అప్పుడు కలలో శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మ ప్రత్యక్షమై 'నీ కిష్టమైన నా అవతారకథలలో దేనినైనా వ్రాయి. పూర్తిచేయు నట్టి భారము నేను వహించెదను. నీకు ఈ జన్మ తప్ప మరుజన్మలేదు' అని చెప్పి శ్రీ కృష్ణుడు మాయమయ్యెను. తిక్కన, పోతన, వేంకటకవులకు వారికి కనబడిన భగవంతుడు చెప్పిన వాక్యములను మాత్రము వరుసగ వ్రాసుకొని వాటిలో అంతర్లీనమైన సత్యమును పరిశీలింప యత్నించెదము.

ఈ వైదిక మార్గ నిష్ఠమగు వర్తనముం దగ నిర్వహించుచున్
భేదము లేని భక్తి మది నిర్మల వృత్తిగ జేయుచుండ మ

త్పాద నిరంతర స్మరణ తత్పరభావము కల్మి నాత్మ స
మోదముఁ బొందఁ గన్య రసముం గొనియాడుచునుండు దెప్పుడున్ అందును

- క పారశర్యుని కృత్యయి, భారతమును పేరబరగు సంచమవేదం
బారధ్యము జనులకు ద, ద్గౌరవ మూహించి నీ వఖండిత భక్తిన్
- తె తెనుఁగు బాస వినిర్మింప దిపురు బరయ; భవ్య పురుషార్థ తరు ఫక్వ ఫలము గాదె
దీనకెడ నియ్యకొని వేడ్క నూని కృతిప, తిత్వ మర్థించి వచ్చితిఁ దిక్కశర్మ
- తె జనన మరణాదులైన సంసారదురిత, ములకు నగపడకుండంగఁ దొలగు తెరువు
గను వెలుంగు నిచ్చితి ననిన లేచి, నిలిచి సంతోష మెదనిండ నెలపుకొనఁగ
మేలుకొంచి నాడు.

పోతన

ప॥ ఏనా రాజశేఖరుని దేజీజూచి భాషింప యత్నంబు సేయునెడ నతండు దా రామభద్రుండ
మన్నామాంకితముగా శ్రీ మహాభాగవతంబుఁదెనుంగు సేయుము నీకు భవబంధంబులు దెగునని
యానతిచ్చి తిరోహితుం డయ్యె
వేంకటకవి

ప॥ వత్సా నీవు పవిత్రంబులైన మదీయ దివ్యానతార చరిత్రంబులలో నీకభీష్టమైయ్యది దాని
మదంకితంబుగా నాంధ్రభాష వచింపు మక్కావ్యంబు నిర్విఘ్నంబుగా బరిసమాప్తి నొందించు నట్టి
భారం బేను బూచెద. నీకును నీవు రచించిన కావ్యంబునకు నభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధి యగునట్లుగా
ననుగ్రహించెద, నీకీ జన్మంబు దక్క నొండు జన్మంబు లే దీ జన్మాంతంబున బునరావృత్తి రహితంబైన
పరమ పదంబుఁ బ్రాపించెదవు”

పై భగవద్వాక్యములనుండి మనము ఈ క్రింది క్రమవృద్ధిని గమనింపగలము.

(1) భగవద్వాక్కులో తిక్కనకు ‘సంసార దురితములకు నగపడకుండంగఁ దొలగు
తెరువు గను వెలుంగు నిచ్చితి’ ననెను. పోతనకు ‘భవబంధంబులు తెగు’ నని వేంకటకవికి నీ
కీ జన్మంబు దక్క నొండు జన్మంబు లే దీ జన్మాంతంబునఁ బునరావృత్తి రహితంబైన
పరమపదంబు ప్రాపించెదవు’ అని పలికెను.

అనగా నీకు మోక్షమునకు మార్గమును కనుగొను మార్గమును, తెలిసికొను శక్తి నిచ్చితి నని
తిక్కనకు చెప్పి, పోతనకు మోక్షునిచ్చితి ననెనే కానీ, ఈ జన్మాంతముననే అని తెలుప లేదు.
కాని వేంకటకవికి ఈ జన్మాంతమునందే అని చెప్పుటచేతను అనేక సహజజన్మార్థపుణ్యఫలమున
పుట్టిన తిక్కన, పోతనలకు ఒకటి రెండు జన్మములు వచ్చుట ముఖ్యము కాదనియు వారు
తలపెట్టిన రామాయణ రచన పూర్తి అగుట ముఖ్యమనియు తలంపనగును.

(2) తిక్కన, పోతన, వేంకటకవులకు కనబడిన దేవతారూపులు హరిహరనాథ, శ్రీరామ, శ్రీకృష్ణులు. వీటిని హిరణ్యకశిప, రావణ శిశుపాలురుగా పుట్టిన చైకుంతర్ధ్వార పాలకుడైన జయవిక్రమోక్షమిచ్చుట కవతరించిన నరసింహ, శ్రీరామ, శ్రీకృష్ణ మూర్తులతో పోల్చి చూడగా నరసింహస్వామి రూపము హరిహరనాథునకు సరిపోలుచున్నది. ఇది మనము భావించిన వేదగిరి లక్ష్మీ నరసింహ రూపమునకు సరియగుచున్నది.

ఎఱ్ఱన రచించిన నృసింహ పురాణము అమోఘిల నరసింహ స్వామి కంకితము. తిక్కన రచించిన ఆరణ్యపర్వ శేష కథా భాగముల సరికూర్చు ఆశ్వాసారంభ ఆశ్వాసాంతములను రాజ రాజ ప్రసక్తిగా చేర్చిన ఎఱ్ఱన, తిక్కన రచించునట్లు రామాయణము, భారత పరాంశమైన హరి వంశము, హరిహరనాథుని అనురూపమైన నృసింహ పురాణము రచించి తిక్కనపై తనకు గల అచంచల భక్తిని ప్రదర్శించెను. 'తను కావించిన స్పృష్టి తక్కువల చేత' కాదని తిక్కనను స్తుతించెను. తిక్కనకు సమీపకాలము వాడైన ఎఱ్ఱన, నృసింహపురాణ రచన వలన హరిహరనాథుడు నరసింహస్వామి అనియు, వేంకటకవి ఒకే అక్షరుడైనందుననే వేంకటకవి అత్య వేదగిరి నరసింహస్వామి క్షేత్రమునకు లాక్కొని వెళ్ళినచనియు తలంపవచ్చును.

షష్ఠ్యంత పద్యముల పరిశీలన

షష్ఠ్యంతములు పురాతన కాలము నుండియు శిలాశాసనములందు రాజుల కీర్తి ప్రతిష్ఠలు రాబోవు తరముల వారికి తెలియుటకు చరిత్ర ప్రాముఖ్యముగా రచించిన రచన. తిక్కన వలన ఈ షష్ఠ్యంత రచన కావ్య సంప్రదాయమునకు విస్తరించినది.

నన్నయ భారతము నందును, పాల్కురి సోమనాథుని రచనలయందును షష్ఠ్యంతములు లేవు. తిక్కన ప్రథమ కావ్యమైన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున కూడ లేదు.

నన్నచోడుని కుమారసంభవము నందును, తిక్కన రచించిన భారతములలో కానవచ్చుచున్నది. స్పష్ట వృత్తాంతము, షష్ఠ్యంతములు రెండింటిని తిక్కననే ప్రవృత్తముగా ప్రవేశపెట్టినట్లు జనశ్రుతి ఆధారముగ పలువురు గ్రంథస్తము చేసియున్నారు.

తిక్కన భారతమును ఆరణ్యపర్వ మధ్య నుండి ప్రారంభింపవలసిన అవసరమేర్పడినది. కాని అచ్చుల తన స్వగతము చెప్పుకొనుట రసభంగము. దానిని విరాల పర్వముననే చెప్పుకొనవలెను. ఆరణ్య పర్వ మధ్యమునను, విరాల పర్వ ప్రారంభమునను ఒకే విధికి ప్రారంభించిన ఆరణ్య పర్వ రచనను వేరొకరు రచించినట్లు భావి కవులు తలంపవచ్చును. కనుక రెండు చోట్లను రెండు విధములుగ ప్రారంభింపవలెను. దీనికి పరిష్కారముగ ఆరణ్య పర్వ మధ్య తన భారత ప్రారంభ సంకేతము షష్ఠీ విధికిలో ప్రారంభించి, విరాల పర్వ

ప్రారంభమున శిలాశాసనములందు వలె షష్ఠీవిభక్తి సూచించు షష్ట్యంతములతో ప్రారంభింపవచ్చును. అని తలంచి యుండవచ్చును.

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున షష్ట్యంత రచన రచింపక, భారతమున తగిన కారణముతో రచించుట చేత తిక్కననే షష్ట్యంత రచన ప్రవేశపెట్టినట్లును, నన్నెచోడుడు తిక్కన సమకాలికుడు కాని, తరువాత కాలము వాడుకాని అయివుండవచ్చునని తోచుచున్నది. ఈ సందర్భమున వేదము వెంకట రాయశాస్త్రి గారి నన్నెచోడుడు తిక్కన తర్వాతి వాడుకలు స్మరణీయము.

ఈ సందర్భమున దోషములతో నిలిచి పోయిన యింటిని శాంతి మంత్రముల ద్వారా పునః ప్రతిష్ఠ చేయుట ఎట్టిదో, అనంపూర్తిగా నిలిచిన నన్నయ భారతమును షష్ట్యంతములతో రచించుట అట్టిదని షష్ఠీ అనగా 16 నామములు కలిగిన పార్వతీదేవి నామములలో షూడవదియైన దుర్గాదేవి అను అర్ధము వలన స్ఫురించుచున్నది. దుర్గ దుర్గతి నాశిని' అని వేంకటకవి శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండ ఉషా కన్యావృత్తాంతమున తెలిపియున్నాడు.

షష్ట్యంత, అష్టమాల, భూసతి వంటి ప్రయోగముల ద్వారా కూడ ఆరణ్య పర్వశేషము తిక్కన రచనగా ధ్వనించుచున్నది. అంతేకాక 'శ్రీ యన, గౌరినాబరగు' పద్యములోని 'గౌరి పదమునకు భాస్కరరాయ వ్యాఖ్యానమైన శ్రీ లలితా సహస్ర నామములలో 'సతి యోగాగ్నిచే తగులఁ బెట్టిబడి మఱల హిమవంతునకుఁ బుట్టెను. అమె శంఖము, కడిమ, చంద్రుని గలది గాన గౌరి అని పిలువబడెను. పద్మ పురాణమును బట్టి కాన్యకుబ్జ పీఠము నధిష్ఠించిన దేవి గౌరి యగునని. కాన్యకుబ్జ మందు గౌరి, అని దేవీ పురాణమునందు ఉన్నట్లు, వ్రాయబడి యున్నది. ఇది కూడ పై తిక్కన రచనకు బలమిచ్చునదిగా ఉన్నది.

శక్తి సంపన్నురాలైన దుర్గాదేవి ప్రభావముచే శిలాశాసనము నందలి అక్షరములు కీర్తి గాంచునను ప్రమాణమే కావ్య ప్రచారమునకు షష్ట్యంతములుగ నిలిచినవని భావింపదగి యున్నది.

నన్నయ అది పర్వ ప్రారంభమున రాజరాజ నరేంద్రుని ఈ క్రింది పద్యములతో వర్ణించినాడు.

ఉ! రాజకులైన భూషణుడు రాజమనోహరుడన్యరాజ తే
జో జయశాలి శౌర్యుడు విశుద్ధ యశశ్శరదిందూ చంద్రికా
రాజిత సర్వలోకుఁ డన రాజిత భూ భుజాకృపాణ ధా
రాజల శాంత శాత్రవ పరాగుడు రాజమహేంద్రుడున్నతిన్ (భా -1-1-3)

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

కీ విమలాదిత్య తనూజుడు, విమల విచారుడు గుమార విధ్యాధరుడు
త్తను చాలుక్యుడు వివిధా, గమ విజిత శ్రముడు తుహినకరుఁ దురుకాంతిన్ (భా-1-1-4)

ఇవి ప్రథమా విభక్తిలో ఉన్నవి. ఈ పద్యములు షష్ఠ్యంత స్థానమున లేకున్నను, ఆ స్థానమునకు నిర్దేశించినట్లు కథా ప్రారంభమునకు ముందు

పా అయినను దేవా నీయనుమతంబున విద్యజ్ఞునంబుల యనుగ్రహంబునం జేసి నా నేర్పు విధంబున విక్లావ్యంబు రచియించెద అని వ్రాసెను. తరువాత కథా ప్రారంభమునకు ముందు తన కవితావతరణమునకు సహకరించిన సరసీవనంబులైన సభలను, తోడ్పడిన నారాయణ భట్టును, తన కవితా విశేషములను తెలుపుకొనినాడు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమును షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయములతో ప్రారంభించెను. భారతమును షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయములతో ఆరణ్య పర్వమును ప్రారంభించి, షష్ఠ్యంతములుగ ఐదు కందపద్యములు విరాట పర్వమున వ్రాసి, ఆరణ్యపర్వశేషమును తను రచించిన గుర్తుగా మూడు ఆశ్వాసారంభ సంభోధనలు విరాట పర్వమున పెట్టి, సరస్వతీ దేవి స్తుతి 'అంబ నవాంబు జోజ్జ్వల కరాంబుజ' ఆరణ్య పర్వమున రచించినాడు.

పోతన వీరభద్ర విజయమున హరుని కంకితముగ 3 షష్ఠ్యంత కందపద్యములను రచించి అవి మూడు ఆశ్వాసములు త్రినేత్రుడైన హరుని సంకేతముగ ఆరణ్య పర్వమును చేసిన తిక్కన మరుజన్మ నేనే అనునట్లు ఉద్దేశించెనా అనునట్లు తిక్కన గారి అంబ ! నవాంబు జోజ్జ్వల కరాంబుజ పద్యమును తన భాగవత ప్రార్థనా పద్యముగ చేర్చుకొనినాడు.

అంతేకాక హరిహరనాథాంకితముగ తిక్కన రచించినట్లు తాను శ్రీ రామాంకితము చేయుచున్నానని శ్రీ రామ పరముగ ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములను రచించి, షష్ఠ్యంతములు శ్రీ కృష్ణాంకితముగ చేసి రచించినాడు.

అట్లు చేయుచు, షష్ఠ్యంతములుగ తను (హరుని కంకితమైన) వీరభద్ర విజయమున రచించినట్లు 3 కంద పద్యములు కాని, తిక్కన వలె 5 కందపద్యములు కాని రచింపక, 4 ఉత్పల మాల వృత్తములను రచించి నాడు. ఇది నన్నయ కంద, ఉత్పలమాలలే వ్రాయుట చేత, హరిహరనాథాంకితముగ కందములు తిక్కన వ్రాయుటచేత, మిగిలిన ఉత్పలమాల వృత్తములను హరికంకితముగ పోతన స్వీకరించెనేమో. అదే అక్షరుని సంకేతమేమో అనితలంపవచ్చును.

కందమునందు మొదటి పాదమున 3 గణములు రెండవ పాదమున 5 గణములు, మొత్తమున పద్యమున 16 గణములుండుట వలన మొత్తమునకు 64 మాత్రలై, 5 కందములకు 320 మాత్రలగును. ఉత్పలమాలలో పాదమునకు 20 అక్షరములతో 4 పాదములకు 80

అక్షరములై 4 ఉత్పలమాలలకు 320 అక్షరములగును.

తిక్కన, పోతనల మార్పు 320 సంఖ్య కూడిన అక్షర, మాత్రల మార్పులతో సూచించినా అని తోచుచున్నది.

వేంకటకవి రామాయణమును శ్రీకృష్ణాంకితముగ, శ్రీకృష్ణ జన్మఖండము శ్రీ రామాంకితముగనే రచించి ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంత పద్యములు అంకితమిచ్చిన శ్రీ కృష్ణ, శ్రీ రామ పరముగనే పై కావ్యములలో 5 కందపద్యములు వ్యవ్యంతములుగ రచించినాడు.

తిక్కన వ్యవ్యంత పద్యములలో కడపటి పద్యమున 'భక్త పరతంత్రునకున్ అని భాగవతమును ధ్వనించు పదముతో ముగించి కిమస్థిమాలంలోని యశోదాస్తన్యమునకు సరియగు 'నందాంగ నా డింభకున్ పోతనను సూచించుచున్నది. ఈ భక్త పరతంత్రునకున్ అను పదమే వేంకటకవి రామాయణ వ్యవ్యంతములలోని మొదటి పద్యముననే కడపటి పదముగ వాడి రైలుపెట్టెలను కడపటి పెట్టె మొదలును ముందరి పెట్టె కొనతో తగిలించు విధమున తిక్కన, వేంకటకపుల వ్యవ్యంతములను బంధించు (కలుపు) పోతన భాగవతమును ధ్వనించుచు ఒకేఅక్షర పరంపరను సూచించునట్లున్నది.

ఆశ్వాసారంభ పద్యములు పరిశీలన

నన్నయ భారత ఆదిపర్వ ద్వితీయాశ్వాసము నుండి సంబోధనా ప్రథమా విభక్తిగా రాజరాజ సంబోధనా ప్రసక్తి పద్యములు రచించినాడు.

తిక్కన పై విధముననే నిర్వచనోత్తర రామాయణమున రచించినాడు. కాని భారతము విషయమున నన్నయ వదలివెళ్ళిన చోటు నుండి రచింపవలసిన అవసరమయ్యెను. దానిని గురించి ఆలోచించుచుండగా తిక్కనకు ఇంచుక విద్ర వచ్చి స్వప్నము వచ్చెను. ఆ స్వప్నములో హరిహరనాథుడు 'భారతము పంచమ వేదము, ఆరాధ్యము అను గౌరవమున నీవు అఖండిత (సంస్కృతములము తెలుగుచేయని) భక్తీన్ (భాగమును) తెలుగుభాషలో వినిర్మించుట (అతుకుల బొంతపలె కాక విశేషముగ నిర్మించుట) కు అవురుట భవ్య పురుషార్థ చెట్టుకు పండినపండు కదా. దానినికోరి అంకిత మడుగుటకు వచ్చితిని తిక్కశర్మ అని పలికెను.

రసహృదయుడైన పాతకుని దృష్టిలో ఉంచుకొని తిక్కన, మరణించిన నన్నయ పేర ఆరణ్యపర్వ శేషకథాంశమును మాత్రము రచించి అందలి 5, 6, 7 ఆశ్వాసారంభ పద్యములను అంతస్సన్నిధి కలిగించుకొని హర సూచకముగ మూడు హరిహరనాథ సంబోధనలు విరాట పర్వమున రచించి, విరాట పర్వ ఆశ్వాసారంభముగ ఇట్లు హరిహరనాథునకు దేవా దివ్య చిత్తంబున నవధిరింపుమని విన్నవించినాడు.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

అ కథ జగత్పసిద్ధి గావునఁ బూర్వప,ర్వార్థ యుక్తి చేయునట్టి యెడల
యత్న మించుకంత మయినను వలవదు, వలసినట్లు చెప్పవచ్చియుండు

పూర్వ పర్వమైన అరణ్యపర్వమును అర్థయుక్తి చేయునట్టి ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములు చూచు సమయమున, కథ జగత్పసిద్ధి కనుక ఆశ్వాసాంత, ఆశ్వాసారంభ పద్యములు లేవే అను ప్రయత్నము ఇంచుకైనను చేయవద్దు. రాజరాజు లేడు కనుక, నేను రచించిన రచన హరిహరనాథాంకితము కనుక, ఈ అరణ్యపర్వశేషము చతుర్దాశ్వాసము నుండి సమయమునకు తగినట్లు నేను రచింపవలయును కదా' అని చెప్పుకొనెను. ఆరణ్యపర్వశేషమును భోగాసక్తులైన రాజులకు ఆరణ్యవాసము విషప్రాయముగ నుండునను విషయమును సూచించుటకు, విషమును కంతమున ధరించిన హరుని సంకేతముగ తిక్కన రచించె ననునట్లు, ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములు రచింపక వదలివేసెను.

5,6,7 ఆశ్వాసముల ఆరణ్యపర్వ ఆరంభ పద్యములను సూచించుటకా అనునట్లు పోతన హరుని కంకితమిచ్చిన వీరభద్రవిజయమున మూడు కందపద్యములే షష్ఠ్యంతములుగ రచించినాడు. అరణ్యపర్వ శేషములోని అంబ నవాంబు జోజ్వల కరాంబుజ పద్యమును, భాగవత ప్రార్థనా పద్యములలో చేర్చినాడు. భాగవతములో షష్ఠ్యంతములు శ్రీ కృష్ణ పరముగ, ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములు శ్రీ రామ పరముగ రచించినాడు. ఇట్లు పోతన హరిహర ధ్వని చేసినాడు.

వేంకటకవి పోతన రచించినట్లే కథా ప్రారంభమును చేసి ఆశ్వాసారంభ, ఆశ్వాసాంతములు అంకిత ప్రభువు పేరనే రచించి సాధారణ స్థితి (అంకిత ప్రభువు పేరన ఆశ్వాసారంభ పద్యములు ఉన్న స్థితి) వచ్చినట్లు ధ్వనించినాడు.

ఆశ్వాసాంత పద్యములు పరిశీలన

సన్నయ ఆశ్వాసాంతములను ఉత్పలమాల, కందము, తోటకములతో ప్రారంభించి ద్వితీయాశ్వాసము నుండి సభా పర్వము ప్రథమాశ్వాసము వరకు ఒక కంద పద్యమును తప్పనిసరిగా రచించి మార్చిమార్చి ఏదో నొక వృత్త పద్యమును వ్రాయుచుండిరి.

మరల సభాపర్వ ద్వితీయాశ్వాసమున రథోద్ధతము, కందము, ఉత్సాహము రచించి, తదుపరి, మునుపటి వలెనే ఒక కంద పద్యమును తప్పని సరిగా రచించి వృత్తపద్యమును మార్చుచు రచించిరి.

తిక్కన ఆరణ్య పర్వశేషమును పూరించునపుడు ఆశ్వాసాంతములు రచింపక

వదలివేసెను. విరాట వర్షము నుండి తన భాగమునంతయు ఒక వృత్తమును, ఒక కందమును, ఒక మాలినీ వృత్తమును ప్రతి ఆశ్వాసాంతమునను రచించిరి.

భాగవతము పాతిపెట్టినందునను, కొన్ని స్కంధములు వేరు వేరు కవులు రచించినందునను భాగవతమున ఆశ్వాసాంతపద్యములు ఒక నియమమునకు నిలబడలేదు. కనుక దానిని గురించి చర్చించుట అనవసరము.

రామాయణమున వేంకటకవి బంధకవిత్వము, గర్భకవిత్వములతో కూడిన వృత్తపద్యము నొకదానిని, ఒక కందమును, మార్చి మార్చి మరొక వృత్తమును వ్రాసెను.

ఈ ఆశ్వాసాంతములలో వేంకటకవి చక్రబంధము, ఖడ్గబంధము, ఫణిబంధము మొదలగు బంధ కవిత్వ పద్యములను, చతుర్విధ కందము, అనులోమవిలోమ కందము, పాద గోపనమైన చంపక పద్యము, కంద, గీతా ద్రుతవిలంబిత స్వాగతా గర్భ చంపకము, వృత్త, కంద గర్భిత చంపకము రచించి యుండుట విశేషము. ఇట్టివి కథాగమనమున రసభంగము కనుక ఆశ్వాసాంతములందు రచించి నన్నయ, తిక్కన, పోతన రూపుడైన అక్షరుడు తన భారత, భాగవత, రామాయణములలో అన్ని ప్రక్రియలు ప్రయోగించి తన ఏకత్వమును ధ్వనించేనేమో అని ఈ ఆశ్వాసాంత క్రమవృద్ధిని బట్టి తలంపవచ్చును.

వేంకటకవి బాలకాండంత పద్యములను పరిశీలింతము.

పుష్ప మాలికాబంధము

చి ధరధర వీర శాశ్వత ధృతవ్రత మాధవ దేవదేవ మం
దరధర ధీర మోక్షదపదప్రద సుందరతారహార భా
స్వర సురవారహాష వరవల్లవ శేఖర హారహార శం
కరధరసారకేర్తి కవి కల్పక గోకుల బాల భేలనా (గో.రా. - బాల - 1348)

క విశ్వాధిప విశ్వోదర, విశ్వాత్మక విశ్వసాక్షి విశ్వాధార
విశ్వమయ విశ్వరూపక, విశ్వస్థితి విలయకరణ విశ్వాతీతా (గో.రా.- బాల - 1349)

మాలిని. సరసిజదళనేత్రా నజ్జన సోత్ర పాత్రా, విరుపమ సుచరిత్రా నీలమేఘభగత్రా
పరమగుణ పవిత్రా పాపవల్లీలవిత్రా, హరివర సుతమిత్రా యద్వి కన్యాకళత్రా

శ. ఈ కావ్య ప్రతిపాదితుండయిన సీతేశుండు రామప్రభుం
డీ కళ్యాణ కృతీశ్వరుండయిన శ్రీకృష్ణుండు సంప్రీతితో
సాకల్యంబుగ నిష్పసిద్ధికరులై చంచత్కృపా పూర్ణతన్
లోకస్తుత్య కుమారయాచ దరణీండుం బ్రోతు రెల్లప్పుడున్ గో.రా. బాల - 1351)

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

మొదటి పద్యము భగవంతునికి పుష్పమాలికగా చంపకము వ్రాయుట అందు మోక్షదపద ప్రద అని ఉండుట. కడపట సర్వజ్ఞ కుమారయాచేంద్రుని ఆశీర్వదించుటయును గమనింపదగినది.

ఈ రచనలలోకూడ నన్నయనుండి తిక్కన, పోతన, వేంకటకవుల వరకు ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధి కననగును. కనుక ఇదియును ఒకే అక్షర రచన అని స్ఫుంప చేయుచున్నది.

నన్నయ 'హరిహరాజ' పద్యమున ధ్వనించిన భారత, రామాయణ కథలకు ధర్మనాయకులైన శ్రీకృష్ణ, శ్రీరాములు సర్వజ్ఞ కుమారయాచేంద్రుని ఆశీర్వదించుట వలన భారతకారకుడైన చంద్రవంశపు రాజు రాజరాజును ధ్వనించుచున్నది. దీనివలన రాజరాజ, మనుమసిద్ధి, సర్వజ్ఞ సింగ భూపాల, సర్వజ్ఞ కుమారయాచేంద్రులు కూడ ఒకే అక్షరుడా అని భావింపదగి యున్నది.

కథాంశముల పరిశీలన

కవి కథాంశమును ఎన్నుకొనుట తన ఇష్టము. కాని ఏ రాజు కాని, దైవము కాని కృతిభర్త కాతలచి కవిని రచింపమని కోరినపుడు కృతిభర్త తన ఇష్టమును తెలుపుచుండును.

రాజరాజు తెలుగు దేశము పాలించినా, తెలుగువాడు కాడు. (చాళుక్యుడు) అట్టి రాజరాజు తన కీర్తి చిరస్థాయిగా ఉండుటకు అనాటి ప్రఖ్యాత కవియైన నన్నయను గుర్తించి రచింపచేయుట కాలశక్తి. రాజరాజు చంద్రవంశపు రాజు కనుక, తన పూర్వ పుణ్యకీర్తనుల చరిత్ర, తనను పులకాంకితము చేయును. కనుక భారతమును తెలుగు చేయమని నన్నయను కోరెను.

ఋషితుల్యుడైన నన్నయ భారత, భాగవత, రామాయణములు మూడు మూడు రకములుగ రచియింప నెంచి అన్ని రకముల కవిత్వములకు ఆలక్షర పురుషుడు ఆద్యుడై ఉండవలెనని తలచెనా అనునట్లు కాలశక్తి, ఆ తలంపు నీడేరుటకు వేదత్రయ మూర్తులను పదమును, నన్నయ నోట పలికించినది.

అది నెరవేరుటకా అనునట్లు, నన్నయ అరణ్యపర్వ చతుర్థాశ్వాస మధ్య వరకు వర్ణించి వర్ణ వర్ణనతో ఆకాశం చేరినాడు. రాజరాజ మరణించిన కొన్ని రోజులకు నన్నయ మరణించినట్లు జనశ్రుతి. నన్నయ ఆదిజుడైన బ్రహ్మ ఉదయంబున కాన్పదమైన వాడు అని తను అరుణా పుట్టుకకు కారణుడనని చెప్పుకొనెను. అరుణాంశుడైన తిక్కన పుట్టి కిమస్థిమాలాం, కింకౌస్తుభం వా అని శారదరాత్రులను కార్తీకచంద్రపౌర్ణమి వరకు (ఆనకల ప్రమోదకరమై) శరత్కాల వర్ణనతో ప్రారంభించి నన్నయ ప్రారంభించిన భారతమును హరిహరనాథాంకితముగ పూర్తిచేయుట సంస్కృతపద బహుళముగ బయలుదేరిన కవితా వాహిని, తెలుగు పద సౌరభ్యమును సంతరించుకొను నట్లున్నది. ఇది నన్నయ మరణమునకు పూర్వము భగవదంకితము చేసిన బాగుండెడిదే అని తలంచెనా అనునట్లు ధ్వనించుచున్నది.

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

తిక్కనను మామ చేయమని కోరిన సూర్యవంశపు రాజు మనుమసిద్ధి, రాజరాజుల సత్యచరిత్ర మనకు తెలియదు. తెలిసిన వారిలో ఒకే అక్షర గుణములు కనబడునేమో. ఇద్దరికీ సాహిత్య పిపాస కలదు. ఒకరు చంద్రవంశపు రాజు, మరొకరు సూర్యవంశపు రాజు. తిక్కనను ఊరక మామచేయమని అడుగగనే, ఆ మనుమసిద్ధి వంశపు పూర్వ రాజు శ్రీరాముని ఉత్తర చరిత్ర, తిక్కననే రచించింది యిచ్చుట, వారి ఒకే అక్షరత్వమును సూచింపునేమో.

ఉ॥ అంచితమైన ధర్మ చయమంతయు జెప్పితి వందులోన నిం
చించుక గాని విష్ణుకథ లేర్పడఁ జెప్పవు ధర్మముల్ ప్రపం
చించిన మెచ్చునే గుణ విశేషము లెన్నినఁ గాక నీకు నీ
కొంచెము వచ్చుటెల్ల హరిగోరి నుతింపుమి నార్యపూజితా (భాగ - 93)

చ॥ మహానుభావుండవు వేదార్థదర్శనుండవు. నకలదిగంత ధవళకీర్తివి. సత్యరతుండవు ధృతవ్రతుండవగు నీవు నిఖిల బంధమోచనంబు కొఱకు వాసుదేవుని లీలా విశేషంబులు భక్తితోడ వర్ణింపుము (భాగవతము) అని నారదుడు వ్యాస భగవానునికి ఉపదేశించెను. తిక్కన భారతములోని విష్ణు సహస్రనామము తెలుగు చేయలేదు. భగవద్గీత క్లుప్తముగ తెలిగించెను. భారత రచన తర్వాత భాగవత, భగవద్గీతలు తెలిగింప తలంచి యుండేనేమో.

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు తిక్కన కృష్ణశతకము రచించినట్లు జనుశ్రుతి ఉన్నదనియు దానిలోని పద్యముగా క్రింది పద్యమును పేర్కొనినారు.

అరయన్ శంతనుపుత్రుపై విదురుపై నక్రూరుపై గుణుపై
నరుపై ద్రౌపదిపై గుచేలుపయిన్ నంద్రప్రజశ్రేణీపై
బరగం గల్గు భవత్కృపారసము నాపై కొంత రానిమ్ము నీ
చరణాంబులు నమ్మినాను జగదీశ ! కృష్ణ ! భక్తప్రియా !

ఈ విషయమును అముద్రితగ్రంథచింతామణిలో చర్చించి ఇది తిక్కనది కాదని, వెన్నెలకంటే జన్నయ వ్రాసిన దేవకీనందన శతకములోనిదని ఋజువు చేసిరల అని 'సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యము' న ఆరుద్ర వ్రాసియున్నారు. కాని అనేక జనుశ్రుతులు సత్యమైనట్లుగా ఈ గ్రంథమున తేల్చబడినందున ఇదికూడ సత్యమేమో. తిక్కనగారి పద్యమును వెన్నెలకంటే జక్కన కొలది మార్పులతో చేర్చుకొన వచ్చును కద.

ఇది సత్యమే అయినచో తిక్కన కృష్ణశతకము, పోతన నారాయణ శతకము, వేంకటకవి రామస్తవము (రామశతకము) వారి నారాయణశబ్ద భావమైన నన్నయ పరంపరకు సరిపోవును.

పుణ్యమూర్తి పోతన సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని కోరికపై భోగిని దండకమును రచించి

భాగవత కథను శ్రీ రామాంకితముగ రచించి సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుని రక్షక భటుల
లను అనుభవించియుండవచ్చును.

సర్వజ్ఞసింగభూపాలుడు కూడ సంస్కృతపండితుడు, రచయిత. రాజరాజు, మనుమసిద్ధి,
కుమార చరిత్రలు పూర్తిగ తెలిసిన అందరు ఒకే అక్షరుడా అను అంశమును పరిశీలింప
ప.

భక్త పరతంత్రునకున్ అని భాగవతమును సూచించు పదము వాడి, భగవద్గీతా పూర్వ
యణ రచనలచే పోతన, తిక్కనలనువేంకటకవి ధ్వని చేసినేమో అనునట్లున్నది.
కవి రామాయణమున రావణుడు కడపటి సారి యుద్ధమునకు వెళ్ళుముందు మండోదరితో

నల్లిసదళాయతాక్షి కదనంబున రామునిఁ జంపుటొండె న
య్యలఘు చరిత్రు దివ్య విశిఖాహతిఁ జచ్చుట యొండె నంతె పో
పలుకులిఁకేల యే నచటఁ బంచత నొందిన నీవు దుఃఖ ము

వ్వల నిడి జానకిం దునిమి వహ్నిముఖంబునఁజాపు మొక్కటన్ (గో.రా. యుద్ధ - 2584)
పుట రావణుని వైరము జన్మాంతరమునకు తీసికొని పోవుచున్నాడని ధ్వని.

కనుకనే శిశుపాలునిగ పుట్టిన రావణునిపై వైరము వరసతియైన (వతివ్రత) కాంతవలె
వమును అనుసరించి వచ్చెనట చూడుడు.

పరగ జిగీషుఁడైన శిశుపాలుని చేత బలావలేపతన్
దురుసుగ నిప్పుడు జగము తొంటి విధంబున గాసి నొందెడున్
వరసతియైన కాంతవలె వారక సుస్థిరమో స్వభావమున్
ధరఁ బ్రతిజన్మమం దని తథంబుగఁ బూరుషు నొందునే కదా (శిశు - 1 - 134)

శిశుపాల వధం బాపాదించి వచ్చు శ్రీ కృష్ణుని వర్ణింపుచు

కరిభృంహితంబులు హరిహేషులును జయ, డిండిమ స్వనము లొండొండ బెరయ
నంబోధిసంకాశ యాదవసేనల, జయ జయ ధ్వనులు దిక్పయము నిండఁ
బ్రద్యుమ్న సౌత్యకీ బలభద్ర ముఖ్యులు, రథముల నెక్కి పార్శ్వముల రాఁ గఁ
బరికింప “రాజగోపాలకృష్ణ ! పరా, కని వందిజనంబు లందందఁ బొగడ

సమరజయజాత మందహాసంబు వదన, చంద్రచంద్రికా విస్ఫూర్తి సంతరింప

క్షీతిసురులు ప్రీతి తోడ నాశిర్వదింప, గమల నేత్రుండు ధర్మజాఁగన వచ్చెఁ (శిశు 4 - 231)

పద్యము వేంకటకవి ‘రాజరాజ సమధనాధ్యక్షునకున్’ అని వ్యవ్యంతులముల యందు చెప్పిన
ల కృష్ణ యాచేంద్రుని కంకితము. ఇది మొట్టమొదటి నరాంకితము. అంతకుముందరి

గోపనాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

రామాయణము కృష్ణాంకితము. శ్రీకృష్ణ జన్మఖండము రామాంకితము.

పై పద్యములోని 'రాజగోపాలకృష్ణ ! పరాక్' అను పదము అంకితమిచ్చిన రాజు నుద్దేశించిన సంబోధననా అనునట్లున్నది.

కాని ఇది శ్రీకృష్ణున కన్వయము. ఇది రాజ రాజా శ్రోతగా భారతము రచించిన నన్నయ రూపుమైన అక్షరుడు. శిశుపాలుని విలీనము చేసుకొనిన శ్రీకృష్ణుని చూచిన ఆనందమున ముగ్ధుడై వేంకటకవి రూపుడైన ఆ అక్షరుడే పలికిన పదమూ అనిపించుచున్నది.

ఈ సందర్భమున నన్నయ భారతమును ప్రారంభించుచు రాజరాజునుద్దేశించి చెప్పిన 'అయినను దేవా ! నీ యనుమతంబున' అను వచనమును తిక్కన విరాట పర్వప్రారంభమునందలి 'దేవా ! దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము' వేంకట కవి భగవద్గీత ప్రారంభము 'దేవా యవధరింపుము' అను వచనము భారతరచనను గుర్తుచేయుచు ఒకే అక్షరత్వమును ధృవించుచున్నది.

వేంకటకవి 'నేను పదియాఱు పత్సరంబుల వాడనై యుండుతఱి సింహపురంబునుండి నృసింహదేవ కళ్యాణోత్సవ సమాలోకన కుతుహలాతిరేకంబున వేదశైలంబునకుం జని యందొక్క మహాయోగి వలన నొక్క విద్య వడసి తత్ర సాదలబ్ధ కవిత్వ విద్యా విశేషుండనై. అను వచనములోని వేదగిరి లక్ష్మీనరసింహస్వామి, తిక్కన భావించిన హరిహరనాథుని మూలరూపుడేమో. ఒక అక్షరుని అత్యంత నన్నిహితమైన స్థలము అట్లు జన్మాంతమున నైనను లొక్కొని వెళ్ళునని శాస్త్ర విశ్వాసము.

దీనిని ధృవపరచు నందుకే నేమో అనునట్లు ఎఱ్ఱున నృసింహ పురాణము రచించినాడు. ఎఱ్ఱున చెప్పుకొన్నది నన్నయ సారస్వతాంశ ప్రశస్తి తన్ను చెందెనని. కాని కలిపిన కథాంశములు తిక్కన రచన అని మనము ముందు గ్రహించితిమి. కనుకనే ఎఱ్ఱున తిక్కన శైలి నలవరచుకొని, తిక్కన రచనల కనురూపుమైన రచననే చేసినాడు.

పోతన శ్రీరామచంద్రుని కంకితముగ భాగవతమును ఆబాల గోపాల మానందించునట్లు భక్తిరసము వెల్లిగొల్పి ధనుర్మాసపు హేమంత ఋతువు వలె వెలసినాడు.

వేంకటకవి తను వనంతుడునని శ్రీ రాధికా పరిణయమున చెప్పుకొనెను. చూడుడు.

అ వెలయ సకల వర్ణనములు గలగునట్లు, చాల సత్కవులందరు మేలనంగ

దెలుగుఁజేసితి విపుడాంధ్ర దేశ విపిన, ఘన వనంతుండ వేంకట కవి వరుండ (శ్రీ రాధ.ప)

తిక్కన, పోతన వేంకటకవులు అంకితమిచ్చిన హరిహరనాథుడు, శ్రీరాముడు, కృష్ణులను నరసింహస్వామి, శ్రీరామ, శ్రీకృష్ణులుగా గ్రహించిన జయుడు ఎత్తిన మూడు

జన్మలు హిరణ్య కశిప, రావణ శిశుపాలురను చంపిన మూర్తులుగా తెలిసికొనగలము.

నన్నయ అక్షరుని వేదత్రయమూర్తులు వీరసునల్లు వేంకటకవి రామాయణ బ్రహ్మ ప్రార్థనమున 'త్రయీసరణీన్ ముజ్జగముల్ సృజించిన జగత్సృష్టన్ విధిన్ కొల్చెదన్' అని రచించి సూచించినాడు.

నన్నయ ప్రారంభించిన పద్య విద్య సంస్కృత పదబహుళమై గంగా ప్రవాహమై తిక్కన వద్ద నలుభావ సంస్కారముగ తెలుగు సుగంధమును చవిచూచి పోతన నుండి మధురముగ భక్తి మయము, తత్త్వమయము చేసి తెలుగు పద్యము ఆనందముతో ఆంధ్రదేశము నలరించినది. వేంకటకవి పద్యగద్యములు శిఖర స్థాయిని వన్నె కెక్కి అందరి నలరించి వచన యుగమునకు దారితీసినది. శిఖరస్థాయిని చేరిన పద్య గద్య విద్య, వచన రచనకు దిగజారుట కనుక ప్రాచీన విపినతరు కవితకు వేంకటకవి వనంత ఋతువు.

కనుక నన్నయకు పూర్వ వాఙ్మయము గ్రీష్మ ఋతువుగను, నన్నయ నాటి వాఙ్మయము వర్ష ఋతువుగను, తిక్కన నాటి వాఙ్మయము శరదృతువుగను, పోతన కాలము నాటి వాఙ్మయము హేమంత ఋతువుగను, పోతన, వేంకటకపుల మధ్య వాఙ్మయమును శిఖర ఋతువుగను వేంకటకవి నాటి వాఙ్మయమును వనంత ఋతువుగను పోల్చవచ్చునేమో ! ఈ సందర్భమున ప్రబంధయుగమున పద్యరచనా శిల్పము శృంగార వర్ణన కావ్యము లే కాని లోకహిత కావ్యములు ధర్మ ప్రబోధమైన భక్తిని, ధర్మమును పెనుపొందించు మంచి పెద్ద కావ్యములు రాకుండుట గమనింపగలము.

ప్రాచీన వాఙ్మయము తాళపత్రముల నుండి ముద్రణా పరిణతి చెందినది. అనేక ప్రతులు ఒకేసారి ముద్రింపబడి లేఖక ప్రమాదములు ఒక్కొక్క తాళపత్రమందు ఒక్కొక్క రీతిగ కాక అన్నింటిలో ఒక్కటిగనే ఉన్నవి.

అట్టి కాలమున కాలశక్తి వేంకటకవిని పుట్టించి తన పూర్వజన్మలైన నన్నయ, తిక్కన, పోతన రచనలను తన మారురూపమున చూచుకొనునల్లు పుట్టించెనా అనునల్లు వేంకటకవి ఆరచనలను చూచి, తన రామాయణ, శ్రీకృష్ణ జన్మఖండ, శిశుపాలవధలను ముద్రణతో చూచుకొని పరమపదించెను.

పుట్టినది లక్ష్మీపురం. పరమపదించినది వేంకటగిరిలో. పుట్టినది శ్రీమఖ నంవత్పరం. పరమపదించినది నందననామ సంవత్సరం. వేంకటగిరి పోయినది ఒకడుగ శాక నకుటుంబముగా (తన పరమపదము తనకు తెలిసినట్లుగ) మంచికి మరణం సాక్షి అని

నిరూపించుటకా అనునట్లు వేంకటగిరి శ్రీ శాధికా పరిణయ సమర్పణ కవి వచ్చి విన్నది తన పోషక ప్రభువు సర్వజ్ఞకుమార మరణవార్త.

రాజాశము చూచుటకు వెళ్ళి తన ప్రతిమను ఛాయా చిత్రములో వదలి ఇంటికీ వచ్చినది

ఉ! ద్వారము అన్ని మూసి యెడఁ దప్పక చిత్తము చేర్చి శీర్షమం
దారయఁ బ్రాణమున్ జొనిపి యంచిత వైఖరి ధారణాయుతుం
డై రహ బ్రహ్మమైన ప్రణవాక్షరమున్ ననుఁ గూర్చి పల్కుచున్
వారక దేహమున్ విడుచు వాఁడటు సద్గతిఁ జేరు భారతా (శ్రీ భ.గీ. - 206)

అని శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మ భగవద్గీతలో చెప్పినట్లు

చ! అలస సమీరు రాక విషమాయే మనోహర కీరశారికా
కల కంఠనాదములు కర్ణకఠోరము లాయెఁ బండు వె
న్నెల కడు వేఁడి యాయె విరితేనె చవుల్ వెగలాయెఁ దమ్ముడా
నలిగదళాయతాక్షి గహనంబునఁ బాసిన నాట మండియున్ (గో.రా. యుద్ధ - 99)

అని ఎప్పుడు తన ఆస్థాన కవి రచించిన రామాయణములోని పద్యమును తన సహచరులతో చెప్పుచుండు రాజు

అవికము భోజరాజ సభయందుఁ జెలింగెడు కాళిదాసు చా
డ్చున మహిఁగృష్ణ రాయ సభఁ బొల్చుగు పెద్దన సూరి భంగి న
త్యసుపమమైన యత్మ సభయందు మహాకవి నై చెలింగునన్
ఘనమతిఁబొల్చునంపి'

నట్లు వేంకటకవి తన రాజు వెళ్ళినట్లే లోకము వదలి వెళ్ళినాడు అనునట్లు వేంకటకవి పదలోక గతుడై నాడు.

సత్య చరిత్రలు మనకు తెలియవు కాని తెలిసిన రాజరాజు, మనుమసిద్ధి, సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుడు, సర్వజ్ఞకుమార యాచేంద్రులు ఒకే అక్షరుడను ఋజువులు లభించునేమో.

సంపూర్ణ అక్షర చిహ్నములు

వేంకటకవి శ్రీ రామనవమి శ్రీ కృష్ణాష్టమిలలో సప్త దినములు పూజలు జరిపి పురాణ పఠనము, భజనలు, అన్నదాన సంతర్పణ చేసెడి వాడు. ఆ భజనలలో గోపినాథ వేంకటకవి తను రచించిన కీర్తనలు సామూహికముగ కీర్తించుచుండెడి వాడు. అందులో ఒకటి

గోపినాథ వేంకటకవి పూర్వకవి పరంపర

సంప్రదాయముగ పాడుకొనుచున్న గాడేపల్లి సుబ్బమ్మ (మా అమ్మమ్మ) గారి నోటి నుండి విని వ్రాసుకొన్న గీతము క్రింద యిచ్చుచున్నాను.

నీకే సేవ చేసితి నీరజలోచన

చేకొని నను బ్రోవరా

నీతే!

గట్టిగ మకరము పట్టి బాధింపగ ఇ

క్కట్టు పడలేక అట్టే ధీనత మొరపెట్టగా విని కృప

పుట్టి గజేంద్రుని బ్రోచినా వని విని నీతే!

తులువ దున్నసేనుడు వలువలు వొలువగ

తలచి ఆ సభలోని తలవగ తలపాపిటములిచ్చి ద్రౌపది మానము

కలిక కృష్ణుడవగుచు కాచినా వని విని నీతే!

ఖలుడైన అన్నతో కలహించి వచ్చియు

సలలిత పద పద్మములు తలసోక ప్రణమిల్లి దయ

యేలు మనునంత ఎలమి నిభీషణు ఏలినావని విని నీతే!

శరణన్న మాత్రాన శరములు విడువక

శరధి కభయ మిచ్చియు

కర్మ మీఱగ లక్ష్మీపురమున నెలకొన్న

చరణు సేవకుల రక్షింతువని విని

నీతే!

దీనిని పరిశీలించిన మొదటి పాదము భాగవత పాఠము, రెండవది భారత పాఠము, మూడు నాలుగు పాదములు రామాయణ పాఠములుగా గమనింపవచ్చును. ఇదియును రామాయణ, భారత, భాగవతములు రచించిన అక్షరుని రచననా అనిపించును.

వేంకట కవి తన కవితృమున శిరీషప్రసూనంబులం గల పేళలత్వంబును, సౌగంధిక పుష్పంబులం గల సౌరభ్యంబును, పారిజాతలతాంతంబులం గల మాధుర్యంబును కలదని తన కడపటి శ్రీ రాధికా పరిణయమున తెలుపుకొనెను.

శిరీషప్రసూనంబులంగల పేళలత్వము నన్నయ ప్రసన్నతతో కూడిన గంగా ప్రవాహపు ధారాశుద్ధికిని, సౌగంధికపుష్పంబులంగల సౌరభ్యము తిక్కన అర్థగౌరవయుక్తికిని (అర్ధాలంకారములకును) పారిజాతలతాంతంబులం గల మాధుర్యము పోతన లలిత శ్రవణ సుభగ శబ్ద మాధుర్యమునకును (శబ్దాలంకారములకును) సంకేతములుగా గ్రహింపవచ్చును.

ఈ మూడు కవితాగుణములు తన కవితయందు కలవని చెప్పినందన ఆ ముగ్గురు ఒకే ఆ సులని-వాని రూపాంతరముచే రచించుచున్నట్లు ధ్వని కలదు.

పై కవితా ఛాయ వేంకటకవి మొదటి కావ్యమైన రామాయణములోని ప్రథమశ్లోక పరివర్తనమునందే చూడవచ్చును. చూడుడు.

తపస్సాధ్యాయ నిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్
నారదం పరిపశ్రచ్చ వాల్మీకి ర్మునిపుంగవమ్ (1-1)

శతకోటి ప్రవిష్టరంబై బ్రహ్మలోకంబు నందు సుప్రసిద్ధంబైన రామచరితంబు భూలోక వర్తలైన నాలుగు వర్ణంబుల వారికి దాపత్రయ విమోచనంబు కొఱకు సంక్షేపించి రచియింప నుద్యుక్తుండై వరమ కారుణికుండైన పరమేష్ఠి వాల్మీకి రూఢంబున విశ్వంభరయం దవతరించె నట్టి బ్రహ్మాంశసంభూతుండైన వాల్మీకి తన చేతఁ జిక్కిరితంబైన రామచరితంబు గురుముఖంబు వలనం వినంగోరి భగవత్కథోపదేశంబునందు సర్వగురుండైన నారదుం బ్రతీక్షింపుచుండ నొక్కనాడు భగవంతుండైన యన్నారదుండు బ్రహ్మనియోగంబున వాల్మీకి కడకుం జనుదెంచిన నత్త పస్వివర్చుండు తపస్సాధ్యాయ నిరతుండును వాగ్విశారదుండును దేవముని శ్రేష్ఠుండునైన నారదు నవలోకించి పూజించి మునీంద్రా.

పై తెలుగు చేతలో శ్లోకమును వచనముగా పరివర్తించుట, ప్రసన్నపదములు వాడుట నన్నయ గారి ఆది కవితా శక్తి. ఆది రాబోవు వచన యుగమునకు నూచననా అనునట్లు వచనముతో ప్రతికాండమును ప్రారంభించి, వచనముతో ముగించి మధ్యమధ్యపెద్ద వచనములు వ్రాసెను.

శ్లోకమునకు ముందరి పూర్వాపరములు నాటకీయతతో పాత్రల మనస్సునందలి అభిప్రాయములను పరితల అవగాహనకు చెప్పుట (అవలోకించి, పూజించి వంటి పదములు) తిక్కన పద్ధతి.

పై వచనము నందు మహేశ్వర తీర్థ వ్యాఖ్యను తెలుగు చేయుట పోతన పద్ధతి.

కనుక మొదటి వచనముననే నన్నయ, తిక్కన, పోతనలను ధృవించెను.

పద్యములలో నన్నయ పేశలత్వమున కుదాహరణము

సారథి కంటె దప్పుల విశాలరసాల మహీరుహాళిచే

భూరి గభీరమై పాలుచు పుణ్య వనోపవనంబులన్ శర

న్నీరద పంక్తిఁ బోలు మణినిర్మిత శర్మద హర్మ్యపాళిఁజె

న్నారెడు రాజమార్గముల నద్భుత భంగి వెలుంగు మత్పురిన్ (గో.రా. - అయో-1440)

తిక్కన సారభ్యము

తే. గీ. ఆ రహస్యసాగి నత్వ మేమనగ వచ్చు, పగిలి పేదెత్తి నగములు వల్లవింప
గరికరాహతి విఱగిన చెఱకు వోలె, ఘనరవంబునఁ తచ్చరాసనము విఱగె

ఈ పద్యపు ఎత్తుగడలోనే శ్రీరాముని శౌర్యము ప్రకటితము.

అయోధ్య కాండలో సీతాదేవి అనసూయాదేవికి తన వివాహము వర్ణించునపుడు

సీ అఖిల జగంబుల కాధారమైనట్టి, కనకాద్రి చందానఁ గ్రాలు దాని
యగ నంతుష్టఁడై యనువసు కరుణతో, నబ్ధినాయకుఁ డిచ్చినట్టి దాని
మానవేంద్రులు కలలోనైన గుణ మెక్కు, పెట్టఁ జింతింప లే నట్టిదాని
ననుదినంబును గునుమాదికంబుల చేత, నతిభక్తిఁ బూజితం బైన దాని

తే! మఱియు బహుకాలమున నుండి మందిరమున, నలరుదాని మాహేశ్వరంబైన దానిఁ
జాపము నొకటిఁ దెప్పించి సంభ్రమమున, నృపుల నందఱ రావించి యిట్టులనియె

(అయో - 2238)

అను సీన పద్యమున విల్లు కొండలతో పోల్చబడినది. శివధనుర్బంగము (సీతా స్వయంవరము)
నందు మందనమును బదువేల మంది తెచ్చుటను వర్ణింపుచు మందనమును

సీ కమనీయ సుమనః ప్రకాండ సంకీర్ణమై, కనకాచలము భంగిఁ దనరు దాని
నగరాజ నందినీ నాథాంకయుక్తమై, యలరజతాద్రియ ప్లలరు దానిఁ
జలుల వేగోర్ధత చక్ర సందీప్తమై యుదయాచలము మాడ్కి నొప్పుదాని
ననద్యశ శ్రీ గంధరసఘమంఘమితమై, గంధమాదన మట్ల గ్రాలు దాని

తే! ననువమాయన విద్మితంబైన దాని, మహిత గతి నొప్పుదాని నా మందనమును
గాంచి కడుదీర్ఘ దేహలై క్రాలునమిత, బలులఁ బంచ సహస్ర వీరులను బంచి (బాల-1195)

అని కొండలతో వర్ణింపబడినది సీన పద్యములో

అట్టి ధనస్సును భంగము చేయుట ఒక తేటగీతిలో వర్ణింపబడినది.

‘వల్లవింప’ పద ప్రయోగము వలన సీతారాముల కళ్యాణము దుష్ట శిక్షణకు నొంది అని
సంతోషమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఇంతకాలము ఎవ్వరును సాధింపలేని శౌర్యమును
శ్రీరాముడు సాధించుట, జనకుడు వీర్యశుల్కు అని చేసిన ప్రతిజ్ఞ సఫలీకృతమగుట ‘వల్లవింప’
యొక్క ధ్వని. 1887, 1894 ప్రతులలో వల్లవింపనే ఉన్నది. దీనిని తీసివేసి వావిళ్ళవారు
వల్లటిల్ల చేసినారు.

కరికరాహతి విఱిగిన చెఱకు వోలె అనునది ఎంత అవలీలగా విరిచినది ధ్వనించుచున్నది. ముందు పర్వతములతో పోల్చిన విల్లు శ్రీ రాముని చేతిలోచెఱుకుగా వర్ణించుట, చెఱుకు మన్నధుని విల్లు కనుక శృంగార రసము ధ్వనించుచున్నది. సీత వీర్యశుక్లా కావున వీర, శృంగారము తిందు ధ్వని. పోతన మాధుర్యము

సీ॥ డెందాన నెప్పుడు సొందర్య నిధియైన, కువలయేళుని పొందు గోరుచుందుఁ
బలుకుల నెప్పుడు భానువంశాంబోధి, చంద్రుని నామంబు సంస్మరింతుఁ
గన్నుల నెప్పుడు కాకుత్స్థతిలకుని, సుందర రూపంబుఁ జూడఁ దలఁతు
వీనుల నెప్పుడు వీరసమ్మతుడైన, విభుని మంగళకథల్ విసఁదలంతు
తే॥గీ॥ నన్యమేమి యెఱుంగక యనవరతము, తత్సమర్పిత చిత్తనై తనరు నాకుఁ
గాంతుని శుభ స్వరూపంబు గానఁబడక భయద కపిరుఱు మేల చూచుట్టె నకట !

(గో.రా-సుం-703)

పరిశీలనా ముగింపు

నన్నయ, తిక్కన, పోతన వేంకటకవుల కావ్యముల నుండి మొదటి పద్యములు, ఇష్ట దేవతాస్తుతులు, కవిస్తుతులు, స్వప్న వృత్తాంతములు, శవ్యంతములు, ఆశ్వాసారంభపద్యములు, ఆశ్వాసాంత పద్యములు మొదలగు విషయముల నన్నింటిని కూలంకషముగ పరిశీలించి వారు అన్ని విషయములలో ఒక క్రమపద్ధతి, పరంపరాభివృద్ధి గమనించి ఒకే అక్షరుడు రచించిన రూపాంతర మార్పులుగా ఉండవచ్చునని గమనించితిమి.

గోపినాథ వేంకటకవిని ప్రాచీన మహా కవుల కోవకు చెందిన వారిలో కడపటి వానిగా వర్ణించినందున సంస్కృత, తెలుగు మహాకవులపై వేంకటకవి వెలిబుచ్చిన ప్రత్యేకతను గమనింతుము.

శృంగారాది రస పోషితయు, నానాలంకార భూషితయునగు కవితాకన్యకు జనకుండైన వాల్మీకి మునివరున కభిసందనంబులు గావించి లోకహితార్థం బష్టాదశ పురాణంబులును నానావిధేతి హాసంబులును బంచమ వేదంబైన శ్రీ మహాభారతంబును బ్రహ్మసూత్రంబులును నిర్మించిన సుజనమానసధ్యేయు సాత్యవతేయుం ప్రస్తుతించి విరించును డతిప్రయత్నంబున భువన త్రయంబు నిర్మించు కైవడి బాలబోధార్థంబు మృదు మధుర శబ్దార్థ సంచితంబైన కావ్య త్రయంబు రచించిన యనంతవిద్యా విలాసుఁ గాళిదాసుం కౌనియాడి నానా విధగద్య పద్యాత్మక ప్రబంధరచనా దక్షులైన దండి, భవభూతి, మాఘ, మయూర బాణ, భారవి ప్రముఖుల నభినందించి యాంధ్రభాషా ప్రబంధ నిర్మాణ చతురులగు వారికెల్లఁ ప్రథమా చార్యుండైన నన్నపాఠ్యం ప్రశంసించి భారత పురాణ కౌశలీ విరాజి తిక్కన సోమయాజి నభినుతించి నకల వేదాంతసార సంగ్రహం బైన శ్రీ మహాభాగవత పురాణంబు సంధ్ర భాష

జపాండిత్యుండైన పోతనామాత్యు నారాధించి యుభయ భాషా కావ్యరచనా చమత్కార
గురుకవియైన, శ్రీనాథ భట్టు సుకవిం ప్రస్తుతించి యంద్రభాషా శబ్ద ప్రపంచ
గ్గుండైన భాస్కరు వినుతించి చతుర్విధకవితానిర్వహణచాతురీవిశేషాభి భిరాముండైన
ంచి బహువిధ సంస్కృతాంధ్ర ప్రబంధ రచనా చాతుర్య ధుర్యులైన వర్తమాన కవినర్యులకు

శ్లేషణ పరిశీలించిన వేంకటకవి వివిధకవులకు వాడిన విశేషణములలో, వారి వారి చెప్పినట్లును, పోతన పట్ల వారికి అత్యంత గౌరవమున్నట్లును గమనింపగలము. కవిత్యము నన్నయాదుల కంటె అల్పమైనను శ్రీకృష్ణ కథావిలాసము కనుక అతి కల జనముల చేత, జహ్నుమహాముని నుండి వచ్చిన గంగవలె, కొనియాడ బడునని శ్వాసమును శ్రీకృష్ణజన్మఖండమున ప్రకటించినాడు. చూడుడు.

శ్రీవిత్వంబు నన్నపార్యాదుల కవిత్వంబుకంటె సల్పంబైనను శ్రీకృష్ణ కథావిలాసంబు వలన సతిపవిత్రంబై సకలజనంబులచేతం గొనియాడబడి యుండునది యెట్లనిన జలంబు పంకజ గర్భకుండిక, యందుండి మొదల మహాప్రవాహమై వెడలి స్వర్లోకంబునం దట్లు, ప్రవహించి పదపది భవుని శిరముఁ యచ్చలునుండి చెలువొప్పగాఁ బెక్కు, ముఖముల బహుదేశములకుఁ బాటె పులో నొకకొంత యల జహ్నుమునిచే ని, పీతమై గ్రమ్మట వెల్వరింప మొదటి కంటె మిక్కిలి స్వల్పమయ్యు, హరివదాంభోజ సంభవమగుటఁ జేసి పరిశుద్ధమై సర్వజనములకును, సేవ్యమై ధాత్రీలోఁ బ్రకాశింప లేదె ములోని కొన్ని పోతనను తలపించు పద్యములను పరిశీలింతము.

ద కన్నులవాడు విపులాంసములవాడు, రాకేందుబింబవక్త్రంబువాడు
 య కంఠమువాడు ఘన లలాటమువాడు, రమణీయ మృదుకపోములవాడు
 క్షమువాడు వృథునితంబమువాడు, సముద్రగ్ర చారు మస్తకమువాడు
 దేహము వాడు దీర్ఘ బాహుల వాడు, కమనీయ శుభలక్షణముల వాడు
 ల చాపంబు మూపునఁ బరగువాడు, శ్యామ వర్ణంబువాడు ప్రశస్త గూఢ
 దేశంబు గలవాడు సమవిభక్త, సముచిత మనోజ్ఞ సుందరాంగముల వాడు (బాల-77)

శ్వాసదు దుర్బలులకు, దిక్కెవ్వఁ డనాథులకు సధీర జనులకు
 శ్వాసఁ డట్టి నాథుం, డొక్కట నే డెందు బోవుచున్నా డకటా (అయో - 875)
 జ్ఞానిభుఁ డబ్ది దాటి రయమారన్ వచ్చునోరాడో దో
 మర్జ్యంబున దైత్య నాజి సుర లెంచం ద్రుంచునో ద్రుంపడో

వామాంకంబునజేరి నన్నుఁ గొని పోవం జూచునో జూడడో
నా మీదం గృహ గల్గునో గలుగదో నా భాగ్య మెట్లున్నదో (సుం - 624)

మ| కలయో దైత్యుని మాయయో హృదయవై కల్యోత్థమో నిక్కమో
తెలియన్నేరక యున్నదాననో ధరిత్రీ పుత్రినా కానా కే
వల భక్తిన్ బ్రవగుండు నాదువిభునిన్ వర్తింపుచున్ ధీసము
జ్జులుఁడై యుండుట కేమి హేతునో మహాశ్చర్యంబు చింతింపగన్ (సుం - 702)

శ| అన్నా రాముడు భక్తనత్పలుడు సున్యక్షత్రతాపుండు తా
నన్నుం గానక దుఃఖశోకముల సంతాపించుచున్ డస్సి యా
పన్నుండై రవిసందనుండు ధృతి తెల్పన్ మాల్యవంతంబుపై
నున్నాఁడా కుశలంబుతోడ నను జన్మోపేతుడై మారుతీ (సుం - 841)

శ్రీ కృష్ణ జన్మఖండములోని కొన్ని ఆధ్యాత్మిక బోధనలను చూడుడు.

సీ| అబ్జాక్షీ ఫలమున కాధారమగుఁ బువ్వు, పువ్వు కాధారమై పాల్కుఁ జిగురు
చిగురు కాధారమై చెల్వొందు కొమ్మయు, నలకొమ్మ కాధారమగునుఁ జెట్టు
చెట్టు కాధారమై చెన్నారు నంకుర, మంకు రాధారమై యలరు బీజ
మవని బీజాధారమై యొప్పు నవనికి, దలపోయ శేషుఁడాధార మగును
తే| మిగుల శేషుఁడ కాధారమగును గూర్మ, మరయ దానికి నాదారమగు నమీర
మా నమీరున కాధారమగుదు నేను, నాకు నాధార మగు దీపు నలిన నేత్రి (శ్రీ కృ.జ.-1 ఆ)

సీ| పాదపముల యందు ఫలముల పగిది నే, నఖిల భూతములయం దధిపసింతు
ఫలములయందు బీజములుఁబోలె నిత్యంబు, నఖిల భూతములు నాయందె యుండుఁ
గడగి సర్వమునకుఁ గారణుఁడను నేను, రహి నాకు నెద్ది కారణము లేదు.
విసుతింపఁ గార్య కారణము లేనగుదును, సర్వేశ్వరుండును సర్వ బీజఁ

తే| డనుచు నను కొనియాడు దురఖిల విదులు, మొనసి మానుక మాయా విమోహితాత్ము
లైన జనములు ననుఁ దెలియంగ లేక, మోహసంపార వార్ధిలో మునిగి యుండు. (శ్రీ కృ-5 ఆ)
శ్రీ కృష్ణ జన్మ ఖండములోని క్రింది పద్యములు విసగనే అవి పోతనవని భ్రమింతుము.

తే| గీ| నీవే మా కుల దైవం, బీవే మా కిష్టదైవ మీశ్వర ! జగముల్
వావిరి సృజింపఁ గరుణం, గావగ నలాగింప నీవే కర్తవు దలవన్ (శ్రీ కృ.జ - 3 ఆ)

క| హరి నీ మంగళనామము, స్మరించి గావించి నట్టి సత్కర్మమున
గ్గర మెద్ది హీనమైనను, బరి పూర్ణంబై దనర్పు బద్ధదహక్షా (శ్రీ.కృ.జ -3 ఆ)

తే| ఉన్నవాఁడను వారల కున్నవాఁడు, లేనివాఁడను వారికి లేనివాఁడు
యోగియును యోగమయుడును యోగివర్మ్యుడెలమి నా మది నెప్పుడు వెలయుగాక (3 ఆ)

- కీ తన నామమె పరియింపుచు, దనరూపం బాత్మలోనఁ దలపుచు దన్నున్
ఘన భక్తిఁ గొలుచు నాతఁడు, వనజాక్షునకుం బ్రియుండు వసుమతిలోనన్ (శ్రీ.కృ.జ-3ఆ)
- కీ తన సద్గుణ నామంబులు, వినినంతనె మాధవుండు వేడుక తోడన్
దన భక్తుని వెంటఁ గృపం, జనుచుండు ననారతంబు ఛాయ విధమునన్ (శ్రీ.కృ.జ-3 ఆ)
- కీ తారకల నెన్నవచ్చును, భూరజము గణింపవచ్చుఁ బొలుపొందగ నా
శ్రీరమణు నామ మహిమలు, వారక గణింపలేరు పండితులైనన్ (శ్రీ.కృ.జ-2 ఆ)
- ఉ! గట్టితనంబునన్ మదిని గానక బాలకుఁడంచుఁ గృష్ణునిం
బట్టదలంచి వెట్టియయి నందుని గేహిని యేగె గాక యే
పట్టున శంకరాది సురవర్యులు యోగి వరేణ్యు లాత్మలో
బట్టగ లేని బ్రహ్మమును బట్టగ శక్యమె యవ్వలందికిన్ (శ్రీ.కృ.జ -2 ఆ 7)

ఇక అంత్య ప్రాసలుకు రెండు పద్యములు చూడము

- కీ గర్గుడు సతతారాధిత, భర్గుడు దూర కృతారి వర్గుడు ముని
సర్గుడు కలిత శ్రేయో, మార్గుడు చనుదెంచె నందమందిరమునకున్ (శ్రీ.కృ.జ.4-ఆ)
- కీ రామా జనకామా రణ భీమా సుగుణాభిరామ వినుద విరామా
రామా వనదశ్యామా, కామిని నగు నన్ను బ్రీతిఁ గైకొను మిచటన్ (శ్రీ.కృ.జ. -5-ఆ)

వేంకటకవి రచనలో తిక్కన పోలికలు

- ఇక తిక్కనను తలిపించు పద్యములను వేంకటకవి రామాయణమునుండి పరికింతము.
- కీ ఎంతో గౌరవ మింతయయ్యె నయిన న్నేమాయోఁ గనిమ్ము మా
కింతే చాలు గొఱంత యేమి పను లింకేరీతిచే నైన నొ
క్కింతైనం దుది ముట్టదే పలుకు లింకేలా మృషావాదినై
సంతోషంబున నుండు మీపు సుఖియై క్షౌనాథ యేబోయెదన్ (బాల - 489)
- తీ! నిన్న మొన్నటి వాడె యీ చిన్నకుట్టి, డకట రాఘవుడేడ యసురు లేడ
సమరమున వారి నీతఁడు సంపుటేడ, యింత చింతింపవలదె మీరేమి చెప్ప (బాల - 475)
- కీ రొదసేయుచు నుడి దిలుగుచు, నెదురేగుచు గగనమునకు నెగయుచు వడితోఁ
బదనడి ధరపై న్రాలుచు, ముదమునఁ జనుదెంచె గంగ భూచతి వెంటన్ (బాల- 856)
- ఉ! పాడిమితో విదేహవతి పుత్రికనై యజరాజ సూతికిం
గోడలినై జగజ్జన మనోహరు రామునిఁ జెట్టఁ బట్టి నే
డాడిక కీల్లు పొల్పడితి సం చల జానకి యేడ్వబోలు నీ
జాడనె యంతనంతఁ గనువట్టెఁ దదంజన మిత్రితా శ్రువుల్ (అయో - 1696)
- కీ అన్నద్వారకర ప్రముక్త పలు శస్త్రాస్త్రమ్ము లొక్కుమ్ముడి
న్యసేరావహ భంగిఁ దాడి తనుపు నేదీంపఁగా దారుణా

ప స్మారంబున బీరము న్విడిచి తద్బాణానల జ్వాలలన్
భస్మీ భూతుడు వయ్యె దీవు విను మీ ప్రాగల్భ్య మింతటికిన్ (ఆర - 335)

ఉ॥ పూనికి దేహికిం బుడమిఁ బుట్టిన యప్పుడె చావు నిక్కమౌ
మాచికి వారిబుద్ధుధ నమం బగు గాయమునందుఁ జాడ నె
వ్వానికి నేమికోకమగు వర్ణతత్త్వ వివేకులైన ను
జ్ఞానకు లొడ్ల జన్మ మరణంబులకుం దలఁకొంద రెంతయున్ (కీప్తింధ - 546)

శ॥ ధీరోదాత్త గుణోత్తరుండు విజయ స్థేమాభిరాముండు దు
ర్వారోదగ్ర పటువ్రతాపుండు రిపుప్రాణాంతకాపాది దో
స్సారోదారుండు భూరి శౌర్యుండు రఘుక్షౌనాథుఁడా ధీవరుం
డీ రక్షు పతి నాజి గీలణఁబు దేని చింత నీ కేటికిన్ (సుం - 951)

మ॥ జనకోర్కీపతిపుత్రినై దశరథక్షౌనాథ వంశజు చం
ద్రునకుం గోడలిన్ జగన్నుతగుణాఢ్యున్ రామునిం బ్రాణ నా
థునిగాఁ జేకొని పుణ్య సాధ్యయన నెంతోభ్యాతి వాటించి యా
ఘనునిన్ రామునిఁ బాసి దిక్కుఁటి మనంగ నేర్తునే యిచ్చటన్ (సుం - 614)

చ॥ అనవిని భూమిపుత్రి హృదయంబున విండిన రాగపూర మ
ల్లన వెల్లి కుబ్జి పాటిన తెఱంగున గన్నుల హర్షభాష్పముల్
చినుకఁగ సారె సారెకు హరివ్రవరుం గను గొంచు రామ భ
ర్తను మదిలో దలంచి యనురాగము తేలవడంగ నిల్లనున్ (సుం - 1236)

శ॥ పాతాళంబున కేగినన్ సురగిరి ప్రాంతంబునన్ డాగినన్
ద్రాతం గానక మిన్ను ప్రాణిన్ బయోరాశిం ప్రవేశించిన
స్థిత స్మృచ్చిలి నట్టి రావణుని దుశ్చిత్తున్ విదారింప కే
భ్యాతిన్ వెండి యయోధ్యకుం జొరమి నిక్కం బింత దైత్యోత్తమా (యద్ధ - 394)

చ॥ గగనమునన్ జనించి లయకాలమునాటి రయంబుఁ దాల్చి చం
డగతిఁ బ్రభంజనుండు వికటస్ఫుల దారుణ పాంశుయుక్తుడై
నగములఁ గూల్చి మేఘముల నల్లెనలం బడఁ బాటద్రోలి పాం
డుగ గిరి శృంగముల్ విఱుగఁ ద్రోచి రహిన్ విహరించె నుద్ధతిన్. (యద్ధ - 461)

తిక్కన వలె అనేక క్రియలు ఒకే పద్యము నందు ప్రయోగించు గుణము వేంకట కవిలో
కలదనుటకు ఉదాహరణ పద్యములు.

ఆ.వె. | వచ్చి వాకిట నిలచి దొవారికులను, గాంచి మారాక యాస్పపాగ్రణికిఁ దెలుపు
మనుడు రయమున నొక ఫణిహరుఁడరిగి, సరవరాగ్రణి కొలుపున్న నగరు సాచ్చి (చా - 439)

ది యిట్లు చనుదెంచితివో జాగు, సేయ వలదు మఱల చెప్పనేల
 మీఱ నేగి రాముని రవివంశ, తోయరాశి సోము (దోడి తెమ్ము (అయో - 389)
 యె సారెకు భ్రమఁగొని, పలుకుచున్నవాఁడఁ బరమ కృపను
 ప నన్ను నిత్యసుఖాత్ముని, గా నొనర్చి యశముగాంచు మదిప (కి - 230)
 గా ప్రవాహ కవితాధార వేంకటకవి కవిత చదివిన ప్రతిచోట ప్రత్యక్షము. కనుక
 చచ్చట నివ్వలేదు.

వి జీవితవిశేషములు తెలుపుచు గోపి నామాలకొండయ్య వేంకటకవి
 చెప్పినట్లు వేంకటకవి సంస్మరణ వర్ధంతి సభయందు 9-5-1937 తేదీని
 పరి సుందర రామశర్మ తెలిపిన విషయము సుబోధిని పత్రికలో ప్రకటింపబడినది.
 నాథుని వలె సీసపద్యములు రచించి, శ్రీ నాథుని వలె మూల గ్రంథమును
 చ నంత సహజముగ వేంకటకవి చేసినట్లు భావింపవచ్చును.

యమును ధృవపరచుటకా అనునట్లు కాశిఖండములోని సూర్యోదయ సీస
 లినట్లు శ్రీ మద్రామాయణమున

ంబున వఱలు ముత్యాల చే, రుక్మ కైవడి వేగుచుక్కు వొడిచె
 య, స్నాతలగు విప్రులను మేలు, కొలుపుచు గల కలఁ బలికెగవులు
 శంత నిద్రిత దంపతుల మేని, చెమట లార్చుచు నమీరములు వినరె
 త్తమ గృహంబుల జెవి కింపుగాఁ, దత సామ గాన శబ్దములు మీటె (యుద్ధ - 3319)

ండైన కువలయా ధీశ్వరుండు, చనుట కల యుగ్రకరుడైన చక్రవిభుఁడు
 పజాలఁ జింతించి వన్నెఁ బొసఁగె ననఁగఁ దారలు గతకాంతులయ్యె నపుడు
 రోడు కైరవంబులు గోయఁ, బ్రాచి సాచిన హస్త పల్లవంబు
 బలితంపు నిబిడాంధకార, కాంతారసీమకు బృహద్బానుహేతి
 భావరీ వ్రతతి ద్రుంపఁగ సానఁ, బట్టించి యెత్తిన పరశుధార
 వనవాటికలఁ గల్గు జాడ్యంబు, పరిహసింపంగఁ బాల్పడ్డ మందు
 లు వేకువం బోవు పథికతతికి, దారిజూపెడు తెరువరి దంపతులకుఁ (3320)
 వన్య విరతిఁబుట్టించు చతురుఁ, డరుణుఁ డుదయించెఁ బ్రాకృర్వ తాగ్రమందు
 తురగరింఖాఘట్ట నోఢిత, ప్రాకృత ధాతువరాగ మనఁగ
 ావ్యంబు శరలూచమందేహ, దేహాత్మితా స్పృక్రవాహ మనఁగ
 గత హృష్టయై ప్రాచి యురమునఁ, బ్రామిన కాశ్మీరపంక మనఁగ
 లంబుపైఁ బొడమిన చూతప్రక్షము, మీఁది చికురాకు కడు మనంగ

- తే॥ సమయరజకుండు పూర్వ దిక్పతి కొనగ, నాఁఁ బఱచిన చెంగవి చీరె యనగ
శక్రపురి కోట కలఁదిన జాజనంగ, నలరెఁ దూర్పున నూనూగు మొలక యెండ
- సీ॥ ప్రాక్పయోధిలోపల నుండి పయికిబ్రా, కేన బడబాసల కేలొక్కొ
తోయజాపుని తేరుదోలు పిచ్చుక కుంటు, పాఁఁదీసిన రశ్మిపటల మొక్కొ
ప్రాగాశ భేదించి పయికుద్దమించిన, ఫణిఫణా మణిఘృణి గణములోక్కొ
తగ మదయాత్రి నెత్తము మీది పాదిలో, మొలకలెత్తిన కందమోసులోక్కొ
- తే.గీ॥ ప్రాజ్ఞహీధర పక్ష మూలచ్చిదాక్ష, తోత్థ శోణిత ధరా సమృద్ధులొక్కొ (3322)
యనుచుఁగొనియాడ రవికేరణంకురములు, పాటల ద్యుతి నొకకొన్ని ప్రాకె నభము
- సీ॥ ఉన్సంబు లొకకొన్ని యునతుల కొప్పుపైఁ, జెంగల్వ రేకుల రంగు దెలుప
నంశువు లొకకొన్ని యంభోజవనులందుఁ, గా ర్కొన్న నిద్రాంధకార మడఁప,
గిరణంబు లొకకొన్ని తరుషండముల యందుఁ, గెందలిరుల విచిత్ర నొనగ
భాసువులొక కొన్ని పరమానురక్తిచే, గగనలక్ష్మిని బ్రీతిఁ గౌగిలించ
- తే.గీ.॥ వైరిమదసంతమ సహేలి వాలి నాజి, దునిమిన రఘుప్రవీరుని దోఁ ప్రతాప
మంచితంబుగ మూర్తీభవించినట్లు, మిహరమండల ముదయాద్రి మీఁద దోఁచె (3323)
- సీ॥ పనఁగు నిగ్గులు దేరఁ బ్రాచి నెన్నొనలుపై, దిద్దిన సిందూర తిలక మనగ
దులకించు తొలినంజ నెలఁత పేరురముపై, భాసిల్లు మాణిక్య పతకమనగ
బాకశాసను వీటి పడమటి గోపురాగ్రమునఁ గ్రాలు సువర్ణ కలశమనగఁ
బూర్వాబ్ధి జలముదేఁ బోయిన సారిమస్త, కము మీది తపనీయ ఘటమనంగ
- తే.గీ॥ బంధురాష్ట్రిత చక్రతపః ఫలంబు, భూసురకృత సమస్కారములకు బాత్ర
మజహరి పినాకిమూర్తి త్రయాభిరాముఁ, డర్కుఁడల రారెఁ బ్రాగ్ది శాభ్యంతరమున (3324)
- చ॥ కనదలివేణి కోకకుచ కంబుశిరోధర హంసయాన ప
ద్మనయన చారుసైకత నితంబ మృణాళ భుజాధ్య సారస
స్వన మృదువాద సన్నకర జంఘికయై కడు రక్తేదాత్మ స
య్యసకరసంగతిం గమల కింపుగఁ బద్మిని కాననంబునన్ (3325)
- సీ॥ మకరందరససాన మత్తరోలంబ క, దంబంబు మదుత గీతములు వాడఁ
గారండవ క్రౌంచ సారసాది పత్రత్రి, రాజికూజిత వాద్యరవము లెనగ
శరదందుచంద్రికా స్వచ్ఛ పాండుచ్ఛద, చ్ఛద చామరములు పార్వములఁ జెలగ
సూర్య భానుచ్ఛలా సుస్థితోరు పుండరీ, కమహార్గ పుండరీకములు వెలయ
- తే॥ నేర్పు మెలయ సారంగముల్ నృత్యమాడఁ, బ్రమదమునఁ గోకములు బరాబరులు సేయ
నభినవ విచిత్ర సరసేనఖాంతరమునఁ, గమల గొలుపుండెఁ గెందమ్మి గద్దె మీఁద (3326)

శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకు సరసీసభాంతరమున కొలువున్న కమల; తద్వారా ప్రకృతి, సౌందర్యము మనోజ్ఞము. ఈ అమూలములైన రచన వేంకటకవి కవితా సౌభాగ్యమును వెల్లడించుచున్నది.

జననీ జన్మ భూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసి అని శ్రీ మద్రామాయణమున రచించిన వాల్మీకి తెలుగు వాడని ఒక జనుశ్రుతి. దానిని విజమని తెలు :కా అనునట్లు తెలుగు కావ్య భాషకు సృష్టికర్త వలె నన్నయయై రామాయణ రచన తెలు: వతరింప తలచి యుండ రాజరాజ కోరికపై భారత రచన వేదత్రయమూర్తిగ నవతరింతునని ధ్వనించుచు తన రామాయణ కాండను 'హరి హరాజగ జానన' పద్యమున ధ్వనించి తన పునర్జన్మల ద్వారా ఆంధ్ర సాహిత్య పోకడల నన్నిటిని గోపీ నాథ రామాయణమున ప్రతిబింబించెనా అనునట్లు వేంకటకవి వాల్మీకిని ప్రార్థింపగా ప్రత్యక్షమై బ్రహ్మదేవుడు వాల్మీకికిచ్చిన యోగ విను ధరా శక్తి తన కిచ్చినట్లు చెప్పుకొనెను. బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థనలో 'త్రయీసరణీన్' విధి పద ప్రయోగములుచేసి కవిస్తుతిలో 'నన్నయ కవి తిక్కన భాస్కర పోతనాథులన్' అను సమాసమున భాస్కర అనిన ప్రకాశింప అని భావించిన నన్నయ, తిక్కన, పోతనలోకే అక్షరుడని భాసించును. దానినే 'మొదల నన్నపాఖ్య నదన వినిగ్గతంబై ప్రబంధ పరమేశ్వరుని కుక్షి ప్రదేశంబున విశ్రమించి తిక్కన యజ్ఞయందు ప్రవేశించి అని ధ్వనించెను.

అట్లు ధ్వనించి నన్నయ, తిక్కన, పోతనల త్రివేణీ సంగమము వంటిది తన కవిత అని, అది తన కవిత కాదని జహ్నుమహామునితో పోల్చి చెప్పుకొనినట్లు గమనించితిమి. ఉపసంహారము

సృష్టి సజీవ సృష్టిమయ చేతన సృష్టి. బహుచిత్రము (భగవంతుని సృష్టి బహుచిత్రమైనది. భూమి నీరు, ఆకాశముల యందు పుట్టిన జీవరాసులు అన్నియు తమ స్వేచ్ఛతో చరింపగలవి. జీవరాశిలోని ఇంద్రియములు వాటి క్రియలను, అనుభవములను మరొక కాలమునకు గుర్తుచేయు ముద్రణా (జ్ఞాపక) శక్తి మరియు తగు కాలమున అనుభవింపగల శక్తి కలవి. అవి కూడ తమవంటి సజీవ సృష్టిని చేయగల జీవరాసులను పుట్టింపగలవి. ఇట్లు చేసి సృష్టి నిరంతరము స్వకీయ సృష్టిగా చేయగలవు). కవిత్యము ధ్వని రంజిత నాద రస శిల్ప సృష్టి (కవిత్యము ధ్వనితో రంజింప చేయుచు నాద సౌందర్యము, రూఢకల్పనలతో సహృదయుల మనస్సును రసమయము చేయునవి)

ఆ వసుదాధరంబు ముదమూరగ మున్నటు పెక్కుమాటు లి
చ్చావిధి దృష్టమైనను బ్రసన్నత శౌరి కపూర్వ విస్మయం

బావహిలంగఁ జెసె. ప్రతియానుము నందు నవత్యమొందుటే
వావిరి రామణీయ గుణ వైభవ యుక్తకీ లక్షణం బిలన్ (శ్లో 1 - 325)

మ|| జనతానందిత తాళ వృత్త గతులన్ సంగీత సాహిత్యముల్
ప్రసయుగ్మంబయి రాగముల్ కళలు విద్యాప్రాధి దీపింప సా
రనితాంత శ్రుతి వర్ణ రూప కలనన్ రాజిల్లు వాగ్దేవి మ
నన్న నెల్లప్పుడు నాడు నాలుకవయన్ నాట్యంబు గావించుతన్ (శ్రీ రాధ. ప - 7)

అక్షర రమ్యత కలిగిన పద్యములు చదువగా చదువగా ఒక్కొక్క పర్యాయ మొక్కొక్క భావమును కలుగ జేసి సహృదయుడైన చదువరికి అపూర్వ విస్మయము కలుగజేసి రమణీయత నొందును.

స్వరములు ఏడే అయినా ఆ స్వరములతో ఏర్పడిన సంగీత ప్రవాహ మనంతము. ఇక అనేక అక్షరములతో ఏర్పరుపబడిన సాహిత్య ప్రపంచము యొక్క వైశాల్యత అనూహ్యము అంటాడు మాఘకవి.

ప్రపంచ సాహిత్యములో పెద్ద వాటిలో మొదటిది, రెండవదిగా పేరుపొందని భారత, రామాయణములు సమగ్రమున దిగినది తెలుగు భాషలోనే. అట్టి సాహిత్య సృష్టి తెలుగుననే ప్రతిబింబించియుండుట 'జననీ జన్మ భూమిశ్చ' స్వర్గాదపి గరియసి' అని తెలిపిన వాల్మీకి వలన పునర్జననల కృషి అని తలంచుట కాస్తపదము. దీనికి కొండవీటి వేంకటకవి 'గోపీనాథ రామాయణ సమీక్ష, అను శీర్షికను ఈనాడు ఆదివారం 22, జనవరి 1989లోని క్రింది వాక్యములు బలము నిచ్చుచున్నవి.

“ఆదికవి యైన వాల్మీకి మహర్షి ఆటవికుడు అనడం చేతఅచ్చమైన ఆంధ్రుడే అనడం నిర్వవాదాంశం. దీని కుపోద్బలకంగా తెలుగు వ్యాకరణ గ్రంథ కర్తల్లో వాల్మీకుల వారు ముఖ్యులై ముఖ్యులని పెద్దలైన వైయాకరణులు నిర్దారించారు. తెలుగు భాషలోని తియ్యదనం సహజంగా అతని మేను మేనుల్లో జీర్ణించుకపోయింది. అందువల్లనే సంస్కృతంలో కూడ నాటికి నేటికి అంత మెనుపుగా మృదుమధురంగా గంభీరంగా అర్థయుక్తంగా కవిత లల్లడం కానరాదు. ఈ వాల్మీకి రామాయణం తరువాత సంస్కృతంలో రామాయణా లెన్నో పుట్టాయి. కాని వాల్మీకి రామాయణానికున్న గొప్పదనం దేనికి రాలేదు.

ప్రప్రథమంగా ఆంధ్రకవుల చరిత్ర అందించిన శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం గారు తమ కవుల చరిత్ర మూడో భాగంలో “మూలగ్రంథంలో నున్నదాని కంటె నెక్కువ కాని తక్కువకాని లేకుండునట్లు సరిగా వాల్మీకి రామాయణ మంతయు నితడు పద్య కావ్యముగా జేసెను. అని

స్ఫుటికరించెను. తెలుగునాడులో ప్రచలితమైనది మొల్లరామాయణం. ఆ మీదట వాకొన దగినది గోపీనాథ రామాయణం. మూలంలో లేని కుల, మత ద్వేషాలు వాల్మీకి కంటగట్టిన వ్యాఖ్యాతలైన గోవింద రాజాదుల వలె గాక ఈ గోపీనాథ వేంకట కవి కేవలం వాల్మీకి హృదయాన్నే అవిష్కరింప చేసి ధర్మమార్గాను వర్ణించారు”

ఆదిత్య హృదయము పారాయణ యోగ్యముగ గోపీనాథ రామాయణమున ఉండుట, గరీయసి పదము తెలుగు కావ్యములన్నిటికంటె ఎక్కువగా వాడుట, వాల్మీకి శ్లోకముల నన్నిటిని తెలుగు చేయుట, వాల్మీకి పదములను తెలుగులో అనేకములు వాడుట వలన తన రామాయణమును, తన భాషలో తన జన్మ పరంపరలో పరివర్తించిన భారత, భాగవత, రామాయణములు ముద్రణ ప్రారంభమైన కాలములో తన కావ్యములను చూచుకొనుటకు కాలము వేంకట కవి రూఢమున పుట్టించినదేమో అని నా అల్పమతికి తోచుచున్నది.

గోపీనాథరామాయణ ప్రత్యేకతలుగా ఈ విషయములను గమనింపవచ్చును.

1. నన్నయ, తిక్కన, పోతనల తెలుగు సంప్రదాయమును పాటించుట. 2. వాల్మీకి హృదయావిష్కర్ణకర్తలైన వ్యాఖ్యాతలలోని వాల్మీకి హృదయమును బహిర్గత పరచు విషయములను మత భేదము లేక గుణములైన వాటిని స్వీకరించుట. 3. వాల్మీకి హృదయావిష్కర్తగ నున్న భాస్కరాది తెలుగు కవుల విషయమును స్వీకరించుట. 4. పాత్రలను పరిచయము చేయుటలో ప్రబంధ రీతిలోని పాత్రలను పరిచయము చేయుట. 5. మూలమున కుశలపులు రామకథను పాడుచున్నట్లు చెప్పి, కాండ ఆంధ్ర్య, ప్రారంభములందు కాని, యుద్ధకాండంతమందు కాని దాని ప్రస్తావన లేదు. వేంకటకవి ఈ విషయమున శ్రద్ధ తీసికొనినట్లు గమనింపవచ్చును. వీటిని ఉదాహరణముల ద్వారా పరికింపము.

శ్రీరాముని జనన వివరములలో మూల రామాయణమున బుధవారము లేదు. చూడుడు.

తతశ్చ ద్వాదసీ మాసే చైత్రే నావమితే తిథౌ (18-8)

నక్షత్రే దితి దైవత్యే స్వాచ్చ సర్వోష్ఠమ పంచను

గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్పతా విందునా సహ (18-9)

దాని తెలుగు చేత

మేటిగఁ జైత్రశుద్ధనవమీ బుధవార పునర్వసూడు క

ర్కాటక లగ్నమందు గురురాజులు నొక్కటఁగూడి పర్వ స

య్యాటముతో శుభగ్రహము లైదు సముచ్చగతిం జరింప నా

భేటనిభుండు మింట నడుక్రేవ సముజ్జలుడై వెలుంగగన్

శ్రీ రామచంద్రుని గుణములు పట్టాభిషేకము చేసెద నన్నను, అడవికి పొమ్మనినను ముఖ తేజస్సు తగ్గక సంతోషముగ వెళ్ళుట. అట్టి శ్రీరాముని గుణములన్నియు బుధగ్రహ

జనన లక్షణము. ఇది శాస్త్ర సిద్ధము. కావుననే భాస్కర రామాయణ కర్త వాల్మీకి చెప్పక పోయినను హృదయాను సారముగ గ్రహించినాడు. ఇది సంస్కార పరము కనుక వేంకటకవి గుణ గ్రహణము చేసినాడు. అట్లే సీతారాముల కళ్యాణాంతరము పరశురాము డెదురొచ్చుటకు ముందు దుశ్శకునములు వచ్చినవి. అప్పుడు వశిష్టాదులు 'భయ నివారక మంత్రము లుచ్చరించి' రని భాస్కర కర్త వ్రాసిన విషయము కూడ మూలమున లేకున్నను యిది సహజ స్థితి. వాల్మీకి హృదయానుగుణము కనుక నివి గ్రహించినాడు. పూర్వ కపులపై నిది గౌరవము సూచించును.

శివధనుర్బంగము కాగానే జనకుడు దశరథునికి 'కుమార భద్రమును, భర్గధనుర్దళనంబు, వీర్యశుక్లను ముదమూర నిచ్చుటయు, కౌశికు రాకయు తెల్పి పెండ్లికై పిలుపు పంపును. జనకుని మంత్రులు వచ్చునప్పటికి దశరథుడు 'కొడుకులపై నొకింత కూర్మి' తలపోయుచున్నట్లు వేంకటకవి భాస్కరాదులు కాని, మూలమున కాని, చెప్పక పోయినను రచించెను. ఇది వాల్మీకి హృదయము

ఇంద్రజిత్తు అభిమంత్రించి నాగ్రస్త్రము వేయగా శ్రీ రామలక్ష్మణులు నాగపాశబద్ధు లగుదురు. కొంత తడవునకు శ్రీ రాముడు స్పృహలోనికి వచ్చును. లక్ష్మణుని చూచి దుఃఖించును. అప్పుడు గరుత్మంతుడు యాద్యుచ్చిక్కుముగ వచ్చి లక్ష్మణునికి విముక్తి కలిగించినట్లు వాల్మీకిమూలమున కలదు. భాస్కర, రంగనాథ రామాయణకర్తలు నారదుడు వచ్చి గరుత్మంతుని స్మరింపమని శ్రీ రామునికి చెప్పినట్లు వ్రాసిరి.

కాని గోపీనాథ రామాయణములో వాయుదేవుడు వచ్చి గరుత్మంతుని స్మరింపమని చెప్పినట్లున్నది. వాయుదేవుడు శరీరాంతర్వర్తి, జగత్ప్రాణుడు. కనుక రామునికి సు ధ్ధానకు వచ్చినట్లు ధ్వని సూచన. ఇది వాల్మీకి హృదయానుసారము.

విశామిత్రుని పాత్రను రామాయణమున ప్రథమముగా ప్రవేశపెట్టునప్పుడు మూలమున లేకున్నను ప్రబంధ పద్ధతి వలె (గో.రా. - బాల-438)

- సీ। అలవసివృద్ధి తోడఁ గలహించి యెవ్వాడు, నదమల బ్రహ్మర్షి పదము వడసె
సురలపై నలిగి భూచరునకై యెవ్వాడు, ప్రతినాక మొనరించె వితత మహిమ
ఘనతపంబునకు విఘ్నము సేయ వచ్చిన, రంభ నెవ్వడు దిట్టె రాయిగాఁగఁ
బరగ నెవ్వఁడు యగవశువుగాఁ గొనిపోవు, ద్విజపుత్రు బ్రతికించె విపులకరుణ
- తే. నట్టి తాపనకుల వర్షఁ డమితతేజఁ, డంబురుహ గర్భనముఁడు మహామహండు
గాధినందనుఁ డమ్మ హీకాంతుఁ జూడ, నక్కజంబుగఁ జనుదెంచె నొక్కనాఁడు

గతే వ్యథ నృపో భూయః పారేషు సహ మంత్రిభి :

మంత్ర యిత్వా తత శృత్రే నిశ్చయజ్ఞ స్స నిశ్చయమ్ (అయోధ్య 4-1)

అను క్లోకమును మంత్రబలము కలదో అనునట్లు అయోధ్యకాండ 108వ పద్యముగ

31 అట దశరథ రజనీ, విలుడు ప్రధాన యుతుడగుచు వెండియు హర్షో

తృటమున మంత్రం బొనరిచి, పటుమతి నిశ్చయముజేసి పదపడి పలికెన్

రచించెను. ఇందు ప్రధాన యుతుడగుచు; బొనరిచి, పటుమతి చదువునపుడు వేంకటకవి తన రచనాధారను త్యాగము చేసి కుంటి నడకతో పట్టాభిషేక విఘ్నమును ధ్వనించినాడు. అందుకనే నృప శబ్దమునకు దశరథ రజనీ విలుడనినాడు.

కావ్యమునందు పలుచోట్ల దైవతంత్రమును కైకొని, రావణ మాలల ద్వారా ధ్వనించినాడు. రావణుడు కడసారి యుద్ధమునకు పోవునపుడు చెప్పు మాటలలో కూడ తన వైరము మరుజన్మకు వెంటగొనిపోవుచున్నా నన్నట్లు ధ్వనించినాడు.

అగస్త్యుని ఆశ్రమము పోవు సందర్భమున ఈ అమూలకమైన పద్యము ద్వారా అగస్త్య ప్రభావమును వర్ణించుటచూడవచ్చును.

చ1 కమల ప్రభుండగు నగస్త్య మహాముని నాథు పావనా

శ్రమ మిదె రమ్మటంచు విలస త్కినలాంగుళి సాలహస్తముల్

క్రమమున నెత్తి యున్నద ఖగధ్వనులున్ ననుఁ బల్చుచున్న చం

దమునం జెలంగుచున్నయవి తమ్ముడ ! కంటె విశాల సాలముల్

విశాలసాలముల్ తీసివేసి వావిళ్ళవారు 'యివ్వనావళుల్' అని మార్చిరి.

సంపాతి, జటాయువు పందెము వేసుకొని సూర్యుని తాకుటకు వెళ్ళిరి. అప్పుడు పై నుండి క్రిందికి చూడగా భూమి, వింధ్యాదిపర్వతములు, అడవులు, నదులు కనబడిన తీరును వాల్మీకి ఇట్లు వర్ణించినాడు.

అనా మాలోయయాచ త్తదనం శద్వల సన్నిభమ్

ఉపలైవ సంఘన్నా దృశ్యతే భూః శిలోచ్ఛయై :

ఆపగాభిశ్చ సంవీతా స్మాత్రైవ వస్తుంధరా

హిమవాంత్రైవ వింద్యశ్చ మేరుశ్చ సుమహాన్నగః

భూతలే సంప్రకాశంతే నాగా ఇవ జలాశయే (కిష్కింధ 61, 7,8,9)

32 మరలిచూడగ దోచె మాకు శతాంగర, ధాంగ ప్రమాణంబులై పురములు

శిఖిరి సంఘన్నయై చిధువటాల్ పఱచిన, చేనికైనడి భూమి గాననయ్యె

మడుగులోఁ జిక్కిన మాత్యగముల మాడ్కి, వింధ్యాది కులశైల వితతులొప్పఁ
జంపకారణ్యాది సకలకాంతారముల్, వచ్చిక తిన్నెల వగిదిఁ దోచె

తే॥ బేరుగల నదులన్నియు వేట వేట, ముత్తియపుఁ బేర్ల చందాన మొనయుచుండె
శరదు లద్దపు బిళ్లల కరణి నలరెఁ, బాదపము లెవ్వయు గనుపట్టవయ్యె (కీష్కి-1290)
ఈ శ్లోకమునకు భాస్కర రామాయణమున ఇట్లు ఉన్నది.

క॥ పురములు రథ చక్రంబుల, కరణిన్ గిరు లాళ్ల వగిది ఘననదులు వసుం
ధర హంసగణముల గతిన్, ధరగల కులగిరులు సాధ తతి గతిఁ దోపన్

వాల్మీకి వదలిన పుర, సాగర, పాదపములను వర్ణించి వేంకటకవి భావపూర్ణత చేకూర్చినాడు.
ఇందు పురవర్ణనము భాస్కర రామాయణ కర్తనుండి గ్రహించినట్లు తెలియగలదు.

వాల్మీకి 'సూత్రైవ' అనిన నదులను ముత్తియపు పేర్లని వేట వేట అని నదిసాయలను
కూడ వర్ణించి వదమునకు సాగసు చేకూర్చినాడు. సముద్రములు అద్దపు బిళ్లలనుట భావగర్భితము,
తెలుగు తనము కానవచ్చుచున్నది.

వాల్మీకి శరదృతు వర్ణనమున కొండను ఒకశ్లోకమున వర్ణించి వయ్యారముగ, తిన్నగ
ప్రవహించునదిని వర్ణించినాడు. ఆశృంగార భావము గమనించిన వేంకటకవి నది నడకకు
ముందు స్వంతముగ కొండ సౌందర్యమును శృంగారముగ నిట్లు వర్ణించినాడు.

క॥ ధరవరనందన శశి, కిరణవ్యాప్తంబులగుచు గిరిశిఖరంబుల్

వర చందన లిప్తములగు, తరుణుల పాలిండ్ల వగిదిఁ దనరెడుఁ గంటే (గో.రా - కీ. 746)

సీతాదేవి హనుమంతునికి కాకసుర వృత్తాంతము చెప్పి శిరోరత్న మిచ్చి తన సంపూర్ణ
విశ్వాసము ప్రకటించినది. 'నీకు సముద్రము ఒక్క ఊపున దాటుట లెక్కకాదు. ఎందుకంటే
నీవు వాయుదేవునంత బలవరాక్రమశాలి పుత్రుడవు అని హనుమతునితో సీత చెప్పి 'దుఃఖ
సాగరము దాటుటకు పడవవలె మునుగకుండ అవతలి గట్టుకు చేరినపుడు కదా నీకు యశస్సు
కలిగేది అని అంటుంది. చూడండి.

ఉ॥ వీర సమీరునంత బవిక్రమశాలికఁ బుట్టి నందు కి

ట్లో కపిపీఠ యీ జలధి నుక్కున నొక్కట దాటి వచ్చుట

స్తోకముగాదు నీకు మము దుఃఖవయోధి మునుంగ కుండగ

జేకొని నావమాడ్కి దరిఁ జేర్చినఁ గాక యశంబుగల్గినే

ఇందలి 'నుక్కున నొక్కట' 'నావమాడ్కి' అమూలములైనను పద్యమునకు శోభచేకూర్చుట
గమనింపగలము.

ప్రప్త రేషు చ రమ్యేషు వివిధా : కాననద్రుమా :

నాయువేగ ప్రచలితా : పుష్పై : రవకి ద్వితాన్

మారుత సుఖ సంస్పర్శో వాతి చందనశీలః

వల్బుదై దనుకూజద్వి ర్వనేషు మదుగందిషు (గో.రా. యుద్ధ - 81)

అను శ్లోకమును ఇట్లు అలంకారయుతముగ తెలిగించి నారు.

సీ మలయ చందన వృక్షముల సారభము (బూచి, మెల్లమెల్లగ వీచె జల్లగాలి
గాలి రాకకుఁ గొనల్ గదల దావుల నీను, తరువులు కురిసె క్రొవ్విరుల వాన
విరుల పాటున కుల్కి వెడలు తుమ్మెద చాలు, ఝుమ్మని మింబ గానమ్ముఁ జేసె
నళుల గానమునకు నడరి వెంటనె జంబ, కోయిల లిరువంకఁ గూయఁ దొడఁగెఁ

తే బికరవంబులఁ జెలరేగి శుక కులంబు, కలరవంబునఁ గల కల పలుక సాగె (
జిలుక కదుపుల కలరి కేకు లచల, శిఖరాగ్రముల మీఁద నాడ దొడఁగె

సువాసనలతో చల్లగాలి వచ్చి చెట్టుకొమ్మలను కదలించి, పూలు రాలచేసి, పూలలోని
తుమ్మెదలు ఉలిక్కిపడి గానము చేయుచు బయటకు వచ్చి, కోకిల చిలుకలచే మధుర
శబ్దములు చేయించి నెమళ్ళచే కొండపై నాట్యమాడు నట్లు చేసినది.

మూలములో లేని క్రమమును చేర్చి ప్రకృతి సిద్ధము, సహజముఅయిన ఒక దృశ్యమును
వేంకటకవి మన కండ్ల ముం దుంచినాడు.

తావుల నీను తరువులు అను ప్రయోగముచే పూలనువాసన పూలది కాదని చెట్టు
విత్తనమునుండే వచ్చినదని, అది చెట్టు నుండి వీడి బయటకు వచ్చినను కొంతకాలము వరకు
ఆ సువాసన ఉండుట చెప్పి కవి ప్రతిభను ప్రదర్శించినాడు.

కానీమి వృత్తాంతము ప్రక్షిప్తముని ప్రస్తుత రామాయణ ప్రతులలో తీసివేసినారు. కాని
విభీషణుడు రావణ వీరులను యుద్ధరంగ మందుచూచు చెప్పుచు 'అకంపనుని' చూచి చెప్పు
మూల శ్లోకములో అ కంపనుడు, ధాన్యమాలినికి రావణుని వలన పుట్టి నట్లు కలదు. అది ప్రస్తుత
రామాయణమూల మందును కలదు. అట్టియెడ ధాన్యమాలిని రావణ ప్రధానమైన కథను
చెప్పుట ఉండవచ్చును కదా. కనుకనే ఈ వృత్తాంతము ఒక స్వంతత్ర కావ్యము వలె
శిల్పయుతముగ రచించుటే కాక, తన మారుతి శతకమున 3 వద్యములు వ్రాసినాడు. అందలి
సరస్సు నిట్లు ఆతిథ్య దృష్టితో వర్ణించినాడు.

సీ అనిశంబు నాశ్రయించిన హంస తతులకు, విడువక తామరతూండ్ల గుడువనిచ్చి
వదలక గీ పెట్టు కొదమ తుమ్మెదలకు, విరుల తేనియలిచ్చి నిండు చేసి

యభ్యాగతుండైన యలనవాయువునకుఁ, గుసుమ సారభమిచ్చి కూర్చి నెఱపి
తన చుట్ల నున్న యున్నత తరులతలను, బుష్ప-ణరకములు పోసి పెంచి
మత్స్య కచ్ఛవ నక్రకూర్మ ద్వీరసన, ముఖ నిఖిల జంతు సంతానములకు నియత
మైన యాహార మిడి తనయఖిల భువన, జీవనత్వంబు తెల్లంబు సేయు దాని (యుద్ధ - 2416)

ఇందు తన సంతానమునకు నియత ఆహారమిచ్చి తన చుట్ల నున్నవారు, అభ్యాగతులు, ఎప్పుడు ఆశ్రయించు బంధువులు, వదలక గీ పెట్టు మిత్రులకు గృహిణి చేయు ధర్మము చక్క-గా వర్తింపబడినది. ఈ వర్ణనములందే ధాన్యమాలినిని రావణుడు చూచినపుడు 'హరి చక్ర ముఱచేత నవల తట్టిన నన్ను చెలి, నీదు జఘనంబు గాసివరచె' అని చెప్పుకొనుట శౌండిల్యమహాముని అదే ధాన్యమాలిని తనుద్యుతి పాఱజూచి మొఱుంగు తీగయో, చంద్రకళయో అని పరీక్షింపవచ్చి సరోవరములో నుండు పద్మముల వంటి వాటిచే పోల్చుకొనుట ఒక శిల్పము.

గోపీనాథ రామాయణము ప్రారంభమున 'తపస్వాధ్యాయనిరతం' అను శ్లోకమును తెలుగు చేయునపుడు మహేశ్వర తీర్థ వ్యాఖ్యను గ్రహించుట. అయోధ్యకాండ ప్రథమ శ్లోకమును తెలుగు చేయునపుడు గోవింద రాజీయ వ్యాఖ్యను గ్రహించుట వ్యాఖ్యాతలందరి గుణ గ్రహణము చేయుటకు ఉదాహరణము. పూర్తి రామాయణమును సూక్ష్మముగ పరిశీలించిన ఈ రెండు వ్యాఖ్యలను సమాదరముగ చూచినట్లు మనము గ్రహింపగలము. అట్టియెడ కేవల గోవిందరాజీయమునే గ్రహించినట్లు రామాయణ పీఠిక యందు మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు వ్రాయుట శోచనీయము.

తెలుగులో వ్యాఖ్యలు లేనందున తెలుగు పాఠకుడు తేలికగా తెలిసికొను రీతిగా "కింత్వా మన్యత వైదేహ : ... స్త్రియం పురుష విగ్రహం" అను శ్లోకమును మహేశ్వర తీర్థవ్యాఖ్య సహాయముగా అయిదు విధములుగా వికల్పించి అయోధ్యకాండ 655 నుండి 659 పద్యములను రచించారు. అట్లే "రామం దశరథం విద్ధి" అను శ్లోకమునకు గోవింద రాజీయ వ్యాఖ్య ననుసరించి మూడు పద్యములుగా (అయోధ్య) 854 నుండి 856 వరకు) రచించారు. ఇట్లు చేయుటవలన సామాన్య పాఠకుడు కూడ వాల్మీకి హృదయము నానందింపగలుగుచున్నాడని తెలిసికొనగలము.

ధర్మాత్మనో గుణవతో లోకే రామన్వధీమత :

వృత్తం కథయ ధీరస్య యథాతే నారోదాచ్రుతమ్ (బాల-2 - 32)

అని నారదుడు వాల్మీకిని తను చెప్పిన రామకథను సవిస్తరముగ రచింపమని చెప్పుశ్లోకమును వేంకటకవి

౩ శ్రీమంతుడు గుణవంతుడు, ధీమంతుడు ధార్మికుండు ధీరుండగు నా
రాముని చరితముఁ జెప్పుట, ప్రామాణ్యము పుట్టువునకు ఫలమగు సుమ్మీ
అని రామకథ వాల్మీకి అడిగిన ఉత్తమ లక్షణ పురుషునికి చెప్పి ఆ కథను రచింపుమని ఉపదేశ
మొనంగెను.

మూల రామాయణ శ్లోకముతో ఈ పద్యమును సరిపోల్చి చూడగా 'ప్రామాణ్యము
పుట్టువునకు ఫలమగు సుమ్మీ' అనునది వేంకటకవి వ్యాఖ్యానముగ మనకు తెలియగలదు.
వాల్మీకి చెప్పిన నారద హృదయముగ కూడ తెలియగలదు.

అట్టి వాల్మీకిని ప్రార్థింపగా వాల్మీకి ప్రత్యక్షమై 'తన కజుడొనగిన తెల్విని ఘనముగ నా
కొనగి చనియె కారుణ్యమునన్' అని వేంకటకవి సవినయముగ తెలిపికొనుట, తనకు కవిత్వము
యోగి వరేణ్యుని పలన యాద్యచ్ఛికముగ తిక్కనకు హరిహరునిగ స్ఫురింపజేసిన వేదగిరి
నరసింహ స్వామి దేవళ ప్రాంగణమున ప్రసాదమగుట చూడగా వాల్మీకి అక్షరుడే నన్నయగా పుట్టి
తన తెలుగు భాషలో భారత, భాగవత, రామాయణములు సహజ సుందరమగు శబ్దములతో
వెలయింప చేసినా అని నా అల్పమతికి తోచుచున్నది. అట్లుకానిచో భారతీయ భాషలయందే
భాషయందును లేని విధమున భారత, భాగవత, రామాయణములు సమగ్ర సుందరముగ తెలుగు
భాషలోనే సృష్టింపబడినవేమి ? దానికి ఒక అక్షర దీక్ష అవసరము కదా.

రామాయణము కావ్యము. కనుక ప్రతి శ్లోకము తెలుగున అవతరింపవలసిన అవసరమున్నది.
అట్లుండే కవితా సుందరత ఉండవలెను. కనుకనే భారత, భాగవతముల అనుభవముతో ఆ
అక్షరుడట్లు ప్రౌఢ సుందరముగ రామాయణమును తెలుగున తీర్చినాడు. ఇందుకు ఉదాహరణముగా
ఆదిత్య హృదయ అనువాదమును పరిశీలింతము.

శ్రీరామునలకు నగస్త్వం దాదిత్య హృదయం బుపదేశించుట

సీ దశరథ తనయ యెద్దాని జపించినఁ, గలన శత్రుజయంబు గలుగు నట్టి
యాదిత్యహృదయాఖ్య మగుస్తోత్ర మిపు డుప, దేశింతు దాని బ్రతిగ్రహంపు
మది గుహ్య మది పుణ్య మది విజయావహం, బది శత్రుహాశన మదియు జవ్య
మది శివ ముక్షయ్య మది సర్వమంగళ, మాంగళ్యమును బధమంబు సర్వ
తే తాపనాశంబు శోకచింతా ప్రశమన, ముత్తమం బసతర్క్య మాయుష్కరంబు
వీర్యవర్ధన మంచిత్తైశ్వర్యకరము, నిఖిల పాపప్రణాశంబు నిర్మలాత్మ
ప. మఱియు నాదిత్యమండల మధ్యవర్తి సరమపురుష స్రతిపాదకంబగుట వలన సమ్మహో
స్రోత్రం బాదిత్య హృదయ సంజ్ఞికం బయ్యె గావున 2698

వగుటవలనను రవివి కాలాగ్నిరుద్రుండు గర్భంబునందు గలవాడ వగుటజేసి యగ్నిగర్భుండవు పురందరుని రక్షించువాడవగుటజేసి యధితీపుత్రుండవు నిరవధికానందవంతుండ వగుటజేసి శంఖుండవు సూర్య రూచంబున హిమంబు నాశంబు నొందించువాడవు గావున శిశిరనాశనుండవు తామసాహంకారరూచంబున నాకాశస్రస్త్వవగుటజేసి వ్యోమ నాథుండవు భక్తులలమోగుణంబు భేదించువాడ వగుటజేసి తమోభేదిని సకలవేదవర్యవసాన భూమి వగుటజేసి బుగ్య జాస్వామిపారగుండవు నీవలన సకల కర్మఫలంబు లధికంబులై నెగడు గావున ఘనవృష్టివి మహార్దశాయి వగుట జేసి యపామ్నిత్రుండవు ముక్త ప్రాపకుండ వగుటజేసి వింధ్యవీధీష్టవంగముండవు జగన్నిర్మాణసంకల్పంబు గలుగుటజేసి యాతపివి కౌస్తుభాదికంబు గలుగుటజేసి మండలివి మృత్యు శరీరకుండ వగుటజేసి మృత్యువపు సుశీలుండ వగుట జేసి పింగళుండ వేకకాలంబున సకలాండ సంహారకుండవు గావున సర్వతాపనుండవు విదితాఖిల వేద్యుండవు గావున గవివి విశ్వశరీరకుండవు గావున విశ్వండవు నిరవధిక పరాభిభవ సామర్థ్యంబు గలవాడవు గావున మహాతేజాండవు సర్వ రంజకుండవు గావున రత్నండువు సర్వ జగదుత్పత్తి హేతుభూతుండవు సర్వభవోద్భవుండవు సక్షత్రగ్రహ తారాకాంతర్యామివి గావున సక్షత్రగ్రహతారకాధిపుండవు విశ్వస్థితి కారణంబవు గావున విశ్వభావనుండవు ప్రశస్త తేజస్వివి గావున దేజోవంతులకు దేజం బొసంగువాడవు ద్వాదశ మండలాంతర్వర్తివి గావున ద్వాదశాత్మకుండ వట్టినికు ననుస్కారంబు గావించెద. 2707.

- సీ. పూర్వ సశ్చిమ మహాభూదరాంతర్యామి, కల్కంతము క్షజనాధివిభున
కప్రతిహత వికృతాధికునకు నుపా, నకుల నానాకిల్పిషంబు లడచి
కళ్యాణ మొనగెడు ఘనున కన్యయునకు, హరివాహనునకు దినాధిపతికి
నాదిత్యునకును సహస్ర జీవున కను, పానకోగ్రునకు శుభప్రదునకు
- తే. వీరవరునకు హంసానతారునకును, బ్రణవమునఁ బ్రతిపాదించ బడెడు వాని
కనవరతము సారగ్రాహి యైన వాని, కందముగ నేను గావించు వందనములు.
- తే. తగ నచేతన మైన యీజగమునెల్లఁ, జేతనత్వం బొసంగి రక్షించువాని
కర్ణి బద్ధప్రబోధకుం డైనవాని, కంచితంబుగ వినతి గావించువాడ. 2709
- తే. స్పష్టి సంహారసంస్థితు లేయనుట్టి, యజహరాచ్యుతులకు విభుండైన వాని
కఖిల యజ్ఞ స్వరూపుం డైనవాని, కంజలి ఘటింతుఁ నతిభక్తీ ననవరతము 2710
- తే. అఖిల కర్మ సంప్రేరకుం డైనవాని, నగణితదినేశ తేజః డై నట్టి వాని
సమిత సౌందర్య విగ్రహుం డైనవాని, నఖిల మఖభోక్త యగువాని నాశ్రయింతు.
- క. అరిసంహారార్థము నర, హరిరూపుము దాల్చి నట్టి యధిపునకుఁడమో
హరునకు రవిరూచంబున, నురుహిమము నడంచువాని కొనరింతు నతుల్.
- క. తనయంతః దానె వెలిగెడు, ఘనునకు విజితేంద్రియునకుఁ గలికల్మష నా
శనున కఖిల సురరూపున, కనంత మహిమాధికునకు నభినందనముల్ 2713
- తే. కల్పితాజ్ఞానతిమిర విభుండునకు, విశ్వకర్మకు వేదాంత వేద్యునకును
బరమగతికి హిరణ్మయ పురుషునకును, సర్వసాక్షికి మ్రొక్కెద సంతతంబు.

వ. అవి యిట్లు స్తోత్రంబు గావింపుము మఱియు నితండు మహాప్రళయంబున సర్వభూతంబుల నాశంబు నొందించి వదంపడి కర్మసహాయంబుగా సృజించి సూర్యరూపంబు నాల్పి గభస్తలచేత సర్వరసంబుల నాకర్షించి క్రమృత వర్షించుచుఁ బ్రవర్తమాన నానావిధానములను పక్షించుచుండు నదియునుం గాక యితండు భూతంబులయం దంతర్యామిత్యంబున నుండి సుషుప్తసమయంబునఁ దనయంతం దాను ప్రకాశించుచుండు. 2715

తే. అగ్ని హోత్ర ఫలంబు నయ్యగ్ని హోత్ర, మధ్వరంబులు వేదంబు లధ్వర ఫల మితఁడు సర్వకార్యములకుఁ బతి యితండు, నకల భువనంబులకుఁ బ్రవర్తకుఁ డీతండు
2716.

తే. కాననములందు ఘోర సంకటములందు, భయమునందాపదలయందు భక్తితోడ నితని భజించుచు పురుషుఁ డొకించుకైన, వంత నొందక కుశలియై వజ్రులు నధిప

మ. అనుమానించక నీవు భక్తి నిపుడేకాగ్రుండ నై విశ్వరూ పువి విశ్వాత్ముని దేవదేవు నితనిం బూజించి ముమ్మాటు లీ వినుత స్తోత్ర మొగిం జపింపు మిటు గావింప స్రోత్యం దశ ననుఁడిల్లు వ్వజయంబు నీకుఁ గలుగుం దధ్యంబు రాజోత్తమా. 2718

అని ఆదిత్య హృదయము పారాయణ యోగ్యముగ తెలుగు చేసి అన్పతం బత లోకోఽయ మజ్జానా ద్యద్ధి వక్ష్యతి తేజో నాస్తి పరం రామే తపతీవ దివాకరే (అయోధ్య 30-4) అను శ్లోకమును

శా. అస్తీనే తపతీవ రామన్యసతా వత్యంత తేజః పరం
చాస్తోకం బనుమాట నన్నిచటఁ బాయం బెట్టి నీ వేగినన్
నాస్తీనే తపతీవ రామన్యసతా వత్యంత తేజః పరం
చాస్తోకం బని మ్రోయు నింక భువిలో నార్యాన్య సందీప్తమై

అని వాల్మీకి హృదయముసారముగ రచించుట తాను కోకిల స్వామి¹ ననియే కదా.

అంతేకాక

పురుషస్సేహ జాతన్య భవంతి గురవస్త్రయః :

ఆచార్య శ్రేష్ఠ కాకుత్స్థ ! పితామహా చ రాఘవః :

పితాహ్వనం జనయతి పురుషం పురుషర్షభా :

ప్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్య స్తస్మాత్స గురు రుచ్యతే- (అయోధ్య 111 - 2, 3) అను శ్లోకమును

కా. సరనాథ శిరోమణి విధి సరణీన్ జనకు డనంగ జనయిత్రి యనం

గర మాచార్యుం డనంగ , బురుషున కీ లోక మందు మువ్వరు గురువుల్

కా. కని పెంచుఁ దల్లి జన్మం, బునకుం గారణము తండ్రి బుద్ధివదుఁడౌ

ఘనుఁ డాచార్యుఁడు గావున, ననఘా యాచార్యుఁ డెక్కు డా మువ్వరిలోన్ (గో.రా అయోధ్య)

అని భారతములోని సారము ననుసరించి తెలిగించుట పూర్వజన్మానుబంధమేమో. కాకపోయిన మూలము ననుసరించి మీ కులపెద్దలందరకును గురువునను మూలమును మాటు పరచి భారతము ననుసరించునా ?

ఇట్లు తెలిగించి యుండుట చేతనే తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము వారు గోపీనాథ రామాయణమును ముద్రించి సమీక్షకు పంపగా 'ప్రతి' దినపత్రిక 13-12-1988 లో 23వ పుటన ఇట్లు సమీక్షించినారు.

The epic Remayana has a unique place in the world of Sanskrit literature and poetry. Outside Vedic-poetry, Valmiki's Ramayana is the first work of poetry, in Sanskrit. Valmiki is hailed the poet's poet and his classic is the first work of importance. The book is unmatched in the sublimity of its theme, supremely artistic, magnificently dramatic and charmingly lyrical. The greatness and the unique nature of this classic is also retained in its translation. Every regional translation of this classic is hailed as a great work. The translations also have become classics. For example Kamban's Tamil version, Tulasi's Ramacharitha Manas, Gopinath's Telugu version (under review) Krithivasa's Bengali and Ezhuttachan's Malayalam are all regarded master pieces in their respective languages.

In the Telugu language, the Ramayana has been the favourite of the poets. We have several versions of Valmiki prose, poetry, drama. We have Bhaskaras, Raghunatha, the woman-poet Molla, Ramabhadra. But among all of them Gopinath's version is the closest to Valmiki. When we read each verse of this book we hear the ring of the authentic voice of Valmiki.

The present volume covers all the six Kandas. Sundara stands out as the most poetic of all of them. It celebrates the devoted message of service of that great link character Hanuman. There is a familiar verse in tradition which states - "The story in the Sundara Kanda is, beautiful, the character of sita is beautiful, the pranks of the monkeys are beautiful, we do not know what is not beautiful in the Sundara Kanda." The present edition given by the scholar is splendid in every way.

The hundred pages of introduction contain a praiseworthy appraisal of the moral and spiritual values of Ramayana.

The great oriental scholar has summed up in an unimprovable way the message and excellence of the Ramayana. It is here affectation not to quote :

There are in the whole range of world's literature few more poems charming, than the Ramayana. The classical purity, clearness, and the simplicity of style, the exquisite touches of poetic feeling, with which it abounds, the graphic description of the heroic incidents and nature's grandest scenes, the deep acquittance it displays with the conflict of workings and the most refined emotions of the human hearts, all these entitle it to rank among the most beautiful compositions that have ever appeared at any time in our country".

- P. Nagaraja Rao

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము వారు గోపినాథ రామాయణ ప్రకాశ విజ్ఞప్తిగా యిట్లు తెలిపియున్నారు.

“ఒక జాతి సంస్కృతికి దర్పణం ఆ జాతి సాహిత్యం. భిన్నత్వంలో ఏకత్వం భాసించే భారతీయ సంస్కృతికి పలు భారతీయ భాషా సాహిత్యాలు భాష్యం చెప్పాయి. ఆ పలుభాషలలో తెలుగు భాష ఒక విశిష్టమైన స్థానాన్ని కలిగి ఉంది.

అపారమైన చరిత్ర సంస్కృతి కలిగిన తెలుగు జాతి ఆయా కాలాలలో వెలువడిన సాహిత్యాన్నంతా పరిరక్షించుకొంటూ తన సంస్కృతిని సుసంపన్నం చేసుకొంటూ వస్తున్నది. ఈ సంస్కృతి భాండాగారాన్ని ఒక తరం నుంచి మరో తరానికి అందించడానికి అంకితభావంతో కొందరు వ్యక్తులు, కొన్ని సంస్థలు చేస్తున్న కృషి అనుస్మృతంగా సాగుతూ వస్తున్నది. అందుకే ఆ పెన్నిధిని మరింత పరిపుష్టం చేసి ఆగామియుగాలకు అందించడం అవుతున్నది.

ఈ సంకల్పంతో శిల్పితమైన తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు వారి చరిత్ర, సంస్కృతి సర్వతోముఖ వికాసానికి చేసే కృషిలో ఉత్తమ సాహిత్యాన్ని అందించడం అన్నది ఒక భాగం. ఆ ఆశయంతో ప్రకటితమైనది ప్రకృత గ్రంథం.

మానిషాద ! ప్రతిష్ఠాం త్వమగమ్ శ్వాశ్వతీ సృమా :

యత్రోంచ మిధునా దేక మవధి : కామ మోహితమ్ ¹

శ్లోకంలో నుంచి అప్రయత్నంగా వెలువడిన ఈ శ్లోకం భారతీయ సాహిత్య లోకంలో ఆదికావ్యమైన రామాయణం ఆవిర్భవానికి అంకురార్పణ గావించింది. వాక్య విశారదుడైన ఆధికవి వాల్మీకి సంస్కృత భాషలో రచించిన రామాయణం క్రమేణ దేశభాషలన్నింటిలోకి అనూదితమై వివిధసాహితీరూపాలలో అలరారింది. విశ్వసాహితీలోని రామాయణ కథా సంవాది రచన లన్నింటికీ వాల్మీకి రచనమే మొదటి సంచి అని విజ్ఞుల విశ్వాసం.

ఆర్షబద్ధమైన భారతీయ సంస్కృతికి ప్రతిబింబంగా నిలిచిన రామాయణం అన్నికాలాలలోను, అన్ని యుగాలలోను నిత్యనూతనమై నిలిచింది. పరమపవిత్రమైన రామకథ ఎన్ని విధాలుగా కీర్తించినా, ఎన్నెన్ని రకాలుగా రచించినా తనివి తీరదనే భావన భారతీయులలో జీర్ణించుకొని పోయింది.

రామాయణం సంస్కృత భాషలో ఆది కావ్యమైనప్పటికీ తెలుగులో మూత్రం రామాయణం

-
1. గోపినాథ వేంకటకవి వాల్మీకి నోటినుండి కవితావతరణకు నూలమైన ఈ శ్లోకాన్ని తెలిగించలేదు. శ్లోకమునట్లే పెట్టినాడు. కారణము వాల్మీకి నోటినుండి ముందు వచ్చిన మాట అట్లే చెప్పవలెను దాని భావముతో పాటు అట్లే ఉంచుట ప్రధానము. కనుక దీనిని మంత్రతత్వముగ భావించవచ్చును.

కంటే భారతమేముందు వెలువడింది. అయినా రామాయణాన్ని తెలుగు కవులు నాటినుంచి నేటి దాకా పలువిధాలుగా ప్రవచిస్తూనే ఉన్నారు. ప్రపంచీకరిస్తూనే ఉన్నారు. పద్యం, గద్యం, ద్విపద, నాటకం వంటి బహుప్రకీయాలలో తెలుగులో వెలువడిన రామాయణాలలో భాస్కర రామాయణం, రంగనాథ రామాయణం, మొల్ల రామాయణం, అయ్యలరాజు రామభద్రుని రామాభ్యుదయం, తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణం, కంకంటి పాపరాజు ఉత్తర రామాయణం, గోపీనాథ రామాయణం, వాసుదాసుల శ్రీ మద్రామాయణం, జనమంచి వారి, విశ్వనాథవారి శ్రీ మద్రామాయణ కల్పవృక్షం ప్రముఖంగా ఎన్న దగినవి.

తెలుగు రామాయణాలలో ఈనాడు గోపీనాథ రామాయణం దాదాపుగా అలభ్యమనే చెప్పాలి. 1923లో వావిళ్ళవారు ప్రకటించిన తరువాత ఇది మల్లీ వెలుగు చూసినట్లు లేదు. అందుకే రామాయణాన్ని నిత్యపారాయణం చేసే తెలుగుపాఠకలోకానికి ఈ గోపీనాథ రామాయణాన్ని అందించాలనే సంకల్పంతో దీనిని పునర్ముద్రించాం. మూలమైన వాల్మీకి రామాయణాన్ని అనుసరించి రాయబడడం గోపీనాథ రామాయణం ప్రత్యేకత. అందువల్ల సంస్కృత రామాయణంలోని కావ్య ఔచిత్యాన్ని తెలుగులో ఆవిష్కరించిన జేసి ఈ గోపీనాథ రామాయణం సహృదయుల మన్ననలకు పాత్రమై మా యత్నం సాఫల్య మొందగలదని భవిస్తున్నాం”.

పై తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ రచనలో స్వాత్రప్రాయముగ తెలువబడిన ఒకతరం నుండి మరో తరమునకు అందించుటకు అంకితభావముతో కృషి చేసిన వ్యక్తిగా వాల్మీకి మహర్షిని భావించవచ్చును.

కనుకనే తెలుగు వాడైన వాల్మీకి తన భాషలో రామాయణమును వెలయింప చేసి రాజరాజనరేంద్రుని కోరిక ననుసరింపుచు ‘హరి హరాజ’ అని తన రామాయణ రచనా కాంక్షను నన్నయ ద్వారా వ్యక్తము చేసెను. అంతేకాక ‘శ్రీ వాణీ గిరిజాశ్చిరాయ’ శ్లోకము ద్వారా తాను భారత, భాగవత, రామాయణములను వేదత్రయమును తెలుగున బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వర స్థానములలో వెలయింప చేసెదనని ధ్వనిగా వ్యక్తము చేసెను. ఋషితుల్యుడైన ఆ మహానీయుని కోరిక తీరెనా అనునట్లు నన్నయ, తిక్కన, పోతన, వేంకటకవుల ద్వారా తెలుగులో భారత, భాగవత, రామాయణములు తెలుగు నేలకు దిగినవి. ఇట్లు మరే భారత భాషయందును (మూలమైన సంస్కృత భాష తప్ప) దిగలేదని తలంచిన అట్టి మహానీయుని సంకల్ప బలము వ్యక్తము కాగలదు. కనుక ఆ మహానీయునికి మనము ఎంతో ఋణపడి ఉన్నామని తలంచుచున్నాను.

ఈ సందర్భమున ‘శ్రీ మదుభయ కవిమిత్ర’ అని తనను చెప్పుకొనిన తిక్కన పూర్వజన్మలైన వాల్మీకి (కవి అనగా వాల్మీకి కనుక), నన్నయ ఒక ప్రక్కను, పరజన్మలైన

పోతన, వేంకటకవులు మరోప్రక్కను (రెండువైపుల ఇద్దరు పూర్వజన్మకవులు - అందుకే శ్రీమత్) ఉన్న ఉభయ కవిమిత్రుడుగా ఐశ్వర్యము కలవాడు అను భావము ధ్వనించుట గమనింపగలము.

ఉపసంహారము

తను తన సహధర్మచరియైన భార్యయందు ఆనందాష్టాదులచే వర్షించి బీజరూపుడై, క్రమముగ వృద్ధిచెంది రూచముతో పుట్టిన తనుజులలో ఒకరు తన రూచముతో పాలు తన నడక తన గుణాదులు గ్రహించి ప్రకాశించునట్లును, మరొకరు తన రూచము మూత్రమే గ్రహించి మిగత గుణాదులు వేరై ఉండుటయు, మరింకొకరు తన రూచమును కూడ గ్రహింపక వ్యక్తమగుట మనము లోక వ్యవహారమున చూచుచుందుము. అట్టి వారి నుండి తండ్రి పుత్రులను కనుగొనుటకు చేయు ప్రయత్నము వంటిదే పూర్వ కవి పరంపరను తెలిసికొన ప్రయత్నించుట. బహుజన్మ సుకృత పరిపాక వశంబున అని పుణ్యాత్ములైన కవులు చెప్పుకొనిన విషయ మిచట స్మరణీయము శబ్ద బ్రహ్మమే వారి ఉపాసనా బలము కదా.

కవితా మార్గము ననుసరించిన మూత్రమున ఒకరి పరంపర మరొకరు అని చెప్పలేము. కాని వేంకటకవి - పోతన జీవిత సంఘటనలు జనశ్రుతిగా వారి వారి కాలముల నుండి ప్రచారమై గ్రంథమున కెక్కి ఋణాను బంధముగ గోచరించుట వలన ఆ ఉపవత్సలతో వారు దేహాంతర ప్రాప్తి పొందిన ఒకే వ్యక్తి అని మనము గమనించితిమి.

తిక్కన వ్రాయక వదలిపెట్టిన భగవద్గీత పూర్వరామాయణములు రచించుటే కాక శ్రీరాధికాపరిణయమున పరిశిష్ట భారతకరుడు 'తిక్కన' అని చెప్పుట చేతను 'నన్న పాఖ్య మహాకవి వదన వినిర్గళంబై ప్రబంధ పరమేశ్వరుని కుక్షిప్రదేశంబున విశ్రమించి తిక్కయజ్ఞయందు ప్రవేశించి' అని శ్రీకృష్ణ జన్మఖండమున చెప్పుట చేతను, 'భారత రామ సచ్చరిత భాగవతాది మహాపురాణముల్ కోరి తెలుంగునన్ నిఖిలలోక హితంబుగ చేసిన నన్నయ, కవి తిక్కన, భాస్కర, పోతనాదులన్' అను రామాయణ పద్యములో భాస్కర అనిన ప్రకాశించు అని అర్థముతో, భారత రచనమును ప్రారంభించిన నన్నయ, రామాయణ రచనను ప్రారంభించిన తిక్కన, భాగవతమును ప్రారంభించిన పోతన (ఇక్కడ తిక్కన నన్నయ భారత కావ్యమును పూర్తి చేయుటే కాని తను స్వంతముగా ప్రారంభించినది కాదను భావమును స్వీకరించుట లోక వ్యవహారముగా తలంపవలెను. కారణము ఎప్పుడైనను అందరను సమస్థితిలోనే సరిపోల్చవలెను కాని అసమముగ పోల్పుట సహేతువు కాదు) ఒకే వ్యక్తిగా ప్రకాశించు అక్షరుడని ధ్వనింపచేయుట చేత అట్టి రచన వేంకటకవియే పూర్వజన్మలలో తిక్కన, నన్నయ దేహాంతరములలో చేసి

యుండుననియు కాకపోయిన అట్లు ప్రయోగించి రచించుట అసంభవమని ప్రయత్నించగా పై హేతువులుకనబడి వారి ఒకే అక్షరత్వమును నిరూపించుచున్నది.

నన్నయ, తిక్కనగనే పుట్టి యుండినచో నన్నయ వదలిన చోటు నుండి తిక్కన ప్రారంభించి ఉండవలె. ఇది ఇట్లుండగా ఎఱ్ఱన భారత శేష రచన చేసినప్పటి నుండి ఒకజనశ్రుతి వినవచ్చుచున్నది. అది ఏమో మనకు సరిగా తెలియరాదు. ఈ జనశ్రుతి కాల గర్భితమై పోయినది.

ఎఱ్ఱన చతుర్దశాసమున 'సు ధ్రుదరుణాంశు' నుండి రచించెనా? లేక నన్నయ రచించిన భాగములో కొన్ని భాగములుచెదలుకొట్టి వేయగా వాటిని రచించెనా అను వివాదము మాత్రము గ్రంథస్థమైనది.

సాహిత్య ప్రపంచమున ఎవ్వరును తిక్కన రచించి యుండునను తలంపునే స్వీకరింపలేదు. పైగా తిక్కన అసత్యమాడునా? తిక్కన నన్నయ మూడు పర్వముల రచన చూచి యుండును అని భావించి ఎఱ్ఱన శేషమును పూరించెనా; లేక చెదలు కొట్టిన పద భాగములను పూరించెనా; అను అంశములే చర్చించి యున్నారు.

కనుక నన్నయ, తిక్కనగ పుట్టిన విషయము విజమైనచో తిక్కన నన్నయ వదలిన చోటు నుండి రచించి యుండవలె. ఈ విషయములను సూక్ష్మముగ పరిశీలించగా ఎఱ్ఱన రాజ రాజ ప్రశంస (రాజ రాజ ప్రశస్తి) 11 పద్యములు రచించి వాటిని వ్రాయక వదలిన తిక్కన భాగమును అదియు అరణ్య పర్వశేషమే కనుక, ఆ వ్రాసిన పద్యములు ఆశ్వాసాశ్వాసములను బంధించునవే కనుక, ప్రబంధ పరమేశ్వరుడనని అలంకార యంతముగ చెప్పినట్లును, దీనిని ధృవపరచుటకు తాను తన స్వగతమును సప్తమాశ్వాస రాజరాజ ప్రశస్తి ముందే తెలుపుకొని నట్లును, (తాను కథాంశమే రచించినో తన స్వగతమును చెప్పుకొను పద్యములు చతుర్దశాసమున రాజ రాజ ప్రశస్తి తరువాతనే ఉండెడివి) బయల్పడినది.

అరణ్య పర్వ కథాంశము తిక్కన రచించి నన్నయనే రచించెనని చెప్పియుండ. కేవలము 11 రాజరాజ ప్రశస్తి పద్యములనే రచించిన ఎఱ్ఱన భారత సప్తమాశ్వాసమున రచించిన తన స్వగతమును గూర్చి సమకాలికులు విమర్శించి యుండవచ్చుననియు, దానికి ప్రత్యుత్తరమున ఎఱ్ఱన 'భాసుర భారతార్థములభంగులునిక్క మెఱుంగ నేరమిన్' అని స్పృహ పురాణమున రచించెననియు గ్రహింపవచ్చును. పై భావమును చెప్పుటకే స్పృహ పురాణమున ఎఱ్ఱన మూడు పద్యములు రచించి ప్రతి పద్యమునను నన్నయ తిక్కనలను విడదీయక వ్యాసముని మహాముని ప్రణీత భారతకథ నన్నయ, తిక్కనలే రచించిరని నొక్కిచెప్పెను. అంతేకాక

స్ఫురదరుణాంశు పద్యరచనలోని అరుణ పద ప్రయోగమునే కవిబ్రహ్మ, ఎట్టన, తనను నూతన అరుణునిగా సృసింహ పురాణమున చెప్పి 'స్ఫురదరుణాంశు' పద్యము తిక్కనదని ధృవపరుచున్నది. దీనికి తాపల్కిన పల్కు లాగముములై పొల్పొందునను 'తను కావించిన సృష్టి' నిచ్చుచున్నది.

వ్యక్తిలో తండ్రి గుణములే కాక తాత, ముత్తాతలతో ఏడవ తరము అభివ్యక్తమగునది శాస్త్రము. అట్లే వ్యక్తి యొక్క పూర్వ వాసనా పరంపరలు కూడ శాస్త్రము. వేంకటకవిలో పూర్వకపులైన తిక్కన, నన్నయ : తిక్కనగనే పుట్టినట్లు ధ్వనించు గుణములు) కలిగి నందునను నన్నయ ల తర్వాత తిక్కన, తిక్కనకు దాదాపు 150 సం॥ తర్వాత పోతన తర్వాత దాదాపు 300 ఏండ్లకు వేంకట కవి జీవించి ఉండు కాలవ అక్షరత్వమునకు అవకాశమిచ్చుచున్నది.

వేంకటకవి కాలముననే భారత, భాగవత, రామాయణములు మః మట్టి సమయముననే ఆ మహనీయుని పుట్టించి యుండవచ్చునని భా:

ముఖేముఖీ సరస్వతి అని పెద్దల వాక్కు కనుక నాపై నిశ్చయము: పోతన వేంకట కవుల రచనలను కూలంకషముగ పరిశీలించి ఆంధ్రజాతీ భాగ్యమును వెల్లడించగలరని ఈ గ్రంథమును ముగించుచున్నాను.

శ్రీ రామ చంద్రః శ్రిత పారిజాతః సమస్త కళ్యాణ గుణాభి.
సీతా ముఖాంబోరుహ చంచరీకో నిరంతరమ్ మంగళ మాళ